acces la istorie

HENRIC AL VIII-LEA *şi* GUVERNAREA ANGLIEI

Keith Randell

ALL

HENRIC AL VIII-LEA ȘI GUVERNAREA ANGLIEI

Keith Randell

Henry VIII and the Government of England
Keith Randell
Copyright © 1991 Keith Randell
First published in English by Hodder & Stoughton.

Henric al VIII-lea şi guvernarea Angliei
Keith Randell
Copyright © 2000 **ALL EDUCATIONAL**

All rights reserved. The distribution of this book outside Romania, without the written permission of **ALL EDUCATIONAL**, is strictly prohibited.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale
RANDELL, KEITH
Henric al VIII-lea şi guvernarea Angliei/Keith Randell; trad.: Daniela Mişcov - Bucureşti: Editura ALL EDUCATIONAL, 2000
200 p.; 21 cm (Acces la istorie)
Bibliogr.
Index
ISBN 973-684-307-6

Mişcov, Daniela (trad.)
1. Henric al VIII-lea, rege al Angliei
2. Anglia

94(420)"1509/1547" Henry VIII
929 Henry VIII

Editura **ALL EDUCATIONAL** Bd Timişoara nr. 58, sector 6
Bucureşti, cod 76548
☎ 402 26 00
Fax: 402 26 10

Departamentul difuzare ☎ 402 26 20
Fax: 402 26 30

Comenzi la: comenzi@all.ro
URL: http //www.all.ro

Redactor: Ina Decei
Ilustraţia copertei: *Henric al VIII*[redacted] Holbein

Printed in Romani[redacted]

Acces la istorie

23

HENRIC AL VIII-LEA ȘI GUVERNAREA ANGLIEI

Keith Randell

Traducerea: Daniela Mișcov

2000

ALL

Cuprins

CAPITOLUL 1: **Introducere: Henric al VIII-lea și guvernarea Angliei** 8
1 Henric și cele șase neveste ale sale 9
2 Obiectivele schimbătoare ale istoricilor 13
Îndrumări pentru studiu. 17

CAPITOLUL 2: **Henric al VIII-lea, omul și regele** 19
1 Noul rege 19
2 Henric omul 22
a) Înfățișarea 22
b) Preocupările 24
c) Capacitățile intelectuale 26
d) Valori și atitudini 27
e) Lucrurile în care credea 30
f) Personalitatea și caracterul 31
3 Henric regele 33
Îndrumări pentru studiu 35

CAPITOLUL 3: **Anglia și vecinii ei, 1509-1529** 37
1 „În țară" și „peste hotare" 37
2 Interesele naționale 41
3 Henric în primii ani de domnie 44
4 Wolsey la cârmă 49
5 Politica externă a lui Wolsey 51
6 Wolsey pacificatorul 53
7 Wolsey și tiara papală 56
8 Wolsey și conflictul dintre Habsburgi și Valois 59
9 Evaluare 63
Îndrumări pentru studiu 65

CAPITOLUL 4: **Cardinalul Wolsey** 67
1 Ascensiunea în ierarhia socială 68
2 Puterea lui Wolsey 73
3 Wolsey se menține la putere 78
4 Averea lui Wolsey 79
5 Wolsey și guvernarea Angliei 82
6 Wolsey și Henric al VIII-lea 87
Îndrumări pentru studiu 95

CAPITOLUL 5: **Henric al VIII-lea și supușii săi** 98
1 Introducere 98
2 Henric al VIII-lea, nobilimea și partida Trandafirului Alb 100
3 Menținerea legii și ordinii 105
4 Henric își pierde popularitatea 107
5 Pelerinajul grației divine 110
6 Cauzele Pelerinajului grației divine 120
7 Semnificația Pelerinajului grației divine 124
Îndrumări pentru studiu 126

CAPITOLUL 6: **Thomas Cromwell** 131
1 Teza lui Elton 132
2 Controversa 138
3 Evaluare 140
4 Reevaluarea personalității lui Cromwell 143
5 Cariera lui Cromwell 145
6 Concluzii 152
Îndrumări pentru studiu 154

CAPITOLUL 7: **Ultimii ani ai domniei** 156
1 Introducere 156
2 Caterina Howard 159
3 Politica externă 161
a) Scoția 163
b) Franța 165
4 Henric tiranul 169
5 Alte interpretări 173
a) Căsătoriile lui Henric 173
b) Scoția 174
c) Franța 175
d) Henric și guvernarea Angliei 175
Îndrumări pentru studiu 178

CAPITOLUL 8: **Concluzii** 182
1 Henric regele - evaluare 182
2 Henric omul - evaluare 188
Îndrumări pentru studiu 189
Tabel cronologic 191
Lecturi suplimentare 195
Index 197

Cuvânt înainte

Către cititorul obișnuit

Colecția „Acces la istorie" a fost inițiată mai ales la nivelul cerințelor studenților și elevilor care susțin examene legate de subiectele respective, dar oferă o mulțime de informații interesante și cititorului obișnuit. Partea principală a cărții (textul propriu-zis, mai puțin îndrumările de la sfârșitul capitolelor) reprezintă un studiu ușor de citit și incitant totodată, ce are coerența necesară unei cercetări istorice. Intenția autorilor a fost nu doar să ofere o prezentare clară și concisă a unor evenimente din trecut, ci să stimuleze cititorii (chiar și pe cei neinițiați) în a-și forma o opinie despre subiectul pus în discuție. Astfel, în loc să transmită o sumă de „adevăruri istorice" plate, lucrările din această colecție conțin puncte de vedere și interpretări diferite.

Către studenți și elevi

În funcție de subiectele care vă interesează și de timpul de studiu pe care îl aveți la dispoziție, puteți proceda în mod diferențiat atunci când folosiți această carte pentru pregătirea unui examen.

De exemplu, dacă doriți să vă formați o idee generală asupra subiectului, în cel mai scurt timp posibil, următoarele căi ar fi, probabil, cele mai eficiente:

- Citiți capitolul 1 în întregime.
- Pentru fiecare dintre capitolele următoarele, începeți cu secțiunea „Să luăm notițe" și, dacă subiectul vă interesează, citiți tot capitolul, oprindu-vă la fiecare subcapitol pentru a nota principalele probleme dezbătute.

Dacă doriți totuși să abordați întreaga tematică a cărții și dispuneți de timpul necesar, ar fi avantajos să folosiți pentru fiecare capitol următoarea procedură:

1. Citiți tot capitolul, de preferat într-o singură ședință.

2. Studiați schema de la sfârșitul capitolului, asigurându-vă că în linii mari l-ați înțeles.

3. Citiți secțiunea „Să luăm notițe" (și secțiunea „Să răspundem la întrebări-eseu") și decideți dacă mai aveți de lucrat la capitolul respectiv.

4. Abordați secțiunea „Întrebări bazate pe izvoare". Citiți întrebările și formulați-vă răspunsurile mintal sau în scris.

După ce ați citit întreaga lucrare, studiați secțiunea „Lecturi suplimentare" și alegeți acele titluri care v-ar putea completa informațiile.

Scopul nostru a fost să vă trezim interesul și să vă facem studiul cât mai agreabil. Sperăm că la încheierea lecturii veți aprecia că el a fost atins.

CAPITOLUL 1

Introducere: Henric al VIII-lea și guvernarea Angliei

1 Henric al VIII-lea a fost un rege puternic, cu un foarte ascuțit simț al umorului și cu opt neveste, mai cunoscute fiind Caterina Aroganta, Anna de Cloves, Lady Jane Austin și Anna Hathaway. Cu toate acestea, el avea barba roșie.

Așa începe capitolul despre „veselul rege Hal" din cartea lui Sellar și Yeatman, *1066 and All That*, carte care i-a distrat foarte mult pe profesorii de istorie și pe elevi chiar de când a fost publicată, în 1930. Deși stilul acesta de umor grosier, cu „poante" tipic școlărești, nu mai are același efect astăzi, sunt totuși destui cei care îl apreciază și care au suficiente cunoștințe fundamentale de istorie a Angliei ca să facă haz de greșelile intenționate.

Cu un subiect precum Henric al VIII-lea, Sellar și Yeatman se aflau pe un teren sigur, întrucât sunt puțini aceia care nu au învățat la școală despre acest rege cu o personalitate atât de copleșitoare și cu atât de multe neveste. De aceea, puțini vor fi cititorii fără idei preconcepute despre personajul care se află în centrul acestei cărți – multe dintre aceste idei fiind probabil neconștientizate.

Este momentul acum să examinăm câteva dintre aceste prejudecăți și, dacă e posibil, să le discreditățm. Va fi dificil să formulăm opinii coerente despre bărbatul care a domnit (mulți ar zice că a condus) în Anglia din 1509 până 1547, dacă abordăm această temă fără prejudecăți. Cititorii care au anumite păreri bine determinate despre ce doresc să afle se vor confrunta cu o sarcină imposibilă. Cunoașterea dinainte a anumitor fapte incontestabile nu

poate fi decât un avantaj, dar deducțiile făcute pe baza acestor fapte vor bloca în mare măsură procesul gândirii libere. Dacă studentul, atunci când se apucă să studieze acest subiect, nu poate renunța la aceste concluzii personale, atunci trebuie măcar să le recunoască deschis și să nu încerce să introducă informațiile nou obținute în structurile vechi. Dacă nu procedează așa, ratează o ocazie minunată de a ajunge la concluzii noi, personale, despre acest om remarcabil și despre domnia lui.

1 Henric și cele șase neveste ale sale

Aproape toată lumea știe că Henric a avut șase neveste. Aceasta face parte din folclorul englez.

> Divorțată, decapitată, moartă,
> divorțată, decapitată, rămasă în viață.

Este un refren învățat de mii de elevi englezi în timp ce se pregătesc pentru lucrarea referitoare la principalele evenimente din timpul domniei lui Henric. Formula s-a dovedit foarte nimerită pentru scopul propus, dar se pare că a avut și un efect secundar neintenționat, sugerând că istoria căsătoriilor lui Henric conține un anumit tipar, ceea ce nu este adevărat.

Cea mai mare parte a vieții (din 1509 până în 1533) Henric a fost căsătorit cu aceeași persoană – Caterina de Aragon, fiica lui Ferdinand și a Isabelei, a căror căsătorie contribuise la unificarea regatelor iberice, cu excepția Portugaliei, și dusese la formarea unei țări noi, Spania. Caterina (numele ei se ortografiază așa, cu *C*, conform unei misterioase convenții moderne, în ciuda faptului că toți contemporanii îi scriau numele cu K) a fost în toate privințele o soție model, conform standardelor timpului. Se comporta cu demnitate și își slujea cu credință soțul, se bucura de atenția pe care i-o acorda Henric, nu se plângea de indiscrețiile lui și a jucat rolul consoartei perfecte atât în viața publică,

cât și în intimitate. Crea o impresie bună asupra tuturor. Își făcuse mulți prieteni și admiratori și nu avea deloc dușmani. Soțul îi era recunoscător și pentru numeroasele încercări de a avea copii. Este adevărat că nu toate au fost duse la bun sfârșit, dar Caterina a născut cel puțin cinci copii. Numai unul dintre aceștia (Maria) a supraviețuit mai mult timp; ceilalți, printre care trei fii, au murit la câteva ore sau zile după naștere, ceea ce a dăunat reputației exemplare a mamei. La începutul anilor 1520 devenise de necontestat faptul că ea nu mai putea avea copii. Henric și-a dat seama cu durere că, dacă această căsătorie avea să continue, el nu va putea să aibă moștenitori de sex masculin care să ducă mai departe dinastia Tudor – una dintre cele mai fierbinți dorințe ale sale. Deși avea deja un fiu, nelegitim, pe care îl făcuse duce de Richmond și pe care avea intenția să-l lase moștenitor, știa totuși în adâncul sufletului că era puțin probabil ca supușii săi să accepte un astfel de aranjament după ce el ar fi murit și nu l-ar mai fi putut impune.

Pe măsură ce treceau anii, preocuparea lui Henric față de faptul că nu avea fii legitimi a devenit o adevărată obsesie. Pe lângă asta, s-a îndrăgostit de Anna Boleyn, femeia care nu a vrut să-i cedeze până nu s-a căsătorit cu ea. Prin urmare, a luat hotărârea să rupă legăturile căsătoriei cu Caterina folosindu-se de o scuză ideală: Caterina fusese prima dată măritată cu fratele mai mare al lui Henric (Arthur), iar Henric se putea folosi de argumentul biblic, care spunea că e interzis ca un bărbat să se căsătorească cu văduva fratelui său. Cu toate acestea, a fost nevoie să se scurgă șapte ani și să înceapă o revoluție (probleme discutate în detaliu în cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*, din această colecție) ca să fie anulată căsătoria dintre Henric și Caterina, de către un tribunal pe care englezii să îl recunoască și care să aibă autoritatea de a rezolva această chestiune.

Până la urmă (în 1533), regele a fost liber să se căsătorească cu o femeie îndeajuns de tânără ca să-i poată face mulți copii. Însă în acest sens se poate spune că Anna Boleyn a fost o dezamăgire. Deși era deja însărcinată când a avut loc căsătoria, copilul (o fiică, Elisabeta) avea să fie singurul ei născut. În 1536, „Anna celor o mie de zile" avea să fie declarată vinovată, conform unor acuzații, fabricate, de

adulter, care ar fi fost comis cu fratele ei, printre alții, și executată. Soțul ei a devenit astfel liber să contracteze o a treia relație maritală, în încercarea din ce în ce mai disperată de a concepe un fiu care să-i supraviețuiască.

Jane Seymour a reușit nu numai să devină în mod incontestabil regina Angliei – întrucât Caterina de Aragon murise de moarte bună înainte ca Anna Boleyn să-și găsească tragicul sfârșit –, dar a și câștigat din prima încercare „pariul maternității". În 1573, ea a dat naștere unui băiat, care avea să devină Eduard al VI-lea. Acest triumf l-a plătit însă cu viața; a murit din pricina complicațiilor ivite la nașterea copilului. După acest eveniment, legăturile matrimoniale ale lui Henric au luat tot mai mult aspectul unor farse. Deși după trecerea câtorva săptămâni a fost evident că Eduard va supraviețui, atât regele, cât și principalul său ministru (Thomas Cromwell) au considerat că o a patra căsătorie va aduce avantaje de natură diplomatică și dinastică. Faptul că Henric a insistat să vadă portretele tuturor mireselor sale potențiale (după ce regele Franței a refuzat să organizeze „o paradă" cu principalele pretendente, la Calais, pe motiv că ar fi necuviincios) sugerează foarte bine că el încă își gândea propriile *alianțe* în termenii satisfacției personale, ceea ce nu se întâmpla când punea la cale căsătoriile altora.

Dintr-un motiv necunoscut azi, Henric s-a opus imediat candidatei preferate (din rațiuni diplomatice) de Cromwell: Anna, fiica în vârstă de 34 de ani a conducătorului ducatului atât de strategic plasat, Clèves (vezi harta de la pagina 42). Cromwell s-a folosit de povestiri flatante, dar mincinoase despre ea și de un portret foarte aproximativ pentru a obține aprobarea lui Henric, dar îndoielile acestuia au rămas. Ele s-au transformat în certitudini îndată ce a avut ocazia să o privească pe aleasa lui Cromwell și să constate (fără un motiv întemeiat) că îi displăcea. A trebuit ca susținătorul să facă uz de întreaga sa iscusință – în plus, el realiza care ar fi fost consecințele diplomatice ale unei ofense aduse de Anglia potențialilor ei aliați protestanți, într-un moment în care țara se afla pe punctul de a fi atacată de o coaliție de state catolice, pentru restabilirea autorității papei – spre a-l convinge

că nu era în favoarea lui să-și retragă promisiunea făcută Annei de Clèves, într-un stadiu atât de avansat al pregătirilor de nuntă. Așa că nunta a avut loc (în ianuarie 1540), dar Henric luase hotărârea să nu se atingă de „iapa asta flamandă", și așa s-a întâmplat. În schimb, Cromwell a fost dezonorat și executat – în parte, datorită acestor complicații matrimoniale pe care le-a provocat prin opțiunea sa –, iar mai târziu, în cursul aceluiași an, Anna a acceptat mulțumită anularea acestei căsătorii, pe care nu o făcuse din toată inima, câștigând și o rentă frumușică ce i-a permis să ducă o viață liniștită, așa cum își dorea, neamenințată de pericolul de a fi folosită drept pion în jocurile politice internaționale și în aranjamentele matrimoniale dinastice.

Cea de-a cincea căsătorie a lui Henric, cu Caterina Howard, tot în 1540, a reprezentat un exemplu limpede de „nebunie la bătrânețe". Lui Henric i s-au aprins călcâiele după o tânără flușturatică, protejata uneia dintre factiunile de la curte, lăsându-se astfel manipulat și însurându-se cu ea. Din nefericire, proaspăta regină ducea lipsă de bun simț și de discreție. Curând, inamicii ei au obținut dovezi că nu fusese doar pe punctul de a comite un adulter, ci făcuse chiar mai mult de atât, ceea ce era suficient ca să fie acuzată de trădare. A fost executată în 1542.

De acum încolo, Henric a renunțat la speranța că ar mai putea avea copii și și-a îndreptat toate gândurile spre Eduard, fiul său, un tânăr cu o sănătate foarte șubredă. Totuși, la un an după executarea Caterinei Howard, Henric s-a însurat din nou. De această dată zarurile au căzut asupra Caterinei Parr, ce rămăsese de două ori văduvă până atunci și care, ca soție a lui Henric, a manifestat acea grijă și preocupare cuvenită unui cap încoronat, unui rege aflat în anii de neputință ai bătrâneții. Nu se știe dacă aceste calități de bună gospodină îi fuseseră recunoscute înainte de a deveni regină sau au fost evidențiate după. Fie că a fost vorba de noroc sau de chibzuință, ultima căsătorie a lui Henric a fost un succes, el bucurându-se în final de o tovărășie tăcută și de o consolare plină de devotament.

2 Obiectivele schimbătoare ale istoricilor

Deși povestea lui Henric al VIII-lea și a nevestelor sale a furnizat scriitorilor un material fascinant de inspirație, până târziu în secolul XX – ca de altfel și regizorilor de film și televiziune, până către sfârșitul anilor 1960 –, istoricii de profesie au încercat mult timp să creeze un echilibru între poveste și cercetarea semnificațiilor ei. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se discuta în mod obișnuit, în cercurile academice, despre importanța domniei lui Henric. În consecință, în ultimul secol și jumătate au fost scoase la iveală o serie uimitor de diversă de probleme ale anilor 1509-1547, considerate demne de o dezbatere științifică. Sunt atât de numeroase încât nu pot fi trecute în revistă cum se cuvine, mai ales într-o colecție cum este aceasta. Se pot determina însă două direcții distincte de cercetare, deși cu greu se poate spune că sunt de sine stătătoare sau atotcuprinzătoare. Prima are legătură cu religia și chestiunile ce derivă de aici. Acesta este subiectul volumului *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia* ce completează cartea de față.

A doua direcție ar putea fi foarte bine numită „politică". Aceasta presupune două unghiuri de vedere: o dezbatere amănunțită asupra personalității și caracterului regelui, inclusiv o analiză a rolului jucat de el în viața politică a timpului, și o evaluare a semnificației domniei sale în perspectiva dezvoltării politice pe termen lung a țării, denumită când Anglia, când Marea Britanie, când Regatul Unit – ce depinde de capacitatea autorului de a se distanța de centrul politic, Londra! De această direcție se ocupă cartea de față.

Au existat controverse cu privire la personalitatea lui Henric încă de la începutul secolului al XVII-lea și ele nu au încetat. În cea mai mare parte a timpului, cercetătorii au adoptat poziții extreme. Ei l-au văzut pe rege fie ca pe un tiran malefic, având și câteva trăsături pozitive, fie l-au portretizat drept „veselul rege Hal", care era o combinație între Moș Crăciun și John Bull*, deși câteodată regele a fost nevoit să ia măsuri „care nu au fost prea plăcute". De exemplu,

* John Bull - porecla englezului tipic.

Sir Walter Raleigh, unul dintre primii autori care și-au încredințat comentariile tiparului, nu avea nici un dubiu asupra personalității acestuia.

> Și acum despre Henric al VIII-lea: dacă ar dispărea din lume toate imaginile și descrierile referitoare la manifestările unui prinț plin de cruzime, ele ar putea fi din nou readuse la viață de povestea vieții acestui rege.

În ultimele decenii, după o serie de biografii cu pretenții de analize psihologice construite pe o singură dimensiune a personalității regelui, apărute între cele două războaie mondiale, istoricii au încercat să prezinte o imagine mai echilibrată a suveranului, lăsându-i cititorului impresia că Henric era un amestec complex de „bine" și „rău". Totuși, și această ștergere a liniilor dintre alb și negru, tipice vechii istoriografii, este înșelătoare. Dacă se analizează cu atenție chiar scrierile recente, se poate detecta un accent comun pe omul Henric. Pentru fiecare comentator, Henric este în mod fundamental fie bun și puternic, cu accese de răutate sau slăbiciune, fie rău și slab, cu nuanțe de bunătate și de forță. Se pare că această judecată nu poate fi ocolită în nici un fel. Mulți ar adăuga aici: „nici nu trebuie ocolită". Orice cititor lucid al capitolelor următoare va fi insistent rugat să nu se alăture nici unuia dintre curentele de opinie. Capitolul 2 încearcă să stabilească în mod direct chestiunea, iar toate celelalte capitole se referă la ea cel puțin indirect. Capitolele 5 și 7 pot fi considerate aproape studii de caz asupra acestui subiect, dar așteaptă de la cititor un răspuns propriu la întrebarea: „Ce fel de om era Henric al VIII-lea?".

Henric a avut doi slujitori de seamă – descriși câteodată drept prim-miniștri. Până în 1529 a fost Thomas Wolsey (din 1515 cunoscut, în general, drept cardinalul Wolsey), iar în anii 1530 i-a luat locul Thomas Cromwell (nici o legătură cu Oliver Cromwell, una dintre personalitățile politice de marcă din secolul al XVII-lea). Între istoricii secolului XX au avut loc aprige controverse despre cât de mult își manipulau stăpânul acești slujbași și dacă trebuie astfel

să considerăm că impuneau sau nu o politică personală. Capitolele 3 și 4 se concentrează asupra cardinalului Wolsey, în timp ce în capitolul 6 este vorba despre Cromwell. Dar întrucât ambii (și în special Cromwell) au fost profund implicați în acțiunea de Reformă din Anglia, va fi vorba despre ei și în altă carte, nu doar aici – deși s-ar putea obține o perspectivă coerentă asupra personalității lui Wolsey și din cele prezentate la paginile 49-97.

Nu este surprinzător că fiecare generație de istorici a avut tendința să evalueze semnificația domniei lui Henric prin prisma problemelor fierbinți din epoca lor. Astfel, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului XX, când naționalismul englez (sau britanic?) era puternic și când Britannia* era stăpâna mărilor, accentul studiilor istorice cădea pe contribuția lui Henric la crearea unui regat mai unit și complet independent și la înființarea marinei regale. Pentru că studiile care au urmat au pus la îndoială aceste lucruri, considerând că înainte de domnia reginei Elisabeta I s-au înregistrat progrese minore, aceste subiecte nu prezintă acum decât un interes istoriografic și nu vor fi analizate în capitolele următoare.

Mult mai importantă este dezbaterea inițiată de Sir Geoffrey (atunci doar G.R.) Elton la începutul anilor 1950. El a descoperit că domnia lui Henric al VIII-lea, în special în anii 1530, s-a aflat sub influența lui Thomas Cromwell, această perioadă fiind una de schimbări revoluționare în felul în care era guvernată țara. El a susținut că în această perioadă s-a făcut trecerea de la forma de guvernare medievală la cea modernă, eveniment care în istoria Angliei echivalează ca importanță doar cu schimbările petrecute la mijlocul secolului al XIX-lea. Interpretarea lui Elton a fost atât de strălucită, cu o viziune atât de proaspătă (pe care el și-a tot amplificat-o timp de mai bine de 30 de ani), încât puțini istorici au putut să se sustragă furtunii de controverse care s-au iscat de atunci încolo în jurul acestei chestiuni. Structura capitolului 6 se bazează pe analiza câtorva întrebări ridicate de opera

*Personificare a Marii Britanii sub forma unei femei (pe monede etc.).

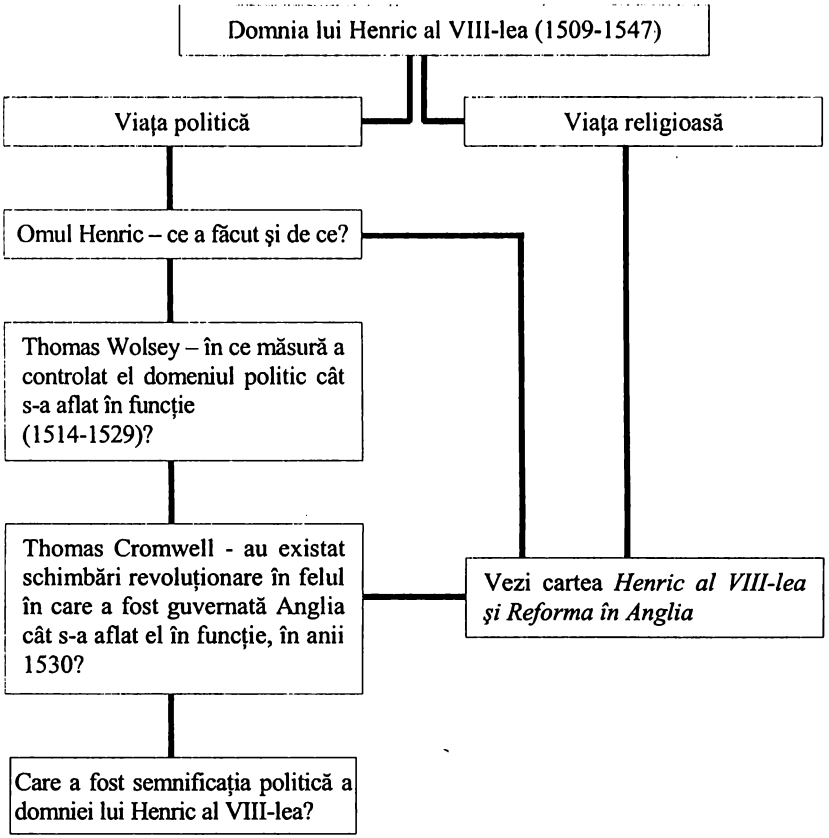
Domnia lui Henric al VIII-lea (1509-1547)
Viața politică
Viața religioasă
Omul Henric – ce a făcut și de ce?
Thomas Wolsey – în ce măsură a controlat el domeniul politic cât s-a aflat în funcție (1514-1529)?
Thomas Cromwell - au existat schimbări revoluționare în felul în care a fost guvernată Anglia cât s-a aflat el în funcție, în anii 1530?
Vezi cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*
Care a fost semnificația politică a domniei lui Henric al VIII-lea?

Rezumat – Introducere: Henric al VIII-lea și guvernarea Angliei

lui Elton. Când polemica iscată de considerațiile lui Elton era în punctul culminant, câțiva istorici au susținut că ultimii ani ai domniei lui Henric au fost semnificativi, pentru că au deschis o perioadă de instabilitate lungă de 20 de ani, pe care ei au numit-o criza de la jumătatea epocii Tudor. Acest subiect este tratat în cartea lui Nigel Heard *Edward and Mary: A Mid Tudor Crisis?*, din această colecție. De aceea, tema va fi analizată doar în treacăt în cartea de față.

Să studiem „Introducere: Henric al VIII-lea și guvernarea Angliei"

Pe măsură ce veți aprofunda acest subiect, veți afla fără îndoială un mare număr de fapte (în special nume și date). Practic vorbind, s-ar putea doar să memorați cât mai multe din datele cuprinse în *Tabelul cronologic* de la paginile 191-194. Soluția aceasta este însă de compromis; ea nu reprezintă principalul obiectiv al eforturilor voastre, întrucât ele ar trebui să fie, atunci când studiați domnia lui Henric al VIII-lea, „problemele cu semnificație istorică".

Prima voastră sarcină va fi să le identificați. Ar trebui să fie un lucru ușor, dacă recitiți a doua parte a acestui capitol, deși definițiile vor fi dezvoltate și clarificate pe tot parcursul cărții, dacă o veți citi cu atenție.

A doua sarcină vă va lua cel mai mult timp. Va trebui să înțelegeți cât mai bine fiecare problemă în parte. Aceasta presupune să aflați de ce au considerat-o istoricii semnificativă, care au fost controversele pe care le-a generat și să evidențiați principalele dovezi aduse în sprijinul diverselor puncte de vedere. Dacă veți duce la bun sfârșit această sarcină, veți obține cele mai multe informații de care aveți nevoie.

Cea de-a treia sarcină este de departe cea mai grea, iar unii vor prefera să o lase deoparte, până ce vor face recapitularea finală a subiectului, către sfârșitul cărții. Sarcina constă în a ajunge la propriile voastre concluzii despre fiecare din chestiunile pe care le-ați evidențiat și studiat. Nu este nevoie să fie un obiectiv de mare cutezanță, pentru că nimeni nu vă cere să rivalizați cu istoricii profesioniști în ceea ce privește cunoștințele de specialitate sau capacitatea de a gândi analitic subiectul. Tot ceea ce se așteaptă de la voi este să fiți capabili să optați pentru un anumit punct de vedere și să puteți explica de ce ați ajuns la acea concluzie. Totuși, câteodată vi se va părea că toate interpretările sunt posibile și că nu aveți suficiente dovezi ca să alegeți între ele. Dacă o veți adopta, aceasta este o poziție sigură – atâta vreme cât veți reuși să furnizați o justificare pentru deciziile luate în fiecare caz – întrucât e mai bine, câteodată,

să „stai deoparte", deasupra unor chestiuni complexe, și să recunoști cinstit că probele nu ajută la formarea unor concluzii. De fapt, această atitudine ar fi cea mai rațională în privința subiectelor istorice controversate, unde mărturiile care ne-au parvenit sunt parțiale și deschise unor interpretări multiple.

„Incertitudinea istorică" reprezintă o parte integrantă din orice studiu despre acest subiect și nu poate fi considerată automat un semn de slăbiciune din partea cercetătorului. De aceea folosesc istoricii atât de mult termenii „posibil", „probabil", „după cât se pare" atunci când își exprimă concluziile. Sunteți sfătuiți să le urmați exemplul.

Multor studenți nu le place să ia notițe – și nu doar pentru că, precum Henric al VIII-lea, ei consideră scrisul o îndeletnicire neplăcută. Alții copiază pagini întregi de informații, convinși că așa trebuie făcut. Există și excepția lăudabilă a acelora care își „storc" propriile idei, punându-le pe hârtie. E greu să faci așa ceva – e nevoie să gândești mult. Dar acestea din urmă sunt cele mai valoroase notițe și merită efortul de a scrie un rezumat analitic al celor citite, chiar dacă vi se pare că pierdeți mai mult timp să gândiți decât să scrieți! Aveți ocazii suficiente să urmați acest sfat, citind capitolele următoare.

CAPITOLUL 2

Henric al VIII-lea, omul și regele

1 Noul rege

La 21 aprilie 1509, Henric al VIII-lea a devenit regele Angliei, la vârsta de 17 ani și 10 luni. Majoritatea celor care și-au exprimat în scris opinia despre acest eveniment au considerat că venirea noului monarh marca începutul unei noi epoci. Thomas More a scris un poem în latină, în care îl descria pe Henric la ceremonia încoronării. El conținea următoarea aserțiune:

> Această zi este sfârșitul sclaviei noastre, izvorul libertății; sfârșitul tristeții și începutul bucuriei.

Era astfel foarte bine pus în evidență contrastul dintre epoca fostului rege și cea a succesorului său (vezi ilustrația de la pagina 20). În ultimii săi ani de guvernare, Henric al VII-lea avea chipul și comportarea unui bătrân rău. Apărea rareori în public și devenise celebru pentru felul dubios în care lua bani de la cei bogați. Era temut din pricina amenzilor pe care le percepea, dar nu foarte respectat. În net contrast cu el, fiul său era tânăr, plin de energie și bunăvoință, știind să se bucure de viață și de faptul că era rege. Cheltuia banii cu larghețe, fără să se gândească prea mult, exact așa cum își imagina poporul că trebuie să procedeze cei bogați. Și parcă pentru a sublinia că lucrurile se schimbaseră, el a luat aproape imediat decizii publice care anunțau că „s-a terminat cu cele vechi, au început cele noi". O dată cu venirea la tron a lui Henric al VIII-lea, Edmund Dudley și Sir Richard Empson, cele două persoane răspunzătoare în cel mai înalt grad de punerea în practică a politicii lui Henric al VII-lea, bazată pe intimidarea financiară

Henric al VIII-lea și Henric al VII-lea – desen de Holbein

a principalilor supuși ai regelui, au fost arestați și închiși în Turnul Londrei, iar mai târziu executați. S-a anunțat de asemenea că noua regină urma să fie Caterina de Aragon. Această din urmă decizie a fost considerată drept un gest cavaleresc față de o tânără femeie virtuoasă ce fusese, fără vreo vină din partea sa, folosită timp de șapte ani de bătrânul rege drept pion în manevrele sale diplomatice. În acest timp (întrucât ea rămăsese văduvă după moartea lui Arthur, fiul mai mare al lui Henric al VII-lea), fostul ei socru refuzase să o lase să se întoarcă la părinți, împreună cu moștenirea ei, așa cum ar fi trebuit, sau să o mărite cu cel de-al doilea fiu al său, așa cum îi tot promisese. În consecință, Caterina era aproape prizonieră într-o țară străină, dar își câștigase admirația tuturor prin felul plin de demnitate în care se comportase în aceste împrejurări nefaste. Decizia noului rege a fost astfel interpretată ca o încercare de a îndrepta relele trecutului.

Însă oricât de spectaculoasă a fost această deosebire între cei doi regi, este înțelept să dăm dovadă de precauție atunci când analizăm judecățile făcute de contemporani. Este posibil nu numai ca unii dintre ei să fi exagerat din pricina entuziasmului față de ceea ce și-au imaginat că se va întâmpla după venirea pe tron a unui tânăr rege care promitea atât de mult, dar pe vremea aceea exista obiceiul de a scrie în termeni laudativi despre regi, chiar dacă faptele lor justificau sau nu aceste aprecieri. Aceasta era doar o convenție literară a epocii, folosită chiar în scrierile destinate persoanelor particulare. Ne dăm seama de adevăr dacă citim ce s-a scris despre conducătorii considerați „obișnuiți" și despre perioada următoare a vieții lui Henric, când alte izvoare scot la lumină faptul că el era orice altceva, dar nu o personalitate impunătoare și plină de demnitate. Deseori nu era descrisă realitatea observată de martor, ci gloria ce trebuia să fie o parte integrantă a regalității. Asta nu înseamnă că descrierile flatante ale tânărului Henric nu trebuie luate în considerare, ci că este necesar ca ele să fie confruntate cu alte dovezi.

2 Henric omul

Henric al VIII-lea a fost rege mai bine de 37 de ani. În acest timp s-a maturizat și a îmbătrânit sub ochii supușilor săi. Cert este că nu a rămas permanent același. În anumite privințe, el s-a schimbat ca urmare a experienței dobândite sau cu trecerea timpului; în altele, a devenit mai puternic pe măsură ce a câștigat încredere în sine, iar anumite incertitudini și slăbiciuni ale tinereții au dispărut spre bătrânețe – cum era considerată în epocă vârsta de 50 de ani. Se poate spune că el a demonstrat de-a lungul domniei sale acel amestec de constanță și schimbare, consecvență și contradicție la care ne așteptăm în mod obișnuit de la orice om. Așa că la întrebarea: „Ce fel de om era Henric al VIII-lea?", nu se poate răspunde decât nuanțat. În mintea celui care răspunde trebuie să se afle cel puțin și întrebarea: „Când?".

a) Înfățișarea

Este evident că trebuie să precizăm și vârsta atunci când comentăm înfățișarea unei personalități istorice. Este firesc să existe un contrast între tânărul Henric și bătrânul rege din ultimii ani de domnie și să presupunem că pe parcursul vieții el a suferit niște transformări. Stadiile acestor schimbări ale aspectului fizic nu apar foarte limpede în documente, dar este neîndoielnic că tânărul rege de 17 ani era plăcut la înfățișare, iar bărbatul de 55 de ani trezea repulsie celor care îl priveau.

Aprecierea înfățișării cuiva este o chestiune de gust, care diferă de la societate la societate și de la epocă la epocă. Privind portretul de mai sus, nouă ne va fi dificil să acceptăm opinia contemporanilor că tânărul Henric ar fi fost „extrem de chipeș, natura neputând să-l hărăzească cu mai multe daruri;... un bărbat foarte frumos și admirabil proporționat". Probabil că „remarcabil" ar fi termenul cel mai potrivit pentru a-l descrie pe rege în primii ani ai vârstei adulte.

În cea mai mare parte a domniei sale, impactul vizual pe care îl avea Henric asupra celor din jur s-a datorat fizicului său deosebit.

Henric al VIII-lea în tinerețe

Era înalt, bine legat, bine proporționat, de constituție atletică. De fapt, el corespundea descrierii moderne a ceea ce numim „un bărbat ca un taur". Știa cu prisosință cum să se folosească de aceste atribute fizice. Știa să se îngrijească și acorda mare atenție hainelor cu care se îmbrăca. Un observator străin l-a descris drept „cel mai bine îmbrăcat suveran al lumii". Celebrul său portret (reprodus pe copertă) îi pune în evidență atât chipul, cât și ținuta. El exprimă de asemenea faptul că se mândrea cu felul în care arăta.

b) Preocupările

Mai presus de orice, Henric era un tip sportiv. Nu numai în tinerețe, ci și la maturitate cea mai mare pasiune a sa o constituiau întrecerile sportive bazate pe activitatea fizică. Îi plăcea enorm să vâneze călare. În esență, această activitate era o întrecere între prieteni, a cărei miză era cine prindea primul prada (de preferință, un cerb sau un porc mistreț). Vânătoarea putea dura câteva ore în șir și era nevoie să fie schimbați caii, iar participanții la urmărirea aceasta trebuiau să aibă o foarte bună condiție fizică. Rareori se întâmpla ca Henric să nu facă față. De fapt, probabil că în majoritatea ocaziilor el a fost „câștigătorul", chiar atunci când favoriții săi n-au dat dovadă de suficient tact ca să se întâmple acest lucru. O descriere din acea vreme, posibil exagerată, relatează că el nu mergea niciodată la vânătoare:

> fără să călărească până la epuizare opt până la zece cai; ordona să fie plasați în calea pe care urma să o aleagă și, când unul obosea, încăleca altul, iar înainte să ajungă acasă, toți erau epuizați.

Când era tânăr, îi plăcea să joace tenis, de fapt o versiune veche a sportului de azi. Se pricepea foarte bine la acest joc, iar stilul său, ca și rezultatele pe care le obținea îi impresionau mult pe privitori. Din păcate, comentariul de mai jos îl pune mai bine în lumină pe autor decât pe rege!

> Îi place foarte mult tenisul, este cel mai drăguț lucru din lume să-l vezi cum joacă jocul ăsta, pielea lui fină strălucind prin delicata pânză a cămășii.

Neîndoielnic că activitatea sportivă cu cel mai mare impact public pe care o practica Henric era turnirul călare. Acesta era considerat a fi adevăratul sport al regilor și, deși era vorba de multă ceremonie și punere în scenă, proba care consta în încercarea de a doborî adversarul atacând călare, cu lancea în mână, îmbrăcat în armură grea, era foarte

periculoasă pentru participanți. Era periculoasă în ciuda faptului că luptătorii erau complet protejați de armură. Armurile care au rămas din acea epocă au permis istoricilor să determine constanta îngroșare a taliei regelui în timpul celor 25 de ani de turniruri, de când s-a urcat pe tron și până la ultima participare. În acest răstimp el și-a stabilit și menținut reputația de bun atlet, cu excepția unei împrejurări în care era cât pe ce să fie ucis. S-a susținut că accidentul care l-a convins în final să-și pună în cui pintenii, în 1536, i-a afectat creierul (vezi pagina 158). Pentru că era un bărbat curajos (sau inconștient) acela care își propunea să câștige o întrecere sportivă cu monarhul său, este imposibil să determinăm cât de tare excela ca atlet Henric, dar pare probabil că (în tinerețe) a putut să țină piept celor mai buni sportivi din țară. În alte condiții, poate că aceia mai puțin inteligenți dintre companionii săi nu ar fi acceptat să piardă cu atâta regularitate întrecerile, așa cum au făcut-o!

Uneori s-a susținut că un bărbat așa de împătimit de sport și care a avut șase neveste trebuie să fi fost binecuvântat (sau blestemat) și cu un libido pe măsură, dar se pare că nu a fost așa. De fapt, se pare că pe el îl interesa mai mult aspectul romantic decât cel fizic al iubirii. Henric a avut mai puține amante și mai puțini copii nelegitimi (probabil doar doi) decât majoritatea suveranilor din vremea sa și a fost în stare să aștepte șase ani ca Anna Boleyn, marea pasiune a vieții sale, să cedeze avansurilor sale sexuale. Cu toate acestea, nu dorim să sugerăm, așa cum au făcut unii autori, că virilitatea sa era îndoielnică. Vrem să spunem că Henric nu a fost un vânător de fuste, așa cum se crede în general. Aceasta nu datorită faptului că ar fi avut vreo obiecție morală față de promiscuitate sau că și-ar fi impus să-i fie credincios soției sale din acel moment. Pur și simplu, nu îl interesau foarte mult femeile. De fapt, câțiva istorici au pretins că le considera doar niște mașini de făcut copii.

Dacă apetitul său sexual nu trebuia satisfăcut des, plăcerea sa de a mânca și a bea era insațiabilă. În mod obișnuit, mânca și bea în cantități enorme și a avut noroc că a supraviețuit așa de mult acestor excese. E bine însă să reținem că lăcomia era tipică celor din clasa sa în acea vreme (și în secolele ce vor urma), pentru că atunci nu exista

concepția de supraalimentare. Se susținea că oamenii care aveau suficienți bani ca să-și permită mari cantități de mâncare – în mod special, carne – ar fi dat dovadă de prostie dacă și-ar fi refuzat asemenea plăceri evidente și nevinovate. Epoca „alimentației raționale" nu sosise încă, iar cei care ajungeau la 40-50 de ani, dacă o duceau bine cu sănătatea, trebuiau să aibă niște proporții care să arate lumii că erau suficient de bogați ca să își permită tot ce pofteau. Așa că Henric nu a fost unicul care a sfârșit prin a fi foarte gras, cu un trup prea greu ca să mai poată fi susținut de picioare.

Este limpede că toate preocupările de o viață ale lui Henric țineau de aspectul fizic al lucrurilor. Era însă capabil să se dedice temporar și unei serii diverse de activități intelectuale. Cum îi plăcea să se considere un adevărat om al Renașterii, adept al tuturor îndeletnicirilor (denumite vag „culturale") despre care se știa că au înflorit în Grecia și Roma antică, era gata să facă efortul de a deveni un muzician competent și un om destul de cultivat. Și dacă partiturile muzicale care ne-au parvenit și care îi poartă semnătura sunt într-adevăr ale sale, atunci realizările sunt respectabile. Același lucru este valabil pentru învățătura teologică pe care a acumulat-o. Totuși, se bănuiește că, deși concepțiile teologice ar putea fi ale sale, studiul îndelungat presupus de ele a fost făcut de alții. Este sigur că nu a făcut un secret din faptul că, adult fiind, considera atât cititul, cât și scrisul (chiar când își punea doar semnătura) prea complicate și le evita atât cât îi era cu putință.

c) Capacitățile intelectuale

Cei care căutau să-i intre în grații știau că au șanse sigure de succes dacă îi spun că e foarte deștept. Se întâmpla acest lucru pentru că regele era foarte mândru de inteligența sa. Și avea dreptate, pentru că putea să elucideze probleme complicate la fel de bine ca supușii săi cei mai capabili. S-a susținut chiar că favorurile pe care le-a acordat unor persoane de mare capacitate intelectuală (cel puțin până în momentul în care a considerat că l-au trădat) s-au bazat pe faptul că ei, cei trei Thomas – Wolsey, More și Cromwell – se puteau ridica la nivelul său de inteligență.

Scrierile vremii conțin dese referiri la abilitățile sale intelectuale. Chiar dacă dăm la o parte exagerările conținute în aprecieri, cum ar fi acelea care susțineau că „talentele lui erau excepționale, aproape supraomenești", sau cea a lui Erasmus, iscusitul lingușitor de la începutul secolului al XVI-lea, care spunea că atunci când regele era copil, avea „o minte ascuțită și activă, mai mult decât aptă în a realiza orice sarcină își propunea... Îți venea să zici că era un geniu universal", tot se poate spune că se număra printre cei mai dotați. Argumentul cel mai puternic în aprecierea capacității sale intelectuale îl reprezintă bineînțeles felul în care a condus țara timp de 37 de ani. Avem astfel o imagine limpede a minții sale. El putea, și de regulă așa se întâmpla, să-i depășească în inteligență pe membrii aristocrației engleze. Era, de asemenea, mai mult decât un partener egal al celorlalți suverani din Europa occidentală, deși nu și al consilierilor lor. Poate că nu era la fel de bine instruit precum cei mai capabili dintre supușii săi, dar nu e de mirare, dacă ținem cont de faptul că nu absolvise în mod formal nici o școală. Cu toate acestea, putea să determine care erau punctele forte și slăbiciunile unei demonstrații ce i se prezenta, indiferent cât de abil era învăluită în cuvinte. În consecință, era aproape imposibil „să-i arunci praf în ochi", cel puțin, nu pentru mult timp. În puținele ocazii în care a fost tras pe sfoară de cei care-l consiliau – așa cum s-a întâmplat cu presupusele trădări comise de cardinalul Wolsey, Anna Boleyn și Thomas Cromwell –, acest lucru s-a datorat faptului că a cedat emoțional, nu pentru că era convins rațional, și atunci numai după o campanie concertată de măsluiri și omisiuni ale dovezilor. Chiar și cele mai bune minți ajung la concluzii incorecte, dacă sunt alimentate constant cu informații false. Deși nu există probe științifice care să susțină această afirmație, probabil că Henric al VIII-lea a fost cel mai capabil și instruit monarh din istoria Angliei.

d) Valori și atitudini

Henric era un conformist. De aceea, nu este surprinzător că împărtășea majoritatea valorilor și atitudinilor sexului, clasei și vârstei sale. Împărtășea vechea concepție că femeile sunt inferioare bărbaților, la

care a renunțat doar scurte perioade de timp, așa cum s-a întâmplat în timpul relației sale cu Anna Boleyn. În multe privințe, Anna era o persoană deosebită, mai ales în aceea că refuza să fie tratată drept un cetățean de rangul doi din pricina sexului său. Totuși, în cea mai mare parte a vieții, Henric a tratat femeile ca pe niște sclave și oricărei femei care nu știa „care îi este locul" îi reamintea rapid că trebuie să se comporte cu servilism. Furia pe care i-a stârnit-o Caterina de Aragon pentru că a refuzat plină de demnitate „să fie lăsată deoparte" nu i s-a domolit niciodată și astfel se explică de ce s-a bucurat, în public, la moartea ei, în 1536. A fost la fel de jignit când fiica lui, Maria, a refuzat să-și accepte condiția de bastard, după anularea căsătoriei părinților ei, iertând-o numai când ea a promis că îi va recunoaște fără rezerve autoritatea, în toate privințele, pe viitor. Se poate susține și că Anna Boleyn a căzut în dizgrație din pricina emancipării, fiind apoi executată. Sentimentele negative ale regelui față de inteligența ei au fost mai puternice decât fascinația. Este sigur că o mare parte din afecțiunea lui Henric pentru Jane Seymour, afecțiune care nu a dispărut nici după moartea ei, survenită în urma complicațiilor la nașterea fiului lor – viitorul Eduard al VI-lea – în 1537, se datora faptului că ea accepta pe deplin concepția soțului despre inferioritatea femeii. La fel s-a întâmplat și cu Anna de Clèves; nu numai că a supraviețuit desfacerii căsătoriei, dar chiar i-a mers bine după aceea, pentru că a știut să accepte voința regelui fără să cârtească. Chiar Caterina Parr, o femeie plină de personalitate, a reușit să depășească cu bine manevrele făcute pentru înlăturarea ei (vezi pagina 170) aruncându-se la picioarele soțului pentru a-i implora mila și declarând că dorește să îi respecte întocmai ordinele.

Henric a acceptat, fără să pună la îndoială, atitudinile dominante privitoare la relațiile ierarhizate dintre sexe și așa a făcut și cu ierarhia socială. El a acceptat ideea că Dumnezeu a orânduit societatea într-un anumit fel și că era un păcat să încerci să schimbi locul cuiva în această structură. Așa cum procedau toți din jurul său, Henric lua de bun faptul că nu numai moralitatea, ci și menținerea civilizației, așa cum o înțelegea el, depindeau de păstrarea diferențelor sociale existente. Prin urmare, a fost neîndurător față de orice grup sau persoană care ar fi atentat la ordinea lucrurilor din societate (vezi capitolul 5).

Valoarea pe care o acorda Henric vieții și suferinței umane era aceeași, în esență, cu cea precumpănitoare în vremea sa. Aceasta însemna că timpul petrecut pe pământ nu reprezenta decât un scurt interludiu al vieții eterne a sufletului. Dacă el era prelungit sau scurtat cu câțiva ani, făcut să fie mai mult sau mai puțin dureros prin intermediul torturii, de exemplu, era de minimă importanță în planul general al lucrurilor. Dată fiind această scară de valori, ar fi fost într-adevăr surprinzător dacă s-ar fi simțit vinovat sau întristat pentru miile de morți premature de care probabil a fost direct responsabil. Mulți ar putea susține că acest lucru nu-l făcea un monstru, el acționând, pur și simplu, în acord cu standardele timpului său.

Spre deosebire de tatăl său, Henric avea altă atitudine față de autodisciplină și străduință. Henric al VII-lea, cu obsesia sa pentru detaliile guvernării regatului, reprezentase un exemplu atipic de rege și fusese disprețuit (dacă nu temut) de majoritatea supușilor săi de marcă pentru că nu se ridicase la nivelul așteptării populare privitoare la cum anume trebuie să se poarte un conducător. Nu era nici un pericol ca Henric al VIII-lea să cadă în această capcană. El a acceptat bucuros faptul că munca era în general ceva ce trebuia făcut de servitori, în timp ce stăpânii își dedicau timpul unor activități mai potrivite statutului lor. În cazul regilor, asta însemna să faci fapte mari, fie că ele aveau loc la curte, în întreceri sportive sau pe câmpul de luptă. Era acceptabil să te străduiești pentru un astfel de țel, dar celelalte treburi trebuiau luate mai ușor, drept ceva accidental. Dacă slujitorii erau bine aleși, atunci nu mai trebuiau supravegheați decât foarte puțin. Ei puteau prelua orice „afacere", oricât de complicată, dacă li se spunea limpede cum trebuie rezolvată. Aceleași principii guvernează și sistemul de caste hindus, deși aici deosebirile sunt mai clar stabilite. La începutul secolului al XVI-lea, în Europa occidentală departajările sociale nu erau însă atât de stricte și de rapide. Astfel că uneori Henric se ocupa sârguincios de detaliile neînsemnate ale „slujbei" de rege, fără teama că și-ar putea pune în pericol reputația.

e) Lucrurile în care credea

Henric a crezut cu putere în câteva lucruri, care nu s-au schimbat prea mult de-a lungul vieții sale. Nu s-a îndoit, se pare, niciodată nici de existența sau natura Dumnezeului creștin, nici de ceea ce aștepta de la el această divinitate. În credința sa, era foarte puțin loc pentru zona propriu-zis spirituală. Se pare că Henric credea că Dumnezeu este un fel de supraom, așezat pe un tron undeva în cer, de unde putea să observe tot ce se întâmpla pe pământ, fiind pregătit să-i răsplătească sau să-i pedepsească pe cei care îi urmau sau îi încălcau poruncile. Se pare, de asemenea, că Henric considera că, datorită statutului său de rege, putea avea relații speciale cu Dumnezeu, ori de câte ori era nevoie.

De copil, Henric fusese crescut în credința că rolul lui în viață era să fie un „cavaler adevărat", conform codului cavaleresc creat la curtea burgundă din Țările de Jos în timpul secolului anterior și care căpătase o particularitate englezească, prin aceea că se baza pe repovestirea legendelor despre regele Arthur și cavalerii Mesei Rotunde. Importantă în acest cod era prevederea ca bărbații să realizeze „fapte eroice". Acestea puteau lua o formă ceremonială – prin participarea la turnirurile călare sau la bătălii spectacol, care erau puse în scenă cu mare fast – dar în forma lor cea mai glorioasă ele nu puteau fi realizate decât în războaiele adevărate, unde riscurile și răsplata erau autentice. Cum se pare că i se tot spusese povestea predecesorului său, Henric al V-lea, care, în urmă cu mai puțin de o sută de ani, câștigase gloria eternă prin marea victorie de la Azincourt împotriva francezilor și prin cucerirea coroanei Franței pentru familia regală engleză, nu este surprinzător că, o dată devenit bărbat în toată firea, Henric a considerat că destinul său era să realizeze fapte similare de cealaltă parte a Canalului Mânecii.

Strâns asociat cu aspectul eroic al cavalerismului era acela al „dragostei curtene". Se presupunea că un „cavaler adevărat" nu făcea vitejii pe câmpul de luptă pentru a câștiga avere sau putere lumească (deși acestea urmau firesc unei victorii), ci pentru a obține trofee pe care să le depună la picioarele „frumoasei sale doamne". Această femeie putea fi soția sa, putea fi o persoană inaccesibilă sau putea fi

soția altcuiva. În orice caz, aceasta nu era împotriva bunei cuviințe și (de sperat) nu reprezenta nici o ofensă, pentru că nu era necesar un contact fizic mai apropiat decât sărutul mânii între cavaler și destinatara „dragostei" sale. Relația implica romantism în forma sa cea mai pură – un cavaler făcând în mod dezinteresat servicii unei doamne. În izvoare abundă detaliile despre faptul că în tinerețe Henric era atașat de acest cod de comportament, nu numai din felul în care s-a purtat cu Caterina de Aragon la turniruri și festivitățile de la curte, ci și din modul în care s-a grăbit să-i ofere trofeele campaniei sale victorioase din Franța, în 1513. Deși după vârsta de treizeci de ani se pare că regele nu a mai rămas la fel de atașat de asemenea de convenții (întâmplările de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520 au fost ultimele extravaganțe cavalerești ale lui Henric – vezi pagina 54), ele au continuat să fie împărtășite de tinerii de la curtea sa. Târziu, în 1536, Anna Boleyn mai era încă pentru câțiva tineri „frumoasa doamnă", fapt ce a devenit mai târziu motiv pentru acuzele de adulter care i-au fost aduse în mod tragic.

Oricât de mult s-ar fi schimbat Henric în privința romantismului cavaleresc, de-a lungul întregii vieți a respectat un element al acestui cod. Acesta era conceptul de onoare. Felul în care aborda majoritatea problemelor se făcea prin prisma acestui concept – regii trebuie întotdeauna ascultați și nu trebuie să cadă sub influența altora. De aceea n-ar fi deloc exagerat să spunem că acțiunile sale publice și toate reacțiile sale la faptele celorlalți erau prima dată gândite de Henric în termenii efectului avut asupra onoarei sale. Acest argument este sprijinit de documentele și relatările referitoare la explicațiile date de el despre acțiunile sale. „Care este modalitatea onorabilă în care ar trebui să acționeze un rege?" și „Fapta ce i s-a adus la cunoștință este un afront adus onoarei sale?" erau întrebările pe care și le punea foarte des când se gândea la ce trebuie să facă.

f) Personalitatea și caracterul

Istoricii nu s-au pus niciodată de acord în privința caracterului lui Henric. S-a discutat, în contradictoriu, dacă era structural un om puternic sau

slab; dacă era o marionetă sau dacă el era acela care trăgea sforile. Nu a existat nici un consens de durată în această privință și se pare că vor mai fi polemici de acest gen și de acum încolo. Problema este că se găsesc suficiente mărturii în sprijinul ambelor puncte de vedere, dar nici una definitorie pentru o poziție sau alta. Fiecare cercetător poate oferi argumente în sprijinul poziției sale, iar decizia de a alege „tabăra" din care face parte ține doar de intuiția lui.

Ar fi corect să spunem că cea mai mare a cercetătorilor importanți ai generației de acum au ajuns la concluzia că Henric era în mod fundamental o fire puternică. Ei sunt de părere că avea suficientă hotărâre, încredere în sine, capacități intelectuale și iscusință politică pentru a determina cursul vieții publice în regatul său și al relațiilor cu alte state conform dorințelor sale (atât cât poate un individ să controleze cursul evenimentelor). Au acceptat ideea că lăsa deseori slujbașilor săi importanți, în special lui Wolsey, suficientă libertate de acțiune, dar deținea întotdeauna controlul asupra direcției politice și era perfect capabil să se ocupe de detaliile acestui curs de evenimente de câte ori dorea. Istoricii mai susțin că era la răstimpuri slab și nehotărât, mai ales în a doua parte a domniei, când durerile îi influențau hotărârea, dar subliniază că astfel de situații reprezentau excepția, și nu regula. Părerea lor generală este că Henric nu doar părea a fi colosul care domina toate treburile de care era răspunzător, ci chiar așa era. Astfel, ei susțin că regele era acela care se folosea de cei doi importanți miniștri ai săi (Wolsey și Cromwell) și nu ei de el, iar în ultimii ani de domnie el era acela care a exploatat facțiunile și nu invers.

Totuși, curentul care susține că regele avea o fire slabă este foarte activ în continuare. Istoricii aceștia au considerat că lui Henric îi lipsea încrederea în sine și în ceilalți, de unde au dedus celelalte trăsături de caracter ale sale. Astfel, în concepția lor, el era un fricos, neștiind ce politică să adopte, un om influențabil, neavând un curs al său de urmat, un fanfaron, având o putere enormă, dar puțină înțelepciune să o folosească, și un om crud, având nevoie să-i umilească pe alții pentru a se convinge de propria sa putere. Cei care au acceptat concluziile principale ale acestei interpretări l-au văzut pe Wolsey ca pe un adevărat

alter rex (un alt rege), luând decizii în privința măsurilor pe care le stabilise după ce îl convinsese pe rege de valoarea lor, neavând nevoie decât să schimbe cursul acțiunii când adevăratul stăpân intervenea puțin, dar decisiv. În mod asemănător, Thomas Cromwell a fost văzut drept manipulatorul regelui (deși el nu a fost atât de pregnant conturat), încercând să-l determine pe Henric să se despartă de Roma pentru a pune capăt căsătoriei cu Caterina de Aragon, să scape de Anna Boleyn când concepțiile acesteia au devenit supărătoare, să jefuiască mănăstirile spre a-și rezolva problemele financiare și să instituie un regim de teroare astfel încât oricine ar fi manifestat cea mai mică opoziție față de politica regală să fie acuzat de trădare și executat dacă ar fi fost necesar. Adepții acestui curent au considerat anii 1540 drept o perioadă de haos, cu un rege luând decizii dezastruoase, blocat de facțiunile politice rivale conduse de mediocrități, dacă le comparăm conducătorii cu miniștrii din deceniile anterioare. Aici se află, s-a considerat, originile „crizei de la mijlocul epocii Tudor".

3 Henric regele

Este limpede că Henric nu făcea nici o distincție între el ca rege și el ca persoană. Pentru el reprezentau același lucru. Era monarh 24 de ore pe zi, deci nu avea viață personală, în afara orelor când acționa în calitate oficială. Totuși, pentru el, faptul că era rege nu reprezenta o vocație care trebuia cultivată, așa cum fusese pentru tatăl său. Henric considera aceasta în datul firii – drept pentru care nu era nevoie de un efort special sau de o instruire deosebită. Este posibil ca această concepție să fi fost rezultanta a doi factori. Știa de la o vârstă crudă (când a murit fratele său mai mare, Arthur, în 1502, avea 10 ani) că urma să urce pe tron și se pare că tatăl său nu a făcut nici un efort ca să-l pregătească efectiv pentru responsabilitățile unui rege. Prin urmare, a ajuns la concluzia că a fi rege însemna să fii tu însuți. De aici și importanța pe care au acordat-o istoricii analizării caracterului lui Henric.

Bineînțeles că această carte nu este o biografie a lui Henric, ea oferind doar câteva considerații despre una sau două direcții ale vieții politice interne în timpul domniei lui. De aceea, Henric nu se află întotdeauna „pe scenă" și sunt multe elemente privitoare la viața sa care nu vor fi luate în considerare în capitolele ce urmează. Pe de altă parte, Henric nu și-a dedicat decât o mică parte din timp activităților care sunt de maxim interes pentru cel ce studiază istoria politică. În mod obișnuit, avea o mulțime de lucruri mai importante de făcut (așa cum le considera el) decât acele chestiuni pe care istoricii le numesc treburi de stat. Dacă aveau noroc, miniștrii săi (sau, și mai firesc, trimișii lor) reușeau să-l convingă pe rege să se ocupe de treburile care îi preocupau timp de două ore pe zi – în timp ce participa la slujbă dimineața și imediat după

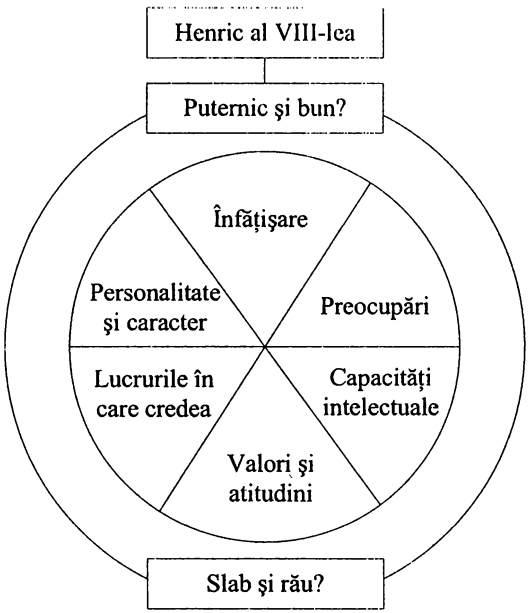

Rezumat – Henric al VIII-lea, omul și regele

cină. Dar chiar și atunci, nu avea deseori să ia vreo hotărâre și mai ales să confirme ceva punându-și semnătura. Puteau să treacă astfel săptămâni în șir fără ca Henric să accepte să fie deranjat cu astfel de probleme. În afară de scurtele perioade de timp, rare de altfel, în care regele își dedica toată energia guvernării țării, în rest politica în vremea sa era frecvent și literal un joc al așteptării.

În ciuda acestor avertismente, ar trebui ca fiecare dintre cititorii acestei cărți să-și poată forma o opinie despre ce fel de rege era Henric al VIII-lea, dar orice concluzie trebuie să aibă, desigur, caracter provizoriu. Mai sunt multe părți din „poveste" de spus, iar studentul care citește despre domnia lui Henric trebuie să se aștepte ca, în privința lucrurilor ce se întâmplau în mod obișnuit, concluziile lui să se reașeze. Poate va apărea fascinație – certitudine însă, nu.

Să luăm notițe despre „Henric al VIII-lea, omul și regele"

Este important să înțelegeți principalele argumente și să meditați asupra problemelor discutate în acest capitol, dar nu e nevoie să memorați totul în detaliu. Este foarte puțin probabil că o să aveți nevoie de acest material pentru examen. Așa că ce notați pentru acest capitol trebuie să fie scurt și plin de substanță.

Prima voastră sarcină este să identificați problemele. Cea mai importantă este: „Ce fel de om și ce fel de rege era Henric al VIII-lea?". Dar mai sunt și altele. Ele sunt mai puțin importante, însă merită luate în considerare. Le veți depista în prima secțiune a acestui capitol.

A doua sarcină a voastră este să definiți cele două „tabere" în controversa iscată de principala problemă.

Ultima parte a muncii voastre este să notați, sub formă de idei principale, trăsăturile proeminente ale lui Henric, așa cum sunt ele descrise în secțiunile 2 și 3. Cu cât veți gândi mai mult asupra lor, cu atât mai bine. Cea mai simplă cale de a face acest lucru este să notați aceste trăsături, pe o foaie de hârtie împărțită în trei coloane, cu titluri de genul: „puternic/bun", „neutru/indecis" și „slab/rău". Hotărând în ce coloană

(sau coloane) notați observațiile voastre vă veți asigura că lucrați cu maximă eficiență.

***Întrebări bazate pe izvoare despre** „Henric al VIII-lea, omul și regele"*

1 Descrieri de epocă ale lui Henric al VIII-lea

Studiați cu atenție comentariile făcute despre Henric al VIII-lea de contemporanii săi, la paginile 19, 24 și 27. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Comentați părerea conform căreia „Sentimentele lui Thomas More reprezentau mai degrabă o speranță decât un fapt" (4 puncte).
b) Care este tonul comentariilor de la paginile 24 și 27? Susțineți-vă răspunsul cu exemple. (5 puncte)
c) Care sunt limitele comentariilor citate ca mărturie despre tânărul Henric al VIII-lea? (6 puncte)

2 Henric al VII-lea și Henric al VIII-lea

Studiați ilustrația de la pagina 20. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Descrieți felul în care sunt portretizați cei doi regi. Ce dovadă avem că artistul vrea ca privitorul să-l privească în mod favorabil pe Henric al VIII-lea? (8 puncte)
b) Dar fiind faptul că desenul a fost făcut la indicațiile exprese ale lui Henric al VIII-lea, ce concluzii certe se pot desprinde de aici? (7 puncte)

CAPITOLUL 3

Anglia și vecinii ei, 1509-1529

1 „În țară" și „peste hotare"

Probabil v-ați așteptat ca titlul să conțină sintagmele „politică externă" sau „afaceri externe". De fapt, despre asta este vorba. Există totuși câteva idei preconcepute care trebuie lămurite înainte de a folosi în deplină siguranță acești termeni. Majoritatea concepțiilor moderne despre relațiile internaționale sunt cuprinse într-un cadru de presupuneri care nu sunt cu adevărat relevante pentru situația Europei din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Ca să înțelegem cu adevărat relațiile lui Henric al VIII-lea cu vecinii săi este necesar să facem un efort conștient și să renunțăm la tiparele folosite pentru explicarea politicii externe din zilele noastre.

Unii ar putea susține, deși nu convingător, că ar trebui să ne dispensăm chiar de conceptul de politică externă, atunci când cercetăm evenimentele petrecute în timpul domniei lui Henric al VIII-lea, întrucât acesta depinde de o distincție clară între „în țară" și „peste hotare". Deși această distincție o făceau marea majoritate a supușilor lui Henric al VIII-lea, ei înțelegeau prin „țară" o zonă de câteva mile pătrate în jur, iar „peste hotare" reprezenta ce se afla dincolo de acest spațiu. „Țară" nu avea sensul de teritoriile ocupate și conduse de un rege, iar „peste hotare" nu însemna ceea ce aparținea altor state. Acest lucru nu este deloc surprinzător, întrucât teritoriile lui Henric al VIII-lea nu reprezentau un stat unitar. Chiar centrul Angliei, care este de fapt un nume înșelător pentru un conglomerat, nu era o singură entitate. Numai sudul, estul și regiunea centrală erau în mod limpede și constant părți ale țării ce-și avea centrul la Londra. Locuitorii din nord se considerau, și erau considerați de cei din sud, ca ținând în mare parte de o regiune separată,

cu obiceiuri diferite, cu alte interese și metode de a-și conduce treburile publice. Populația din sud-vest, în special din Cornwall, se considera independentă de Anglia, așa cum majoritatea celor care trăiau în teritoriul de azi al Țării Galilor considerau că regele era un conducător străin, care se amesteca în treburile lor. Acest lucru se întâmpla în ciuda faptului că Țara Galilor fusese încorporată în Anglia încă din secolul al XIII-lea. Influența regelui era slabă mai ales în cele peste 130 de domenii ale lorzilor, virtual independente, cunoscute generic sub numele de Marcher și aflate în mare parte în zona estică din Țara Galilor și în teritoriile periferice de vest ale părții centrale a Angliei.

Teritoriile despărțite de continent de apa mării se identificau și mai puțin cu statul condus de Henric. Cel mai mare și mai bogat dintre aceste teritorii era Irlanda, care-l considera pe Henric rareori mai mult decât lord onorific, chiar după ce s-a intitulat și rege al Irlandei, în 1541. Atâta vreme cât nu făceau mare caz de independența lor, nobilii din insulă erau lăsați să conducă țara cum voiau. Mult mai mici și de importanță mult mai redusă, cu excepția momentelor în care erau amenințate cu atacuri din afară, erau Insula Wight și Insulele Scilly. Insulele Canalului făceau parte dintr-o categorie asemănătoare, dar întrucât ele nu puteau fi folosite drept cale pentru a ajunge în Anglia, nu au avut nici măcar temporar importanță. Nu acesta era cazul cu orașul Calais, singura parte din statul normand care mai rămăsese în posesia lui Henric. Portul, cu teritoriul englez înconjurător, reprezenta avanpostul pentru majoritatea tentativelor regelui de a interveni militar în afacerile Europei. Era bine plasat din punct de vedere strategic și putea funcționa ca o bază sigură în cazul unui atac împotriva Franței sau a Țărilor de Jos și, datorită acestor calități, era, conform părerii lui Henric, un obiectiv foarte important, care merita apărat cu orice preț.

Dacă „țară" nu reprezenta un concept unitar pentru majoritatea supușilor lui Henric, „peste graniță" era ceva încă și mai vag. Erau puține state foarte bine cunoscute în acele timpuri. Scoția și Franța erau printre primele, pentru că ele erau considerate a reprezenta în general „inamicul". Locuitorii din nord considerau, mai mult decât alții, Scoția ca putere dușmană și loc de origine a multor atacuri, în timp ce locuitorii din sud priveau Franța drept țara cu care conducătorii lor purtaseră războaie (cu

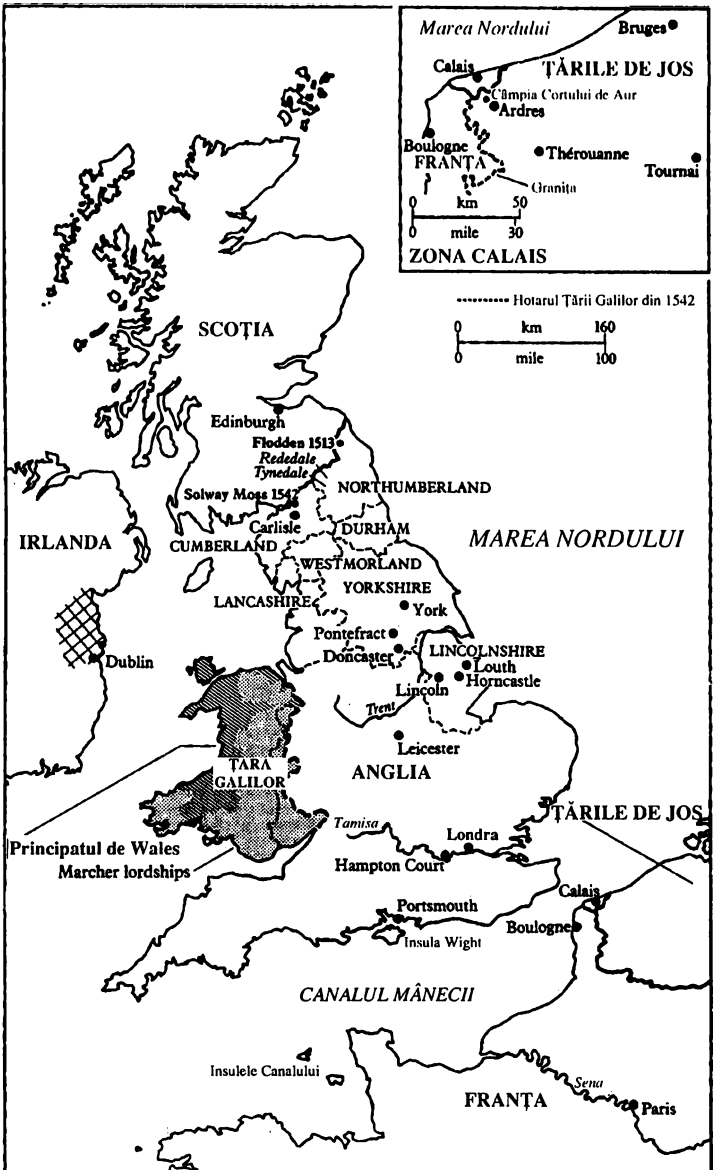

Anglia și vecinii ei în vremea domniei lui Henric al VIII-lea

dese pauze între ele) timp de câteva secole. Conflictul cu aceste zone învecinate era considerat ceva „normal". Olanda (sau Țările de Jos) era percepută drept o zonă de importanță vitală, de unde erau importate majoritatea produselor și către care se îndreptau cea mai mare parte a exporturilor, în special țesături din lână. Puțină lume considera aceste teritorii drept un stat cu un singur conducător, distinct de zona geografică omonimă recunoscută prin amploarea comerțului. Aceasta în ciuda faptului că majoritatea provinciilor Țărilor de Jos fuseseră de multă vreme parte integrantă a Burgundiei, care fusese moștenită de Habsburgii austrieci și care, în timpul celei mai mari părți a domniei lui Henric, a fost unul dintre nucleele tot mai întinsului imperiu al lui Carol Quintul.

În afara acestui „inel interior" de teritorii, se aflau celelalte state ale Europei occidentale. Pentru cei care locuiau în el, Sfântul imperiu romano-german reprezenta o nebuloasă, ca să nu mai vorbim despre cei din afara lui. Se găsea în „Germania" (o denumire încă mai lipsită de semnificație decât Anglia) și era condus cu intermitență de un împărat, care, deși ales, era prin tradiție un membru al familiei de Habsburg. În concepția populară, Spania atunci se năștea ca stat și ca zonă geografică, după distrugerea statelor maure din sudul Peninsulei Iberice și moștenirea a două dintre regatele creștine principale (Aragon și Castilia) de către Carol de Habsburg (Carol I al Spaniei și Carol al V-lea al Sfântului imperiu romano-german). Numai Portugalia rămăsese ca stat independent în peninsulă. Italia era percepută în mod corect mai mult ca o zonă geografică decât ca un stat. Era considerată drept centrul îndepărtat al bogăției și civilizației, căminul papei, ale cărui teritorii acopereau o bună parte a centrului peninsulei, și ca teatrul confruntărilor dintre regele Franței, regele Spaniei și împăratul romano-german pentru câștigarea dominației. Italia era considerată și centrul câtorva dintre cele mai importante state comerciale ale Europei (Veneția și Genova), deși acestea impresionau mai puțin conștiința populară din Anglia decât o altă forță comercială a Europei, și anume Liga Hanseatică (Hansa) a porturilor germane de nord.

Mai departe, „dincolo de graniță", se aflau abia cunoscutele imperii necreștine, învăluite în mister. Cel mai important dintre acestea era imperiul sultanului (Imperiul otoman), considerat o mare amenințare

la adresa creștinătății, care putea în orice clipă să atace și să ocupe cea mai mare parte a Europei de sud. Nu se știa mai nimic despre el, în afară de faptul că era populat de niște locuitori sălbatici și cruzi, care în mod evident erau înrudiți cu diavolul. Se știa că mai departe, în Asia, mai existau și alte imperii, dar marea distanță la care se aflau ele le făcea mai puțin amenințătoare. Lumea știa în general că exploratorii spanioli descoperiseră un nou continent la vest de Europa, dar în afară de posibilitatea neclară pe care o oferea de a fi prădat, în rest nu i se acorda mare importanță.

2 Interesele naționale

Pentru cercetătorii de istorie politică modernă, preocuparea principală, atunci când emit judecăți despre un guvern sau despre calitățile unui conducător în domeniul afacerilor externe, o reprezintă măsura în care a beneficiat țara de pe urma politicii acestuia. Criteriile aplicate în mod obișnuit sunt „consolidarea din punct de vedere politic și economic a țării" sau „creșterea renumelui național". Acestea au fost criteriile primilor istorici (academici) care, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au studiat domnia lui Henric al VIII-lea și politica externă a Angliei în perioada 1509-1547. Nu este surprinzător de aceea că au descoperit că asta urmărea Henric al VIII-lea, întrucât primii istoricii i-au apreciat activitatea după criterii care nu aveau mare legătură cu ale sale sau cu ale contemporanilor săi.

Henric, un exemplu tipic de monarh de la începutul secolului al XVI-lea, nu înțelegea conceptul de politică externă ca o prelungire a intereselor naționale. Aceasta nu înseamnă că el a respins ideea, în favoarea intereselor sale egoiste. Nu. Pur și simplu nu s-a gândit niciodată cu adevărat că ar mai putea exista vreo alternativă la concepțiile cu care crescuse. El considera că teritoriile sale reprezentau „proprietatea" sa, așa cum un mare proprietar de pământ poseda proprietățile sale. În consecință, era de datoria lui să folosească în așa fel aceste posesiuni încât să mărească prestigiul familiei sale; să sporească puterea și bogăția

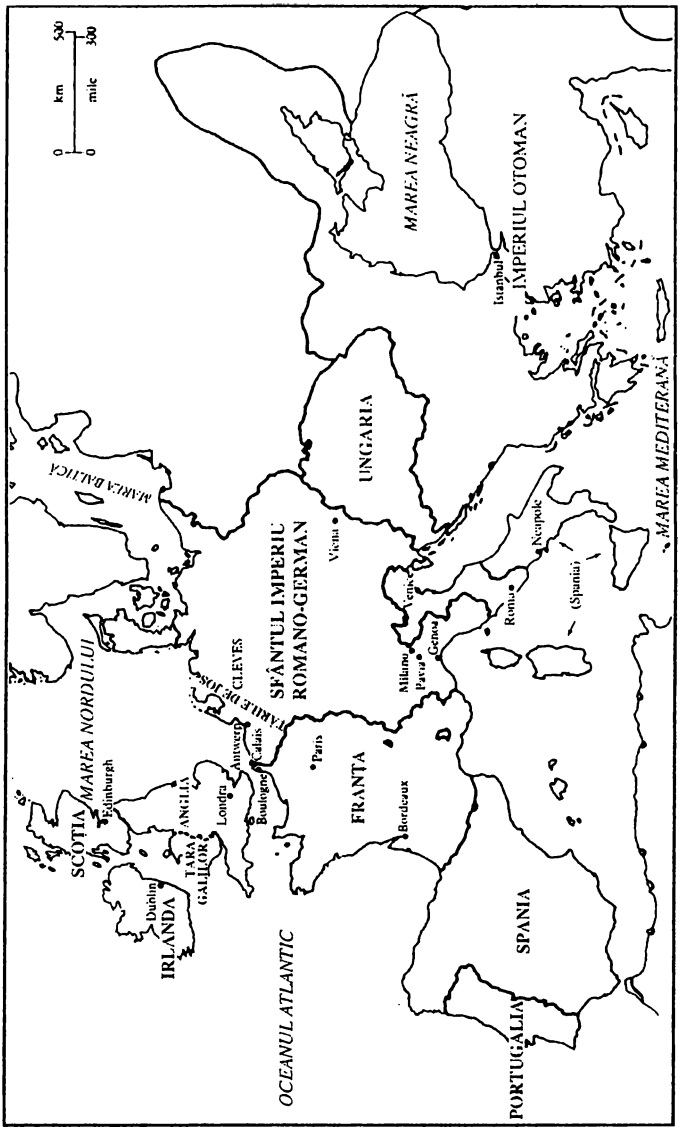

Europa în timpul domniei lui Henric al VIII-lea

ei atât pe termen scurt, cât și în perspectivă. Dacă făcea bine sau rău supușilor săi în timpul acesta era o simplă coincidență și ca trebuia luată în serios numai dacă ar fi vrut să-i aducă atingere intereselor direct, fie prin tulburări sociale, fie prin neplata impozitelor.

Prin urmare, autorii (fie că ei sunt istorici cercetători, studenți sau pedagogi ai istoriei – ca subsemnatul) trebuie să fie foarte atenți când determină criteriile după care apreciază politica externă a lui Henric al VIII-lea. Este general acceptat faptul, deși nu de toată lumea, că e necesar să ia în calcul criteriile acelui timp și că orice judecăți făcute după „standardele moderne" trebuie identificate ca atare (anacronisme interesante?). Probabil de aceea e important ca, în studiul istoric mai avansat, să facem un efort mai mare pentru a înțelege contextul (în special acela al valorilor și concepțiilor) în care erau luate deciziile, mai degrabă decât să aflăm doar „ce s-a întâmplat".

În mod tradițional, studiul politicii externe a lui Henric al VIII-lea se împarte în două: 1509-1529 și 1529-1547. Punctul de demarcație îl reprezintă prăbușirea de la putere a cardinalului Wolsey, deseori considerat ca principalul arhitect al politicii externe a Angliei în prima jumătate a domniei lui Henric. Se obișnuiește frecvent să se spună „politica externă a lui Wolsey". Acest cadru de studiu are avantaje, în special în ceea ce privește coerența ca idee organizatoare, dar trebuie să ținem cont că nu reprezintă decât aproximarea generală a realității. Cel mai evident defect al acestei scheme este că până în 1514 Wolsey nu a devenit nici măcar cel mai important consilier al regelui – ca să nu mai vorbim de arhitectul politicii – și astfel rămân primii cinci ani de domnie descoperiți. O problemă mai serioasă este că istoricii au discutat cu aprindere dacă Wolsey a fost creator de politică în locul lui Henric sau nu. Toți sunt de acord că între cei doi a existat un parteneriat; disputa este iscată însă de importanța pe care au avut-o cei doi parteneri în fixarea obiectivelor și alcătuirea strategiilor de perspectivă. Dovezile existente nu ne permit să punem capăt acestei dispute, care probabil va continua cât timp această perioadă va fi obiect de studiu. Deși structura discuției care urmează implică acceptarea concepției tradiționale asupra

perioadei ca fiind dominată de Wolsey; trebuie ținut cont de faptul că există și alte moduri de interpretare la fel de valabile.

3 Henric în primii ani de domnie

O interpretare tradițională a evenimentelor susține că, deși Henric era doar un tânăr de 17 ani când a venit la tron, el a lăsat să se înțeleagă limpede că nu avea deloc de gând să trăiască în umbra consilierilor mai bătrâni ai tatălui său. Se spune că impulsiva sa decizie de a-l aresta pe Empson și pe Dudley pentru înaltă trădare, din cauza metodelor pe care le folosiseră spre a extorca bani pentru coroană (vezi pagina 17), și intenția sa făcută publică de la început de a se căsători cu Caterina de Aragon, după ce tatăl său folosise cu ea ani de zile tactica tărăgănării, anunțau hotărârea lui Henric de a fi propriul său stăpân. Nu este de mirare că cercetătorii au anticipat curând că energia sa agresivă urma să se facă repede simțită în relațiile cu ceilalți conducători.

Această posibilitate a devenit aproape o certitudine, datorită faptului că Henric îmbrățișa cu entuziasm codul cavaleresc (vezi pagina 30) și ideea că regele trebuie să fie „un cavaler brav". Tânărul Henric se vedea pe sine într-un astfel de rol și dorea să-și dovedească valoarea devenind învingător în război. În mințile oamenilor nu era nici o umbră de îndoială despre cum urma să arate acel război. Henric fusese crescut cu povești despre eroismul predecesorului său, Henric al V-lea, care câștigase numeroase lupte în Franța și al cărui fiu fusese încoronat rege al Franței (ca și al Angliei). Așa se face că titlul de „rege al Franței" a devenit parte a moștenirii lui Henric. Existau, de aceea, toate probabilitățile că noul rege Henric va face tot ce-i va sta în putință pentru a se conforma acestor tradiții și că va conduce o expediție dincolo de Canalul Mânecii, într-o tentativă de a câștiga ce i se cuvenea de drept.

Totuși, chiar dacă era câteodată un visător romantic, Henric nu era nebun. El și-a dat seama că bogăția și capacitatea militară a Franței creșcuseră de când Anglia o înfruntase pe câmpul de luptă cu câteva

generații în urmă și că avea nevoie de prieteni și aliați dacă voia să obțină succes în încercarea de pe continent. Nutrea însă speranța că nu își va găsi prea greu astfel de susținători. Socrul său, Ferdinand, era conducătorul regatelor spaniole și fusese în conflict cu Franța timp de mulți ani din cauza pretențiilor teritoriale atât în sudul Italiei, cât și în Pirinei. Pe lângă asta, familia Habsburgilor, care controla mare parte din sudul Germaniei și a posesiunilor burgunde (inclusiv Țările de Jos; vezi harta de la pagina 42), pe lângă faptul că deținea titlul de împărat al Sfântului imperiu romano-german, avea neînțelegeri cu Franța în legătură cu dominația asupra Milanului, în nordul Italiei. Henric credea că era, în consecință, ușor de realizat o alianță antifranceză.

Dar noul rege avea să afle că „rezolvarea lucrurilor" era mai complicată decât își imaginase. El a învățat treptat că miniștrii nu erau simple unelte docile în mâinile sale, chiar dacă li se dădeau indicații clare despre ce aveau de făcut. Nu numai că aceștia erau maeștri în nonacțiune, atunci când nu erau de acord cu o anumită măsură, dar erau capabili să interpreteze aproape orice ordin în chip atât de fantezist, încât îl scoteau din sărite pe rege. Arhiepiscopul Warham și episcopul Fox, în mod special, erau foarte interesați în continuarea politicii urmate în timpul ultimilor ani ai lui Henric al VII-lea, când obiectivul principal era să se evite cheltuielile unui război, prin vânzarea neutralității Angliei la cel mai mare preț posibil. Ei nu erau de acord cu acest tânăr aprig pe care soarta crudă li-l dăduse drept rege. Și-au făcut repede cunoscute părerile, dar Henric, la început, nu a știut ce măsuri să ia contra lor. A fost chiar păcălit să reînnoiască înțelegerea secretă cu Franța din 1510, când de fapt avea nevoie de o scuză ca să declare război. Încet, încet, a reușit să găsească modalități de a-și impune punctul de vedere: a învățat că avea nevoie de un om care să-i fie loial lui și nu unuia dintre consilierii săi. A găsit ce căuta în persoana lui Thomas Wolsey, despre care se presupunea că îi era fidel episcopului Fox.

Totuși, chiar cu un slujitor loial care să-i îndeplinească dorințele, lui Henric nu i-a fost ușor să-și realizeze visele. El a aflat că aliații potențiali erau chiar mai răi decât consilierii săi. A descoperit, mai ales, că Ferdinand

al Spaniei era total lipsit de scrupule și de onestitate și gata să încalce și cele mai solemne promisiuni dacă era în interesul său așa ceva – putând să le transforme în cele mai incredibile scuze după consumarea evenimentului. În acest sens, nici împăratul Maximilian nu era mai grozav. În consecință, eforturile diplomatice, făcute cu chin și bani, pentru cimentarea unei alianțe contra Franței au fost sabotate prin intermediul mitei plătite de viitoarea victimă a înțelegerii, suficientă ca să-i îndepărteze unul câte unul pe posibilii aliați ai Angliei. În 1512, victoria părea să se apropie. S-a semnat o înțelegere cu Ferdinand pentru un atac comun împotriva Franței, câștigul Angliei urmând să fie ocuparea Aquitaniei (zona din jurul orașului Bordeaux), pe care ea o deținuse mare parte din evul mediu. Prin urmare, a fost trimisă pe mare o armată engleză către nordul Spaniei ca să fie gata pentru campania comună. Dar Henric a fost păcălit încă o dată de către socrul său. În timp ce armata engleză era decimată de lipsa proviziilor și a sprijinului local, Ferdinand a profitat de prezența englezilor atât de aproape de granița Franței, le-a înșelat vigilența și a cucerit teritoriul din Pirinei, după care tânjea. La sfârșitul campaniei, rămășițele armatei lui Henric s-au întors acasă acoperite de rușine, fără să fi realizat nimic, cu excepția unor foarte mari cheltuieli.

Henric a învățat repede din aceste experiențe. El a luat, în 1513, hotărârea ca armata engleză să acționeze independent, sub comanda sa personală, operând în nordul Franței, cu acces ușor dinspre Calais. Astfel, dacă oricare dintre aliații săi (Ferdinand și Maximilian) nu s-ar fi ținut de cuvânt, consecințele nu ar mai fi fost dezastruoase. Sarcina organizării armatei și a asigurării proviziilor necesare, ca și a transportului în siguranță peste Canalul Mânecii, i-a fost încredințată lui Wolsey. În acest sens, el a făcut un adevărat miracol, demonstrând că are energii remarcabile și capacitate administrativă. Henric nu a reușit să se lupte cu francezii, deși dispunea de o armată de temut pentru orice mare putere a vremii. Din nefericire pentru Henric, francezii erau prea experimentați ca să riște o confruntare majoră cu o astfel de forță. Ei știau că pagubele pe care le-ar fi înregistrat ar fi fost foarte mici dacă s-ar fi evitat confruntarea directă, ceea ce au și încercat. Cum armata nu se deplasa decât câteva mile pe zi – aceasta era natura

posibilităților sale de deplasare –, campania urma să se termine înainte să ajungă la vreo țintă cu adevărat semnificativă. Henric a trebuit să se mulțumească doar să avanseze cât dorea prin câmpurile din nordul Franței. A asediat și cucerit orășelul Thérouanne, predat apoi lui Maximilian și trupelor lui, care l-au jefuit și ars până în temelii. Mai era timp pentru a ajunge în orașul episcopal Tournai (o enclavă franceză în teritoriul imperial) și a-l forța să se predea, ceea ce s-a întâmplat după o ușoară rezistență opusă de localnici. Aceștia s-au temut că o opoziție mai puternică le-ar fi adus o soartă asemănătoare cu a celor din Thérouanne, iar pe de altă parte, nu exista nici perspectiva vreunei alte forțe ca să-i salveze.

Capturarea orașului Tournai a fost singura realizare importantă a campaniei. Deși nu era un oraș de mare importanță economică sau strategică, el reprezenta cel puțin un nume cunoscut de toată lumea, iar ocuparea lui aducea oarecare prestigiu. De fapt, englezii nu prea aveau ce victorii să sărbătorească. Henric a încercat să amplifice semnificația unei mici ambuscade provocate de o trupă de recunoaștere franceză care, din greșeală, s-a apropiat prea mult de armata engleză. Confruntarea, pe care Henric personal a ratat-o, pentru că nu se afla în acel moment cu trupele sale, a fost numită oficial bătălie („bătălia pintenilor"), în speranța că gloria ei se va răsfrânge și asupra regelui. Această stratagemă a părut mai credibilă, prin faptul că au fost capturați în timpul „bătăliei" câțiva nobili francezi, trimiși apoi în Anglia ca dovadă a victoriei. Istoricii s-au abținut în general de la a lăuda realizările campaniei, deoarece cheltuielile fuseseră foarte mari – mai mari decât economisise Henric al VII-lea în 20 de ani de parcimonie – și nu provocase deloc pierderi semnificative Franței. Ei fac comparație cu dramatica înfrângere a scoțienilor de către armata engleză în bătălia de la Flodden, ce a avut loc când regele „își pierdea timpul" în Franța, și care efectiv a îndepărtat de Anglia pericolul scoțian pentru câteva zeci de ani. Totuși, trebuie să ținem cont de faptul că lupta i-a adus lui Henric ce își dorea. El fusese văzut în fruntea unei armate impresionante și câștigase tot ce putuse fi câștigat. Toată lumea știa că împăratul luptase sub steagul și pentru banii săi și că îi cedase locul fruntaș regelui Angliei

în timpul ceremoniei victorici. În ceea ce-l privea pe Henric, el se ridicase la standardele de valoare și cele militare care i se cereau unui rege. Și apoi nu era timpul pierdut.

Henric s-a întors din Franța în toamna lui 1513, sigur că anul 1514 îi va aduce și titlul de rege al Franței. Dar iarna și primăvara ce au urmat au adus cu ele doar multă deziluzie. Nu numai că Maximilian și Ferdinand au fost cumpărați de francezi și și-au încălcat obligațiile stabilite prin tratatul cu Anglia, dar nici fondurile regale nu mai erau suficiente pentru o repetare a campaniei din 1513 – realități acceptate în final de tânărul rege războinic. Așa că, în loc să-l detroneze pe regele Franței, Henric a făcut pace cu el. Termenii nu erau nefavorabili Angliei, date fiind condițiile limitate de manevră de care se bucura Henric. În esență, Anglia s-a lăsat cumpărată de promisiunea francezilor că vor achita restul stipendiilor pe care Henric al VII-lea le negociase pentru sine și pentru urmașii săi în anii 1490. Suplimentar, lui Henric i se permitea să păstreze teritoriul pe care îl cucerise în anul precedent. Totuși, în anumite privințe, prețul plătit fusese mare. Nu erau deloc implicați bani englezești, dar Henric acceptase „să cheltuiască" singura valoare națională pe care o poseda, pentru a participa la „jocul" căsătoriei dinastice ce reprezenta o parte atât de importantă a activității diplomatice a timpului. Sora lui, Maria, a fost oferită de nevastă lui Ludovic al XII-lea, regele Franței. Pentru ea era un motiv de mare suferință faptul că a fost obligată să se logodească cu un bătrân știrb (soțul avea 52 de ani), când iubea de fapt pe altcineva. Pe Henric nu l-a deranjat acest lucru, susținând că ea ar fi trebuit să știe care îi era rolul în viață. Totuși, în sinea sa trebuie să fi fost supărat că sacrificase un bun de mare valoare, pentru un câștig atât de mic. Probabil că a realizat în cele din urmă că vor trebui să treacă mulți ani, în cel mai bun caz, până să mai poată oferi pe piața internațională a căsătoriilor o altă rudă apropiată.

4 Wolsey la cârmă

Când s-a semnat pacea cu Franța, Henric își pierduse cea mai mare parte a interesului pentru treburile zilnice ale diplomației. Nu mai avea răbdarea necesară pentru a duce la bun sfârșit munca grea care se cerea zilnic unui rege. Încă dorea gloria, dar era mulțumit și dacă o câștiga altcineva pentru el. Acest altcineva era Thomas Wolsey. Dar Wolsey, în ciuda minții lui strălucite, nu avea prea mare experiență în subtilitățile relațiilor internaționale și, la început, el nici nu conta pentru experții din acest domeniu, cum era împăratul Maximilian. Wolsey nu a făcut greșeli elementare – în general nu făcea –, dar politica „progresistă" pe care voia s-o ducă Henric îl plasa pe o poziție vulnerabilă, făcându-l să pară manevrabil de către alții. Wolsey era conștient că înțelegerea cu Franța din 1514 nu era decât o pace vremelnică între doi vechi dușmani. El recunoștea, de asemenea, că socotelile financiare îl obligau să adopte o strategie prin care să-i finanțeze pe alții să atace Franța, ceea ce se putea realiza, încă o dată, mult mai ieftin decât desfășurarea unei armate engleze pe câmpul de luptă de pe continent. Problema era că cei gata oricând a se lăsa folosiți în acest fel (împăratul Maximilian și elvețienii) erau cei mai iscusiți la stors bani fără să facă mare lucru în schimb. Astfel că, spre sfârșitul campaniei militare din anul 1517, cheltuielile suplimentare consistente făcute de englezi nu se finalizaseră decât în campanii neconcludente, prin care nu se slăbise cu nimic poziția Franței.

În acest timp, personalitățile de pe scena politică internațională se schimbaseră în mare măsură. Ludovic al XII-lea murise la câteva luni după căsătoria cu Maria (între cele două evenimente neexistând nici o legătură cauzală) și fusese urmat la tron de nepotul său, Francisc I. Francisc era la fel de talentat și de ambițios ca omologul său englez, iar urcarea sa pe tron a fost percepută de Henric ca o provocare, el fiind hotărât să nu se lase întrecut de rivalul său mai tânăr. Disputa a fost puternică între ei încă de la început (ianuarie 1515), când Francisc a înregistrat un mare succes de popularitate. El l-a ajutat și încurajat pe cel mai bun prieten al lui Henric, ducele de Suffolk, să se însoare cu Maria

(regina-văduvă a Franței), când acesta a venit la curtea Franței pentru a o conduce înapoi, în Anglia. Francisc a pretins că s-a comportat așa doar pentru a netezi calea dragostei adevărate, întrucât Maria și Suffolk își juraseră credință unul altuia în secret, încă înainte să fie separați prin prevederile tratatului de pace din 1514, dar toată lumea știa că adevăratul mobil îl constituia dorința de a-l face pe Henric să piardă. Nu numai că sora regelui Angliei se mărita a doua oară fără permisiunea acestuia, ceea ce în mod normal era considerat un act de trădare, dar ea îl luase de soț tocmai pe omul în care fratele ei avea cea mai mare încredere. Cu greu se putea imagina o insultă mai mare la adresa regelui. Pe lângă asta, Henric pierduse a doua șansă de a se mai folosi de sora sa pe piața căsătoriilor dinastice, ceea ce ducea la slăbirea poziției sale pe plan internațional. Nu este surprinzător că furia lui Henric nu a mai cunoscut limite. Deși afirmația lui Wolsey – cum că numai intervenția sa a salvat viața lui Sufflok – este pusă la îndoială de istorici, neputând fi coroborată cu alte mărturii, ea pare autentică. Cu greu putea găsi Francisc o cale mai ofensatoare de a anunța lumii că Henric nu mai era liderul de necontestat al tinerei generații de suverani europeni. Nu e de mirare, de aceea, că o vreme Henric a cerut în mod constant asigurări, atât de la oaspeți, cât și de la membrii curții, că îl depășea pe Francisc în toate privințele – de la proporția desăvârșită a gambei până la splendoarea ceremoniilor de la curtea sa. În acest fel, o rivalitate națională ascunsă a fost intensificată de o competiție personală între cei doi tineri regi.

În arena internațională și-a mai făcut intrarea un tânăr și puternic suveran o dată cu moartea lui Ferdinand al Spaniei, în 1516. Este vorba de Carol de Habsburg (Quintul), în vârstă de 15 ani, care, urmându-i la tron lui Ferdinand, adăugase regatele spaniole pământurilor burgunde pe care le deținea (vezi harta de la pagina 42). Cum era și moștenitorul împăratului Maximilian, despre care toată lumea spunea că nu mai avea mult de trăit, exista perspectiva ca în curând Carol să conducă singur cel mai mare imperiu european din ultimele secole. Henric era conștient în mod dureros de faptul că atât Francisc, cât și Carol urmau să aibă la dispoziția lor resurse depășind cele mai îndrăznețe vise ale sale. De aceea, era puțin probabil ca el să poată să-i înfrunte cu succes în luptă.

În consecință, trebuia să cucerească gloria mondială la care visa pe alte căi decât cele ale războiului. Este posibil ca sugestia de a căuta să-și întărească reputația devenind pacificatorul Europei să fi venit de la Wolsey, care, până în 1517, câștigase suficientă încredere în ochii stăpânului său încât să încerce conceperea unor strategii politice proprii.

5 Politica externă a lui Wolsey

Mare parte din secolul trecut și jumătate din acesta, de când cercetătorii studiază istoria începutului dinastiei Tudor, s-a susținut că politica externă a acelor 15 ani de după 1514 aparține lui Wolsey. Există în acest sens relatări de genul că, în acești ani, Henric al VIII-lea nu avea decât rolul de a pune sigiliul pe hotărârile ministrului său. Totuși, în ultimele decenii, această ipoteză a fost contrazisă, întrucât cercetările au scos la iveală detalii despre felul în care se completau unul pe altul cei doi bărbați. Nu s-a putut însă contura o imagine completă. Este evident că Wolsey lua majoritatea deciziilor de zi cu zi, iar la răstimpuri avea și inițiative proprii fără acordul prealabil sau măcar cunoștința stăpânului său, dar la fel de sigur este că Henric intervenea decisiv, din când în când, pentru a redirecționa sensul unor evenimente așa cum dorea el. Se adăugau aici și alte complicații, ca aceea că, pentru a se bucura în continuare de încrederea regelui, Wolsey trebuia cel puțin să pară că pune în practică politica lui Henric, chiar dacă el își urmărea de fapt interesele personale. Dat fiind caracterul fragmentar al izvoarelor care ne-au parvenit – cea mai mare parte a schimburilor de mesaje dintre Henric și Wolsey erau verbale, fie directe, fie prin intermediul unei persoane de încredere – și faptul că mare parte din materialul documentar îl reprezintă scrisorile, scrise la origine ca să inducă în eroare, ele nu pot fi considerate surse demne de încredere pentru analizarea scopurilor și motivelor. Nu este surprinzător că nu se poate determina cu precizie dacă Wolsey îl manipula pe Henric sau dacă doar ducea la îndeplinire dorințele regelui. Tot ce se poate spune cu siguranță este că Henric a jucat un rol mai semnificativ în conceperea și aplicarea „politicii externe a lui Wolsey" decât s-a crezut în mod tradițional.

Cercetătorii politicii externe a lui Wolsey obișnuiau să prezinte o analiză structurată în jurul căutării consecvente a unui obiectiv coerent sau a unei strategii. Până la primul război mondial, interpretarea „ortodoxă" spunea că Wolsey a încercat „să mențină echilibrul puterii", ceea ce, surprinzător, era și felul în care era percepută politica externă britanică a acelei vremi! S-a susținut că acest obiectiv era urmărit pentru a păstra o oarecare autoritate a Angliei în politica externă și pentru siguranța că nici o persoană (Carol sau Francisc) nu va câștiga atâta putere încât să negocieze lucrurile fără să ia în considerare interesele altor state, între care și Anglia. Se pare că Wolsey a urmat această politică amenințând că își dă sprijinul acelei părți care părea să fie dominată. S-a mai spus că această politică a fost în general plină de succes, asigurând Angliei un statut internațional ridicat.

Această interpretare a fost discreditată când Pollard, cercetător din anii 1920, a stabilit un nou curent de opinie care avea să dureze 40 de ani. Argumentul său a fost că Wolsey aplica servil politica papei, schimbând poziția politică a Angliei de câte ori îi cerea acesta. Se spune că motivele sale se bazau pe un amestec de principialitate și interes personal. S-a susținut că, în calitatea sa de reprezentant al papei în Anglia, Wolsey considera că era de datoria lui să facă ce îi dicta stăpânul său spiritual, chiar cu prețul nesocotirii dorințelor regelui, și că el avea un interes anume să procedeze așa, deoarece aspira să fie ales la un moment dat papă. În anii 1960, Scarisbrick a demontat această interpretare, arătând că Wolsey ignora indicațiile papale la fel de des pe cât le urma, și și-a exprimat serios îndoiala asupra ambiției lui Wolsey de a deveni papă. El a susținut că sprijinul acordat de Wolsey inițiativelor diplomatice ale papei nu a fost decât o simplă coincidență, datorată mai ales faptului că Anglia și papalitatea aveau din când în când interese comune. Prin cercetările sale, Scarisbrick a stabilit o nouă linie de interpretare, bazată pe existența unui obiectiv principal și a unei metode distincte. Metoda era o variantă a „echilibrului de putere" din vechea interpretare. El a stabilit acest lucru întorcând pe dos vechea argumentare și susținând că Wolsey tindea să ajungă la un „dezechilibru de putere" – tindea întotdeauna să se alăture taberei mai puternice, descurajând cealaltă

tabără și făcând-o să realizeze că nu avea rost să mai lupte. Scarisbrick a susținut că această politică nu a fost observată de alți cercetători pentru că Wolsey nu se pricepea să o pună în practică și deseori făcea greșeli pe care încerca să le justifice pretinzând că scopurile și metodele sale erau altele decât fuseseră până atunci.

În multe privințe, este un semn bun că interpretarea lui Scarisbrick nu a fost înlocuită cu o explicație univocă. S-a întâmplat așa probabil pentru că a devenit din ce în ce mai evident că nu a existat un tipar coerent în atitudinea față de politică a lui Wolsey. Acum este un fapt general acceptat că, deși anumite evenimente aveau elemente comune, nu a existat, în cei 15 ani cât a fost la putere, un principiu director care să le unifice. În anumite momente, acțiunile sale au fost dictate de considerații egoiste – în mod special de dorința de a obține puteri reprezentative mai mari sau de mai lungă durată din partea papei –, de nevoia de a satisface pretențiile lui Henric al VIII-lea, de dorința de a duce mai departe ceea ce el considera a fi interesul național sau papal, sau de o înclinație altruistă de a face în așa fel încât omenirea să beneficieze de roadele unei ere de pace. Este posibil să descoperim mai multe sau toate aceste motive în fiecare dintre deciziile pe care le-a luat, dar izvoarele nu sunt suficient de cuprinzătoare ca să se poată face comentarii asupra relativei importanțe a acestor motive decât într-o manieră strict speculativă.

6 Wolsey pacificatorul

În octombrie 1518 a fost încheiat Tratatul de la Londra, Anglia și Franța fiind primele semnatare. În câteva luni au mai aderat la el multe alte state, inclusiv Spania și papalitatea. În acea vreme, evenimentul era considerat a fi un triumf al lui Wolsey, aducându-i lui Henric al VIII-lea multă glorie. Era cu adevărat „un plan grandios", care intenționa să unească cele 20 de state conducătoare ale Europei în jurul ideii de pace. Planul era destinat tuturor acelor state care aveau o politică externă activă, el prevăzând nu numai că nu se va

face apel la agresiune, dar obligând la acceptarea promisiunii de a declara război oricărui conducător care ar încălca tratatul, astfel ca nici un stat să nu poată beneficia de atacarea altuia. Aspirația promovată de tratat, așa cum se spunea de către toată lumea, era să se pună capăt războiului dintre statele creștine ale Europei.

În general, istoricii au considerat această inițiativă drept un exemplu în plus al cinicei lăcomii a lui Wolsey. Există multe dovezi în susținerea acestui punct de vedere. Deși există și mărturii de necontestat că el lucra la acest plan grandios înainte ca papa să adopte o inițiativă similară – planul papei prevedea o înțelegere pe timp de cinci ani între puteri, perioadă în care trebuia să aibă loc o cruciadă împotriva turcilor –, lumea considera că Wolsey a lucrat pentru punerea în practică a dorințelor papei. Era important pentru Wolsey să se creadă asta, el folosindu-se de faptul că acționa ca reprezentant al papei pentru a câștiga statutul de *legatus a latere* (vezi pagina 72), pe care și-l dorea atât de mult. S-a susținut chiar că aceasta a fost principala sa motivație. Alții au spus că el dorea doar să-și satisfacă orgoliul, apărând drept pacificatorul Europei, și să fie tratat ca atare în timpul amplelor ceremonii prilejuite de inaugurarea tratatului. Puțini au fost aceia care au admis că în spatele acțiunilor lui Wolsey ar fi fost o intenție serioasă. Dar și dacă nu a fost, el se face vinovat de a fi sacrificat interesele naționale pentru un câștig personal, întrucât prețul cerut Angliei de Franța pentru a adera la tratat era revenirea orașului Tournai în posesia ei (să recunoaștem, un târg cinstit) și promisiunea (revocată cu ușurință) ca Maria, la acea vreme unicul copil în viață al lui Henric, să se căsătorească cu fiul cel mai mare al regelui Franței, la timpul potrivit.

În următorii doi ani, Wolsey a muncit pentru a consolida bazele puse o dată cu Tratatul de la Londra. Eforturile lui au fost recompensate din plin în 1520, când Henric și Francisc s-au întâlnit pe Câmpia Cortului de Aur, la granița posesiunilor lor, lângă Calais. Întâlnirea a fost unul dintre cele mai spectaculoase evenimente ale istoriei europene moderne. A durat două săptămâni și au participat la ea o mare parte a reprezentanților elitelor conducătoare din cele două țări. De fapt, reprezentarea a fost atât de numeroasă (aproximativ 3 000 de persoane

de fiecare parte), încât puține personalități de marcă au mai rămas în Anglia ca să conducă treburile țării. Cei doi regi s-au întrecut pe ei înșiși în a-și epata adversarul, oferind o imagine proprie strălucitoare. Nu s-a precupețit nici un ban pentru a se organiza cele mai bogate ospețe („un maraton gastronomic") și spectacole (cu turniruri zilnice, desfășurate conform codurilor medievale ale cavalerismului încă la modă în cele două țări, în acel timp), cele mai bogat împodobite costume pentru participanți și cele mai sofisticate decoruri. Pentru conaționali, francezii au așezat o tabără de corturi bogat decorate și de pavilioane. Cheltuielile de organizare ale acestei întâlniri au fost enorme – aproximativ echivalentul venitului pe un an al lui Henric al VIII-lea –, iar rezultatul a fost un triumf. S-a scotocit toată Europa pentru a se găsi cantitățile uriașe de materiale de lux necesare. De exemplu, socotelile contabile arată că s-au cumpărat 72 544 de *fleur de lis* țesute din fir de aur și cusute pe catifea albastră, pentru a se decora pereții pavilioanelor regale. Din nefericire, mare parte a efortului a fost zădărnicit de vânturile puternice și ploile torențiale. Acestea au făcut ca la câteva zile de la finalizarea construcțiilor ele să fie demontate. Eforturile englezilor au fost încununate de mai mult succes. Centrul lucrărilor lor îl reprezenta un palat în care urmau să stea regele și câțiva dintre curtenii de frunte – restul grupului era adăpostit, fără confort, într-o tabără alcătuită din 800 de corturi. Palatul a fost considerat una dintre minunile acelor vremuri, atât erau de frumoase decorația și design-ul (vezi ilustrația de la pagina 57), și a atras curioși din toate colțurile lumii. Aceasta se datora, fără îndoială, și celor două fântâni de la intrare, din care curgea vin pentru toată lumea. La acest edificiu au muncit câteva luni multe sute de lucrători.

1 Atât de mare era afluența într-acolo, încât cavalerii și doamnele care veniseră să vadă minunăția erau nevoiți să doarmă pe fân și paie, însă au rămas foarte încântați.

Totuși, se pare că întâlnirea nu a avut până la urmă nici o semnificație de durată. Dacă ea a avut drept scop să cimenteze prietenia

anglo-franceză, se pare că a dat greș în mod evident. Membrii grupului englez, ale căror păreri se cunosc, se pare că și-au întărit prejudecățile antifranceze în loc să renunțe la ele sau să și le diminueze, iar în timpul celor două săptămâni de ceremonii nu s-a ajuns la nici o înțelegere importantă. De fapt, se pare că Henric și Francisc au considerat această întâlnire o ocazie de a-i impresiona pe alții cu bogăția și prestanța lor de nivel mondial. Este limpede că întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur nu a adus nimic nou pentru cauza păcii. Dacă a făcut ceva, atunci i-a creat probleme lui Wolsey, care a trebuit să convingă restul Europei că Anglia nu era partizana Franței în confruntarea pentru supremație dintre Francisc I și Carol Quintul. Au fost organizate întâlniri între Henric și Carol, atât înainte, cât și după Câmpia Cortului de Aur, astfel ca să fie foarte limpede mesajul că englezii nu luau partea francezilor. Faptul că aceste întâlniri erau necesare ne face să înțelegem cu atât mai mult că extravaganța manifestată în Franța a fost în esență un exercițiu de protocol, nu o contribuție la cauza generală a păcii în Europa. Este semnificativ că Henric i-a fost foarte recunoscător lui Wolsey pentru că l-a ajutat să apară în fața lumii drept un egal al suveranilor celor două „superputeri" din Europa (nefăcând nici o mențiune referitoare la cauza păcii) și că evenimentele din 1520 au confirmat încă o dată că Wolsey se afla cu adevărat în slujba monarhului său. Este imposibil de determinat cât cântărea pentru Wolsey această apreciere.

7 Wolsey și tiara papală

Părerea lui Pollard că Wolsey aspira în mod real la tronul papal se baza pe dovezi serioase. Este sigur că, în timpul procesului electoral de după moartea papei Leon al X-lea, în 1521, și a succesorului său, Adrian al VI-lea, în 1523, Wolsey a așteptat cu încredere să fie el norocosul candidat. Avea motive întemeiate să fie optimist. Nu numai că avea promisiunea lui Carol Quintul că îl va susține, dar și veștile de la Roma spuneau că Wolsey se bucura de sprijin din partea corpului electoral al cardinalilor. Dar când au avut loc alegerile, s-a

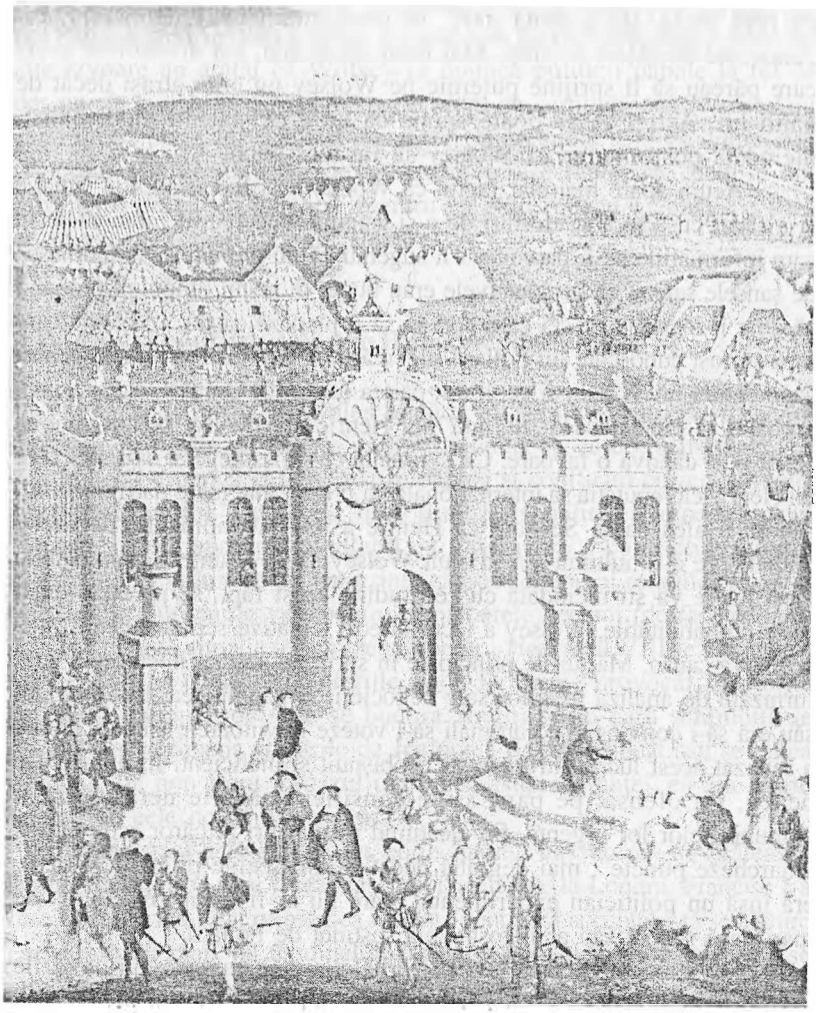

Palatul și fântânile aflate pe Câmpia Cortului de Aur

dovedit că Wolsey fusese păcălit. În cazul primelor alegeri, Carol a făcut presiuni pentru un alt candidat (fostul său tutore, care a și fost de fapt ales), iar a doua oară, în mod intenționat, nu și-a făcut cunoscute dorințele la timp. Mai mult decât atât, s-a dovedit că aceia care păreau să îl sprijine puternic pe Wolsey nu erau atrași decât de banii lui. Astfel că se poate spune că nu a existat, în mod realist, niciodată posibilitatea ca Wolsey să fie ales papă.

Acum apare mai clar faptul că Wolsey a acceptat această situație și a făcut cu adevărat eforturi de a-și asigura alegerea în momentele în care informațiile ce îi parveneau îi sugerau că nu trebuie să se îndoiască de șansele sale și că perspectivele erau bune. În restul timpului, probabil că doar îi încuraja pe cei care doreau să îi pledeze cauza. Izvoarele care nu i-au fost cunoscute lui Pollard sugerează că propunerea inițială pentru candidatura lui Wolsey a venit din partea lui Carol Quintul, care încerca probabil să-i satisfacă o „dorință" lui Henric al VIII-lea, pentru care să ceară și el cândva o favoare. Cu siguranță că nu a pregetat să-i sugereze lui Henric că reputația sa internațională va fi mult mai mare dacă ministrul său ar fi ales papă. Se pare că Henric a mușcat momeala, deoarece numai spre a-l mulțumi s-a străduit Wolsey să își înainteze candidatura. Deși nu se va ști niciodată cu certitudine acest fapt, se pare că, după toate probabilitățile, Wolsey a făcut rareori tentative serioase pentru a-și promova cauza. Mărturiile principale în sprijinul acestei interpretări sunt furnizate de analiza lungilor sale negocieri cu papalitatea. Dacă scopul său era să-i convingă pe cardinali să-l voteze la viitoarele alegeri, atunci a realizat acest lucru într-un mod neobișnuit și ineficient. În numeroase ocazii, i-a ofensat pe papă și pe consilierii săi, fie nerăspunzând comunicatelor lor urgente, fie alcătuind răspunsuri al căror scop era să „marcheze puncte", mai degrabă decât să își câștige prieteni. Wolsey era însă un politician experimentat, care nu ar fi făcut greșeli așa de mari dacă scopul său ar fi fost acela susținut de Pollard.

Un element al argumentării lui Pollard îl reprezentau dovezile despre încercările lui Wolsey de a câștiga sprijin în timpul perioadelor electorale. Istoricul a susținut acest punct de vedere bazându-se pe convingerea că toate acțiunile lui Wolsey de politică externă aveau în

comun dorința sa de a câștiga susținători la Roma. Această interpretare a fost demontată de cercetările ulterioare, care au demonstrat că părerile lui Pollard erau inexacte, chiar bazându-se pe dovezile respective, iar alte izvoare au arătat că Wolsey se opunea politicii papale la fel de des pe cât o adopta. Se poate spune acum cu certitudine că Wolsey nu avea deloc drept țel scaunul papal, iar momentele sale de entuziasm temporar față de tiara papală erau simple vise fanteziste, deduse din informații de epocă inexacte, pentru că erau repede înăbușite o dată ce se vădea că realitatea era alta.

8 Wolsey și conflictul dintre Habsburgi și Valois

În 1519, când Carol a fost ales împărat al Sfântului imperiu romano-german, el a adăugat la rivalitățile existente, în care era implicat, pe cea franco-burgundă și franco-spaniolă, ca și conflictul cu regii Franței asupra Milanului. De aceea, dată fiind personalitatea agresivă a lui Francisc I, era aproape inevitabil ca o agravare a conflictului dintre Habsburgi și Valois să nu reprezinte cadrul general al relațiilor internaționale din Europa de vest pentru următoarele decenii (de fapt până în 1559). Această situație a reprezentat pentru Henric al VIII-lea și pentru Wolsey un izvor de ocazii fertile și de frecvente provocări. Datorită poziției strategice de care se bucura Anglia, prin care schimbul de mesaje dintre Spania și Țările de Jos putea fi lesne blocat sau se putea deschide un nou front în cazul unui atac asupra Franței, ea era foarte curtată de cele două mari puteri.

Aceasta s-a întâmplat cu puțin înainte ca Wolsey să plătească pentru triumful pe care îl realizase cu Tratatul de la Londra. Francisc I a fost foarte fericit să-și primească răsplata pentru că acceptase să se alăture „grandiosului plan" al cardinalului, dar nu avea deloc intenția de a se lăsa constrâns de prevederile sau de clauzele lui. El era hotărât să-și întărească poziția în nordul Italiei, printr-o acțiune militară împotriva lui Carol și a susținătorilor lui, și nu se aștepta ca prevederile din Tratatul de la Londra să fie invocate împotriva sa. În final, nu era în interesul

nici unuia dintre nonbeligeranți să se întâmple așa. Totuși, așa cum era de așteptat, Carol a cerut ajutorul Angliei și altor state pentru a opri înaintarea agresorului. În august 1521, Wolsey a sosit cu mare pompă la Bruges, în Țările de Jos, pentru a discuta cu Carol despre acțiunile ce trebuiau întreprinse. Încă o dată, s-au făcut promisiuni de ajutor, în special pentru că se spera că schimbarea situației ar face inutile aceste obligații. Înțelegerea cu împăratul prevedea ca armata engleză să invadeze Franța dacă Francisc nu accepta să încheie pace. S-a susținut deseori că Wolsey se aștepta ca simpla amenințare din partea Angliei să fie suficientă pentru a convinge Franța să cedeze. Totuși este puțin probabil ca Wolsey să fi fost așa de naiv. El știa destule despre încăpățânarea lui Francisc, ca să nu fi realizat că nu era suficientă doar amenințarea cu războiul. Este mult mai probabil să-și fi spus că războiul va rezolva într-un fel sau altul problema, înainte ca el să pună capăt tacticii amânării, în privința acțiunii englezilor. În acest timp, era mai mult decât mulțumit de gloria pe care i-o adusese întrevederea cu Carol.

Până la urmă, Wolsey nu a reușit să-i împiedice pe prietenii împăratului să-l convingă pe Henric al VIII-lea că Anglia trebuia să declanșeze neapărat o acțiune militară, dacă Francisc Ignora avertismentele primite. El n-a fost însă afectat din pricina acestei situații, pentru că se anunța o înfrângere catastrofală a francezilor. Carol izbutise să-și asigure sprijinul ducelui de Bourbon, unul dintre magnații de vază ai Franței, care era așa de nemulțumit de felul în care fusese tratat de Francisc, încât era pregătit să riște totul, chiar să fie acuzat de trădare pe față. Se credea că el va reuși să convingă o parte importantă a nobilimii franceze să se revolte împreună cu el. Așa că, deși campania se afla la jumătate, a fost trimisă repede în Franța o armată engleză, în august 1523. Dar, așa cum se întâmpla deseori în secolul al XVI-lea, acțiunea militară a înregistrat rezultate mult mai puțin convingătoare decât se așteptaseră autorii ei. Bourbon s-a dovedit a fi o mare dezamăgire. El nu a reușit să câștige decât un mic sprijin pentru cauza sa în Franța, devenind la scurtă vreme un exilat, care, în ciuda finanțării engleze și a patronajului imperial, nu a reușit să devină un factor semnificativ în conflict. Astfel, chiar dacă cele trei asalturi engleze asupra Parisului nu

s-ar fi împotmolit în noroiul iernii, planul aliat de coordonare a tuturor forțelor, pentru un atac decisiv asupra capitalei franceze, ar fi fost blocat de eșecul armatei lui Bourbon. În consecință, entuziasmul lui Wolsey și al lui Henric față de intervenția armată a dispărut, regele permițându-i lui Wolsey să-și pună în aplicare strategia sa originală de a opri solicitările de acțiune ale lui Carol, în timp ce el urma să încerce în secret negocierea condițiilor de pace cu francezii.

Dar norocul nu a fost de partea lui Wolsey. În februarie 1525, Carol a câștigat victoria pe care Wolsey o considera atât de improbabilă. Într-o bătălie care a avut loc în afara zidurilor cetății orașului Pavia, în nordul Italiei, incredibilul s-a produs. Nu numai că armata franceză a fost complet distrusă, devenind o forță ineficientă, dar au fost capturați Francisc I și principalii săi aliați. Aceasta l-a plasat pe Carol într-o poziție de superioritate copleșitoare. Henric al VIII-lea s-a grăbit să profite de această situație. El a realizat că avea o ocazie unică de a-și împlini vechiul său vis, la care se gândea când și când, acela de a câștiga coroana Franței. Această propunere i-a fost repede împărtășită împăratului. Fiind vorba despre dezmembrarea Franței, Carol și Bourbon urmau să primească părțile pe care le-ar fi pretins în mod rezonabil, iar Henric avea să ia restul, împreună cu titlul de rege al Franței. Acest plan nu mai era susținut de nimic în afară de multă speranță. Deși Henric îi promisese să lupte de partea sa în viitor, drept aliat credincios, propunerea era foarte puțin atractivă pentru Carol. Henric nu-i putea face nici un rău, așa că el nu avea deloc motive să-i cumpere sprijinul, răspunzându-i la oricare dintre aceste cereri. Cu siguranță că nu avea nici un sens să fie schimbat un rege al Franței puternic și ambițios cu altul, pentru ca, în final, să rămână unul care să controleze toate marile teritorii aflate de-o parte și de alta a Canalului Mânecii. Carol considera că cel mai mare avantaj era să pedepsească Franța, dar nu să o îndurereze foarte tare, de aceea nu se simțea obligat să caute o răzbunare rapidă. Dar pe cât de sănătoasă părea această strategie, pe atât a fost ea de imposibil de aplicat. Deși Francisc a fost obligat să depună cel mai umilitor jurământ posibil, privitor la comportarea lui viitoare, și a trebuit să-și ofere fiii drept ostatici, garanție pentru atitudinea sa viitoare, la un an de la eliberare el era deja

pregătit să se lanseze în noi atacuri contra lui Carol. În acest timp, el fusese dezlegat de jurăminte de către papă, pe temeiul că îi fuseseră smulse cu forța. Francisc avusese corect intuiția că împăratul Carol nu va risca un scandal internațional, făcându-le rău ostaticilor.

În afara unei izbucniri de furie neputincioasă, Henric și Wolsey nu au avut altceva de făcut. Henric nutrise speranța de a se lansa într-un atac asupra Franței când ea se afla fără lider, dar a fost nevoit să renunțe la acest plan, nereușind să facă rost de bani. S-a sugerat că Wolsey fusese mult mai puțin încântat de această aventură, așa după cum o arată și lipsa sa de hotărâre de a promova la nivel național, în 1525, taxa *Amicable Grant* – însemnând, de fapt, alte noi impozite. Dar izvoarele nu sunt deloc concludente în acest sens. Cu toate acestea, Wolsey era binevoitor și încuraja formarea unei alianțe antiimperiale (Liga de la Cognac) în nordul Italiei, în 1526, cu care s-ar fi putut asocia și Franța pentru a anula verdictul dat la Pavia. El era, de asemenea, pregătit să încheie o alianță cu Franța în anul următor, amenințându-l pe Carol Quintul cu un atac englez, dacă nu cădea, în termeni acceptabili, la învoială cu adversarii săi. Aceste demersuri s-au finalizat cu o declarație de război împotriva lui Carol, în 1528, dar fără nici o consecință practică. Nu a fost desfășurată nici o armată engleză, ci s-a încheiat un acord separat pentru garantarea continuării comerțului între Londra și Țările de Jos. Prin urmare, nu surprinde că Anglia a fost inclusă în ultima clipă în Tratatul de la Cambrai, negociat între Franța și Carol, în 1529, pentru a se pune capăt luptelor. Dacă Wolsey nu ar fi introdus cu abilitate și partea engleză în etapa finală a negocierilor, ar fi fost încă și mai limpede că Henric al VIII-lea nu mai era tratat drept egal de către regele Franței și împăratul Sfântului imperiu romano-german. Astfel că ultimul mare gest diplomatic al lui Wolsey înainte de înlăturarea sa de la putere, în octombrie 1529, a fost de fapt un exercițiu de salvare a imaginii unui stăpân din ce în ce mai nerecunoscător.

9 Evaluare

Majoritatea istoricilor au fost foarte critici cu privire la politica externă a lui Henric al VIII-lea și Wolsey, în perioada 1509-1529. Aceste critici au fost însă lipsite de consistență. Relațiile Angliei cu vecinii ei în acești ani au fost descrise drept prost coordonate, greoaie; au fost considerate niște eșecuri costisitoare, acțiuni naive sau rușinoase. Deși câteva dintre aceste judecăți ne spun mai mult despre valorile și concepțiile celor care le-au emis decât despre problemele luate în studiu, un fapt rămâne de neevitat: acela că, indiferent ce criterii s-au folosit pentru evaluare, concluziile rezultate au fost rareori favorabile regelui sau consilierului său șef.

Cele mai puțin controversate criterii folosite de istorici au fost acelea care s-au concentrat pe măsura în care o persoană a reușit să-și atingă țelurile și obiectivele. Totuși, rareori se va declara mulțumit un cercetător cu un număr atât de limitat de criterii. Este foarte normal să fie analizate țelurile și obiectivele, iar comentariul să se refere la oportunitatea și aplicabilitatea lor. Bineînțeles că problema oportunității este aceea care dă naștere la cele mai subiective interpretări din partea comentatorilor. Cum obiectivitatea s-a aflat în centrul codului de profesionalism la care au aspirat istoricii britanici în secolul XX, subiectivitatea a fost în general dezaprobată de majoritatea acelora care au cercetat istoria Angliei în ultimii 100 de ani. Dar trebuie să ne amintim faptul că în multe societăți conceptul de istorie obiectivă este anatemizat și că orice relatare despre trecut care nu reflectă sistemul valorilor dominante este suspectă. Totuși, toți cei ce studiază istoria într-o societate „liberă" trebuie să fie încurajați să-și alcătuiască propriul set de criterii, pentru a face judecăți despre trecut, și, în mod just, le vor privi cu suspiciune pe altele, care nu le aparțin.

Astfel că prima sarcină, când se evaluează relațiile externe ale Angliei în timpul primei jumătăți a domniei lui Henric al VIII-lea, este să se identifice criteriile care vor fi folosite. Cu siguranță, putem afirma că majoritatea studenților vor dori să includă „gradul de succes" în evaluarea lor. Atunci, el va fi aplicat aspirațiilor lui Henric și Wolsey.

Dacă așa stau lucrurile, atunci concluziile vor avea un caracter mult mai puțin critic decât în trecut. Deși au existat niște eșecuri de proporții, în special între 1525 și 1529, au fost și suficiente momente în care Henric și Wolsey ar fi fost îndreptățiți să se declare mulțumiți de ceea ce au făcut. După campania din 1513, Henric a știut că era perceput pe scară mondială drept o personalitate din tradiția nobilului cavalerism, iar siguranța sa a fost întărită de evenimente, cum a fost întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520. În egală măsură, și Wolsey a avut succes, reușind să-și creeze o reputație remarcabilă și un statut deosebit (în special când a fost numit *legatus a latere* pe viață, în 1524), ceea ce însemna că era tratat aproape la fel cu conducătorii Europei. Dacă punem aceste succese alături de periodicele eșecuri ale celor doi bărbați, nu putem spune că ele reprezintă niște realizări minore, mai ales că ultimele au fost tot mai frecvente în ultima etapă a parteneriatului lor.

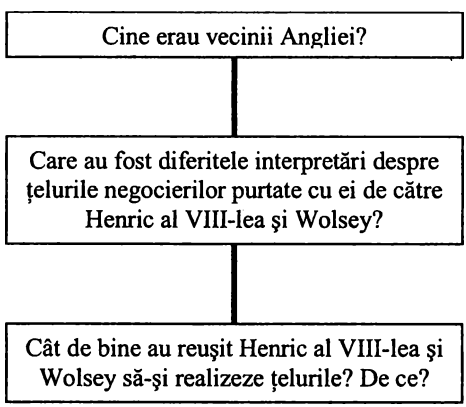
Cine erau vecinii Angliei?
Care au fost diferitele interpretări despre țelurile negocierilor purtate cu ei de către Henric al VIII-lea și Wolsey?
Cât de bine au reușit Henric al VIII-lea și Wolsey să-și realizeze țelurile? De ce?

Rezumat – Anglia și vecinii ei, 1509-1529

Să luăm notițe despre „Anglia și vecinii ei, 1509-1529"

Acesta este primul capitol al cărții din care e bine să luați notițe detaliate, întrucât acoperă probleme referitoare la subiecte independente, importante pentru examen, și constituie și o componentă esențială a oricărei considerații generale despre cariera lui Thomas Wolsey, pentru care și următorul capitol este la fel de important.

În timp ce luați notițe, să aveți în vedere: 1) să identificați țelurile urmărite de Henric și Wolsey în politica externă; 2) să stabiliți măsura în care au avut succes. În acest fel, veți ajunge să scrieți despre „probleme" și nu doar să înregistrați „fapte".

Următoarele titluri și întrebări pot alcătui o schiță a notițelor voastre.

1. „În țară" și „peste hotare".
2. Interesele naționale
   La aceste secțiuni merită să vă concentrați asupra următoarei întrebări: „Ce concepții moderne trebuie puse sub semnul îndoielii când se studiază relațiile internaționale din prima parte a secolului al XVI-lea?
3. Primii ani de domnie ai lui Henric.

3.1. Ce dorea să realizeze Henric?

3.2. În ce măsură a ajuns el să-și realizeze obiectivele?

4. Wolsey la cârmă.
   În ce fel s-a schimbat contextul politicii externe a Angliei între 1514 și 1517?
5. Politica externă a lui Wolsey.
   Identificați diversele interpretări despre politica externă a lui Wolsey.
6. Wolsey pacificatorul.

6.1. Tratatul de la Londra.

6.2. Câmpia Cortului de Aur.

7. Wolsey și tiara papală.

Care a fost atitudinea lui Wolsey față de perspectiva de a deveni papă?

8. Wolsey și conflictul dintre Habsburgi și Valois.
De ce nu a avut succes, în general, Wolsey în afacerile externe în perioada 1525-1529?
9. Evaluare.
Evaluați succesul avut de politica externă a lui Wolsey folosindu-vă de criterii proprii. Evidențiați-le.

Întrebări bazate pe izvoare despre „Anglia și vecinii ei, 1509-1529"

1 Întâlnirea de pe Câmpia Cortului de Aur, 1520

Studiați cu atenție ilustrația ce reprezintă palatul englez de pe Câmpia Cortului de Aur (pagina 57) și citiți descrierea de epocă despre vizitatorii palatului (pagina 55). Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Folosindu-vă de dovezile furnizate de ilustrație și citat, identificați genul de oameni cărora le era permis să viziteze palatul englez. De ce se întâmpla așa? (3 puncte)
b) Contemporanii erau impresionați de dimensiunea ferestrelor palatului. De ce? Ce anume i-ar mai fi putut impresiona? (5 puncte)
c) Care sunt motivele probabile pentru care Henric al VIII-lea a cheltuit atât de mulți bani pentru o construcție care urma să fie demolată după două săptămâni?(4 puncte)
d) Care a fost semnificația istorică a Câmpiei Cortului de Aur? (3 puncte)

CAPITOLUL 4

Cardinalul Wolsey

Cariera cardinalului Wolsey a fost cel mai uimitor episod al unei domnii uimitoare. Thomas Wolsey era fiul unui măcelar și s-a născut la Ipswich, în 1472 sau 1473. În ciuda acestei origini umile, el a sfidat toate regulile ascensiunii sociale, devenind cel mai bogat și mai puternic om din Anglia, cu excepția regelui. S-a susținut deseori că el a acționat ca stăpânul efectiv al țării (*alter rex*) timp de 15 ani, până în 1529. În punctul culminant al influenței sale, la mijlocul anilor 1520, cuvântul său era lege, iar lumea din țară și din afară știa că nu avea cum să câștige vreo favoare din partea regelui fără ajutorul său. Curtea sa rivaliza cu a regelui, prin dimensiune și splendoare, și deseori o punea în umbră în ceea ce privește importanța vieții politice. Palatele sale, în special Hampton Court și York House (cunoscut mai târziu sub numele de Palatul Westminster), erau amenajate conform trebuințelor unui rege, așa cum a descoperit Henric al VIII-lea cu mult înainte să și le însușească. Cariera sa nu a putut fi egalată secole de-a rândul, iar succesul politic pe care l-a avut a fost unic prin amplitudine în Anglia dinastiei Tudor.

Totuși, istoricii profesioniști l-au ocolit în general. În Anglia nu a fost publicată decât o singură biografie importantă despre el, și aceea a apărut în 1929. Tomul voluminos publicat de Peter Gwyn în 1990 a reprezentat mai degrabă o lucrare amplă, de perspectivă, făcută din pură pasiune. De ce a fost Wolsey atât de ignorat? Cu siguranță nu pentru că nu ar fi existat documente despre activitatea lui. S-ar putea spune că sunt prea multe, deși ele nu conțin detalii suficiente pentru elucidarea problemelor, ceea ce face să nu se poată ajunge la o concluzie fermă. Pentru că el a acționat în arena politicii internaționale și religioase, având și tangență cu toate aspectele vieții publice engleze, există o cantitate mare de material important,

împrăștiat prin toate arhivele din Europa. Ar fi nevoie de o viață de om pentru a te familiariza cu el. Dar nu natura descurajantă a acestei sarcini este explicația faptului că istoricii s-au ferit sistematic să aducă la zi biografia de pionierat a lui Pollard, întocmită cu atâta vreme în urmă, în anii de dinainte și de după primul război mondial. Explicațiile se referă mai mult la faptul că subiectul Wolsey a fost considerat o fundătură din punct de vedere istoric, el fiind ultimul dintr-un șir lung de consilieri regali puternici, din perioada medievală, a cărui existență reprezenta aproape un anacronism al epocii lui, și de aceea nu era și o temă foarte generoasă de studiu. Este văzut mai degrabă ca un sfârșit decât ca un început, drept cineva care nu a avut decât un efect de scurtă durată asupra lucrurilor, fiind de mică semnificație istorică. Acestea fiind împrejurările, păreau prea puține motivele pentru a-ți închina cariera studiului său. A face totuși așa ceva înseamnă să te dovedești un prea indulgent amator de antichități. Dar bineînțeles că nu toată lumea acceptă curentul dominant în privința justificărilor pentru a face un studiu istoric.

1 Ascensiunea în ierarhia socială

Cum de a fost posibil ca fiul unui simplu măcelar să devină cel mai de seamă reprezentant al aristocrației engleze?

Ar fi fost surprinzător ca lucrul acesta să nu se întâmple, pentru că în cazul său a fost vorba de merite personale și de o soartă favorabilă. Wolsey era o persoană foarte inteligentă. Avea o minte extrem de subtilă, remarcată de cei din jur din fragedă tinerețe. Spre bătrânețe îi făcea o deosebită plăcere să-și aducă aminte cum fusese trimis la Oxford, la o vârstă crudă încă, și cum i se acordase titlul neoficial de bacalaureat pentru că își luase diploma la 15 ani. S-a evidențiat însă mai degrabă prin caracter și personalitate decât prin marea sa capacitate intelectuală. Avea energia și încrederea necesare pentru a profita de ocaziile favorabile ce i se iveau. În mod evident, nu se temea de nimic (nu de eșec, cu siguranță) și era gata să-și asume riscul de câte ori era necesar.

Un contemporan de-al său povestește (deși anumiți istorici se îndoiesc de credibilitatea mărturiei) că atunci când i s-a dat sarcina de a răspunde de fondurile colegiului, el a luat de unul singur decizia de a demara niște construcții ambițioase cu acei bani, bazându-se pe faptul că colegilor săi le lipsea curajul să intre în dispută cu el. Nu a avut dreptate și a trebuit să încerce avansarea în alt fel. Dar tocmai în câștigarea protecției oamenilor importanți a dovedit el pricepere – caracteristică parvenitului. Putea să flateze cu slugărnicie și, în același timp, să se facă plăcut și interesant. Și cel mai important lucru, era un om pe care te puteai baza pentru orice sarcină încredințată, el rezolvând-o cu maximă pricepere și sârguință. Muncea din greu, rezolvând treburi complicate într-o epocă în care majoritatea oamenilor căutau și găseau un mod de viață liniștit. Această trăsătură l-a evidențiat printre concurenții săi, la fel cum s-a întâmplat cu devotamentul sau felul lipsit de scrupule cu care aborda o problemă. Dacă cineva îi ieșea în cale, îl dădea la o parte, chiar cu forța dacă era necesar. Există multe povești despre modalitățile ticăloase întrebuințate de el în tinerețe pentru a-și croi drum. Nici nu contează că multe dintre ele sunt apocrife. Semnificativ este că Wolsey pretindea că erau adevărate, probabil pentru că îl înfățișau ca pe acel tip de persoană (arivist egoist, lipsit de principii) care îi plăcea să fie.

S-a făcut remarcat pentru prima dată, într-un mod deosebit, în timpul ultimilor ani de domnie ai lui Henric al VII-lea, când era omul de încredere al episcopului Fox. Acesta era unul dintre cei mai de încredere consilieri ai regelui, ceea ce i-a permis lui Wolsey să strălucească, afirmându-se drept cel mai eficient și mai plăcut om aflat în slujba regelui. Totuși, schimbarea majoră din viața sa a avut loc în contextul primilor ani de domnie ai noului rege. La început, Henric al VIII-lea era înconjurat de majoritatea vechilor consilieri ai tatălui său. Nu e de mirare, din moment ce el a venit pe tron la vârsta de 17 ani, neavând până atunci de-a face cu treburile publice și nedispunând de susținători proprii pentru a-i putea promova în posturi superioare. Totuși, ceea ce l-a mâniat pe Henric și a reprezentat șansa lui Wolsey a fost că vechii consilieri nu erau deloc dispuși să devină oamenii noului rege. Nu numai că insistau cu superioritate să continue politica tatălui său (mai ales în

domeniul extern), când el își dorea de fapt să urmeze o politică „progresistă" personală, dar îl mai și criticau că nu tratează cu suficientă seriozitate „îndatoririle" de rege și își pierde prea mult timp cu distracțiile, cum ar fi vânătoarea și ospețele. Mai apoi, Wolsey a susținut că a profitat de situație, dându-i regelui acele sfaturi pe care acesta le aștepta și câștigându-i, astfel, bunăvoința. În același timp, a afirmat că l-a încurajat pe rege să-și continue viața de plăceri, lăsând plicticoasa muncă a guvernării în seama unor oameni ca el, în care se putea avea încredere că vor finaliza proiectele stăpânului, consilierii vechi neprezentând un astfel de credit. Deși s-a observat, în mod just, că în jurnalul său Wolsey simplifică prea mult lucrurile, este foarte posibil ca versiunea sa să reflecte cu acuratețe esența celor întâmplate. Defectul său este că el anticipează lucrurile, făcând să pară că ceea ce s-a întâmplat în câțiva ani a avut loc dintr-o dată.

Pe Wolsey l-a ajutat și faptul că multe personalități de marcă ale guvernării anterioare fuseseră fie înlăturate de pe scena politică, precum Empson și Dudley, fie preferaseră o viață mai liniștită, retrăgându-se, așa cum au făcut arhiepiscopul Warham și episcopul Fox. Așa se face că lui Wolsey i-a rămas un drum aproape liber până în vârf. Cu toate acestea, el a trebuit să îi dovedească regelui că îi este loial. Ocazia de a demonstra acest lucru într-un fel spectaculos a venit în perioada 1512-1513. Era nevoie de cineva ca să organizeze forțele expediționare care urmau să atace Franța sub conducerea lui Henric, în vara lui 1513. Wolsey era gata să-și asume această răspundere, în ciuda faptului că alți slujbași, superiori lui și mai experimentați, se eschivaseră de la această muncă grea, care părea că nu le va aduce decât probleme și bătaie de cap și după aceea critici la adresa a ceva ce anticipau drept un dezastru. Wolsey a sfidat însă toate avertismentele înțelepților, înhămându-se la realizarea imposibilului. A avut grijă să se asigure că oamenii necesari și proviziile se aflau în locurile corespunzătoare, la momentul stabilit. În vederea atingerii acestui scop, a fost nevoit să intre în conflict cu majoritatea factorilor responsabili, trecând peste drepturile și sensibilitățile lor cu grosolănie, pentru a obține rezultatele dorite, conform planificării, argumentând la fiecare pas că dorințele regelui aveau

întâietate. Totuși, cu cât se plângeau mai mult lui Henric de grosolănia lui Wolsey, cu atât devenea regele mai mulțumit de slujitorul care se dovedise în stare să depășească toate obstacolele pentru a-i împlini dorințele. Pe la mijlocul anului 1514, Henric i-a încredințat lui Wolsey aproape toate problemele referitoare la afaceri, cu siguranța că ele vor fi rezolvate eficient și conform dorințelor sale.

* În împrejurările respective, Henric nu avea cadrul legal necesar să se opună solicitărilor făcute de Wolsey pentru propriul său interes, dat fiind faptul că poziția neoficială de prim-ministru a acestuia din urmă nu avea echivalent în posturile de funcționari existente. Wolsey nu a ezitat să se folosească de argumentul că onoarea și demnitatea regelui cereau ca principalul său consilier să aibă statutul cel mai înalt și să primească un venit care să-i permită să ducă o viață în acord cu rangul de slujitor favorit al suveranului. Cea mai ieftină cale de a-l recompensa pe Wolsey era pentru Henric aceea de a-i asigura numirea în posturi plătite din alți bani decât din fondurile regale. Biserica era îndeobște aleasă pentru astfel de avansări. Înainte să devină consilier șef, Wolsey beneficiase deja de numirea în posturi de importanță mai mică în structura Bisericii, cum ar fi cel de vicar de Lincoln. După succesul înregistrat în 1513, Wolsey era pregătit pentru funcții foarte importante. Foarte repede, a fost numit episcop de Tournai (un post potrivit pentru acela care înlesnise capturarea de către Henric a orașului, deși nu a reușit niciodată să profite de el suficient); episcop de Lincoln și arhiepiscop de York. Postul de arhiepiscop era important, mai ales pentru că, datorită lui, Wolsey devenea a doua persoană în ierarhia Bisericii Angliei.

Totuși, Wolsey nu era niciodată mulțumit cu rangul al doilea. El dorea să fie considerat primul. Deși postul de frunte din Biserica Angliei (acela de arhiepiscop de Canterbury) era deținut de un om care îi dăduse foarte limpede de înțeles că nu avea de gând să demisioneze pentru a face loc favoritului regelui, mai exista o cale pentru ca Wolsey să poată avansa. Papa putea să-l numească într-un post superior aceluia de arhiepiscop de Canterbury. În acest sens, Wolsey a dus o adevărată campanie de presiuni asupra papei, fiind sprijinit total de Henric. În

1515, papa Leon al X-lea a cedat presiunilor și l-a făcut pe Wolsey cardinal, un rang mai presus de toate celelalte, cu excepția aceluia de papă. Dar aceasta nu l-a mulțumit pe noul „prinț al Bisericii" pentru că, deși era mai presus de Warham, arhiepiscop de Canterbury, în împrejurările oficiale, nu avea control total asupra întregii Biserici engleze. Aceasta rămânea în mâinile lui Warham și pentru ca situația să se schimbe mai avea nevoie de un titlu. Wolsey trebuia să fie numit în cel mai înalt rang, acela de împuternicit papal – *legatus a latere*, un rang acordat în mod obișnuit cu un scop anume, acela ca un reprezentant al papei având împuternicire deplină să poată participa la întâlnirile ocazionate de luarea deciziilor – întâlniri ce aveau loc departe de Roma. Wolsey, cu ajutorul lui Henric, a dus o campanie în forță pentru a obține numirea. În 1518, împreună cu un coleg cardinal trimis de la Roma, a pus la cale să i se acorde împuternicirea de a acționa, în numele papei, la negocieri despre care lumea spera că vor consfinți o alianță între toate statele europene importante. Ele urmau să se desfășoare în așa fel încât să se poată declanșa și o cruciadă împotriva turcilor. Speculând orice avantaj diplomatic posibil, Wolsey și-a asigurat la început titlul pentru câțiva ani și apoi, în 1524, a complotat pentru a câștiga ceea ce pentru el reprezenta premiul cel mare – confirmarea titlului pe viață. Acesta era un succes remarcabil, iar pentru Wolsey reprezenta cea mai îndrăgită funcție a sa.

Wolsey avea și mai puțină nevoie să fie numit în funcții oficiale în stat decât în structura bisericii. La urma urmei, se bucura de întregul sprijin al șefului statului (Henric al VIII-lea), ceea ce nu se întâmpla în raporturile cu papa de la Roma. Atâta vreme cât regele îl sprijinea, Wolsey nu avea de ce se teme din partea concetățenilor săi. La începutul secolului al XVI-lea, guvernul era încă guvernul regelui, atât în practică, cât și în teorie, și era un fapt general acceptat că regele putea să schimbe regulile (dar nu și legile) dacă și când dorea. Dacă regele dorea să-i acorde puteri discreționare lui Wolsey, aceasta era decizia lui și puțini aveau curajul să o conteste, chiar dacă astfel erau încălcate domenii aflate în responsabilitatea altcuiva. Felul în care acționa, în practică, sistemul a fost demonstrat în momentul organizării de către Wolsey a

expediției militare în Franța din 1513. Deși nu deținea nici una dintre sarcinile importante în stat, el fusese capabil să mobilizeze întreaga mașinărie a guvernului pentru a îndeplini ordinele regelui. Acest lucru fusese posibil pentru că îl dorise regele. Wolsey era însă mai preocupat de chestiuni precum statutul și întâietatea. Nu era mulțumit numai cu faptul că avea putere, voia să fie văzut conducând. De aceea, insista ca Henric să-l numească într-un post important în stat: acela de lord cancelar. Dar așa cum se obișnuia în majoritatea treburilor publice, când nu era Wolsey factorul de decizie, trebuia să treacă mult timp ca această intenție să devină faptă. Deși *de facto* Wolsey era prim-ministru, pe la mijlocul anului 1514, de abia în anul următor Henric a solicitat retragerea arhiepiscopului Warham, lordul cancelar din acel moment, ca să-l numească pe Wolsey în locul său. Dar a meritat să aștepte cardinalul această numire. De acum încolo avea să fie foarte greu pentru cineva să-i contrazică deciziile, pentru că Wolsey avea controlul direct asupra sistemului juridic al statului.

2 Puterea lui Wolsey

S-a susținut deseori că Wolsey se comporta ca un dictator. Sunt multe argumente puternice în sprijinul acestui punct de vedere, deși trebuie să ținem seama de faptul că în problemele laice regele se afla deasupra sa (și câteodată Henric era acela care hotăra ce dorințe ale prietenilor săi trebuiau îndeplinite). Dar astfel de intervenții ale regelui erau rare, cu atât mai mult cu cât se știa bine că aceia care treceau de cardinal și își asigurau direct sprijinul regelui aveau să plătească cândva pentru acest afront. Wolsey era foarte răzbunător în astfel de ocazii și îi urmărea neobosit pe cei care câștigaseră fie și numai un avantaj temporar, fără știința sa. „Pedeapsa" era întotdeauna mai aspră decât „ofensa". Putea însemna falimentul familiei al cărei membru ar fi spus regelui ceva jignitor la adresa lui Wolsey.

Cardinalul Wolsey

În acest portret, Thomas Wolsey, lordul cancelar al Angliei și cardinal-arhiepiscop de York, arată ca un om care a dus-o întotdeauna bine. Probabil că avea cincizeci de ani când i s-a făcut acest portret, atunci fiind o epocă în care se îmbătrânea repede. Chiar așa, se poate spune că fața îi este netedă și fără riduri. Fălcile și grumazul sunt masive, ca ale unui taur. Celelalte trăsături sunt însă delicate, aproape feminine. Buzele sunt pline, roșii și ușor încrețite, în timp ce sprâncenele sunt ridicate interogativ. Ceva nu era cum trebuie. Orice ar fi fost, nu era vorba însă de el însuși.

(David Starkey, *The Reign of Henry VIII*)

Care era natura acestei efective dictaturi a lui în chestiunile laice? Ca în majoritatea dictaturilor, se acționa la întâmplare și depindea de temerea lui Wolsey față de succesul unei acțiuni. Cu siguranță însă nu era o dictatură totalitară, de tipul acelora din secolul XX. Marea majoritate a populației nu îi suporta efectele, pentru că pe Wolsey nu îl interesa ce gândesc, zic sau fac ceilalți oameni, atâta vreme cât nu îl supărau pe el. Cei care aveau de suferit erau persoanele ce intrau în contradicție cu scopurile lui Wolsey. Deseori, se întâmpla să fie niște inocenți, care se nimereau într-un loc greșit, într-un moment nepotrivit, și care trebuiau să facă un anumit sacrificiu, pentru a înlesni realizarea unuia dintre proiectele consilierului. Putea fi vorba de vânzarea unei părți din terenul propriu, de care avea nevoie Wolsey, sau de un împrumut fără dobândă a cărui dată de returnare nu era cunoscută, sau să se retragă dintr-un proces pe care Wolsey îl găsea incomod. Cei care nu erau suficient de înțelepți și ridicau obiecții la cele ce li se cereau aveau curând după aceea mari probleme. Dacă nu erau oameni „importanți", se trezeau închiși datorită unor acuzații false, nimeni nedorind să îi asculte. Dacă erau persoane mai influente, atunci erau implicați într-un proces complicat și scump, care sigur le seca și timpul și banii. Unii constatau că verdictul unui proces, pe care îl câștigaseră, a fost schimbat la intervenția lui Wolsey, pentru a-i pedepsi pentru lipsa lor de cooperare.

Nici cele mai puternice personalități din țară nu erau la adăpost de răzbunarea lui Wolsey – cel puțin pe termen lung. Cine îl jignea nu mai putea să doarmă liniștit în patul lui, pentru că nu știa când urma să fie chemat să dea socoteală pentru vreo faptă aparent inocentă pe care o comisese. În acea vreme, lumea considera că dezonorarea și executarea ducelui de Buckingham în 1521 (vezi pagina 103), unul dintre cei mai de seamă nobili ai țării, avusese loc pentru că Wolsey dorise să se răzbune pe el pentru felul batjocoritor în care îl tratase acesta în trecut. Deși acum este limpede că Buckingham a fost acuzat de trădare din vina sa personală – datorită felului iresponsabil în care a vorbit despre anumite lucruri, există încă suspiciunea că nu ar fi pățit nimic dacă Wolsey nu ar fi complotat să atragă mânia regelui asupra lui. Pe la începutul anilor 1520 circula – în viața politică engleză –

zvonul că, în cazul în care trezeai mânia cardinalului, nu mai aveai nici o șansă. Pentru că, pe cât era de bun și generos cu cei care îi recunoșteau superioritatea socială și politică, pe atât era de neîmblânzit când căuta să amendeze chiar și o scăpare cât de mică. Era cu atât mai de temut, cu cât răzbunarea nu venea imediat și părea a nu avea nici o legătură cu incidentul inițial. Chiar cei care nu avuseseră niciodată de-a face cu el se temeau de această probabilitate.

* Dictatura lui Wolsey în chestiunile ecleziastice era încă și mai dură decât cea din domeniul laic. După ce a primit titlul de *legatus a latere* pe viață, practic nimeni nu mai putea face nimic să îi limiteze puterea pe care o avea în Biserica Angliei. Deși, tehnic vorbind, se putea face apel la Roma, dificultățile erau așa de mari, încât aceasta nu putea însemna o soluție realistă pentru adversarii săi. Așa că, în treburile spirituale, Wolsey era liber să facă ce voia. Totuși, intervențiile sale se făceau într-o zonă foarte limitată, aproape exclusiv în legătură cu numirea clericilor în posturi și cu perceperea taxelor pentru serviciul religios. Făcea foarte puțin uz de imensa lui putere ca să rezolve cazurile de abuz (probabil pentru că aici el era principalul vinovat) sau să împiedice răspândirea ereziei (poate pentru că acorda o mică importanță credinței oamenilor).

A cerut, și a obținut, dreptul să numească pe oricine vrea în orice post ecleziastic liber s-ar fi ivit. A reușit chiar să „creeze" noi posturi, forțându-i pe ocupanți să se retragă, în cazurile în care se putea demonstra că existase o eroare de procedură în momentul numirii lor. Este aproape sigur că a acționat ilegal în multe cazuri, dar nimeni nu-i putea face nimic. Cei care încercau se trezeau la sfârșit că mai mult pierduseră decât câștigaseră. Câteodată se folosea de metoda avansării în funcție pentru a-i recompensa pe susținătorii săi sau pe clientul vreunui aliat, dar adesea aceasta era o simplă metodă de a cere cea mai mare mită posibilă de la persoana sau instituția care avea dreptul legal de a numi pe cineva în acel post, astfel ca numirea să fie făcută conform dorinței respective. Stătea în puterea tribunalului ecleziastic să confere legalitate testamentelor, „autorizându-le", și să decidă în disputele dintre moștenitori, ceea ce îi furniza lui Wolsey cea mai profitabilă modalitate de a

interveni. El susținea că, în calitate de *legatus a latere*, avea dreptul să ia orice decizie juridică referitoare la testamente și moșteniri și se folosea de toate celelalte puteri ale sale pentru a avea câștig de cauză. După ce reușea să depășească opoziția față de decizia sa, instituia 10% taxă din moștenire în contul său.

Wolsey și-a câștigat curând, pe bună dreptate, renumele de om rapace, profitând necinstit de toate drepturile sale. Lucra multe ore pe zi, acordând mare atenție detaliilor, pentru a ști tot ce se petrecea în regatul întreg și, în special, în viața principalelor familii ale țării. Nu ar fi reușit să-și ducă la bun sfârșit furturile fără ajutorul unei numeroase clici de informatori și agenți care să-i furnizeze dovezile și să-i pună în aplicare ordinele. Deși nu pot să afle tot ce a făcut el, istoricii au destule mărturii ca să-și dea seama de ceea ce se întâmpla. De exemplu: se știe că persoanele care ofereau știri despre moartea iminentă a unui cleric aflat într-o funcție oarecare primeau o recompensă. Pentru Wolsey aceste informații erau vitale, pentru că el avea dreptul să numească pe cineva într-un post numai dacă făcea acest lucru înaintea superiorului responsabil în mod firesc. Prin urmare, trebuia să fie primul care să afle despre posturile libere. În aceste împrejurări, nu e de mirare că imaginația unor informatori deborda de-a dreptul și că anumiți oameni ai bisericii aflau că muriseră, când ei de fapt plesneau de sănătate! Dar în acest proces de agonisire de bani și de luptă pentru favoruri nu s-a întrebuințat niciodată violența. De altfel, nici nu era necesară. Wolsey controla ambele sisteme juridice, cel laic și cel ecleziastic, și putea în acest mod să acționeze legal, interpretând legea după bunul plac atunci când voia să exercite presiuni asupra acelora care i se opuneau. În manipularea legii era complet lipsit de scrupule, transferând diferite cazuri dintr-un sistem juridic în altul, după cum îi convenea, sfidând orice practică din domeniu, indiferent dacă era veche sau nouă. Din această cauză, el a stârnit imensă furie, deși neputincioasă, în rândul acelora care au avut de suferit de pe urma sa. Rareori s-a întâmplat ca un slujbaș public să își facă atât de mulți dușmani.

3 Wolsey se menține la putere

Wolsey era un om care nu se putea relaxa niciodată. Era în permanență activ, neavând alte preocupări în afară de munca sa și de păstrarea aparențelor. Toate eforturile i se concentrau în aceste două direcții. Cea mai mare parte a timpului (câteva ore în majoritatea zilelor) se concentra doar pe a-și clădi și a-și menține puterea personală, fără de care el „nu ar fi fost nimic". Deși rareori se găsea în același loc cu regele, care și-a petrecut o parte semnificativă a anilor de domnie „călătorind" prin zona de sud a regatului, Henric era prezent în aproape fiece gând al lui Wolsey. „Ce anume să i se spună și ce să i se ascundă?", „Cum poate fi cel mai bine convins să urmeze o anumită direcție politică?", „Cum să fie interpretate indicațiile sale astfel încât să nu intre în conflict cu dorințele lui Wolsey?", „Cum poate fi minimalizată influența asupra lui a acelora care au contact zilnic cu el?", „Cât de mult se poate obține de la el?"

În același fel trebuia să mediteze și asupra negocierilor sale cu Roma atunci când încerca să mai câștige ceva pentru sine. Acolo însă situația era mult mai complicată. Nu numai că trebuia să încerce să influențeze oameni pe care nu îi cunoștea și ale căror toane le putea doar ghici, dar exista deseori un mare decalaj de timp între o mutare pe care o făcea el și reacția provocată de ea. Puteau trece câteva luni între expedierea unui mesaj la Roma și primirea răspunsului, pe baza căruia putea să-și alcătuiască deciziile privitoare la noua sa mutare. Nu este de mirare că era nevoie câteodată de ani pentru a înregistra un oarecare progres. Această necesitate de a supraveghea neobosit ce se petrecea la Roma a dispărut în momentul în care i s-a acordat titlul *legatus a latere* pe viață, în 1524. De acum încolo, Wolsey obișnuia să-și trateze superiorul ecleziastic cu un dispreț prost ascuns, ignorând orice mesaj din acea zonă sau cooperând cu el într-o manieră superficială și lentă – asta doar până în momentul în care a avut nevoie de sprijinul papei, de această dată pentru obținerea anulării căsătoriei lui Henric cu Caterina de Aragon.

4 Averea lui Wolsey

În afară de faptul că Wolsey se folosea de poziția sa socială fie pentru a câștiga mai multă putere, fie pentru a-și apăra autoritatea, el își dedica întreaga energie acumulării de bogăție. Aici a avut succes ca nimeni altul. În ciuda faptului că nu sunt suficiente izvoare pentru a ne permite să facem o evaluare plină de acuratețe a venitului său – ceea ce nu este deloc de mirare, ținând cont de natura multora dintre tranzacțiile sale –, este posibil să se descrie totuși succesul înregistrat de el, atât în termeni generali, cât și specifici. Spre sfârșitul carierei, era de departe cea mai bogată persoană din țară (din punctul de vedere al valorii venitului mai degrabă decât al capitalului), în afară de rege. Cei mai apropiați ca avere aveau doar o zecime din venitul său, atât de sus urcase Wolsey. Deși Henric primea mai mulți bani decât consilierul său, majoritatea erau alocați guvernării țării. În afară de asta, regele cheltuia cu zgârcenie, folosind doar un mic procent din venitul său. Dacă vorbim de averea de care dispunea, neîndoielnic că Wolsey era cel mai bogat om din țară, având o putere de cumpărare neegalată de nimeni de atunci în Anglia. Și totul fusese acumulat de un om care plecase de la zero.

Care erau sursele venitului lui Wolsey? Deși el izbutise să pună mâna pe cele mai bănoase funcții din stat, banii pe care îi primea reprezentau mai puțin de jumătate din venitul său. Cea mai mare parte a acestuia provenea din surse greu cuantificabile. Probabil cei mai mulți bani veneau din taxele percepute de către tribunalele ecleziastice (vezi pagina 76), dar acest lucru nu e cert, fiind imposibil să se estimeze suma primită în „cadouri", în fiecare an, de Wolsey. Mai mult ca sigur că era vorba de mii de cadouri și probabil că fiecare din ele reprezenta echivalentul sumei necesare unei familii modeste de nobili de țară ca să trăiască timp de un an, dar totalul nu poate fi calculat.

* Cum își folosea Wolsey enormul venit anual? Cu certitudine că nu era un om chibzuit și nici nu a acumulat capital, pentru vremurile ce urmau să vină. Deși avea doi copii nelegitimi, el nu nutrea deloc ambiția de a întemeia o dinastie sau de a promova interesele familiei. În gândurile

sale de viitor nu era loc decât pentru persoana sa și, cum nu întrevedea situația când ar fi trebuit să renunțe la putere, nu vedea nici rostul de a pune bani deoparte, pentru pensie. Nu păstra bani nici pentru cei mai apropiați susținători ai săi, așa încât atunci când a fost deposedat brusc de avere, în 1529, majoritatea clienților săi au rămas cu o situație financiară dificilă. Stăpânul lor cheltuise fără să se gândească la viitor. Pe de altă parte, nu se poate spune că Wolsey era un cheltuitor căruia îi plăcea să trăiască bine. Este evident că avea puține plăceri de ordin fizic. Adevăratele sale plăceri țineau de intelect și imaginație, și cea mai mare dintre ele era să se închipuie egal cu un rege și să fie tratat ca atare. Vanitatea sa era nelimitată, iar veniturile și le folosea exclusiv pentru a și-o satisface. Palatele pe care le construise cu mari cheltuieli (palatul Hampton Court era una dintre cele patru faimoase locuințe ale sale) nu erau menite strict confortului său. Ele trebuiau să arate lumii ce om important era, alcătuind decorul adecvat rolului său în societate.

Era hotărât ca fastul curții sale să fie asemănător cu al oricărei alteia din Europa, dar trebuia să aibă grijă să nu îl ofenseze pe rege, depășindu-l printr-un lux prea mare. Există documente controversate privind numărul personalului domestic pe care îl avea la apogeul carierei sale, în anii 1520. Acesta era alcătuit din cel puțin 500 de persoane, de la nobili la servitori obișnuiți, și probabil că numărul lor era dublu, în ocazii speciale. Curtea sa era astfel egală cu aceea a lui Henric al VIII-lea și a papei, cei doi stăpâni ai săi. Ritualul zilnic era același cu al curților regale din acel timp, iar hainele și mobilierul erau la fel de luxoase ca ale acestora. Serviciile de masă din aur și argint din care se mânca sau care erau expuse în timpul primirii oaspeților importanți, inclusiv a regelui, erau atât de scumpe încât trezeau invidia oricui. Nu se făcea nici o economie cu prilejul ospețelor, mai ales când era vorba de trimiși străini care puteau apoi să împrăștie vorba despre splendoarea pe care o văzuseră. Într-o asemenea ocazie își instruia el funcționarii:

1 să nu precupețească nici bani, nici muncă, pentru a-i face pe francezi să fie așa de bine dispuși încât să se minuneze nu doar aici, ci să spună o poveste magnifică atunci când ajung în țara lor, spre cinstea regelui și a regatului său.

Erau oferite în asemenea împrejurări cele mai extravagante cadouri, simbolizând bogăția ce putea fi arătată peste tot în lume, într-o vreme în care cei puternici erau judecați după favorurile pe care le acordau.

Când apărea în societate, Wolsey făcea eforturi de a epata și mai mult, mai ales dacă pornea în vreo călătorie. Când pleca în misiune diplomatică în Europa, cheltuia cu prisosință, îmbrăcându-și suita în costume bune și convingându-i astfel pe privitori de importanța sa.

Apoi plecă de la casa sa din Westminster, trecând prin Londra, pe Podul Londrei, în fața sa fiind mulți gentilomi, câte trei în rând, în haine de gală din catifea neagră și cei mai mulți cu lanțuri mari de aur la gât. Toți slujitorii lui, împreună cu servitorii nobililor și ai gentilomilor, îl urmau îmbrăcați în livrele brun-roșcate, având brodate, pe spate și pe piepți, literele „T" și „C", sub pălăria cardinalului. Catârii săi de povară, 20 și chiar mai mulți, cu căruțele și celelalte echipaje ale suitei sale, mergeau înainte, mânați și păziți de un mare număr de oșteni cu arcuri și lănci. Călărea întocmai ca un cardinal, cu pompă, pe un catâr învăluit în falduri peste falduri de catifea purpurie, cu scările de

„Călătoria cardinalului"

aramă și suflate cu aur; catârul de rezervă îl urma cu găteli asemănătoare. În fața sa se aflau cele două mari cruci de argint ale sale, două sceptre din argint, marele sigiliu al Angliei, pălăria de cardinal și un gentilom care ducea așa-numita *valaunce* (sau sacul pentru mantie), care era din pânză fină, stacojie, bogat brodată peste tot cu fir de aur, în care se afla o mantie fină, roșie."

Regula spunea că Wolsey, ca om al bisericii, trebuia să meargă pe un catâr și nu pe un cal de rasă, dar a știut cum să impresioneze prin grandoare datorită alaiului de călăreți ce îi deschidea drumul. Cele două mari cruci de argint (una reprezentând împuternicirea pe care o avea în calitate de arhiepiscop de York și alta titlul de *legatus a latere*) și cele două sceptre de argint (însemnele rangului de cardinal) deveniseră simbolul său. O altă trăsătură a sa era aceea că îi plăcea să umble însoțit de un mare număr de servitori „înalți și bine făcuți", care să dea strălucire procesiunii. Îi plăcea atât de mult să aibă servitori care să impresioneze prin aspectul lor încât oricine îi recomanda vreunul era sigur că va primi o recompensă conformă cu rangul său.

5 Wolsey și guvernarea Angliei

Wolsey a fost consilierul principal al lui Henric al VIII-lea timp de 15 ani și, în general, istoricii au fost dezamăgiți de cât de puțin a realizat în domeniul afacerilor interne. Interpretarea clasică a susținut că și-a îndreptat atenția mai ales asupra afacerilor externe, asupra creării și menținerii puterii personale și sporirii venitului său. S-a sugerat că era de datoria sa să fi reformat și modernizat felul în care era condusă țara, așa cum avea să facă Thomas Cromwell (vezi paginile 131-145). Dar probabil că această pretenție dezvăluie o atitudine anacronică față de scopurile guvernării la începutul secolului al XVI-lea în Anglia. Deși cei mai de seamă umaniști din Europa pledau pentru schimbări radicale, atât la nivelul obiectivelor, cât și la acela al metodelor de guvernare, cea

mai mare parte a personalităților de seamă ale vieții publice nu se așteptau la foarte mult de la guvernarea unui rege. De fapt, doreau ca lucrurile să rămână, pe cât se poate, cum erau (ne mai despart multe secole de credința generală în „progres") și să se mențină legea și ordinea – dacă ele erau amenințate de tulburări civile importante. Nu doreau să intervină în cursul firesc al lucrurilor mai mult decât era absolut necesar. De aceea, prea puțini contemporani au fost dezamăgiți că Wolsey nu a realizat mai mult.

Wolsey a fost criticat deseori și pentru atitudinea sa față de parlament. A fost în special acuzat că a încercat să se dispenseze total de activitatea lui. Acesta este un diagnostic precis al situației, deoarece cât a fost el la putere, au fost convocate doar două parlamente. Era o situație foarte diferită de ceea ce s-a întâmplat înaintea sa și după el, când parlamentul se întâlnea frecvent, măcar pentru o scurtă sesiune. Wolsey nu a făcut însă niciodată un secret din disprețul său față de această instituție, care părea creată doar pentru a provoca probleme în guvernare și ai cărei membri păreau să nu înțeleagă nicidecum că funcția lor principală era să ducă la îndeplinire dorințele regelui. După o experiență negativă avută în 1515, Wolsey a acționat numai în conformitate cu propria sa judecată și a permis, totuși, convocarea parlamentului în 1523, fiind evident că nu avea altă cale de a strânge marea sumă de bani de care avea nevoie Henric pentru a-și pune în aplicare politica sa progresistă în Europa. Dacă ar fi putut găsi altă cale de a evita acest lucru, ar fi făcut-o, dar experiența avută cu taxa Amicable Grant (vezi pagina 62) îi confirmase faptul că votul parlamentului era singura cale de a face rost de fondurile suplimentare necesare pentru a întreține o armată mare.

* Totuși, oricât de mică a fost contribuția lui Wolsey la îmbunătățirea stării de lucruri din Anglia, ar fi incorect să spunem că ea a fost nulă. Se poate spune că el a încercat cu adevărat să aducă mai multă corectitudine în sistemul juridic englez. Problema a reprezentat-o echilibrul dintre cele două sisteme juridice. Dreptul cutumiar (*common low*) era sistemul dominant în Anglia încă înainte de cucerirea normandă. Dreptul civil (sau de echitate) era sistemul împrumutat din practica

juridică folosită în Imperiul roman. Era la modă în cea mai mare parte a sudului Europei, iar în Anglia îl utilizau tribunalele care lucrau cu un reprezentant al regelui (în special consiliul regelui, atunci când acționa ca o curte de justiție). Dreptul civil era preferat de elementele progresiste din societatea engleză, pentru că punea accent pe justiția naturală în procesul de luare a deciziilor, și nu pe conceptul de precedență (ceea ce se făcuse înainte), care era o abordare fundamentală a dreptului cutumiar. În cercurile progresiste circula părerea că, deși dreptul cutumiar proteja împricinații de părtinire din partea judecătorilor, obligându-i să dezvăluie raționamentul, bazat pe cazurile anterioare, în luarea deciziei, el conducea totuși la verdicte injuste, pentru că acuzatul putea câștiga procesul datorită unui detaliu de procedură.

În calitate de lord cancelar, Wolsey era șeful sistemului juridic laic al țării și răspundea direct de activitatea juridică a consiliului regelui și a tribunalelor care se formaseră pe baza lui, cum ar fi Camera Înstelată și Curtea de justiție a lordului cancelar (*Chancery*). El dedica mult timp și atenție acestui aspect ce ținea de responsabilitatea sa, audiind el însuși multe cazuri și având deseori grijă să facă publice rațiunile verdictelor sale. Totuși, este limpede că nu avea scrupule când era vorba să se folosească de sistem în propriul său interes, mai ales când voia să răstoarne niște decizii de drept cutumiar care nu îi conveneau și să se ajute de lege pentru a-i hărțui pe cei pe care avea pică. Cel mai des citat exemplu de acest fel, deși autenticitatea lui a fost pusă la îndoială, este felul în care s-a purtat cu Sir Amyas Paulet. Sir Amyas își dăduse frâu liber urii, tratându-l cu dispreț pe Wolsey, pe atunci tânăr preot arogant și plin de el, despre care, oricum, mulți erau de părere că mai trebuia să i se taie din nas. Când, un deceniu mai târziu, Wolsey a devenit lord cancelar, primul gând a fost să se răzbune crunt. Și-a convocat inamicul și l-a lăsat să-l aștepte zilnic, timp de cinci ani, sub amenințarea că îi va confisca toate bunurile, pentru sfidare la adresa curții, dacă pleca din Londra fără permisiune. Wolsey l-a folosit ca pe un avertisment public pentru cei care îl ofensau și ca o dovadă vie că avea memorie suficient de bună.

Totuși, obținerea satisfacțiilor personale nu era, în mod sigur, unicul motiv al activității sale juridice. Se pare că a dorit sincer ca

justiția să fie mai bine servită în țară, atât prin promovarea dreptului civil în defavoarea celui cutumiar, cât și prin facilitarea accesului celor săraci și umili în tribunalele de care răspundea în mod direct, oameni care aveau puține șanse să-și apere drepturile în fața celor bogați și puternici, în tribunalele de drept cutumiar, unde posibilitatea de a plăti taxe mari era, de regulă, o componentă importantă a succesului. Astfel că îi plăcea să apară în procese la unul din tribunalele de care răspundea când afla că un verdict de drept cutumiar încălcase justiția naturală și să se asigure că, în special în Camera Înstelată, erau audiate cazurile în care trebuiau restituite bunurile luate de cei puternici (cu excepția sa). El se folosea de majoritatea ocaziilor pentru a încerca să-i convingă pe ceilalți de avantajele dreptului civil. Se spune că ar fi sfătuit astfel un înalt funcționar:

> Te sfătuiesc pe tine și pe alți judecători și oameni învățați din consiliul său [al regelui] să nu îl sfătuiți decât că legea trebuie să se împace cu conștiința; pentru că atunci când îi spuneți aceasta este legea, ar fi bine să-i spuneți și că, deși *aceasta* este legea, totuși *aceasta* este conștiința; pentru că lege fără conștiință nu este bine să fie recomandată unui rege de către consiliul său să fie administrată nici de el, nici de consilierii săi: pentru că fiecare consilier al unui rege trebuie să respecte conștiința înaintea rigorilor legii... Pentru demnitatea sa regală și a prerogativelor sale, un rege trebuie să reducă rigorile legii, acolo unde conștiința are mai multă forță; de aceea, în locul său, el a numit un cancelar să se ocupe în numele său de aceste lucruri. Și de aceea Curtea de justiție a lordului cancelar a fost numită popular curtea conștiinței; pentru că intră în jurisdicția ei să eeară legii ca în fiecare caz să renunțe să execute conform rigorii aceleași lucruri atunci când conștiința are cel mai mare efect.

Trebuie însă să recunoaștem că Wolsey era mult mai puțin hotărât să controleze respectarea justiției decât să-și urmărească propriile interese și că intervențiile sale în diferite procese probabil făceau mai mult rău

decât bine. Nu dorea să se facă nici un fel de schimbări de natură instituțională, care să se mențină și după ce el nu le-ar mai fi susținut, și renunța să îi sprijine pe cei nevoiași ori de câte ori chestiunile personale îl solicitau mai mult. Gwyn a pus mare accent pe modul în care a acționat Wolsey împotriva acelora care împrejmuiseră câmpurile comune pentru profitul personal, dar în același timp, izvoarele sugerează că el nu a acționat consecvent și că nu a dat dovadă de hotărâre pentru a aborda problema în totalitatea ei. Argumentele în favoarea lui Wolsey pălesc și datorită interpretărilor contrare referitoare la acțiunile sale din acest domeniu. Se poate susține rezonabil că această campanie a sa de sprijinire a celor săraci împotriva celor bogați era o simplă răzbunare contra nobililor și proprietarilor rurali în general, ca clase sociale, întrucât de multe ori fusese tratat cu dispreț, datorită faptului că era o persoană obișnuită, de origine umilă, de către membrii acestor elite sociale. Este probabil semnificativ că în domeniul juridic a dat dovadă de hotărâre în mod consecvent în pedepsirea membrilor nobilimii pentru încălcări ale legilor ce sancționau tulburarea liniștii publice. Deși era o componentă inevitabilă a politicii de menținere a legii și ordinii, ea trăda din partea sa și o dorință puternică de răzbunare contra celor care se considerau superiorii săi.

Câteodată s-a sugerat că încercările lui Wolsey de reformare a cabinetului particular al regelui indică faptul că a căutat de fapt să aducă permanent îmbunătățiri sistemului de guvernare moștenit. S-a acordat în special atenție Ordonanțelor Eltham din 1526, prin care încerca să elimine haosul financiar din activitatea cabinetului regelui și să eficientizeze administrarea aparatului domestic al acestuia. Dar dacă examinăm cu atenție împrejurările care au condus la alcătuirea acestor ordonanțe și felul precipitat în care s-a permis ca ele să nu fie aplicate în cele mai importante privințe, înțelegem că motivele lui Wolsey aveau prea puțin de-a face cu o administrație mai eficientă și cu o evidență contabilă mai strictă. Principala lui preocupare a fost să limiteze mijloacele pe care le aveau alții de a-l influența pe rege și să accentueze controlul pe care îl exercita asupra tuturor aspectelor guvernării. Demersul făcut de el pentru creșterea eficienței a fost văzut de toți cei interesați drept un

vicleșug prin care putea să ascundă lupta pentru putere în spatele unei inițiative ce promova interesul public. După ce Wolsey a obținut controlul asupra persoanelor care trebuiau să-l asiste pe rege, planurile de revizuire a procedurilor administrative ale cabinetului particular al regelui au fost curând uitate. Încă o dată, Wolsey a demonstrat că politica sa internă nu reprezenta decât o încercare de a-și extinde și consolida poziția. Orice idee privitoare la binele public îi era, de fapt, străină.

6 Wolsey și Henric al VIII-lea

Deloc surprinzător, istoricii au fost interesați mai ales de definirea naturii relației dintre Henric al VIII-lea și cardinal. S-a discutat foarte mult despre măsura în care Wolsey putea să acționeze independent de dorințele regelui și cât de credincios îi era stăpânului său regal. Au fost analizate, cu atenție, încă trei chestiuni, strâns legate de primele: dacă Wolsey putea să câștige o poziție de dominație în favoarea lui Henric, cât de mult o putea menține și de ce a pierdut-o în final.

Situația politică din Anglia, între 1514 și 1529, era neobișnuită. În mod paradoxal, părea că un tânăr rege talentat, cu o minte ascuțită, se afla sub dominația consilierului său mai bătrân și viclean. Dar deși aceasta părea să fie situația la prima vedere, istoricii nu erau pregătiți să o accepte. Deși este știut faptul că Wolsey a devenit tot mai iscusit în a-i manipula pe alții, se susține că și-a găsit nașul în persoana lui Henric, care se descurca foarte bine, știind să-și poarte de grijă în haosul de intrigi politice, și care nu se lăsa înșelat multă vreme (și în mod cert nu timp de 15 ani). Așa că s-a ajuns la concluzia că Wolsey lua singur deciziile, când îi permitea Henric, și pentru scurte perioade de timp, când regele nu știa prea bine ce se petrece. Până la urmă, în esența ei, relația dintre cei doi era aceea dintre un stăpân și sluga sa, chiar dacă sluga își permitea din când în când să se întindă mai mult decât îi era plapuma. Probabil că analogia cea mai potrivită în descrierea relației lor este aceea cu managementul la un nivel superior într-o companie mare și modernă de astăzi, Wolsey fiind managerul care ia

zilnic decizii importante, iar Henric președintele care hotărăște asupra obiectivelor politicii întreprinderii și care alcătuiește strategia generală.

Cei doi bărbați erau conștienți de faptul că Wolsey depindea complet de bunăvoința monarhului său și, dacă i-ar fi fost retrasă, poziția slujbașului nu mai putea fi menținută. Acest lucru era valabil, în ciuda faptului că Wolsey depusese mari eforturi să obțină o poziție independentă în interiorul Bisericii și câteodată chiar simțea că reușise să ajungă suveranul spiritual al Angliei, alături de Henric, care deținea puterea laică. În adâncul sufletului însă, el recunoștea că funcția de împuternicit *a latere* era valabilă atâta vreme cât dorea Henric. De aceea, încerca să nu intre în conflict cu dorințele exprese ale regelui nici măcar în domeniul ecleziastic, unde, teoretic, el reprezenta autoritatea absolută în țară. S-a întâmplat o dată să îl contrazică pe rege, după care a trebuit să cedeze umil în fața mâniei aprinse a acestuia. Cauzele incidentului au fost relativ neînsemnate – numirea unei starețe la o mănăstire de călugărițe din Wilton, Wiltshire, în 1528. Henric promisese postul cunoștinței unuia dintre oamenii săi de la curte și l-a informat în acest sens pe Wolsey. Dar Wolsey nu a găsit de cuviință să urmeze indicațiile și a dat postul altcuiva. A ignorat și o a doua indicație din partea regelui, iar la a treia explicația sa a fost că precizările regelui nu fuseseră clare. Aceasta era deja prea mult pentru Henric, care a replicat mânios că nu va tolera să fie tratat astfel de subordonatul său. Abia târziu și-a dat seama Wolsey de gravitatea situației și a făcut tot ce îi stătea în putință să-și mulțumească stăpânul. Cu această ocazie, s-a putut vedea mult mai bine adevărata relație dintre rege și consilierul său, dovedindu-se că și Wolsey mai greșea când era vorba de o decizie.

* Dacă relația era așa de puternic dominată de Henric, atunci cum a fost posibil să se plaseze Wolsey cu atâta forță pe primul loc? În cele din urmă, poziția sa era de așa natură încât Pollard a simțit nevoia să spună despre el că avea „în stat o autoritate despotică". Răspunsul poate fi aflat în diversitatea enormă și în proporțiile abilităților sale și, în parte, în personalitatea și interesele lui Henric al VIII-lea. Fără îndoială, Wolsey a fost unul dintre cei mai capabili miniștri ai coroanei din întreaga istorie a Angliei. Datorită combinației de excepțională inteligență, energie

fenomenală și percepție justă despre cum puteau să fie influențați oamenii, el reușea să rezolve lucruri imposibile pentru alții. Henric a recunoscut repede că merita să plătească un preț mare pentru a beneficia de serviciile acestui om de încredere excepțional. Regele și-a dat seama corect că, indiferent câtă putere concentra consilierul, nu prezenta un pericol real pentru poziția sa. Anglia era o societate puternic ierarhizată și chiar supușii de origine nobilă nu puteau răzbate fără sprijinul monarhului. Nici cu Wolsey lucrurile nu stăteau altfel.

Wolsey mai avea un avantaj: acela de a fi folosit pentru a se interpune între rege și cei mai puternici dintre supușii săi aristocrați. Deși de multă vreme a fost discreditată ideea că Henric al VIII-lea era foarte bine motivat în dorința de a eclipsa puterea nobililor care ar fi prezentat un pericol potențial la adresa regimului său, nu încape nici o îndoială că îi făcea mare plăcere să vadă cum se agitau mânioși supușii săi nobili ce trebuiau să cedeze locul fiului unui măcelar, care, datorită faptului că avansase în ierarhia ecleziastică, le putea cere să îi ofere întâietatea în toate ocaziile oficiale. Faptul că Wolsey era tratat drept superiorul nobilimii engleze, în timp ce se vedea că era total sub comanda regelui, însemna că Henric era cu adevărat recunoscut ca fiind un rege puternic.

Wolsey susținea că Henric îl privilegia pentru că îl încuraja pe rege să acorde timp plăcerilor și să lase plicticoasa treabă a guvernării în seama miniștrilor săi. Deși părerea sa nu conține tot adevărul, ceva tot este valabil. Henric era încântat că exista cineva care putea să îi pună ideile în practică în locul său, fără să îi solicite tot timpul indicații și fără să fie controlat. Un astfel de aranjament îi permitea să ducă viața pe care o visase, având încredere în același timp că dorințele sale erau respectate.

* Pentru Wolsey a deține o poziție dominantă în guvern era una și a o păstra cât mai mult timp era alta. Era aceeași diferență cu a te urca pe un munte înalt și a rămâne acolo, indiferent de anotimp. Fiind un consilier șef de origine modestă, care servea un rege ce știa să-și apere dreptul de a se asocia cu cine dorea, Wolsey a trebuit să accepte ideea că motivele și acțiunile sale vor fi puse mereu la îndoială în fața regelui

de către numeroşii săi inamici – în ciuda fricii de răzbunare pe care o insuflase tuturor. Cu toate acestea, Wolsey a reuşit să supravieţuiască tuturor atacurilor îndreptate asupra sa, timp de 15 ani. A fost cu adevărat o mare realizare. A reuşit acest lucru datorită capacităţilor sale neobişnuite, dar şi pentru că regele analiza cu iscusinţă credibilitatea informaţiilor primite. Astfel, relaţia dintre Henric al VIII-lea şi Wolsey a fost un parteneriat real (deşi inechitabil), care depindea de succesele ambilor pentru a supravieţui.

Contemporanii au fost atât de uimiţi de durata şi profunzimea dominaţiei lui Wolsey, încât au căutat câteodată explicaţii fanteziste (pentru modul modern de gândire) ale acestei realităţi. Cea mai des exprimată opinie a fost că puternicul cardinal îi făcea farmece regelui! Era o presupunere perfect rezonabilă, dacă ţinem cont de credinţele şi concepţiile timpului. Polydore Vergil, în relatarea despre perioada respectivă, susţine că Wolsey a păstrat aşa de mult puterea datorită capacităţii sale de a-l manipula pe Henric:

1 De fiecare dată când voia să obţină ceva de la Henric, el aducea problema ca din întâmplare în conversaţie; apoi scotea un mic dar, o farfurie frumos împodobită, de exemplu, sau o bijuterie sau un inel sau daruri de felul ăsta, şi în timp ce regele, concentrat,
5 admira darul, Wolsey aducea cu abilitate vorba despre subiectul care îl preocupa.

Nu avem nici un motiv să ne îndoim că Wolsey ar fi folosit astfel de metode, în ciuda faptului că Vergil are, în general, o atitudine critică faţă de cardinal. Ciudat în aceste interpretări este că ele parcă susţin ideea unui succes total al acestei relaţii. Analizele mai recente, care subliniază că Henric îl considera pe Wolsey un partener foarte eficient şi loial, dar de rang mai mic, par mai convingătoare.

* În 1529 Henric s-a hotărât să folosească împotriva lui Wolsey arma de care dispunea de mai bine de un deceniu. În secolul al XIV-lea, parlamentul adoptase o serie de acte privitoare la ofensa de *praemunire*, care în esenţă se referea la orice acţiune de exercitare a puterilor papale

în Anglia, în defavoarea regelui sau a oricăruia dintre supușii săi. Din momentul în care a primit titlul de *legatus a latere*, Wolsey putea fi acuzat de *praemunire* și pedepsit în conformitate – adică să i se confiște toată averea și să fie închis atât cât dorea regele. Totuși, când Henric s-a hotărât să-l înlăture de la putere pe consilierul său, el nu a dorit ca acesta să suporte toate consecințele. Deși Wolsey a fost arestat și i s-au confiscat toate bunurile, el a fost apoi eliberat și i s-a dat voie să ducă o viață modestă, departe de curte. Abia după câteva luni a fost arestat din nou și dus la Londra, din arhidioceza de York, unde fusese „exilat" de către Henric. Sănătatea sa fiind grav afectată, Wolsey a murit la Leicester, la 29 noiembrie 1530. În perioada de dizgrație, el a făcut toate manevrele posibile ca să revină la putere. A trimis un adevărat val de scrisori regelui, pledându-și cauza, și a încercat să câștige sprijinul „prietenilor" săi din toată Europa. Totul a fost în van însă. Încet, încet, regele s-a convins că slujitorului său principal, vechi de-o viață, i se cuvenea un singur sfârșit, după lunga perioadă de dominație: dizgrația și moartea. Sfârșitul prematur al lui Wolsey la Leicester l-a scutit pe rege de procesul public și de execuția care aproape sigur îl așteptau pe Wolsey la Londra.

De ce s-a încheiat atât de tragic un parteneriat atât de plin de succes? Fără îndoială, principalul motiv l-a constituit eșecul lui Wolsey de a-i asigura lui Henric anularea căsătoriei cu Caterina de Aragon. Se pare că acest lucru l-a frământat pe Henric timp de doi ani, înainte să-l înlăture pe Wolsey. Consilierul îl asigurase că această chestiune va fi ușor de rezolvat, datorită influenței de care se bucura la Roma, unde se aprobau anulările căsătoriilor, dar fiecare încercare se soldase cu un eșec. (Problema divorțului este înfățișată pe larg în cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*.) Henric a avut totuși multă răbdare. Anna Boleyn, viitoarea soție, își apăra fecioria de Henric, spunând că va ceda numai când el îi va putea garanta că va face din ea „o femeie cinstită", spre evidenta frustrare a suveranului. Henric era tot mai conștient că trecerea timpului făcea tot mai improbabilă aspirația sa de a lăsa la tron un moștenitor adult atunci când avea să moară. Faptul că discuția explicativă dintre cei doi a fost atât de mult amânată denotă încrederea adâncă pe care Henric o avea în Wolsey și iscusința de care a dat dovadă

ministrul când i-a explicat cauza nerezolvării problemei. Cu oricine altcineva deznodământul ar fi avut loc mult mai curând.

Istoricii nu s-au pus de acord asupra cauzei pentru care regele s-a hotărât să acționeze împotriva ministrului său favorit, în momentul în care a făcut-o. Deși dovezile sunt puțin convingătoare în acest sens, cea mai plauzibilă explicație pare aceea că Henric a hotărât să scape de Wolsey când a fost convins de Anna Boleyn și de factiunea ei că, de fapt, cardinalul conspira să amâne decizia papală – în speranța că regele se va plictisi de aventura sa romantică, între timp, și se va reîntoarce la Caterina, evitând astfel inconvenientul politic de a da la o parte o nevastă admirată de toată lumea în țară și peste hotare, bucurându-se de mare sprijin. Bineînțeles, nu se va ști niciodată cât adevăr se află în această presupunere (deși cu certitudine ceva adevărat este), dar se pare că Henric a ajuns s-o creadă și să acționeze pe baza ei. Totuși, faptul că în câteva împrejurări, în lunile care îi mai rămâneseră până la moarte, Wolsey a primit semne ale bunăvoinței regelui, arată că Henric nu era întru totul convins de trădarea ministrului său și, de câteva ori chiar, se gândise să-l reabiliteze. Că el nu a cedat acestor îndoieli este rezultatul iscusinței de care a dat dovadă factiunea Annei Boleyn, procurând continuu regelui noi informații potrivnice lui Wolsey. Astfel, cel mai probabil pare faptul că puternicul cardinal a fost victima inamicilor săi politici, conduși de Anna Boleyn, după cum susținea un zvon din epocă. Dar, deși lipsa de popularitate a lui Wolsey era așa de mare încât foarte multă lume s-a bucurat că a fost înlăturat de la putere, Henric a dat dovadă curând de realism, regretând sincer că s-a lăsat convins să-l distrugă pe slujitorul mai capabil decât oricine altcineva din jurul său să-i ducă la îndeplinire dorințele. Poate că Wolsey nu era un om foarte plăcut; era însă cu siguranță o mare personalitate, conform criteriilor celor mai des folosite în astfel de ocazii. Totuși, mulți vor ajunge la concluzia că o persoană de asemenea capacitate, care a acționat cu atâta egoism de-a lungul întregii sale vieți, a fost de fapt un individ fără valoare și nu cineva care să merite admirație.

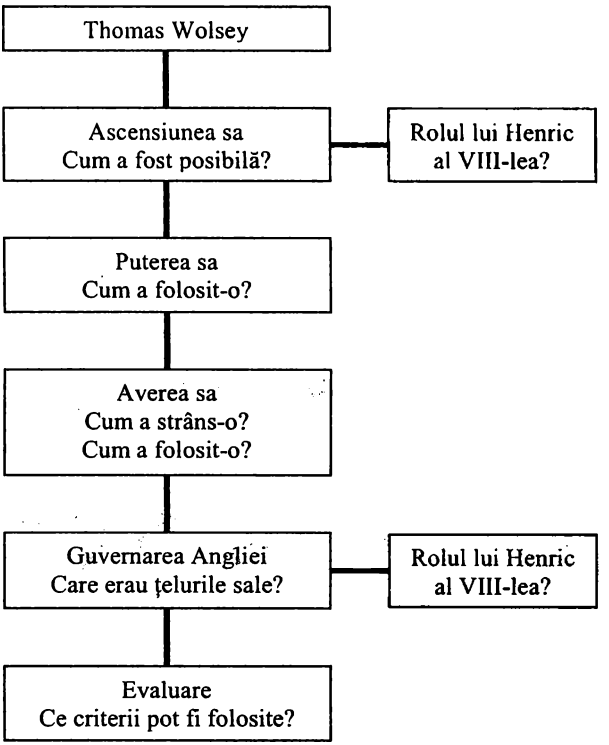

Rezumat – Cardinalul Wolsey

Să luăm notițe despre „Cardinalul Wolsey"

Când luați notițe la acest capitol – care pot fi destul de amănunțite – trebuie să aveți mereu în minte trei întrebări. Acestea sunt: 1) Care erau țelurile lui Wolsey? 2) Care erau metodele sale? 3) Ce succes a înregistrat în atingerea obiectivelor sale? Dacă nu sunteți o persoană experimentată în luarea de notițe, nu veți putea să vă organizați materialul în funcție de aceste titluri. Poate ar fi mai bine să luați notițe urmând structura capitolului și apoi să răspundeți la cele trei întrebări.

Următoarele titluri, subtitluri și întrebări vă pot furniza cadrul adecvat pentru notițele de care aveți nevoie:

1. Ascensiunea în ierarhia socială
1.1. Cum de a fost el în stare să urce până în vârf?
1.2. Ce funcții a deținut?
2. Puterea lui Wolsey
2.1. Laică
2.2. Ecleziastică
2.3. Care erau metodele sale?
3. Menținerea lui Wolsey la putere
   Ce strategii a folosit
4. Averea lui Wolsey
4.1. Venit (valoare și surse)
4.2. Cheltuieli
5. Wolsey și guvernarea Angliei
   De ce și-a pierdut Wolsey atât timp și energie cu activitatea Camerei Înstelate?
6. Wolsey și Henric al VIII-lea
6.1. Care a fost natura relației lor?
6.2. De ce a fost Wolsey atât de puternic?
6.3. De ce a durat atât de mult această relație?
6.4. De ce a luat sfârșit această relație?

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Cardinalul Wolsey"

Când vă pregătiți răspunsurile la întrebările-eseu despre Thomas Wolsey, este important să vă gândiți la activitatea sa în sfera politicii ca la un întreg. Va trebui, prin urmare, să folosiți ideile pe care le-ați dezvoltat și informațiile pe care le-ați obținut citind ultimele două capitole.

Studiați următoarele întrebări:

1. De ce cariera lui Wolsey a dat naștere la evaluări atât de diferite?
2. Cât de bine definite erau țelurile și realizările lui Wolsey din politica externă?
3. În ce măsură și-a realizat Wolsey obiectivele politicii externe?
4. În ce măsură merită Wolsey să fie considerat nepopular?
5. Pe ce principii se baza politica externă a lui Wolsey?
6. „În ciuda marii lui puteri, rolul lui Thomas Wolsey în istoria engleză nu este important." Comentați.
7. A avut succes Thomas Wolsey?
8. „Nerealistă și nepopulară." Este corectă această apreciere asupra politicii externe a lui Wolsey?
9. Cât de mult poate fi învinuit pentru politica promovată?

Pentru care întrebări trebuie să folosiți atât materialul din capitolul 3, cât și cel din capitolul 4? Care din aceste întrebări vă solicită o evaluare generală a realizărilor lui Wolsey?

Trebuie să vă amintiți că o parte esențială în pregătirea abordării unei întrebări-eseu bazate pe evaluare este să identificați cu grijă criteriile pe care le veți folosi când veți face aprecierile. Este bine să le stabiliți explicit în eseul vostru. Ce criterii veți folosi ca să evaluați succesul lui Wolsey?

Examinați întrebarea 4. Un răspuns bun la această întrebare presupune să vă identificați criteriile. Care sunt acestea? Când vă veți pregăti să răspundeți la celelalte întrebări, ar fi util (dar nu esențial) să vă identificați criteriile. Care sunt aceste întrebări? Alcătuiți un plan pentru a răspunde la întrebarea 9, bazându-vă pe criteriile pe care le-ați ales.

Întrebări bazate pe izvoare despre „Cardinalul Wolsey"

1 Portretul lui Wolsey

Studiați portretul lui Wolsey (pagina 74) și concluziile la care ajunge David Starkey pe baza lui (pagina 74). Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Care dintre concluziile lui Starkey vi se pare a fi cea mai convingătoare? Argumentați. (5 puncte)
b) Care dintre concluziile lui Starkey vi se pare a fi cea mai puțin convingătoare? Argumentați. (5 puncte)
c) Discutați opinia conform căreia „portretele personalităților istorice ne furnizează dovezi utile, însă în cea mai mică măsură, despre personalitatea și caracterul celui descris". (10 puncte)

2 Wolsey impresionează (1)

Citiți cu atenție instrucțiunile pe care le dă Wolsey funcționarilor săi (pagina 80). Răspundeți la întrebările de mai jos:

a) Care era argumentul susținut de Wolsey, cu care dorea să-i impresioneze pe solii francezi? (2 puncte)
b) Explicați semnificația sintagmei „cinstea regelui" (rândul 4). (4 puncte)
c) De ce voia Wolsey să impresioneze peste tot unde se ducea? (4 puncte)

3 Wolsey impresionează (2)

Citiți cu atenție descrierea momentului în care Wolsey pornește într-o misiune diplomatică (paginile 81-82) și priviți cu atenție ilustrația ce reprezintă un eveniment asemănător (pagina 81). Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Ce înseamnă într-o relatare de epocă 1) „livrele" (rândul 5) și 2) „catâri de povară" (rândul 8)? (2 puncte)
b) Indicați patru feluri în care trebuia să-i impresioneze alaiul pe cei care îl vedeau. (4 puncte)

c) Care a fost scopul probabil al artistului care a realizat ilustrația? Ce dovezi aveți în sprijinul punctului vostru de vedere? (3 puncte)
d) Datorită căror motive este posibil ca ilustrația să nu fie precisă în chestiuni de detaliu? Identificați patru feluri în care relatarea și ilustrația sunt de acord. (6 puncte)

4 Wolsey și Henric al VIII-lea

Citiți cu atenție citatul din Polydore Vergil de la pagina 90. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Ce surse interne conține citatul care sugerează că, în ciuda cunoscutei ostilități a autorului față de Wolsey, el nu este inventat? (4 puncte)
b) Acest fragment din cartea lui Vergil, *History*, nu a fost publicat decât după moartea lui Henric al VIII-lea. Care ar putea fi motivele? (4 puncte)
c) Considerați acest citat întru totul credibil? Argumentați. (7 puncte)

CAPITOLUL 5

Henric al VIII-lea și supușii săi

1 Introducere

Circulă despre Henric al VIII-lea două imagini, la fel de populare. El este fie „veselul rege Hal", fericitul degustător de plăceri, întotdeauna sufletul petrecerilor, fie tiranul despotic și sângeros care poruncea tăierea capului la cel mai mic semn de nesupunere (vezi pagina 13). În relațiile cu supușii, probabil că imaginea a doua se apropie cel mai mult de realitate – deși bineînțeles că ea conține o simplificare grosolană și, prin urmare, în mare parte este neadevărată.

Se pare că, de-a lungul vieții, Henric reacționa violent de câte ori cineva i se opunea sau nu îi erau duse la îndeplinire ordinele cum trebuie. Când era tânăr, se calma ușor, având activități precum vânătoarea, dar după ce a îmbătrânit se potolea mai greu și ranchiuna era mai puternică. Totuși, furia nu dura mai mult de câteva ore. Atunci, el lăsa inteligența și abila judecată politică să-l conducă în defavoarea sentimentelor negative. Aceasta nu înseamnă că era gata să ierte și să uite, ci doar că aștepta momentul potrivit ca să se răzbune. Putea să aștepte mult. Se putea întâmpla să treacă zece ani și chiar mai mult până să se răzbune. În acest punct semăna în mod curios cu celebrul său ministru.

Henric dădea deseori impresia că este în esență un despot fanfaron, care, ca majoritatea tiranilor, avea pică mai ales pe cei care se temeau de el. Era, de asemenea, rău cu cei care îl disprețuiau sau despre care își imagina că îl insultaseră măcar o dată. Singurii oameni care se puteau sustrage judecății lui, continuând să prospere (cel puțin o vreme), erau aceia suficient de abili ca să îl trateze cu o deferență prefăcută când era cazul, în timp ce își urmăreau scopul cu o hotărâre egală cu a lui Henric. Dar personalități precum Thomas Wolsey sau Anna Boleyn

sunt puține într-o epocă, iar majoritatea supușilor lui Henric erau absolut incapabili să se opună în vreun fel dorințelor regelui lor. Și cu cât Henric persista în acest fel de a fi, cu atât mai puțin dorea să renunțe la el. Prin urmare, nu este greșit dacă ni-l imaginăm în ultimii ani ai vieții detestând orice idee de nesupunere, până la limita nebuniei. Deși niciodată nu și-a pierdut cumpătul încât să zică „Jos cu capetele lor", nu e greșit să ne imaginăm că ar fi putut să facă astfel.

Totuși, Henric nu a fost niciodată cu adevărat un tiran, care să conducă după cum îl tăia capul. Acțiunile sale țineau cont atât de concepția timpului despre natura regalității, cât și de datoria supușilor față de suveran. Henric, împreună cu majoritatea supușilor săi, considera că regele este trimisul lui Dumnezeu pe pământ, însărcinat să-i pedepsească pe cei care îi încălcau poruncile. Numai Dumnezeu avea dreptul să judece acțiunile trimisului său – simplii muritori erau vinovați de trufie păcătoasă dacă încercau acest lucru. Prin urmare, datoria supusului era să îl respecte și să îl asculte pe rege, pentru că procedând altfel s-ar fi opus dorințelor lui Dumnezeu. Datoria trebuia respectată chiar dacă, în concepția supusului, regele proceda incorect. Nu era treaba oamenilor obișnuiți să comenteze deciziile regelui cu privire la ce era drept și ce nu. Nu erau încurajați nici cei care doreau să conteste acțiunile lui Henric pe baza conceptului de „ilegalitate". Deși este adevărat că „domnia legii" reprezenta o componentă importantă a vieții engleze, puțini erau aceia care contestau faptul că legea era legea regelui. Era un fapt deplin acceptat că el se afla deasupra legii și prin urmare nu putea să fie controlat prin ea. Faptul că a hotărât să câștige sprijinul principalilor săi supuși față de toate legile noi, trecându-le prin parlament, nu submina acest principiu. Nici faptul că alegea să-i pedepsească pe majoritatea supușilor care greșeau (dar nu pe toți) conform „legilor cuvenite". Aceste acțiuni înfățișau doar grija sa specială de a acționa ca un stăpân bun față de supușii săi.

* Oricât ar părea de surprinzător pentru cititorul modern, aceste concepții erau împărtășite de marea majoritate a supușilor lui Henric. Pentru mulți dintre ei, aceasta era o chestiune de morală (de bine și rău), mai degrabă decât de adecvare. Totuși, existau și rațiuni egoiste puternice pentru toți ceilalți, cu excepția celor mai săraci membri ai societății,

care trebuiau să accepte punctul oficial de vedere. Acesta era perceput ca singura măsură de protecție împotriva anarhiei, ca un element esențial pentru protejarea drepturilor și a proprietății de eventualele distrugeri provocate de săraci, care erau deseori puternici și invidioși și, prin urmare, trebuiau ținuți sub control. Astfel, până și aceia care aveau puține proprietăți (oricum, mai mult de una) manifestau tendința de a sprijini *statu-quo*-ul. Poate că nu le plăcea câteodată felul în care profita regele de pe urma lor (mai ales când era vorba de strângerea impozitelor), dar considerau aceasta drept cel mai mic rău. Bineînțeles că acest lucru era valabil pentru toate păturile cât de cât înstărite ale comunității, cum erau zecile de mii de proprietari de pământ mari și mici, al căror venit depindea în mare parte sau total de rentele plătite de arendașii lor. Henric se aștepta ca ei să adopte o atitudine pozitivă și să sprijine legea regelui, când apărea pericolul tulburărilor sociale. Rareori a fost dezamăgit de ei.

Date fiind aceste circumstanțe, nu este surprinzător că orice monarh considera opoziția drept un păcat – „nesupunere", care în secolul al XVI-lea era sinonimă cu ceva funest, acesta era cuvântul folosit de contemporani. Dacă ținem cont și de părerea superlativă pe care o avea despre sine Henric, n-ar trebui să ne surprindă că, în mai mare măsură decât alți monarhi, el considera majoritatea formelor de nesupunere pasibile de pedeapsa cu moartea. Istoricii s-au folosit deseori de faptul că în anii 1530 acuzația de înaltă trădare a fost redefinită, printr-un act al parlamentului, ca incluzând orice critică la adresa regelui, spusă sau scrisă, ei fiind de părere că aceasta era o dovadă a despotismului lui Henric, dar ea nu era altceva decât o extensie logică a concepțiilor deja existente. Henric era mult mai atent și mai preocupat să-și apere poziția decât mulți dintre predecesorii săi, dar nu dorea să schimbe baza relației dintre monarh și supușii săi.

2 Henric al VIII-lea, nobilimea și Partida Trandafirului Alb

Nu trebuie să ne mire că Henric se mânia foarte tare pe aceia care păreau să-i pună la îndoială dreptul de a fi rege. La urma urmei, el era fiul unui om care câștigase coroana pe câmpul de luptă și al cărui drept la

moștenire nu era indiscutabil. Totuși, într-o privință, a avut noroc: majoritatea acelora care ar fi putut emite vreo pretenție la tron datorită sângelui lor regesc muriseră sau fuseseră executați înainte să urce el pe tron. Asta nu l-a împiedicat însă să se comporte aproape paranoic cu cei care mai rămăseseră în viață. Când tatăl său a murit, principala personalitate a partidei Trandafirului Alb (așa cum erau cunoscute îndeobște rudele din dinastia de York, pe care o îndepărtase Henric al VII-lea), era în închisoare. Edmund de la Pole era fiul uneia dintre surorile lui Eduard al IV-lea și avea dreptul să reclame tronul. Cum unicul său frate, Richard, deja lupta de partea francezilor, era evident pentru Henric că inamicii săi puteau să joace „cartea yorkistă" de câte ori se relua războiul cu Franța. Prin urmare, a dat ordin, în 1513, ca Edmund să fie executat, pentru a fi sigur că nu mai rămânea nici un potențial nucleu de opoziție cât lipsea el din țară pentru a conduce luptele în Franța. Aceasta însă nu elimina de tot problema. Richard de la Pole rămânea în libertate și a fost chiar recunoscut drept succesor la tron, cu numele de Richard al IV-lea, de către regele Franței. Cât a trăit Richard, Henric nu s-a simțit în siguranță pe tron. Această amenințare a dispărut abia în 1525, când Richard de la Pole a murit pe câmpul de luptă de la Pavia (vezi pagina 61). Totuși, sentimentul de insecuritate nu l-a părăsit pe Henric.

Neîndoielnic, existența amenințării Yorkiste, oricât ar fi fost ea de îndepărtată, i-a întărit din nou lui Henric suspiciunile pe care le manifesta față de oricine avea un statut social înalt și o avere mare. Se temea că acești oameni s-ar fi putut lepăda de loialitatea față de el, pentru a sprijini un pretendent oarecare la tron. Se temea în mod special de aceia care nu îl acceptau fără rezerve, chiar dacă până atunci avuseseră o reputație nepătată. Probabil că Henric atribuia altora propriile sale atitudini egoiste și lipsite de scrupule, pentru că deseori suspiciunile erau mai mari decât lasă să se vadă izvoarele. În 1520, el a luat chiar măsura extraordinară de a-l instrui pe Wolsey în scris (rareori erau încredințate hârtiei astfel de lucruri) să-i supravegheze atent pe principalii membrii ai nobilimii de a căror loialitate se îndoia. Printre cei numiți se afla și cel mai bun prieten al său, Henry Brandon, duce de Suffolk. Probabil că Henric era foarte tulburat, din moment ce l-a încurajat pe Wolsey să pună la cale o acuzație împotriva unuia dintre principalii săi

Moștenitorii cu sânge regal aflați în viață în timpul domniei lui Henric al VIII-lea

Nu existau descendenți direcți ai regilor normanzi ai Angliei. Toți cei care pretindeau că au sânge regesc erau descendenți indirecți ai lui Eduard al III-lea (1327-1377).

Casa de Lancaster

Tudorii reprezentau ultima ramură a casei de Lancaster, care provenea din cel de-al patrulea fiu al lui Eduard al III-lea, John de Gaunt. Henric al VIII-lea făcea parte din cea de-a cincea generație, prin intermediul unei linii feminine.

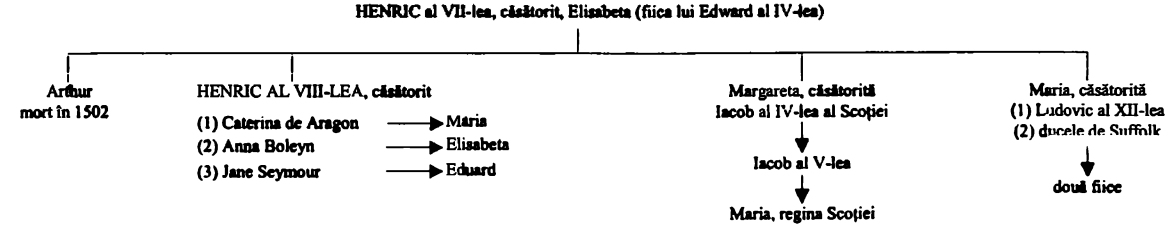

Casa de York

Casa de York descindea din cel de-al treilea fiu al lui Eduard al III-lea, Lionel.

Eduard al IV-lea (1416-1483) și fratele său Richard al III-lea (1483-1485) reprezentau a cincea generație de descendenți, prin intermediul a două linii feminine. Cei din familia de York care mai trăiau în timpul lui Henric al VIII-lea erau descendenții fratelui și surorii lui Eduard al IV-lea sau ai fiicei lui.

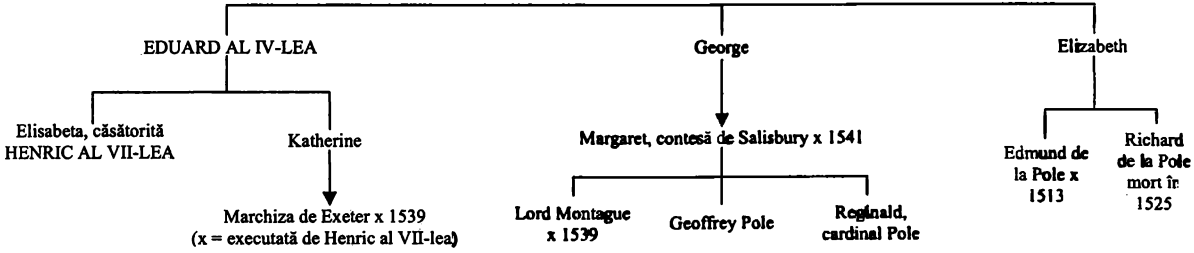

susţinători. Şi, bineînţeles, lui Wolsey îi trebuia foarte puţină încurajare ca să-i umilească pe oricare dintre nobilii importanţi, aceia care de atâtea ori îl minimalizau numindu-l parvenit. Totuşi, Suffolk nu făcuse nimic din ce putea fi considerat act de trădare. Ducele de Buckingham, unul dintre ceilalţi enumeraţi de Henric, nu a fost aşa de norocos. El nu era doar un mare magnat ce controla totul în teritoriul aproape independent constituit din Marcher lordships*, aflat între Anglia şi Ţara Galilor, dar se ştia că este un simpatizant al partidei Trandafirului Alb. În astfel de condiţii, el a dat dovadă de necugetare când în conversaţiile particulare a spus că s-ar putea ca Henric să nu mai fie rege pentru multă vreme. După ce Wolsey a primit de la servitorii acestuia rapoarte referitoare la această indiscreţie şi la altele asemănătoare, era puţin probabil ca ducele să scape nepedepsit. La începutul lui 1521, Buckingham a fost chemat la Londra, arestat şi închis în Turn. A fost apoi judecat şi găsit vinovat de pairi, după care a fost executat. Puţini au fost aceia care nu au înţeles imediat că vorbele aruncate în vânt te pot costa viaţa.

Buckingham a murit în primul rând pentru că nu a ştiut să se comporte public în conformitate cu ideea că regele îi era superior în toate privinţele. Dar chiar şi aceia care se ploconeau în faţa lui Henric se aflau în aceeaşi situaţie nesigură dacă poziţia lor socială era considerată o ameninţare. Membrii familiei Percy, mai precis conţii de Northumberland, exercitaseră de câteva secole o dominaţie aproape totală în nord-estul Angliei. Henric era hotărât să pună capăt acestei situaţii. El a căutat, prin urmare, un pretext ca să ia măsuri împotriva acestei familii. Capul familiei era o persoană aşa de timidă încât nimic din ce spunea sau făcea nu putea fi considerat drept o dovadă de necredinţă. Dar acest fapt nu-l mulţumea pe Henric. Dacă nu era posibil să i se înscenеze un proces de trădare, trebuiau găsite alte mijloace pentru a distruge această familie. În final, după o lungă campanie de intimidare, contele, neavând copii (deşi avea fraţi care îl puteau moşteni), a fost convins să-l numească pe rege drept moştenitor. Astfel că atunci când a murit, în 1537, pământurile lui Percy au revenit coroanei şi una dintre puţinele familii care avea dreptul la tron a fost anihilată.

*Marcher lordships - terenuri de graniţă aflate în posesia lorzilor.

Totuși, existența partidei Trandafirului Alb a fost aceea care a continuat să-l frământe pe Henric chiar după moartea lui Richard de la Pole în 1525. Deși pretendenții potențiali la tron erau înrudiți doar pe departe cu foștii regi de York, exista încă posibilitatea ca ei să se constituie într-un grup de opoziție față de dinastia Tudor. Membrii principali ai partidei Trandafirului Alb erau acum cei trei frați Pole (aparținând unei alte linii față de recent dispăruta familie de la Pole), care moșteniseră dreptul la tron prin mama lor, contesa văduvă de Salisbury, fiica fratelui lui Eduard al IV-lea. Familia Cavendish, condusă de marchiza de Exeter, avea și ea o vechime asemănătoare. Deși membrii familiilor din Partida Trandafirului Alb erau în general extrem de atenți să nu facă nimic care să poată fi considerat semn de neloialitate – chiar au încetat să se mai vadă între ei, ca să nu fie acuzați că ar conspira –, acțiunea lor a fost zădărnicită de Reginald Pole. Când ruptura dintre Henric al VIII-lea și papă a fost evidentă, la mijlocul anilor 1530, Reginald a trecut de partea papei în mod fățiș. Simpatizând cu Roma, a devenit inamic oficial pentru rege. Ofensei i s-a adăugat insulta, atunci când a fost numit cardinal, la începutul anului 1537, și trimis de papă în Țările de Jos ca să fie pregătit să traverseze Canalul Mânecii, în calitate de *legatus a latere*, când ar fi fost momentul. Henric era furios. A trimis criminali plătiți ca să scape de cardinal, dar nu au reușit să-l omoare, și mai târziu, în același an, Reginald Pole a reușit să se întoarcă la Roma nevătămat.

Rudele lui din Anglia nu aveau să scape tot așa de ușor. Geoffrey Pole, fratele mai mic, a fost arestat. După câteva luni de hărțuială în închisoare, el a fost convins să-și acuze prietenii și rudele că ar fi luat parte la discuții trădătoare. Acum Henric avea dovezile care îi trebuiau. Nu numai că au fost arestați capii de familie – lordul Montague, fratele mai mare al lui Geoffrey, și marchiza de Exeter –, care au fost judecați și executați, dar și copiii lor au fost luați în custodie, în caz că situația s-ar fi înrăutățit și ar fi trebuit eliminați. Acest lucru nu s-a dovedit însă niciodată necesar. Când s-a descoperit complotul din Yorkshire, în 1541, a fost suficient să fie anihilată contesa de Salisbury și, deși fiul lordului Montague a murit în închisoare, fiii lui Exeter au supraviețuit și au fost

eliberați de Maria când a devenit regină. Bineînțeles și cardinalul Pole a putut să se întoarcă în Anglia, pentru a oficia reconsacrarea bisericii conform vechii ei subordonări față de Roma. În acest timp, Geoffrey Pole colinda în lung și lat Europa, nebun, incapabil să conceapă faptul că fusese păcălit să-și trădeze rudele pentru a-și câștiga libertatea și dreptul de a părăsi țara. Foarte puțini istorici au fost critici la adresa lui din această pricină. El a fost considerat, în general, un om slab, care a avut ghinionul să fie folosit de un monarh lipsit de scrupule, ai cărui oameni l-au determinat să spună întâi adevărul și apoi să falsifice faptele pentru ca rudele sale să fie condamnate. Mulți au fost scandalizați că Henric a putut să meargă atât de departe și să verse așa de mult sânge nevinovat pentru a înlătura o amenințare pur teoretică la adresa dinastiei Tudorilor.

S-a susținut uneori că Henric avea o metodă anume de a se purta cu membrii nobilimii. S-a spus că a încercat în mod premeditat să le reducă importanța pentru a adânci distanța dintre el și cei mai importanți dintre supușii săi, atât din punct de vedere al puterii politice, cât și al statutului social și economic. În esență, el încerca să se îndepărteze de structura medievală, în care regele era ceva mai mult decât primul între egali, spre un sistem modern, în care monarhul era sursa puterii și influenței în țară. Deși această interpretare are câțiva adepți, în fapt este imposibil de detectat o atitudine consecventă în comportamentul lui Henric față de „supușii cei puternici", în afară de aceea a omului lacom, avid de mai mult, dornic să suprime orice amenințare, reală sau imaginară, la adresa autorității sale.

3 Menținerea legii și ordinii

De fapt, până la urmă, Henric a realizat cât de dependent era de nobilii săi pentru menținerea legii și ordinii în regat. Cum nu exista poliție, în sensul modern al cuvântului, și nici armată permanentă, majoritatea tulburărilor sociale erau rezolvate de liderii locali. Henric presupunea

că fiecare nobil trebuia să asigure liniștea în „țara sa" – adică în teritoriul unde era considerat persoana cea mai importantă, deoarece era cel mai mare proprietar de pământ. „Țara" putea fi mică, cât un orășel și împrejurimile lui, sau mare cât mai multe comitate la un loc, în funcție de averea nobilului respectiv. Deseori, un nobil mai mic locuia în „țara" unuia din cei aproximativ 20 de magnați puternici (de obicei conți, marchizi sau duci). La rândul lor, magnații depindeau de gentilomi (principalii lor arendași și proprietarii de pământ mai mici ai districtului), care îi ajutau când era nevoie și rezolvau problemele de mai mică importanță.

Totuși, în cazul unei invazii sau al unei izbucniri de violență majore, un număr de nobili, conduși de rege, trebuiau să-și ducă oamenii în acele districte în care era nevoie de ajutor. Acest sistem presupunea o perioadă de concentrare, când oamenii dintr-un district erau obligați să se adune într-un loc prestabilit, cu echipamentul de luptă de care dispuneau. Acesta consta în arc, săgeți și poate o platoșă. Cei mai înstăriți aveau spadă și cal. Probabil că aveau și o suliță. Erau necesare aceste concentrări, ca o măsură de precauție, dar ele durau puțin, întrucât cheltuielile implicate erau ridicate, fiecare „soldat" având dreptul, cât se afla în perioada de instrucție, la un salariu de întreținere. Câteodată era însă nevoie ca trupele să facă aplicații timp de câteva săptămâni. Lucrul acesta nu îi încânta prea mult pe participanți, pentru că acest timp coincidea cu partea cea mai plină din calendarul de activități agricole, întrucât în alte perioade, între octombrie și martie de exemplu, existau puține amenințări importante la hotare.

În zonele de frontieră – în special lângă granițele dintre Anglia și Scoția și dintre Anglia și Țara Galilor – actele de violență erau obișnuite. În anumite zone, cum ar fi Tynedale și Rededale din Northumberland, atacurile violente erau sistematice, ele luând forma unor raiduri asupra comunităților învecinate, conduse de nobilimea locală. Faptul că aceia care ar fi trebuit să mențină legea și ordinea erau tocmai capii acțiunilor de încălcare a lor făcea să existe puține șanse ca aceste nesocotiri ale legii să fie pedepsite vreodată, iar cei jefuiți să fie despăgubiți. Însă numai în aceste regiuni îndepărtate un infractor putea să încalce legea

la nesfârșit. În zonele mai accesibile era nevoie de câțiva ani pentru ca o armată organizată să se deplaseze spre a-i pedepsi pe răufăcători, dar, până la urmă, se făcea dreptate. În arhivele Camerei Înstelate se află date despre zeci de cazuri nerezolvate ale victimelor atacurilor nobililor din zonă, care veniseră la Londra pentru a-și spune păsul, cu speranța că aici li se va face dreptate. Li se făcea dreptate destul de des și se dădeau și cuvenitele despăgubiri, dar e mai puțin sigur că reușea cineva să le strângă.

Mult mai puține mărturii ne-au parvenit despre tulburările spontane decât despre jafurile de proporții sau despre ocuparea abuzivă a proprietăților. Asta pentru că aceia care provocau tulburările erau în mod obișnuit săracii, pe care nu merita să-i plimbi prin tribunale, deoarece ei oricum nu ar fi avut de unde să plătească pentru daunele provocate dacă ar fi fost condamnați. Pentru nobilimea locală era firesc să folosească forța pentru a pune capăt violențelor și apoi să aibă grijă ca șefii răzmeriților să fie spânzurați, ca să-i sperie pe ceilalți să mai facă astfel de fapte reprobabile în viitor. Dacă răscoala era de mici proporții și autoritățile locale reușeau să o înăbușe fără ajutor din afară, atunci nu mai existau documente scrise despre cele întâmplate. Cel puțin acest lucru se sugerează prin aluziile din documente, care sunt referiri la răzmeriți altfel necunoscute. Este de asemenea imposibil de determinat, cu oarecare precizie, frecvența acestor evenimente. Dat fiind numărul mare al acelora totuși menționate, se pare că erau un fapt obișnuit răzmeriților la care participau sute de persoane și care duceau la distrugeri considerabile de proprietăți. Aceste evenimente făceau parte din experiența fiecărui adult. Nu este greu de înțeles, de aceea, de ce majoritatea proprietarilor de pământ considerau că până la anarhie mai era doar un pas.

4 Henric își pierde popularitatea

Dacă ținem cont de faptul că tulburările civile erau atât de dese, putem spune că Henric a avut noroc că doar un număr așa de mic dintre ele

au fost îndreptate împotriva sa, în timpul primei jumătăți a domniei. Asta pentru că „oamenii obișnuiți" găseau rădăcinile suferințelor lor mai la îndemână. Cele mai dese cauze de nemulțumire le reprezentau prețurile crescute (mai ales la alimente), atitudinea nejustă a notabililor din zonă (cum ar fi pedepsele aspre aplicate de judecătorii de pace, împrejmuirea terenurilor comune și micșorarea salariilor) și calamitățile naturale (în special vremea proastă ce ducea la recolte slabe). În toate aceste situații, regele era considerat un fel de tată ce domina totul din depărtare, apt să îndrepte relele și să elimine efectele dezastrelor. Rareori era considerat vinovat pentru cele întâmplate. Excepțiile de la această regulă apăreau când intervențiile de la Londra afectau viața zilnică a oamenilor. Majoritatea acestor excepții aveau legătură cu strângerea impozitelor. Lumea se aștepta ca regele să trăiască „din veniturile lui", concepție adânc înrădăcinată. Aceasta însemna ca cheltuielile guvernării să fie acoperite din banii pe care regele îi primea din rentele provenite de pe întinsele sale domenii, din taxele de import și export, fără să fie nevoie de impozite suplimentare, cu excepția perioadelor de pericol național, cum ar fi fost iminența unor atacuri din afară. De câte ori Henric încerca să mărească impozitele, fără vreo necesitate evidentă, aveau loc numeroase tulburări civile. Ele erau instigate (sau cel puțin tolerate) de gentilomii locali, fiindcă în cele din urmă ei urmau să piardă cel mai mult, funcționarii regelui așteptând ca aceștia să contribuie financiar cel mai mult.

Nemulțumirea care îi unea pe „cei care aveau" cu „cei care nu aveau" reprezenta factorul de pericol la adresa coroanei, întrucât îi știrbea obișnuita autoritate față de dezordinile sociale. Cu toată siguranța afișată, Henric înțelegea perfect pericolele unor astfel de situații și, în mod obișnuit, se comporta în așa fel încât să înlăture nemulțumirea populară. Se reușea acest lucru, oprindu-se o vreme colectarea impozitului în districtele cu probleme, până ce se liniștea spiritele. Totuși, în cazuri extreme, cum s-a întâmplat cu Amicable Grant, taxa din 1525 (vezi pagina 62), când toată lumea a fost de părere că guvernul acționa necinstit, promovând și o măsură inutilă, regele a considerat nimerit să renunțe total la strângerea acestui impozit. Din 1529 probabilitatea

tulburărilor populare a crescut, o dată cu modificarea concepțiilor despre rege. Opinia publică, așa cum arătau rapoartele trimise în mod neregulat consiliului regal de către demnitarii din districte, era tot mai nemulțumită de acțiunile guvernului. O ușoară nemulțumire a provocat, în anii 1520, politica externă, ce părea să irosească atât de mult din averea țării fără nici un beneficiu evident. Dar schimbarea radicală de ton a fost determinată de tentativele îndelungi și mult trâmbițate ale lui Henric de a pune capăt căsătoriei cu Caterina de Aragon. Aproape fără excepție, acest gest a fost perceput de populație drept un lucru egoist și nejustificat, prin care se urmărea îndepărtarea unei femei nobile și virtuoase, pentru a face loc unei amante de origine relativ modestă („târfa cu ochi holbați", Anna Boleyn). Aceasta a jignit credința majorității oamenilor în corectitudine și în dreptate. Regelui, în special, i-a redus considerabil credibilitatea.

Un alt fapt care a nemulțumit oamenii – deși pe mulți dintre ei nu prea îi interesa cu adevărat – a fost răcirea relațiilor cu Roma. Punctul culminant al acestei rupturi a fost în 1535, când Henric și-a arogat titlul de „șeful suprem" al Bisericii de pe teritoriul Angliei. Evenimentul a avut impact direct asupra majorității oamenilor simpli. Prin decizia confirmată printr-un act al parlamentului în 1536 erau desființate sute de mici mănăstiri care își câștigaseră un prost renume din cauza lipsei de strictețe religioasă și morală în ultimele decenii, iar proprietățile lor, bunuri și pământuri, erau trecute în mâinile regelui. Această decizie, a cărei semnificație s-a văzut mai bine când împuterniciții regali au ajuns la fața locului pentru a-i îndepărta pe călugări și călugărițe, a lua în posesie bunurile lor și a le concesiona pământurile, a fost întâmpinată cu multă împotrivire în numeroase zone. Părerea generală a oamenilor era că străinii veniseră să-i jefuiască de o parte importantă a moștenirii lor și că ceea ce se întâmpla nu era decât un furt legalizat. Anumiți istorici au pus la îndoială faptul că aceste evenimente au provocat asemenea conflicte pătimașe și au sugerat că trebuie să fi existat cauze mai importante pentru marile răscoale care au urmat. Asemenea păreri trec cu vederea cele mai multe documente existente și se află în pericolul de a se baza pe sistemul de valori al secolului XX și nu pe cel al secolului

al XVI-lea. Deși nu ne este ușor să acceptăm acest lucru, nu e nici o îndoială că mulți dintre englezii din secolul al XVI-lea erau mai afectați de chestiuni privind „binele" și „răul" decât de acelea care priveau bunăstarea lor materială. Asta nu înseamnă că nu au existat cauze economice și sociale importante pentru tulburările sociale din 1536-1537, ci doar sugerează că ele au fost mai degrabă periferice.

5 Pelerinajul grației divine

Revolta de la sfârșitul lui 1536, care s-a prelungit până la începutul lui 1537, este cunoscută sub numele de Pelerinajul grației divine. Probabil că dintre toate tulburările sociale ale acestei perioade despre ea s-a scris cel mai mult. Multe dintre personalitățile importante de atunci au scris relatări amănunțite despre ce s-a întâmplat și avem motive să le considerăm complete și precise. Ele au fost întocmite de oameni inteligenți și de onoare, care au considerat că este în interesul lor să spună adevărul. La acestea se adaugă un mare număr de scrisori ale participanților, care s-au păstrat, și pe baza lor se poate analiza schimbarea de percepție și atitudine a autorilor lor, pe măsura desfășurării evenimentelor. Aceste surse au fost cercetate de două surori, Madeleine și Ruth Dodds, înainte de primul război mondial. Rezultatul studiului lor a fost cartea în două volume *The Pilgrimage of Grace and the Exeter Conspiracy*, publicată în 1915. Cartea este o istorie fascinantă și documentată a ceea ce s-a întâmplat și e puțin probabil că va fi întrecută, pentru că ea reprezintă un exemplu strălucit de cercetare. Totuși, aceasta nu înseamnă că trebuie să ne bazăm total pe părerile surorilor Dodds. Deși nu avem motive să punem la îndoială prezentarea făcută de ele, există suficiente argumente ce sugerează că sunt discutabile concluziile lor despre cauzele, motivele și consecințele evenimentelor. Acestea se bazează foarte mult pe interpretarea dovezilor și pe extrapolări, iar nu pe folosirea directă a surselor pentru reconstituirea unei narațiuni cronologice; de aceea ele pot fi contrazise, fiind puncte de vedere și nu

fapte nude. Există mult mai multă siguranță în privința faptelor efective conținute în studiu.

* Deși este corect să folosești sintagma Pelerinajul grației divine când descrii răscoala din Yorkshire, desfășurată între octombrie și decembrie 1536, termenul este folosit în mod obișnuit pentru toate răzmerițele care au avut loc în nordul Angliei între 1536 și 1537. Cel mai adecvat ar fi să numim prima etapă „răzmerița din Lincolnshire", care a avut loc în octombrie 1536. A durat puțin peste două săptămâni (între 2 și 18 octombrie), dar a reprezentat o amenințare gravă la adresa guvernului. A fost așa pentru că ea nu a reprezentat o simplă tulburare a celor „simpli". A fost cu siguranță condusă, probabil și instigată, de proprietarii de pământ înstăriți, care, în mod normal, ar fi trebuit să constituie baza guvernului pentru aplanarea nemulțumirilor, însă nu toți gentilomii care au luat parte la răscoală au făcut-o voluntar. Rebelii au luat ostatici toți membrii nobilimii pe care i-au găsit și i-au amenințat că își vor pierde viața și bunurile dacă nu li se alătură. Puțini au avut curajul să se opună sau să dea dovadă de prezență de spirit și să fugă înainte de a fi capturați. În consecință, regele și consiliul său și-au dat seama că trebuiau să aducă trupe din alte părți ale țării pentru a înăbuși revolta. Chiar dacă s-ar fi organizat concentrări în zonă, oamenii s-ar fi alăturat rebelilor.

La câteva zile de la prima ridicare la luptă, aproximativ 40 000 de locuitori din Lincolnshire au răspuns apelului rebelilor (mai ales cei din jurul satelor Louth și Horncastel), apel răspândit din gură în gură, prin focuri de semnalizare și prin tragerea clopotelor de la biserică. Erau în general bine înarmați și organizați – o concentrare de trupe neoficială, dar foarte entuziastă. Au mărșăluit către Lincoln, unde au fost întâmpinați de cea mai mare parte a populației. Aici, majoritatea gentilomilor, fie voluntari, fie luați cu forța, au început să se teamă. Ei nu erau atât de uniți pe cât păreau. Aveau destul de mult de pierdut și se părea că se îndreptau către un punct fără întoarcere. Știau că ducele de Suffolk, cu trupele care îi erau loiale, se deplasa vertiginos spre ei și nu puteau să întrevadă victoria proprie, o dată lupta începută. Poate că ar fi reușit să distrugă o armată, dar ce rost avea? Dorința lor era să îl convingă pe Henric să renunțe la o parte din măsurile sale nepopulare, așa cum

se întâmplase cu taxa Amicable Grant, în 1525. Nu doreau un război civil de durată. De aceea au profitat de prima propunere neoficială care li s-a făcut – aceea de a se dispersa pașnic, urmând ca cererile lor să fie luate în considerare de rege. Deși câțiva mai înfierbântați dintre cei „simpli" au amenințat că îi vor omorî pe gentilomi pentru trădare, ei nu au reușit să-și convingă tovarășii, majoritatea, să continue răscoala. Așa se face că, atunci când Suffolk și trupele sale au ajuns în Lincoln, nu mai exista propriu-zis o rezistență organizată. Nu mai rămăsese decât o nemulțumire tulbure, pe care Henric nu avea chef să o risipească.

Prima reacție a regelui la aflarea veștii despre răscoală a fost previzibilă. A dat ordin să fie zdrobită cu maximum de violență și apoi să fie executați toți cei care au luat parte la ea. Regele avea un raționament simplu în această chestiune. Rebelii își încălcaseră principala îndatorire, aceea de a fi loiali monarhului, și trebuiau, prin urmare, să moară. Nu puteau exista circumstanțe atenuante, iar jignirea adusă trebuia răzbunată din plin. Atitudinea sa este pusă în lumină de răspunsul dat solicitărilor rebelilor, pe care l-a scris cu mâna sa. Începea astfel:

1 Cât de nerușinați sunteți voi, supuși mojici ai comitatului, și încă ai celui mai sălbatic și mai violent din tot regatul, să îndrăzniți să vă criticați prințul pentru că și-a ales consilierii și prelații pe care și i-a ales; și să luați asupra voastră, contrar legii lui Dumnezeu
5 și a oamenilor, să-l conduceți voi pe prințul vostru, pe care trebuie să-l slujiți conform ambelor legi, și să-l ascultați și să-l serviți cu viețile voastre, cu pământurile și bunurile voastre, și să nu vă puneți împotrivă-i pentru nici o cauză lumească; dar voi ați făcut
10 pe dos, ca niște trădători și răzvrătiți ce sunteți, și nu ca niște adevărați supuși credincioși, cum vă spuneți.

Totuși, Henric a trebuit să aștepte multe luni până să i se îndeplinească, fie și în parte, intențiile. El s-a gândit că pericolul trecuse când a aflat că rebelii din Lincolnshire se risipeau. Urma însă ceva mai rău. După câteva zile, autorităților le-a fost limpede

că o răscoală mult mai mare se pregătea puțin mai la nord de Lincolnshire și că orice răzbunare trebuia amânată.

* Răscoala din Yorkshire a fost, în multe privințe, asemănătoare cu cea din Lincolnshire. Grupurile de răsculați erau alcătuite din oameni bine pregătiți, din întreaga regiune, conduși, de voie sau silnic, de proprietarii de pământ ai locului. Trupele au fost concentrate și li s-au dat bani suficienți ca să-și asigure proviziile, evitându-se astfel furturile. Banii au fost donați de cei înstăriți, în special de oameni ai bisericii. Fiecare a depus un jurământ, pentru a se evita cazurile de trădare. Jurământul avea o asemenea putere în acele vremuri, încât puțini oameni riscau osânda veșnică încălcându-l. Răscoala din Yorkshire a fost totuși diferită într-o privință: a avut conducători foarte buni.

Robert Aske a fost rapid recunoscut drept liderul incontestabil al răzmeriței. Deși făcea parte dintr-o importantă familie din Yorkshire și acționa astfel pe locurile sale natale, el avea experiența Londrei și a teritoriilor din nord. Era un avocat foarte bine pregătit și abil, obișnuit să practice în tribunalele din capitală. Așa cum era de așteptat, stăpânea foarte bine limba engleză și se pricepea să conducă o dezbatere publică. Era, de asemenea, și un organizator foarte bun. Drept urmare, el s-a preocupat mult să se asigure că revolta este bine coordonată și că trupele de sub comanda lui sunt o armată și nu o simplă mulțime înflăcărată. A avut de asemenea grijă ca acțiunile rebelilor să fie prezentate în cea mai bună lumină posibilă, astfel ca ele să fie acceptate de toată comunitatea, fără ca bogații să se sperie de acțiunile lor. Aske a creat și popularizat sintagma Pelerinajul grației divine, care ar trebui să se aplice riguros exact numai răscoalei conduse de el. Formula a reprezentat mai mult decât un exemplu de inteligență în domeniul relațiilor publice. Ea reflecta spiritul mișcării, așa cum îl vedea Aske, scoțând în lumină principalul obiectiv al rebelilor – acela de a face o călătorie ce urma să le aducă un beneficiu spiritual. Speranța lor era ca, printr-o demonstrație de forță, să-l convingă pe Henric să renunțe la atacurile sale la adresa Bisericii (în special la acțiunea de desființare a mănăstirilor) și să revină la atitudinea loială față de Roma. Dar Aske nu știa precis cum să își atingă scopurile. El pornea de la premisa că Henric era un monarh grijuliu față de popor, care fusese înșelat de consilierii săi de origine modestă, precum

Thomas Cromwell, și care și-ar fi schimbat politica dacă ar fi realizat că se putea ajunge la un război civil sângeros. De aceea, era necesar ca pelerinii să fie pregătiți de luptă, dacă era nevoie, chiar dacă Aske și majoritatea celorlalți lideri considerau că Henric va ceda înainte să se ajungă aici. Organizarea pelerinilor în formații militare clasice de către Aske a făcut ca Pelerinajul grației divine să devină o răzmeriță extrem de periculoasă.

Punctele principale ale demersului lui Aske sunt relevate de jurământul din Lincolnshire, pe care l-a scris în mai multe exemplare (pentru că nu existau tipărnițe în nordul Angliei în acea vreme) și l-a trimis în majoritatea districtelor din nord și din vest.

Jurământul oamenilor de onoare

Noi nu vom participa la Pelerinajul grației divine pentru bunăstarea noastră, ci numai din dragostea pe care i-o purtăm lui Dumnezeu cel atotputernic și din credința în el, doar pentru Biserica cea sfântă și pentru păstrarea ei, pentru ca persoana regelui să fie apărată, cât și cauza sa, pentru purificarea nobililor și îndepărtarea de Înălțimea sa și de Consiliul privat a tuturor consilierilor răi, de origine umilă. Și nu vom face parte din acest pelerinaj pentru vreun profit personal sau ca să aducem vreun necaz cuiva, ci pentru binele obștesc; nu vrem să sugrumăm sau să omorâm din invidie, ci vrem să îndepărtăm de la sufletele noastre frica și spaima, și să urmăm crucea lui Hristos, și să păstrăm în inimi credința în el, vrem restaurarea Bisericii și îndepărtarea acelor eretici și a părerilor lor, prin tot acest conținut sfânt aici înfățișat.

Aske s-a bucurat de sprijin general. Pelerinajul a pornit din East Riding, comitatul Yorkshire, apoi i s-au alăturat numeroase contingente din restul ținutului, din Durham și din Northumberland. Sprijin mai mic, dar nu neglijabil, a venit din vestul dealurilor Pennines (Lancashire, Cumberland și Westmoreland). Deși e adevărat că numeroși așa-zișI pelerini, în mod special din Northumberland, s-au folosit de pretextul revoltei pentru a jefui proprietățile vecinilor, marea majoritate a rebelilor

s-au comportat pașnic atunci când s-au adunat prima dată în York și apoi în Pontefract.

Localitatea Pontefract era importantă, pentru că aici se afla castelul care, în mod teoretic, trebuia să reprezinte un punct de apărare regal al drumului către sud. Practic castelul numai un loc sigur nu era. Se afla într-o condiție proastă și era păzit doar de aproximativ 300 de ostași, a căror loialitate față de rege era îndoielnică. Se găseau sub comanda lordului Thomas Darcy, în a cărui zonă de influență se afla orașul. Cu greu se putea spune despre Darcy că era un supus cu adevărat loial al regelui. De fapt, de câțiva ani, Henric îl suspecta (fără să aibă dovezi clare) că ar conspira cu prietenii săi, nobilii din nord, și probabil cu ambasadorul imperial, împotriva schimbărilor religioase care aveau loc. Drept rezultat, în mod regulat lui Darcy i se refuzase permisiunea de a părăsi Londra pentru a se întoarce pe domeniile sale din nord. Regele se temea că, în ciuda faptului că Darcy avea aproape 80 de ani, deci o vârstă când nu mai putea să se implice efectiv în vreo acțiune, reîntoarcerea sa în Yorkshire ar fi putut constitui pentru rebeli un semnal de luptă. Nu e de mirare, de aceea, că Henric nu l-a crezut pe Darcy când acesta a afirmat că nu avea nici o legătură cu Aske și pelerinii săi și în special când le-a predat acestora castelul Pontefract fără nici un fel de confruntare. Argumentul lui Darcy a fost că nu a avut de ales, întrucât reduta sa era imposibil de apărat, iar oamenii săi erau gata să fugă la inamic. Aceasta nu l-a impresionat pe monarh, care a ajuns la concluzia că Darcy făcuse front comun cu rebelii și că va opune rezistență cât va putea. Faptul că mai apoi Darcy s-a alăturat rebelilor și a devenit unul dintre cei mai importanți lideri ai lor sugerează că Henric nu se înșelase.

La 21 octombrie, când castelul Pontefract s-a predat, sub comanda lui Aske se aflau 35 000 de pelerini călări și înarmați. Regele nu prea avea forțe care să li se opună. Contele de Shrewsbury se deplasa spre East Midlands cu câteva mii de oameni, iar ducele de Norfolk se îndrepta și el spre nord, cu câteva mii. Dar chiar când s-au întâlnit aceste forțe, rebelii tot erau de trei-patru ori mai mulți și existau slabe speranțe că li se vor alătura în curând alte efective. Părea că pelerinii aveau toate avantajele militare posibile. Din fericire pentru rege, Aske și ceilalți

lideri sperau încă foarte mult într-o pace prin negocieri. De aceea, lui Norfolk nu i-a fost greu să ajungă la o înțelegere cu pelerinii, atunci când s-a întâlnit cu reprezentanții lor la Doncaster Bridge, la 27 octombrie. Le-a câștigat încrederea dând de înțeles că e de acord cu cererile lor, ceea ce nu i-a fost greu, pentru că era recunoscut pentru vederile sale conservatoare în ceea ce privește religia. Se știa și că era un adversar al lui Thomas Cromwell și al susținătorilor săi, pe care pelerinii îi acuzau pentru promovarea măsurilor nepopulare ale regelui. S-a convenit ca rebelii să se risipească în timp ce Norfolk urma să însoțească o delegație de-a lor (din care lipseau cei mai cunoscuți lideri, rămași în Yorkshire pentru asigurarea legii și ordinii) la Londra ca să-și prezinte cererile regelui.

Aske și tovarășii săi nu erau însă complet naivi; ei și-au dat seama că, o dată înlăturată orice presiune asupra lui Henric, acesta nu ar mai fi făcut nimic. Au avut, prin urmare, grijă să-și păstreze trupele organizate, deși majoritatea oamenilor fuseseră trimiși acasă. Henric era însă un politician mult mai șiret decât Aske. El a amânat răspunsul așteptat de solii pelerinilor vreme de câteva săptămâni, în speranța că răzmerița se va potoli. Atunci când părea că răbdarea pelerinilor a luat sfârșit, el a mai tras de timp, cerându-le să-și limpezească solicitările. A susținut că i se prezentaseră niște cereri atât de generale încât nu știa cum să le rezolve în mod concret. A dat indicații ca liderii pelerinilor să se întâlnească și să elaboreze solicitări clare, pe care să i le comunice prin intermediul ducelui de Norfolk. În același timp, el i-a ordonat lui Norfolk să promită tot ce trebuia pentru a pune capăt răzmeriței, în condițiile în care regele decisese deja ce promisiuni nu vor fi onorate, pe motiv că nu i se prezentaseră lui personal și că fuseseră smulse cu forța.

La începutul lui decembrie, liderii pelerinilor s-au întâlnit la Pontefract și au întocmit în detaliu solicitările, alcătuind astfel 24 de articole. Istoricii consideră aceste articole drept cea mai clară dovadă în sprijinul cauzei reale a pelerinajului. Ei consideră că cererile pelerinilor reflectau obiectiv motivele pentru care se răzvrătiseră. Cercetările mai recente au relevat că nu există o legătură strânsă între aceste fapte și că includerea anumitor chestiuni în listă nu dovedește decât interesul spe-

cial al unuia sau altuia dintre conducătorii revoltei pentru ele. În cele din urmă, trebuie spus că pelerinii nu erau condiţionaţi de un anumit număr de cereri, aşa că nu avea rost ca un conducător să-l supere pe altul aducând obiecţii unei cereri pe care o avea acesta, chiar dacă ea reprezenta un punct de vedere minoritar. Este, de asemenea, evident că deoarece articolele au fost în exclusivitate scrise de membrii elitelor sociale, ele nu reflectă părerile oamenilor simpli. Astfel că articolele nu mai sunt acum considerate atât de semnificative din punct de vedere istoric cum se credea cândva.

Cu toate acestea, cererile pot fi folosite pentru a ilustra multe din preocupările rebelilor. Nouă cereri aveau legătură cu religia. În esenţă, ele susţineau dorinţa de a se renunţa la schimbările făcute în ultimii câţiva ani şi de a se reveni la situaţia anterioară lui 1531. Şase articole aveau conţinut politic. Şi ele cereau să se renunţe la schimbările recente din această sferă şi să fie pedepsiţi aceia (Cromwell şi colaboratorii lui) care le iniţiaseră. Doreau, de asemenea, să se revină la „epoca de aur", când parlamentele erau alese liber şi luau singure decizii (fără presiuni din partea regelui sau a reprezentanţilor lui). Este limpede că tonul general al cererilor este conservator şi chiar reacţionar. Evident, cei care le-au întocmit şi acceptat se opuneau schimbărilor care avuseseră loc în ultimii ani. Se pare, de asemenea, că nu erau foarte încântaţi nici de situaţia imediat anterioară şi că doreau, de fapt, revenirea la o etapă şi mai veche, când guvernul exercita un control neînsemnat dincolo de zona Trent şi când nordul era alcătuit dintr-o serie de ţinuturi aproape independente.

După redactarea articolelor, un grup de 300 de pelerini din conducere i le-au dus ducelui de Norfolk, la Doncaster. S-a ajuns la o înţelegere la 6 decembrie. S-a promis din partea regelui că amănuntele articolelor vor fi analizate de un parlament liber ales, care probabil urma să se întrunească în York în viitorul apropiat, şi că toţi pelerinii aveau să fie iertaţi pentru faptele comise în timpul pelerinajului. În ceea ce-i priveşte, pelerinii au promis să se împrăştie paşnic. Aske şi tovarăşii săi erau siguri că înregistraseră o mare victorie şi că pricinile nemulţumirii lor vor fi curând înlăturate fără pierderi de vieţi omeneşti – şi că

evenimentul tragic ce avusese loc fusese rezultatul unui accident. Un grup de pelerini îl confundaseră pe unul dintre oamenii lor cu un adversar pentru că acesta avea brodată crucea Sf. Gheorghe (emblema trupelor regelui) pe vestonul pe care îl îmbrăca de câte ori mergea la luptă, și l-au ucis înainte ca eroarea să poată fi limpezită.

* Entuziasmul resimțit de conducătorii pelerinilor se explică prin faptul că Norfolk reușise să îi convingă că Henric le era recunoscător, fiindcă îl lămuriseră în legătură ce se petrecea, considerând că făcuseră un mare serviciu țării. Aske, mai ales, a fost perfect convins de bunele intenții ale regelui. La o lună după acordul de la Doncaster, s-a dus la Londra, la solicitarea lui Henric, unde a fost primit de rege cu mari onoruri. Ceea ce Aske a considerat a fi un gest sincer de prietenie, nu era decât un scenariu bine pus la punct. Henric îi dăduse chiar și lanțul gros de aur pe care îl purta când s-au întâlnit prima dată. Aske a luat de bună rugămintea regelui de a scrie în detaliu tot ce se întâmplase în timpul pelerinajului, astfel încât consiliul să fie mai bine informat despre părerile poporului. În realitate, Henric specula, nu foarte abil, încrederea supusului său în el. Dorea să-l câștige pe Aske, astfel încât să scadă probabilitatea izbucnirii unei alte răzmeriți, în timp ce el s-ar fi pregătit să recâștige controlul militar asupra nordului. Dorea o relatare detaliată asupra celor întâmplate, ca să-i identifice pe vinovați și să-i poată pedepsi.

„Acțiunea" lui Henric a fost atât de generoasă, iar dorința lui Aske de a-l crede era așa de puternică, încât nu i-a trezit acestuia din urmă nici o suspiciune. Mai târziu, în ianuarie, când Aske a revenit în Yorshire, s-a comportat ca un eficient ambasador al regelui, înlăturând temerile acelora care se întrebau de ce întârzie să se întoarcă ducele de Norfolk cu promisa iertare generală și cu amănunte despre viitoarea întrunire a parlamentului.

Norfolk nu a fost trimis în nord ca pacificator. Regele i-a dat limpede de înțeles că loialitatea sa față de coroană depindea de severitatea cu care îi pedepsea pe rebeli. Cum Norfolk știa că regele îl bănuiește că ar simpatiza cu pelerinii, avea tot interesul să înlăture orice îndoială privitoare la credința sa. I-a fost de ajutor în acțiunea sa izbucnirea de noi tulburări civile, care, deși au fost condamnate de majoritatea liderilor

pelerini, puteau fi folosite ca o scuză pentru acțiunea de represiune. Cea mai gravă din acest șir de tulburări a avut loc la Cumberland, în luna februarie 1537. Populația s-a ridicat la luptă, fără sprijinul nobililor, și a atacat fortăreața Carlisle de la graniță. Atacul a fost respins, dar s-au înregistrat sute de victime (e puțin probabil, totuși, să fi fost 800 de morți în acele împrejurări, așa cum s-a zvonit). Norfolk a putut astfel să-și demonstreze fidelitatea față de rege, dând ordin să fie spânzurați câteva sute dintre suspecții de a fi luat parte la atac, în propriile lor sate, ca o demonstrație cum că astfel de acțiuni nu aveau șansă de izbândă. Henric nu avea deloc intenția însă de a-l lăsa pe Norfolk să se simtă tare pe poziție. După câteva săptămâni i-a trimis o misivă acuzându-l de neglijență, pentru că permisese ca un număr de cadavre să fie îngropate, în loc să le lase spânzurate ca avertisment sumbru al consecințelor ce urmau să fie suportate de răzvrătiți. Nu e surprinzător faptul că Norfolk s-a considerat învinuit pe nedrept. Acțiunile fuseseră încununate de succes, pentru că el, ca un adevărat comisar al regelui în zona de nord, se întrecuse pe sine în a-și mulțumi monarhul, stăpânul său.

Henric și Cromwell au considerat că, întrucât Norfolk era de acum pregătit psihologic să zdrobească orice urmă de rezistență, venise momentul să-i prindă în capcană pe liderii pelerinilor. Au fost chemați, unul câte unul, la Londra să răspundă unor întrebări. Nici unul nu a putut să nu asculte de ordinul regelui, pentru că așa ceva ar fi fost considerat un act de trădare, și oricum mulți dintre ei aveau încredere în iertarea ce le fusese acordată. Când au ajuns la Londra, au fost arestați în vederea judecății. Pe la începutul lui mai, 15 dintre cei mai importanți pelerini, printre care lordul Darcy și Robert Aske, erau în mâinile lui Henric. Regele nu era însă mulțumit doar cu niște condamnări la moarte; el dorea să obțină toate avantajele posibile din această situație și să vadă toată lumea că o controlează deplin. S-a hotărât ca prinșii să fie judecați atât la Londra, cât și în Yorkshire. Punerea sub acuzare era o procedură juridică prin care un juriu decidea dacă existau suficiente dovezi pentru ca un acuzat să fie judecat. Scopul era de a-i forța pe prietenii și pe rudele acuzatului fie să accepte acțiunile regelui, fie să le respingă și astfel să se vadă că nu îi sunt loiali. Procedura, concepută în termeni

generali de Cromwell, autorizată de Henric și pusă detaliat în practică de către Norfolk, era de o cruzime extremă. Urmau să fie formate două jurii, care aveau să decidă pe baza a două capete de acuzare formulate identic. Norfolk și-a făcut cunoscute intențiile într-o scrisoare adresată lui Cromwell:

> Bunul meu stăpân, nu voi pregeta să-i pun la încercare pe cei mai buni prieteni ai acestor oameni, să-și dovedească sentimentele, dacă preferă să o servească pe Majestatea Sa cu adevărat și în mod onest sau să ia partea prietenilor lor.
> Și o să vadă ei apoi mulțumiri, după sufletele lor păcătoase. Cât despre cealaltă acuzare, voi numi asemenea oameni încât să nu mă pot îndoi decât de mine însumi.

Nimeni nu a fost surprins că ambele comisii de juraţi au hotărât că acuzaţii trebuiau judecaţi, ceea ce s-a și întâmplat. Se știa că erau judecaţi pentru acțiuni făptuite în afara perioadei pentru care li se acordase iertarea, dar în cazul lui Darcy și Aske, în mod special, nu era nici o îndoială că erau judecaţi pentru fapte pentru care li se acordase deja iertarea. Cu toate acestea, toți acuzații au fost găsiți vinovați de trădare. Majoritatea au fost executați la Londra, iar Aske și alți câțiva au fost duși în nord pentru executarea sentinței, ca să fie un exemplu clar că regele era stăpân deplin pe situație. Foștii pelerini nu au încercat în nici un fel să-și salveze liderii de altădată. Norfolk și-a făcut treaba bine.

6 Cauzele Pelerinajului grației divine

Henric a susținut că Pelerinajul grației divine a fost provocat doar de zvonurile false care circulau în acea perioadă, dar nici un istoric nu a luat această afirmație în serios. Este recunoscut de toată lumea că regele ducea intenționat o campanie de dezinformare, menită atât să asigure guvernele străine că problemele sale erau rezultatul unor neînțelegeri care puteau fi lesne rezolvate (și că regimul său nu era, prin urmare, în

nici un fel de pericol), cât și să furnizeze pelerinilor autentici o scuză bună pentru a renunța la cauza lor. Aceasta nu înseamnă desigur că trebuie să ne îndoim de existența zvonurilor și de faptul că ele erau folosite pentru a-i atâța pe oamenii săraci, pentru a se teme și mai mult, pentru a fi mai furioși decât erau. Dar pelerinajul ar fi avut loc, chiar dacă nu ar fi existat zvonurile.

Care erau aceste zvonuri? Consiliului i s-a raportat de către judecătorii de pace, care trimiteau informări în primele stadii ale revoltei, despre trei zvonuri mai persistente. Cel mai răspândit era că regele urma să dea ordin tuturor bisericilor să predea toate obiectele din argint (acestea erau, în mod obișnuit, o cruce purtată în timpul procesiunilor religioase, un potir și, folosite în timpul slujbei) și că în locul lor urmau să fie aduse unele din cositor. Deși nu există nici un document că guvernul avea intenția de a face așa ceva, era perfect credibil un astfel de fapt. La urma urmei, proprietatea micilor mănăstiri se afla în proces de secularizare, fără nici o perspectivă de compensație. Celelalte zvonuri circulau în mai multe variante. Unul spunea că regele urma să aplice taxe cu ocazia diferitelor evenimente rituale (botez, căsătorie și înmormântare), adăugând, prin urmare, alte greutăți la acelea numeroase pe care le suporta deja, cu greu, populația. Al doilea zvon se referea la o lege ce urma să fie votată și care urma să considere drept act ilegal, pentru cei aflați social sub rangul de gentilom, consumul anumitor mâncăruri (cum ar fi fost carnea albă). Se presupunea că această lege dorea să țină poporul la „locul lui" și că oamenii înstăriți nu aveau să sufere în vremuri de criză alimentară. Dat fiind faptul că bogații se bucurau deja de privilegiul exclusiv de a purta anumite haine, era perfect rațional să se creadă că astfel de legi discriminatorii ar fi putut fi extinse.

Surorile Dodds au fost sigure că identificaseră cauzele reale ale revoltei. Ele au susținut că a fost o reacție împotriva schimbărilor religioase din ultimii ani și că nemulțumirea a izbucnit datorită desființării micilor mănăstiri, dintre care numai în Lincolnshire și Yorkshire erau 100. În timp ce au recunoscut că doar o minoritate a pelerinilor dorea revenirea la supremația papei asupra Bisericii, ele au susținut și

că sprijinul oficial dat răspândirii ideilor reformatoare (susținute prin numirea câtorva dintre promotorii lor fervenți, cum ar fi Thomas Cranmer, care fusese arhiepiscop de Canterbury din 1532, în poziții cheie din Biserică) provocase mari resentimente. Mulți oameni simțeau că era subminată credința pe care o aveau încă din copilărie și doreau ca responsabilii să fie pedepsiți. Documentele existente susțin aceste puncte de vedere și nu e nici o îndoială că majoritatea pelerinilor au acționat în principal din motive religioase.

Totuși, mulți istorici care au studiat această perioadă în deceniile ce au urmat apariției studiului surorilor Dodds s-au întrebat dacă nu ar fi fost mai semnificativ, deși mai puțin evident, să existe alte cauze ale revoltei. Una dintre bănuielile mult explorate a fost aceea că în spatele nemulțumirii pelerinilor s-ar fi aflat factori economici. Un puternic sprijin în acest sens îl constituie evenimentele din Cumberland și Westmorland, unde păturile sărace au fost foarte nemulțumite de felul în care proprietarii de pământ au majorat valoarea arenzilor și a plăților unice, cum ar fi taxa de luare în posesiune plătită de un nou arendaș când primea o bucată de pământ. Dar cu excepția evenimentelor din nord-vest, s-a dovedit imposibil să se susțină că factorii economici reprezentau o cauză principală a răscoalei. Este evident că exista o nemulțumire generală față de numeroase neajunsuri economice, dar pare evident că pelerinajul ar fi avut loc și dacă ele nu ar fi fost implicate. Așa că, în privința elementului economic, cel mai nimerit ar fi de spus că el a contribuit la nemulțumirea generală a oamenilor săraci, făcându-i mult mai dispuși la revoltă decât altfel.

Câțiva istorici au abordat problema cauzelor Pelerinajului grației divine punându-și întrebarea: „A cui revoltă a fost aceasta?". Raționamentul lor a fost acela că dacă se identifică inițiatorii principali ai tulburărilor, atunci motivațiile acestui grup vor furniza cele mai semnificative dovezi în sprijinul elucidării cauzelor. În timp ce surorile Dodds au descris pelerinajul drept o revoltă a săracilor, beneficiind de sprijinul nobililor, curentul dominant ulterior susține că a fost o revoltă a nobilimii rurale, sprijinită de păturile mai sărace. Astfel, în ultimele decenii, istoricii au tendința să-și concentreze atenția asupra motivelor

pe care le-ar fi putut avea pelerinii înstăriți. Cea mai convingătoare (deși nu în totalitate) explicație a fost aceea că nobilimea rurală avea profunde resentimente față de faptul că maniera „feudală" de a conduce lucrurile fusese înlocuit de modalități „moderne". Argumentul este acela că, deși aceste schimbări erau în curs de câteva decenii, ele se accelerară la începutul anilor 1530, când, sub influența lui Cromwell, guvernul a început să intervină tot mai mult la nivel local. S-a susținut că în special nobilimea din nord credea că felul ei tradițional de a trăi, bazat pe acceptarea comportamentelor și credințelor tradiționale, era înlocuit de noi idei și de noi oameni (adică nu din aristocrația tradițională) sprijiniți aparent de rege. Astfel că schimbările religioase erau considerate a fi doar o parte, importantă, a unei boli generalizate, care afecta toate aspectele vieții publice, ceea ce făcea ca pelerinajul să fie atât o revoltă socială și politică, cât și una religioasă.

În 1980, Sir Geoffrey Elton a sugerat că principalii instigatori ai revoltei erau membrii partidei conservatoare de la curte, căzuți în dizgrație, și nu nobilimea rurală. Argumentul său este că aceștia pierduseră speranța de a-și recâștiga privilegiile de la „liberali" (care supraviețuiseră căderii în dizgrație a Annei Boleyn, la începutul anului 1536, păstrându-și influența aproape intactă), altfel decât prin metode violente, și nu le mai rămăsese, prin urmare, decât calea revoltei armate. El a înfățișat cu multă măiestrie faptul că ideea de revoltă apăruse de multă vreme printre principalii „conservatori", între care se număra și lordul Darcy, dar nu a reușit să argumenteze convingător că ei au dirijat din umbră pelerinajul sau au câștigat controlul după aceea. Impresia noastră rămâne aceea că, deși rolul facțiunii opoziției de la curte a fost trecut cu vederea, răscoala a fost sprijinită și nu dominată de cei nemulțumiți că își pierduseră influența în fața regelui. Testul revelator pare să fie dat de răspunsul la întrebarea: „Ar fi avut loc pelerinajul, în esență așa cum a avut loc, dacă facțiunea conservatoare de la curte n-ar fi existat?". Răspunsul trebuie să fie „da".

Astfel, dacă se acceptă ideea că revolta a fost esențial una a nobilimii rurale, sprijinită voluntar de țăranii dependenți, argumentul că motivele adânci și vechi ale pelerinajului trebuie găsite în declinul

feudalismului, în timp ce cauzele imediate se referă mai ales la schimbările religioase din jurul anilor 1530, pare demn de a fi luat în considerare. Totuși, trebuie să ținem cont că orice încercare de a stabili cu precizie cauzele unei mișcări care a implicat zeci de mii de oameni trebuie să fie doar cu titlu provizoriu. Dovezile existente sunt în mare parte incomplete și există suspiciunea că au fost tot atâtea motive de revoltă câți revoltați. Dar merită făcut acest efort, atâta vreme cât știm că orice concluzie are valoare provizorie.

7 Semnificația Pelerinajului grației divine

Istoricii s-au aplecat asupra semnificației Pelerinajul grației divine întrebându-se lucruri de genul: „Cât de serioasă era amenințarea sa la adresa lui Henric al VIII-lea?". Regele însuși s-a străduit să convingă poporul că nu era vorba decât de o problemă locală minoră, fără prea mare semnificație. Totuși, comentatorii mai recenți au dezaprobat puternic acest punct de vedere. Ei, în general, susțin nu numai că pelerinajul a reprezentat cea mai mare amenințare la adresa autorității unui monarh din secolul al XVI-lea, dar și că un eventual succes al său ar fi dus la înlăturarea regelui și la înlocuirea sa cu Maria, fiica lui din prima căsătorie.

S-a ajuns la această concluzie pe baza comparării efectivelor militare ale regelui și ale rebelilor și a luării în calcul a eventualității intervenției străine. Acest lucru se explică nu doar prin ipoteza că Henric a fost forțat să organizeze o armată suficient de mare și devotată ca să îi învingă pe pelerini, chiar dacă a făcut-o la sfârșitul lui noiembrie 1536. Se ia în considerare și probabilitatea ca rebelii să se fi aventurat spre sud. Atunci, lor li s-ar fi alăturat un mare număr de nemulțumiți din districtele pe care le-ar fi străbătut, ceea ce ar fi făcut înfrângerea lor aproape imposibilă. Cu siguranță, posibilitatea ca răscoala să se bucure de sprijin din afară era cu adevărat temerea regelui și speranța fervență a pelerinilor. S-a anticipat că papa ar fi decis că venise vremea ca Henric să fie excomunicat și să-i cheme în ajutor pe toți bunii catolici, pentru

îndeplinirea sentinței. Exista chiar temerea că însuși Carol Quintul ar fi putut trimite trupe rebelilor spre a-l pedepsi pe Henric pentru tendințele filofranceze manifestate în politica sa externă din ultimii ani. Se consideră că, deși în parte Henric s-a salvat datorită abilității cu care a manevrat evenimentele, principala explicație pentru salvarea sa a reprezentat-o eșecul inamicilor săi în a acționa decisiv. Nu numai că pelerinii au acceptat o pace în condiții dezavantajoase când erau pe o poziție de forță, care le permitea să dicteze condițiile, dar papa și împăratul și-au dat seama cu întârziere de avantajul ce putea fi câștigat din această situație.

Totuși, este evident că revolta nu a realizat nimic concret. S-a susținut chiar că, făcând improbabilă o viitoare rebeliune, pelerinajul a întărit poziția lui Henric, dându-i posibilitatea de a continua măsurile care generaseră tulburările. În final, desființarea principalelor mănăstiri în 1538 a făcut ca acțiunile de același fel din 1536 să pară aproape insignifiante. Totuși, părerea că Pelerinajul grației divine a grăbit schimbarea modului de viață pe care dorea să-l salvgardeze este prea radicală. Henric a dovedit în mod constant că era gata să aplice măsurile care îi conveneau, indiferent de opoziția față de ele, și este puțin probabil că le-a înăsprit în restul domniei sale, doar din cauză că adversarii săi fuseseră învinși în 1536, iar altfel nu ar fi făcut-o. De fapt, opusul situației este mai probabil. Chiar când avea loc Pelerinajul grației divine, Henric dădea ordine ca ereticii să fie pedepsiți cu și mai mare asprime, pentru a demonstra că el nu era „liberal" în chestiunile religioase, așa cum îl suspectau adversarii săi conservatori. Există dovezi că atitudinea sa mai precaută față de schimbările la nivelul credințelor și practicilor religioase în ultimul deceniu al domniei sale a fost o tentativă premeditată de a calma o parte a opoziției, dornică de schimbări, așa cum o arătase pelerinajul. Desigur, există motive întemeiate să considerăm că Pelerinajul grației divine a fost mai mult decât una dintre posibilitățile

nefructificate ale secolului al XVI-lea și că a avut poate mai mult efect asupra politicii din viitorul apropiat decât era dispus să recunoască Henric.

Să luăm notițe despre „Henric al VIII-lea și supușii săi"

Dacă examinați schița care servește drept rezumat al acestui capitol, veți vedea că aceasta se concentrează asupra problemelor și situațiilor, cât și asupra evenimentelor, întrucât obiectivul acestui capitol a fost să vă ajute la identificarea problemelor istorice și să luați în considerare varietatea de modalități prin care istoricii le-au abordat, cât și să descrieți ceea ce s-a întâmplat.

Bineînțeles, asta nu înseamnă că nu e nevoie să memorați principalele idei legate de evenimentele care au avut loc. Merită cu siguranță să compilați datele evenimentelor descrise în secțiunile 2 și 5, astfel încât să puteți folosi informațiile necesare în susținerea argumentelor pe care le veți înfățișa în eseurile pe care urmează să le scrieți despre acest subiect.

Totuși, partea cea mai importantă a notițelor voastre trebuie să o constituie răspunsurile scurte la întrebările de mai jos.

1. Introducere
   Care era concepția lui Henric despre raporturile dintre un rege și supușii săi? (Vezi și citatul de la pagina 112.) Ce grup de supuși sprijineau în mod obișnuit această concepție? De ce?
2. Henric al VIII-lea, nobilimea și Partida Trandafirului Alb.
   Ce concluzii se pot trage despre personalitatea lui Henric al VIII-lea și despre caracterul său din felul în care s-a comportat cu Partida Trandafirului Alb?
3. Menținerea legii și ordinii
   Care erau procedurile obișnuite pentru menținerea legii și ordinii pe cuprinsul țării?
4. Henric și pierderea popularității
   De ce a devenit Henric atât de nepopular în jurul anului 1536?
5. Pelerinajul grației divine

Ce aflăm despre caracterul lui Henric al VIII-lea din felul în care a tratat problema Pelerinajului grației divine?

6. Cauzele Pelerinajului grației divine
   Enumerați cauzele, în ordinea importanței, și motivați de ce ați procedat așa.
7. Semnificația Pelerinajului grației divine
   Așezați evaluările semnificației în ordinea importanței și motivați de ce ați procedat așa.

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Henric al VIII-lea și supușii săi"

Majoritatea examinatorilor încearcă să alcătuiască teste „echitabile", conținând atât întrebări generale, cât și specifice. De obicei, întrebările care se referă la un subiect foarte particular sunt directe și precise, în timp ce acelea mai generale conțin termeni mai vagi. Asta fiindcă se consideră că se poate testa calitatea pregătirii unui candidat pentru examen solicitându-i-se cunoștințe detaliate despre un subiect fără să se formuleze întrebarea prea complicat – așa cum se susține că acei candidați care arată că știu „câte ceva despre tot" trebuie să răspundă la întrebări care nu sunt foarte accesibile. Citiți cu atenție următoarele întrebări:

1. Care au fost cauzele Pelerinajului grației divine? A constituit el în vreun moment o amenințare gravă la adresa lui Henric al VIII-lea?
2. Cât de corectă este aserțiunea că Henric a fost un tiran?
3. „Tulburările sociale nu au fost niciodată altfel decât superficiale." Comentați această propoziție referindu-vă la perioada de început a Angliei Tudorilor.
4. De ce au fost Henric al VII-lea și Henric al VIII-lea atât de ostili față de cei mai importanți supuși ai lor?
5. A existat vreodată o amenințare gravă la adresa tronului, în timpul lui Henric al VIII-lea?

Aranjați din nou întrebările, ținând cont de gradul de dificultate. Care considerați că este cea mai ușoară? Fiți pregătiți să vă explicați alegerea.

Multă lume va considera întrebarea 1 drept cea mai ușoară – probabil pentru că se poate răspunde la ea prin enumerare. Tocmai de aceea sunt periculoase aceste întrebări, pentru că se poate răspunde simplist, la un nivel inferior, la ele. Este foarte ușor să ai multe informații despre un subiect și să scrii un răspuns lung, dar așa nu obții decât jumătate

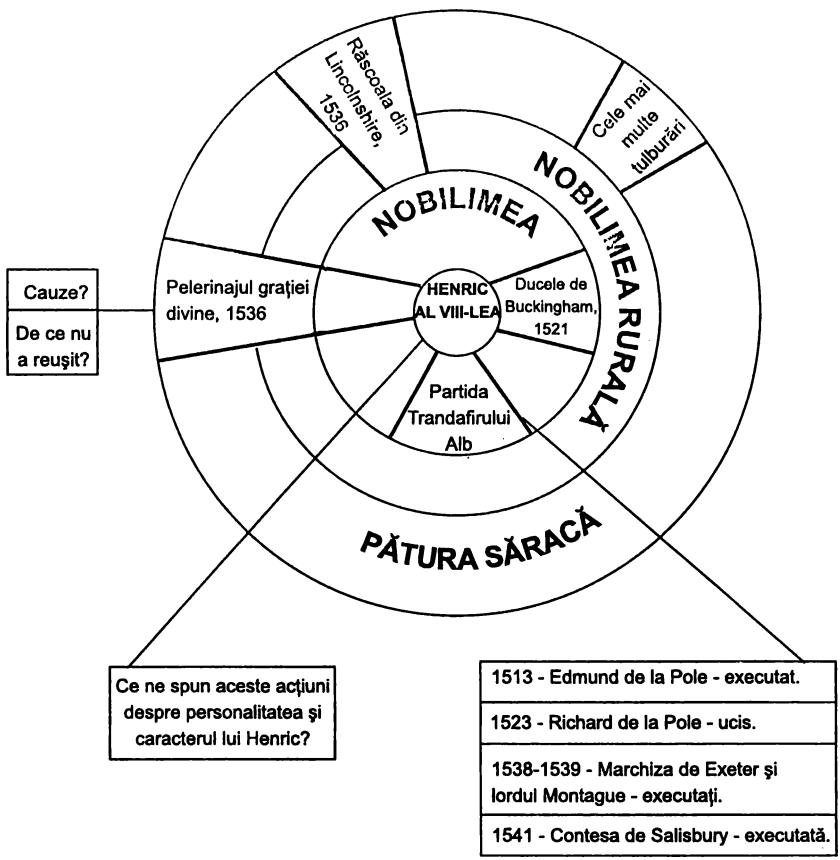
Răscoala din Lincolnshire, 1536
Cele mai multe tulburări
NOBILIMEA
NOBILIMEA RURALĂ
Cauze?
De ce nu a reușit?
Pelerinajul grației divine, 1536
HENRIC AL VIII-LEA
Ducele de Buckingham, 1521
Partida Trandafirului Alb
PĂTURA SĂRACĂ
Ce ne spun aceste acțiuni despre personalitatea și caracterul lui Henric?
1513 - Edmund de la Pole - executat.
1523 - Richard de la Pole - ucis.
1538-1539 - Marchiza de Exeter și lordul Montague - executați.
1541 - Contesa de Salisbury - executată.

Rezumat – Henric al VIII-lea și supușii săi

din punctaj. Nu trebuie procedat astfel. La ambele părți ale întrebării 1 se poate răspunde în așa fel încât răspunsul să fie punctat maxim, dacă sunt înțelese toate implicațiile subtile ale ei, altfel se încearcă doar cea mai ușoară cale de rezolvare. Trebuie să se facă un plan, care să conțină ambele părți ca teme ale unei discuții, explicându-se diferitele puncte de vedere pe care le-au avut istoricii și încheindu-se cu acea interpretare care pare cea mai convingătoare. Ar fi un bun exercițiu practic să încercați elaborarea unui plan pentru a răspunde la întrebarea 1.

Și întrebarea 4 are capcane. De ce? Țineți minte că examinatorii sunt de obicei impresionați de candidații ce prezintă argumente (sprijinite pe dovezi) care să arunce o umbră de îndoială asupra unei presupuneri conținute de întrebare!

Întrebări bazate pe izvoare despre „Henric al VIII-lea și supușii săi"

1 Răspunsul dat de Henric rebelilor din Lincolnshire, 1536

Citiți cu atenție citatul din răspunsul dat de Henric al VIII-lea solicitărilor răzvrătiților din Lincolnshire, de la pagina 112. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Parafrazați argumentul pe care îl dă Henric în fragmentul situat între punct și virgulă („și să luați asupra voastră... nici o cauză lumească"). (5 puncte)

b) Identificați cele trei accente de tonalitate ale citatului, folosind câte un exemplu ilustrativ pentru fiecare. (3 puncte)

c) Ce se poate deduce din expresia finală a citatului? (2 puncte)

2 Jurământul pelerinilor, 1536

Citiți cu atenție textul jurământului distribuit membrilor pelerinajului, de la pagina 114. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Care este semnificația referirii la „persoana regelui... și cauza sa"? (rândurile 4-5)? (3 puncte)

b) Jurământul conține cinci cereri. Identificați-le și subliniați ce se ascunde în spatele fiecărei solicitări. (15 puncte)

c) Ce concluzie se poate trage din fraza finală a citatului? (2 puncte)

3 Jurații urmează să audieze punerile sub acuzare la adresa pelerinilor, în York, 1537

Citiți cu atenție citatul din scrisoarea ducelui de Norfolk către Cromwell, de la pagina 120. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Explicați înțelesul primei propoziții din citat și comentați care sunt implicațiile ei. (4 puncte)
b) Explicați înțelesul celei de-a doua propoziții din citat și comentați care sunt implicațiile ei. (4 puncte)
c) Explicați înțelesul celei de-a treia propoziții din citat și comentați care sunt implicațiile ei. (3 puncte)
d) De ce credeți că strategia expusă în scrisoare ar putea fi considerată ușor de înțeles? (2 puncte)
e) De ce era ducele de Norfolk atât de hotărât să asigure succesul acestei operații? (2 puncte)
f) Ce aflăm *atât* despre Henric al VIII-lea, *cât* și despre Thomas Cromwell din rolul pe care l-au jucat în aceste evenimente? (5 puncte).

CAPITOLUL 6

Thomas Cromwell

Înainte de 1950, aproape toți istoricii l-au portretizat pe Thomas Cromwell ca fiind o personalitate oarecare, obscură și dezagreabilă, călăul aflat în slujba lui Henric al VIII-lea în anii 1530 și care a primit ce i se cuvenea în 1540, când regele l-a îndepărtat, ordonând să fie judecat și omorât. El a fost, în general, înfățișat drept un parvenit ambițios care a câștigat favorurile lui Henric prin promisiunea de a-l face cel mai bogat conducător din lume și care chiar a pornit să-și ducă la îndeplinire vorbele, spoliind Biserica prin desființarea mănăstirilor. S-a susținut că, în vederea întăririi poziției sale, pentru a controla opoziția publică față de campania de vandalism de stat pe care a dus-o, el a creat un sistem dur de represiune, bazat pe spioni și informatori, ceea ce a dus la executarea a sute de victime nevinovate, acuzate de crime imaginare în mare parte. S-a considerat că a fost un „personaj profund negativ". Această părere a fost radical modificată de unul dintre cei mai de seamă istorici britanici din cea de-a doua jumătate a secolului XX. Sir Geoffrey Elton și-a dedicat cea mai mare parte a studiilor sale, desfășurate pe o perioadă de mai bine de 40 de ani, cercetării în amănunțime a guvernării Angliei în anii 1530. Datorită concluziilor sale, imaginea principalului ministru al acestui deceniu este foarte diferită. El a creat și a menținut o argumentație ce susține că această perioadă reprezintă cea mai importantă epocă în dezvoltarea structurii guvernării în Anglia – că este, de fapt, o etapă revoluționară. Aceste teze au provocat multe dezbateri istorice, stimulând un mare număr de cercetători să aprofundeze subiectul. Se poate, astfel, considera că anii 1530 reprezintă perioada cea mai cercetată din istoria Angliei. Deși accentele dezbaterii s-au schimbat de-a lungul deceniilor, pe măsură ce au fost amendate și interpretările istorice, controversa continuă să stârnească interesul și atenția tuturor, ca și multe pasiuni și animozități.

1 Teza lui Elton

Elton a identificat, între 1533 și 1540, ceea ce el a numit „o revoluție în guvernare înfăptuită de un Tudor", într-o perioadă când principalul ministru al lui Henric era Cromwell. Cel mai important argument al său a fost că în acești ani au avut loc o serie de schimbări (puse la cale de Cromwell), care în totalitatea lor au dus la trecerea de la forma medievală la cea modernă de guvernare. El și-a continuat argumentarea susținând că, întrucât această evoluție reprezintă unul din cele câteva puncte cheie din istoria politicii britanice, merită să poarte numele de revoluție. Argumentarea lui s-a concentrat asupra definirii formei medievale și a celei moderne de guvernare și asupra evaluării evenimentelor petrecute în anii 1530. Elton a fost foarte precis în sublinierea trăsăturilor tipice ale guvernării medievale:

> În toate privințele, marea restaurare a guvernării de după războaiele civile din secolul al XV-lea, acțiunile lui Eduard al IV-lea și Henric al VII-lea au însemnat restaurarea guvernării medievale în cel mai înalt grad. Administrarea financiară bazată pe activitatea cabinetului regelui și pe măsurile neoficiale adoptate, pentru verificare și control, tot mai extinsa întrebuințare a sigiliului [sigiliul personal al regelui] și întărirea poziției secretarului, guvernarea prin intermediul unor anumiți consilieri și nu pe baza consiliului ca grup, toate acestea au marcat triumful metodelor domestice în administrație.

El a susținut că formele moderne de guvernare se află la antipodul celor medievale, în care administrația se bazează pe aparatul domestic al monarhului. Sistemele moderne erau birocratice, bazate pe „departamente" constituite ca atare, care funcționau conform unui set de reguli și de proceduri date și care erau, de aceea, mai deschise influenței indivizilor. „Sistemul" era doar paravanul.

Elton a argumentat că în anii 1530 au avut loc suficiente schimbări în structura guvernului pentru a se considera că statul condus de Henric

a traversat granița dinspre medieval spre modern. El a identificat două schimbări semnificative. Prima o reprezintă înlocuirea sistemului domestic de gestiune financiară, prin care cea mai mare parte a venitului regelui era strânsă prin intermediul unor funcționari al căror statut nu era reglementat prin proceduri clar formulate și ale căror venituri și cheltuieli nu erau verificate printr-un sistem birocratic. În noul sistem, departamente legal constituite primeau bani din surse specificate anterior, plăteau sume pentru rațiuni clar determinate și erau eficient controlate pentru a se vedea dacă își desfășurau corect activitatea. Departamentele nu aveau titluri care să le identifice drept organisme financiare. Ducatul de Lancaster reprezenta un astfel de „departament", care administra întinsele domenii și drepturile ce reveneau coroanei din partea casei de Lancaster, și el a reprezentat un model pentru un număr de noi „curți", care s-au înființat pentru a administra cea mai mare parte a celorlalte surse de venit ale coroanei. Cele mai cunoscute dintre acestea erau *Court of First Fruits and Tenths** și *Court of Augmentations***, create pentru a se ocupa de averea Bisericii – o nouă sursă de venit a regelui. Erau numite tribunale pentru că aveau și dreptul legal de a asista disputele privitoare la sumele cuvenite guvernului sau la cele pe care trebuia să le achite acesta. Pe lângă acest lucru, Casa regală era supusă unor reglementări foarte stricte, referitoare la banii pe care încă îi mai controla, astfel că ea a devenit unul dintre noile „vlăstare" ale departamentelor financiare.

A doua mare schimbare a reprezentat-o înființarea Consiliului privat. Elton a susținut că, la un moment nedeterminat în anii 1530 (probabil în 1536), sistemul medieval al consiliului extins, având între 100 și 200 de membri, dintre care puțini participau la ședințe, a fost înlocuit de sistemul Consiliului privat, în care un grup de aproximativ 20 de membri, numiți consilieri, își asumase responsabilitatea pentru conducerea de zi cu zi a guvernului. Cum lipsa de reguli a sistemului medieval a făcut ca în mod firesc unul sau doi consilieri (cum a fost

*Curtea anatelor și a zeciuielii.

**Instanța judecătorească înființată de Henric al VIII-lea pentru a hotărî asupra controverselor legate de desființarea mănăstirilor.

cardinalul Wolsey) să concentreze puterea în mâinile lor, schimbarea a fost percepută drept o deplasare a controlului exercitat de un mic număr de indivizi influenți către un grup puternic, organizat, birocratic.

Elton și-a sintetizat punctul de vedere și l-a plasat într-un context istoric mai larg susținând că:

> Atunci când o administrație bazată pe aparatul domestic este înlocuită cu una bazată exclusiv pe departamente birocratice și pe funcționari de stat, are loc o revoluție în guvernare. Principiul adoptat atunci nu a fost discreditat decât mult mai târziu, de revoluția mai profundă ce a avut loc în secolul al XIX-lea, care nu numai că a distrus rămășițele sistemului medieval, care fuseseră lăsate să existe fără sens vreme de aproape 300 de ani, dar a creat, de asemenea, o administrație bazată pe departamente subordonate parlamentului – o administrație în care coroana, pentru prima dată, a încetat să mai dețină controlul suprem.

* Deși Elton și-a petrecut o bună parte a deceniilor care au urmat anului 1953, când a publicat cartea *The Tudor Revolution in Government,* cu elucidarea și apărarea principalei teze de aici, el și-a mai găsit timp să-și continue și cercetarea asupra lui Thomas Cromwell, pe care primele sale studii o anunțau rodnică. A ajuns la concluzia că punctul de vedere tradițional asupra ministrului era greșit și a încercat să demonstreze acest lucru. Dorea să înlocuiască imaginea parvenitului egoist și lipsit de scrupule cu aceea a slujbașului de mare ținută, care, deși ambițios și gata să ia decizii nepopulare când nu avea încotro, era un om fidel legii și un reformator devotat binelui societății. Elton era sigur că existau suficiente izvoare pentru a dovedi acest lucru, întrucât toate hârtiile confiscate la arestarea lui Cromwell, în 1540, se aflau acum la dispoziția cercetătorului. Arhiva era foarte bogată. Cromwell fusese un arhivar foarte meticulos – probabil primul englez care a procedat așa și în contrast evident cu Wolsey. El a păstrat chiar și bucățile de hârtie pe care nota *aide memoires* referitoare la lucrurile pe care trebuia să le rezolve în viitorul apropiat. Toate acestea s-au adăugat colecțiilor incomplete de documente aflate în alte locuri.

Sarcina ultimă era discreditarea imaginii tradiționale a lui Cromwell, conform căreia acesta s-a comportat ca un tiran fără milă. Elton a reușit acest lucru în cartea *Policy and Police*, publicată în 1972. Astfel a fost demontat mitul că Thomas Cromwell venise la putere și se menținuse datorită unei rețele de spioni plătiți și de informatori. În urma cercetării, a devenit limpede că el s-a bazat aproape în totalitate pe canalele firești de comunicare de atunci, pe martori – când era vorba de evenimente compromițătoare –, pe membrii elitei din zona respectivă (în special judecători de pace) și pe consiliul de la Londra. La fel s-a întâmplat și cu acuzația că Cromwell era răspunzător pentru executarea unui mare număr de adversari potențiali, bazându-se pe dovezi incorecte și folosindu-se de proceduri legale dubioase. Elton a demonstrat că totul era complet neadevărat. El a analizat cu amănunțime cazurile celor acuzați de trădare în timpul perioadei de ascensiune a lui Cromwell. Din 883 de persoane acuzate, doar 329 (aproximativ 40%) au fost, de fapt, executate. Cum peste jumătate dintre acestea fuseseră participante la Pelerinajul grației divine, se poate susține cu greu că Cromwell a instituit un regim de teroare. Încă mai revelatoare sunt dovezile care susțin că el era nu numai gata să respecte legea, dar chiar insista ca ea să fie aplicată. În consecință, mai mult de 60% dintre capetele de acuzare au căzut din cauza chichițelor juridice pe care Cromwell le-a acceptat – deși câteodată era furios pe aceia a căror incompetență generase pierderea unor procese. Puținele exemple în care el a „manevrat" legea pentru a obține condamnarea au fost cele care îl interesau în mod special pe Henric. În acest sens, se bănuiește că Henric i-ar fi spus ministrului său că nimic altceva decât condamnarea nu îl va mulțumi.

Totuși, Elton nu a pretins că Thomas Cromwell a fost numai „lapte și miere" în încercarea de menținere a legii și ordinii. „Regele și ministrul său nu erau oamenii caldei bunătăți. Ei conduceau o revoluție [Reforma] și aveau nevoie de instrumente dure de represiune." Nu încape îndoială că măsurile pe care le luau, prin intermediul parlamentului, erau draconice. Nu numai că acela care vorbea critic despre rege, în calitate de cap al Bisericii, era condamnat la moarte, dar era socotit trădător și acela care nu raporta așa ceva (faptă cunoscută drept tăinuire), ceea ce

putea duce la închisoare pe viață și confiscarea întregii averi. Deși Elton recunoaște că teama generală, indusă de existența acuzației de tăinuire, putea constitui ea singură un factor de bază al unui regim de teroare, el subliniază cu fermitate că Cromwell și-a exercitat marea putere, în general, fără asprime. Cercetătorul a demonstrat cu multă convingere că ministrul recunoștea el însuși că mulți dintre presupușii trădători despre care i se vorbise erau doar niște simpli oameni manipulați, care nu reprezentau nici o amenințare. O parte dintre aceste informații sunt amintite în rapoarte ani de-a rândul, fără ca împotriva respectivilor suspecți să se fi luat vreo măsură. Reversul medaliei este că ministrul nu pregeta să ia măsuri împotriva acelora care îi influențau pe alții. Cel puțin, Elton consideră că aceasta este o interpretare corectă a faptului că aproape jumătate dintre cei judecați erau clerici, care, ca grup, reprezentau doar 5% din populație. Se confirmă astfel impresia că ministrul Cromwell îi vâna energic pe oponenții ce reprezentau o posibilă amenințare la adresa sa. El singur controla acest sector al guvernării, clasând și triind sute de scrisori în fiecare an, pe tema încălcării liniștii, interogând pe mulți dintre cei suspectați de trădare și hotărând care cazuri trebuiau urmărite și care abandonate. Nu a fost niciodată setos de sânge, nu-i plăcea să ucidă ca să se distreze. Aceia împotriva cărora a luat măsuri păreau să fi fost sau să fi putut deveni instigatori la revoltă.

* A treia parte a tezei lui Elton este o încercare de a-l înfățișa pe Cromwell drept unul dintre oamenii „commonwealth"-ului, ai binelui societății. Oamenii commonwealth-ului erau un grup de indivizi care împărtășeau aceleași concepții despre necesitatea ca guvernul să ia măsuri pentru a reforma viața socială și economică în interesul binelui societății. Nu reprezentau un grup organizat, dar erau, de fapt, membri ai unei mișcări vest-europene de gândire care promova ideea progresistă că suveranii puteau și trebuiau să îmbunătățească viețile supușilor prin introducerea de legi și reglementări care să ducă la o creștere a armoniei sociale și la scăderea intrigilor egoiste. Înainte de lucrarea lui Elton, istoricii din perioada modernă timpurie erau de părere că astfel de idei circulau, dar efectul lor practic a fost minim în Anglia anilor 1520 și 1530, înainte ca ele să înflorească, pentru scurt timp, în perioada domniei

lui Eduard al VI-lea (1547-1553). Teza lui Elton, dezvoltată în *Reform & Renewal: Thomas Cromwell and the Commonwealth* (1973), a fost că Thomas Cromwell s-a înconjurat de un grup de oameni ce promovau binele social și i-a folosit pentru a-i pregăti programele de legislație. Propunerile lor au fost baza unui program legislativ pe care a încercat să-l pună în practică, dar a constatat cu tristețe că pătura săracă nu voia să-l susțină, iar înlăturarea de la putere i-a întrerupt acțiunea la jumătate.

* Când viitoarele generații de istorici vor ajunge să analizeze calitățile remarcabile ce au făcut din Elton unul dintre cei mai de seamă istorici ai secolului XX, probabil că se vor referi la ușurința acestuia de a opera cu amănunte obscure, dar semnificative și de a alcătui tablouri sintetice pe baza unor evenimente în succesiune rapidă. Se întâmplă rar ca un cercetător să fie în elementul său și când discută implicațiile unei notițe mâzgălite pe spatele unui document altfel neimportant, și când face legătura între evenimente, într-un fel nou, plin de imaginație, astfel încât să creeze o nouă viziune asupra perioadei. Asta a făcut Elton în timpul deceniilor în care l-a studiat pe Cromwell. De-a lungul acestui proces, el a făcut multe afirmații revoluționare despre ministrul anilor 1530, subestimat până atunci. Cromwell a devenit astfel nu numai „cel mai de succes instrument radical aflat la dispoziție în secolul al XVI-lea", ci chiar și „cel mai de seamă revoluționar din istoria engleză". A fost „un administrator de geniu", care a dat dovadă de „dexteritate și perspicacitate în elaborarea unor lucruri noi". Datorită felului în care a coordonat parlamentul în prima perioadă a ascensiunii sale, a fost considerat și „primul om de stat parlamentar al țării". Probabil cea mai semnificativă aserțiune a fost aceea că Thomas Cromwell era „un om care știa precis încotro se îndrepta și care aproape întotdeauna realiza ceea ce își propunea". Aceasta nu înseamnă că Thomas Cromwell vedea lucrurile în funcție de obiective personale, ci, mai degrabă, că avea o viziune coerentă despre revoluția pe care voia să o realizeze și că era „angajat în reînnoirea bazelor înseși ale statului". Aceasta a fost teza generală a lui Elton, de care se leagă toate celelalte străduințe ale lui Cromwell – reorganizarea sistemului financiar al regelui prin proceduri birocratice, crearea Consiliului privat, organism colectiv răspunzător

de aplicarea politicii regelui, metodele sale de îngrădire a opoziției în timpul revoluției, încercările de a introduce în societate reforma socială și economică conform liniilor trasate de oamenii commonwealth-ului, consacrarea regelui în parlament drept cea mai înaltă autoritate în stat și distrugerea poziției Bisericii de stat în stat (vezi *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*, pentru o amplă discuție asupra acestui punct).

2 Controversa

„Știu că există părerea generală că măreția lui Thomas Cromwell a fost cumva fabricată după îndepărtarea sa de la putere." Elton a recunoscut (mărturisire publicată în 1973) că nu a reușit să-i convingă pe majoritatea istoricilor de validitatea argumentării sale, însă aceasta a fost o mărturisire înșelător de calmă, pe fondul unei controverse aprinse, care s-a manifestat puternic în publicațiile de specialitate timp de aproape 20 de ani și care, de fapt, avea să continue încă mulți ani. Proporțiile și intensitatea schimbului de replici între participanți, devenite repede polemice, au fost remarcabile. Au fost dedicate zeci de articole docte și capitole de carte la fel de numeroase argumentelor pro și contra ideii că anii 1530 au fost martorii unei revoluții de proporții ample, pusă la cale de Cromwell. Uneori, disputele au devenit atât de aprige și de subiective încât mulți din afara polemicii s-au mirat de atitudinile extreme la care au ajuns cei implicați. Dezbaterea a căpătat o asemenea dimensiune emoțională încât John Guy (un istoric respectabil) a simțit nevoia să-și asigure cititorii de „loialitate și respect" față de Elton înainte de a-și exprima îndoielile cu privire la teza acestuia. Alegerea cuvântului „loialitate" este, în mod special, revelatoare.

Cum a fost atacată teza lui Elton? Câțiva critici au exprimat îndoieli față de teza lui Elton în termeni generali. Cele mai grăitoare dintre aceste atacuri generale au fost acelea care au pus la îndoială faptul că Thomas Cromwell ar fi avut un plan de ansamblu. S-a susținut că ideea de coerență se afla numai în mintea lui Elton și că, deși Cromwell a avut, în anumite momente, atitudinile și aspirațiile care i-au fost atribuite, ele nu au

constituit în nici un fel o filosofie bine articulată a guvernării pe care să-și fi propus să o pună în practică cu consecvență. S-a argumentat că era atât de ușor de îndepărtat de la scopurile sale altruiste de către necesitățile politice ale momentului – în mod special de necesitatea de a satisface cerințele regelui și de a respinge atacurile adversarilor – încât în majoritatea cazurilor se comporta mai degrabă ca un oportunist decât ca un vizionar care dorește să pună în aplicare un plan măreț. A fost criticat faptul că Elton s-a grăbit să găsească o structură coerentă de intenții și motive de-a lungul anilor 1533-1540, când, practic, nu exista așa ceva. Această linie de atac a fost urmată eficient mai ales în chestiunea legăturii dintre Cromwell și oamenii commonwealth-ului. S-a susținut că așa-zisul grup de consilieri pe care l-a identificat Elton și despre care a spus că s-ar fi manifestat la sfârșitul anilor 1530 era de fapt o mână de indivizi oarecare, care îl abordaseră pe Cromwell în chestiuni de protecție în diferite momente, și că s-ar fi putut la fel de bine inventa și alte „grupuri" de consilieri cu alt punct de vedere, de pe listele lungi de clienți, cărora el le acordase sprijin financiar. Deși s-a recunoscut faptul că în hârtiile lui Cromwell existau numeroase propuneri de reformă, s-a susținut că Elton nu a reușit să fie convingător, iar ministrul n-ar fi avut decât intenția de a aplica unele din aceste măsuri. S-a spus despre Cromwell că a manifestat interes față de ideile oamenilor din commonwealth și că îi făcea plăcere să le discute, dar că nu le-a fost, de fapt, niciodată devotat.

Dincolo de faptul că Elton lua câteodată drept dovezi concluzii lipsite de suport, mulți istorici au criticat faptul că a apreciat greșit semnificația unui număr de schimbări descrise. Cel mai izbitor exemplu se referă la schimbările survenite în felul în care erau administrate finanțele regelui. Pe când Elton le-a considerat drept ilustrative pentru tranziția de la medieval la perioada modernă, ceilalți istorici au demonstrat exact opusul. Părerea lor era că aranjamentele făcute de Cromwell erau o întoarcere la tipul de sistem care funcționa la mijlocul evului mediu înainte să intre în uz sistemul cabinetului regelui, introdus de Eduard al IV-lea și Henric al VII-lea. Ei au considerat cele întâmplate în anii 1530 drept un pas înapoi și nu ca un indiciu de progres.

În mod asemănător, câteva obiecții au fost făcute la evaluările lui Elton față de semnificația dezvoltării Consiliului privat. Mulți nu l-au văzut drept parte a unui plan al lui Cromwell pentru reforma guvernării, ci ca pe o mișcare promovată de adversarii săi pentru a-i limita puterea. Argumentul adus de ei a fost că acei oameni importanți de la curte care nu priveau cu ochi buni faptul că ministrul Cromwell domina evenimentele s-au gândit că un sistem corect alcătuit al Consiliului privat le-ar asigura lor participarea la luarea celor mai importante decizii pentru a nu mai rămâne simpli spectatori, așa cum se întâmplase în anii anteriori. Ei au susținut că ministrul a făcut tot ce îi era în putință ca să limiteze eficiența noilor planuri, controlând cu grijă toate activitățile cheie (cum ar fi alcătuirea ordinii de zi a problemelor, redactarea proceselor verbale și punerea în aplicare a deciziilor consiliului), ca acestea să treacă prin mâinile sale, nu să fie transferate funcționarilor permanenți, care ar fi trebuit să fie folosiți pentru a „servi" consiliului. În special, au atras atenția asupra faptului că asemenea funcționari nu au fost numiți decât după înlăturarea ministrului, ajungând astfel la concluzia că el conducea cu mare eficiență o luptă de ariergardă, ca să-și protejeze libertatea de manevră. Mai mult, ei au recunoscut că o tactică similară fusese întrebuințată și pentru dezvoltarea unui nou sistem de administrație financiară. Cercetătorii bănuiesc că în mare măsură motivația lui Cromwell pentru introducerea unor noi aranjamente era rodul dorinței de a-și întări controlul asupra finanțelor guvernului. Ei au accentuat asupra faptului că procesul birocratic de contabilitate nu a fost aplicat, în anumite departamente, decât după 1540. În același timp, Cromwell cheltuia mari sume din banii regelui după dorință, considerând că numai el avea acest drept. Acesta nu pare modul de lucru al cuiva devotat introducerii unor metode „moderne" de administrație.

3 Evaluare

Care este atunci linia de echilibru între interpretarea lui Elton și a acelora care au pus la îndoială anumite aspecte ale tezei sale?

Faptul că nici un istoric important nu a acceptat principalele concluzii ale dezvăluirilor făcute de Elton sugerează că criticile au avut un efect foarte puternic. Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât ar fi dificil să găsim un singur specialist de mare reputație care să accepte principalele elemente ale tezei, fără să adauge la ele nici o nuanță. Înseamnă oare aceasta că anii 1530 nu au fost semnificativi în istoria Angliei? Mai mult ca sigur că nu. Deși teza lui Elton despre o revoluție în guvernare pusă la cale de Cromwell nu poate fi acceptată în forma ei inițială, majoritatea istoricilor sunt de părere că în 1540 Anglia era un stat foarte diferit de acela care existase cu zece ani în urmă. Majoritatea schimbărilor sunt însă considerate ca fiind componente ale Reformei și sub acest aspect sunt studiate detaliat în cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*. Totuși, se cuvin menționate câteva aspecte importante ale tranziției, luând în considerare teza lui Elton și cariera lui Thomas Cromwell.

Probabil că Elton i-a atribuit lui Cromwell mai multă clarviziune și consecvență decât o mărturisesc izvoarele, atunci când a susținut că ministrul avea o imagine clară a stadiului pe care dorea să-l atingă Anglia și că el s-a devotat planului de atingere a acestui stadiu într-un mod coerent. Totuși, nu e nici o îndoială că în mare măsură Cromwell a fost răspunzător de procesul de consolidare și centralizare a statului englez care a avut loc cât s-a aflat el la putere. Principala schimbare, desigur, a fost excluderea autorității papale asupra domeniilor statului englez și cumularea de către rege a ambelor jurisdicții legale (laică și ecleziastică) ce funcționau în Anglia de jumătate de mileniu. Datorită faptului că aceste schimbări au fost atât de profunde și reprezintă o parte integrantă a Reformei, ele nu vor fi discutate în prezentul volum. Totuși, este important să ne amintim că, deși acesta a fost cel mai semnificativ element de schimbare la nivelul guvernării și administrației care a avut loc în Anglia în anii 1530, toate celelalte schimbări nu au depins de el. Timp de câteva decenii au existat tentative sporadice de a pune capăt autonomiei pe care o aveau concesiunile numeroase, semiindependente, aflate pe domeniile regelui. Se poate spune astfel că Thomas Cromwell nu a fost deloc original în politica sa de a transforma Anglia într-un stat

cu sistem de administrare centralizat și uniform. Specifice lui însă au fost proporțiile eforturilor și succesul lor.

Cele mai importante succese ale sale le-au reprezentat acțiunile din Durham și Țara Galilor. După cucerirea normandă din 1066, palatinatul Durham a intrat sub jurisdicția unui episcop. Deși episcopul îi datora supunere regelui Angliei într-o măsură mai mare decât îi datorau prinții episcopi ai Germaniei împăratului lor, pentru că era, în ultimă instanță, numit direct de el, cei care locuiau în dioceza lui erau imuni față de sistemul juridic englez și reglementările guvernului. Astfel, ordonanțele (puterile juridice) regelui nu aveau efect în această zonă și politica guvernului era aplicată numai dacă voia episcopul. S-a făcut, de aceea, un pas important, când, în 1536, Cromwell a luat măsuri ca parlamentul să nege statutul special și privilegiile ținutului Durham și să dea legi prin care să fie inclus în regat pe aceeași bază cu celelalte comitate. În același an a avut loc un proces mai amplu de subminare a statutului special. Printr-un act al parlamentului, numit în mod inexact Actul unirii, Țara Galilor și Anglia au fost considerate oficial unite din secolul al XIII-lea – întregul teritoriu de azi al Țării Galilor și porțiuni de graniță ale Angliei, care anterior făcuseră parte din domeniile lorzilor de la graniță, au fost declarate drept părți integrante ale regatului, aflate complet sub jurisdicția regelui. Au luat ființă șapte noi comitate, iar comitatele Shropshire, Herefordshire și Gloucestershire au fost extinse. Aplicarea legilor engleze în comitatele velșe a fost lăsată, în mare parte, în seama judecătorilor de pace, ce reprezentau un sistem nou (ca să le aducă pe aceeași linie cu practica juridică engleză). Comitatelor le-a fost acordat dreptul de a trimite membri în parlament. Un drept similar i-a fost acordat orașului Calais, ceea ce ilustra hotărârea lui Henric și Cromwell de a încorpora această bază continentală cât mai mult cu putință în statul englez. Nu s-a făcut același lucru cu micul grup de insule aflate chiar lângă coasta Franței, care reprezentau de asemenea domeniile lui Henric. Astfel că Insulele Canalului – pentru că erau considerate neimportante din punct de vedere politic și strategic – au continuat să se bucure de un statut semiindependent sub coroana engleză, pe care îl au și în prezent. Cu excepții minore, Cromwell a

definitivat procesul transformării Angliei și Țării Galilor într-un stat cu o națiune unită într-o vreme în care în multe părți din Europa continentală drepturile locale aveau să mai existe încă multe de secole.

În același timp, s-au făcut pași în direcția asigurării unui control mai mare al lui Henric asupra unor regiuni mai îndepărtate ale țării. S-a realizat acest lucru plasându-le sub controlul unor consilii regionale, ai căror membri erau numiți de rege și a căror responsabilitate era să urmărească aplicarea politicii guvernului în zonă. Consiliul din nord, deja existent, cu sediul în York și care controla ținuturile Yorkshire, Durham, Northumberland, Cumberland și Westmorland, a devenit o extensie a consiliului de la Londra, mai degrabă decât un organism de supraveghere a respectării drepturilor regelui ca proprietar de pământuri în comitatele nordice. Chiar regiunile Devon și Cornwall, unde se considera că erau puțini moșieri cu adevărat loiali și devotați care să pună în aplicare politica guvernului, au fost introduse sub control, prin înființarea Consiliului din vest. Totuși, sistemul consiliilor regionale nu s-a dovedit nici popular, nici eficient și a fost repede abandonat după înlăturarea de la putere a lui Cromwell. Deși este imposibil să cuantificăm semnificația acestor măsuri, este aproape sigur că ele au înlăturat anumite bariere aflate în calea întăririi identității naționale, proces ce va avea loc în deceniile următoare.

4 Reevaluarea personalității lui Cromwell

Dacă Elton a fost deschizătorul de drumuri în ceea ce privește reevaluarea radicală a vieții și carierei lui Thomas Cromwell, zeci de alți cercetători de după el și-au adus contribuția pentru a ne ajuta să îl înțelegem și mai bine pe acest om remarcabil. Din însumarea tuturor acestor străduințe a rezultat o imagine a unui englez de condiție obișnuită, care a murit acum patru secole și jumătate, imagine realizată cât de realist s-a putut. Este în același timp și o imagine care întrunește consensul istoricilor care au cercetat perioada.

De exemplu, puțini nu sunt acum de acord cu părerea că Thomas Cromwell a fost cel mai bun ministru pe care și l-ar fi dorit orice rege din secolul al XVI-lea. „Cel mai bun" înseamnă că era foarte bun în munca pe care o făcea și că era foarte devotat intereselor stăpânului său. Bineînțeles, este dificil ca Wolsey să fie întrecut când vine vorba de aplicație și abilitate politică – deși Cromwell nu este nici el cu mult mai prejos în aceste domenii –, dar acțiunile primului au fost atât de mult influențate de interesul personal încât se poate spune că Henric a plătit un preț scump (întotdeauna financiar și câteodată politic) pentru serviciile lui. Nu au existat asemenea probleme cu Cromwell. Atât cronicarii din epocă, cât și comentatorii de azi susțin, de comun acord, că primul gând al lui Cromwell era întotdeauna cum să îndeplinească dorințele stăpânului său. În numeroase ocazii, a renunțat la o anumită măsură sau decizie pentru că nu era agreată de Henric. Se pare că nu a întrebuințat niciodată strategia de inducere premeditată în eroare folosită de Wolsey ca să continue o politică ce îi convenea. Totuși, se spune deseori că loialitatea lui Cromwell față de Henric izvora din frică și nu dintr-un devotament autentic. Un oaspete la curte povestește:

> 1 regele îl ia la rost de două ori pe săptămână și câteodată îl lovește zdravăn peste căpățână; cu toate acestea, chiar dacă a fost scărmănat ca un câine, el apare în marea sală de recepție scuturându-se cu un aer atât de vesel de parcă el ar fi conducătorul.

Această descriere nu trebuie luată ad litteram, întrucât se bănuiește că reia o istorisire exagerată, pusă în circulație de curtenii ostili lui Cromwell, care doreau să submineze autoritatea ministrului. Totuși, trebuie să ne amintim că deseori a existat un grăunte de adevăr chiar în cele mai incredibile povestiri ale vremii, care au circulat printre cei care cunoșteau evenimentele descrise, iar relatarea se potrivește cu tot ce știm despre tactica violentă de intimidare folosită de Henric și despre bunăvoința dovedită a lui Cromwell de a face tot ce era necesar pentru a rămâne în grațiile regelui. Putem să afirmăm cu certitudine că Thomas Cromwell nu a câștigat nici un sfert din spațiul de manevră pe care și-l crease Wolsey.

Cromwell și Wolsey se asemănau din punct de vedere al calităților puse în slujba îndeplinirii dorințelor regelui. Amândoi aveau o inteligență foarte ascuțită, care le permitea să alcătuiască planuri complicate și să evalueze avantajele și dezavantajele diferitelor opțiuni. Deși Cromwell nu primise instrucție în școli, citise foarte mult și stăpânea, de exemplu, câteva limbi, învățate de el singur. Avea o memorie extrem de bună – se spune că în tinerețe învățase pe de rost tot Noul Testament, în timp ce călătorea din Franța spre Italia. Pentru că îi plăcea foarte mult să discute diverse probleme cu alte persoane având aceeași capacitate intelectuală cu a sa, forța argumentelor sale a crescut, astfel că atunci când a venit la putere era recunoscut ca unul ce își putea apăra cauza în fața celor mai iscusiți avocați ai țării, de nivelul lui Thomas More. Prin urmare, putea să ia cele mai bune decizii pe baza dovezilor pe care le avea la dispoziție. Atât Wolsey, cât și Cromwell erau niște oameni extrem de muncitori, care nu numai că își dedicau multe ore din zi rezolvării sarcinilor oficiale, dar făceau și afaceri și încă neobișnuit de repede. Cromwell putea să supravegheze personal majoritatea amănuntelor legate de guvernare și să se asigure că toate deciziile importante fuseseră supervizate de el înainte să fie prezentate regelui pentru aprobarea finală. Aceasta ar fi trebuit să ducă la o mare consecvență politică, dar nu se întâmpla așa, datorită faptului că nu îi înfățișa niciodată regelui o propunere care știa că nu va fi agreată. De aceea, nu insista când știa că temperamentalul și capriciosul său stăpân se opunea unei anumite părți a planului său.

5 Cariera lui Cromwell

Nu trebuie să ne imaginăm că Thomas Cromwell era o persoană umilă și lingușitoare, căreia îi plăcea să joace rolul omului din umbră, care doar duce la îndeplinire indicațiile primite. Ceea ce se știe despre tinerețea sa sugerează că nu era deloc un conformist și o fire pasivă. Lucru normal în cazul personalităților din secolul al XVI-lea de origine modestă, se știu puține lucruri certe despre perioada anterioară intrării în arena publică. Aceasta se datorează, pe de o parte, faptului că cei mai obișnuiți

oameni ai vremii nu au lăsat nici o urmă deosebită în documentele timpului și, pe de altă parte, faptului că nu doreau să facă paradă cu originea lor înaintea colegilor cu rădăcini nobile, care, în general, îi considerau pe cei de origine umilă doar cu puțin mai sus decât foștii sclavi. Într-o epocă în care vârsta exactă nu avea nici o semnificație, nu se cunoaște nici măcar când s-a născut Cromwell; probabil însă că în jurul anului 1485. A fost crescut la Londra într-o familie de artizani modești, dar se pare că a fugit de acasă în adolescență, din motive care nu pot fi cunoscute. Îndrăzneala și curajul său trebuie recunoscute, mai ales pentru că a traversat Canalul Mânecii (o întreprindere riscantă prin ea însăși) și s-a îndreptat spre Italia, care era atunci centrul civilizației europene. Se pare că intenția lui a fost să se alăture armatei franceze, care încerca să-și recâștige poziția, în lungile lupte din Italia. Există dovezi consistente că a participat la una dintre importantele înfrângeri ale francezilor, dar probabil că nu era suficient de instruit ca să fie altceva decât un simplu soldat.

Se pare că și-a petrecut următorul deceniu și mai bine îndeplinind diferite funcții pe lângă membrii numeroasei comunități engleze din Italia. Era în mod evident un tânăr atent la „șansa vieții", pentru că a învățat destul de mult despre comerț pentru a ocupa funcții de răspundere în slujba unor negustori. În mod obișnuit aceștia preferau să angajeze membri ai familiei sau oameni recomandați de persoane de încredere. Cum Cromwell nu se bucura de nici unul dintre aceste avantaje, probabil că avea o personalitate remarcabilă și o îndemânare deosebită în a-și susține cauza. Când patronul lui din acel moment, un cardinal englez ce locuia la Roma, a murit (în 1514), el s-a hotărât să se întoarcă în Anglia. A intrat în serviciul lui Wolsey, pe atunci o stea în ascensiune, și a depus mari eforturi pentru a se face indispensabil stăpânului său timp de câțiva ani, înainte de a deveni consilierul juridic al ministrului, la începutul anilor 1520. Cum a reușit să dobândească educația și experiența respectivă nu se știe, dar probabil că a fost un caz de dotare excepțională și de hotărâre, făcând tot ce era cu putință dacă își punea în minte. În anii 1520 uriașa lui energie i-a permis să facă atât tot ceea ce îi cerea stăpânul său, cât și să-și îmbogățească experiența.

Cromwell a dezvăluit multe despre sine prin felul cum a reacționat în 1529, când Wolsey a fost brusc înlăturat de la putere. S-a comportat foarte diferit de majoritatea celor din jurul său. Nu a devenit nici lipsit de inspirație și inactiv, pe baza presupunerii că oamenii din suita cardinalului vor fi înlăturați o dată cu stăpânul lor, nici nu a încercat să se distanțeze de această nenorocire, asociindu-se corului acelora care îl ponegreau pe idolul căzut. A trecut repede în revistă situația și a acționat hotărât, grăbindu-se să-și asigure numirea într-un post vacant din parlament, care trebuia să se întrunească la Westminster. Intenția sa avea două direcții de acțiune. Dorea să își promoveze propriile pretenții de avansare făcându-se cunoscut regelui și oricăror persoane importante noi de la curte. Voia de asemenea să fie în poziția de a putea apăra interesele fostului său stăpân. Acest exemplu de loialitate față de Wolsey, manifestat în ultimele luni de viață ale cardinalului, cât și iscusința cu care a condus afacerile complicate care priveau rezolvarea cazurilor juridice favorite ale fostului stăpân l-au adus în atenția lui Henric, care foarte curând a fost încântat să-l recruteze în serviciul său.

În ciuda rezultatelor cercetărilor care s-au făcut în ultimele decenii, nu este încă posibil să se evidențieze etapele prin care a trecut consilierul juridic al lui Wolsey, devenind în final principalul ministru al lui Henric. Nu există suficiente izvoare în acest sens. Dar orice s-a întâmplat, nu a fost cu siguranță un proces rapid, pentru că numai din primăvara lui 1533 se constată că principala influență asupra regelui era a sa. Totuși, pentru că se știe cum nu a avut loc ascensiunea sa, printr-un proces de eliminări se pot face presupuneri bine întemeiate despre felul în care a decurs. Cromwell nu și-a asigurat promovarea prin numirea sa succesivă într-o serie de posturi importante în stat. De fapt, în nici un moment al perioadei sale de ascensiune nu a ocupat poziții importante în stat, iar în anii în care făcea planuri de a urca în ierarhia puterii tot ce a reușit a fost să ocupe niște posturi minore, care nu i-au adus decât un venit modest și ocazia de a afla exact cum funcționa (prost) sistemul administrativ.

Probabil că ascensiunea lui Cromwell a avut loc prin metode netradiționale, așa cum se întâmplase și cu Wolsey, cu 20 de ani mai înainte. Este foarte probabil ca el să fi câștigat favorurile regelui

dovedindu-i că putea să găsească rezolvarea dorită problemelor și să vină cu soluții, pe care superiorii săi (superiori atât din punctul de vedere al experienței, cât și al statutului social) nu le aveau. Bineînțeles problema insolubilă în acea vreme era anularea căsătoriei regelui cu Caterina de Aragon, astfel încât Anna Boleyn să devină nevasta lui Henric. Se pare că ascensiunea lui Cromwell în ierarhie a fost asigurată de iscusința sa de a găsi o ieșire realistă din această problemă și de abilitățile administrative folosite în aplicarea acestei strategii. Aceste evenimente sunt discutate pe larg în cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia*.

Cromwell era un politician foarte abil. Și-a dat seama că, deși poziția sa se baza în întregime pe buna părere a regelui despre sine, el rămânea totuși extrem de vulnerabil la luptele intestine ce dominau viața la curte. O greșeală gravă, sau chiar aparența uneia, ar fi însemnat sfârșitul carierei dacă nu ar fi avut prieteni influenți care să-l apere sau o bază de unde să organizeze un contraatac eficient. Existau însă puține perspective ca să-și asigure prieteni influenți, întrucât Wolsey, fostul său protector, murise de curând, după ce căzuse în dizgrație, și nu avea rude în posturi înalte la care să apeleze. A făcut tentative de a câștiga favoarea facțiunii Annei Boleyn, care devenea tot mai influentă, dar nu este surprinzător faptul că gesturile sale nu au fost bine primite de către acest grup, care era foarte suspicios față de oricine se aflase în preajma cardinalului și care, în orice caz, dorea susținători, și nu lideri. Astfel că lui Cromwell nu i-a rămas altceva de făcut decât să își întărească singur poziția. Deși nu există mărturii directe care să ne indice acest lucru, se pare că el a fost prima persoană care a intuit potențialul uriaș al postului minor de secretar principal al regelui, care în acel timp reprezenta puțin mai mult decât o funcție de confident în probleme religioase. Cu siguranță că a muncit din greu ca să obțină numirea în acest post. La început s-a oferit să îl înlocuiască pe secretarul existent, plecat peste hotare cu o misiune din partea regelui, apoi i-a dat la o parte pe cei care aspirau să vină în acest post și a insistat în fața lui Henric ca acesta să-i înlăture pe ceilalți candidați și să-l numească pe el. Cum numirea depindea în întregime de un ordin verbal din partea regelui – nu există documente care să confirme ce s-a întâmplat –, nu putem fi siguri de dată, dar cel mai probabil a fost vorba de aprilie 1534.

Thomas Cromwell

Cromwell s-a folosit de poziția sa în centrul treburilor de stat, în care atât de multe informații și atât de multe ordine îi treceau literalmente prin mână. Oricine dorea o favoare din partea regelui sau voia să rezolve ceva avea mai multe șanse de succes dacă obținea mai întâi sprijinul secretarului principal. Deși nu a reușit niciodată să controleze total canalele către protecția regală și pe acelea de decizie, în maniera în care a făcut-o Wolsey, și-a creat totuși o poziție privilegiată; sute de oameni depindeau de bunăvoința sa pentru continuarea sau menținerea ambițiilor lor. S-a întâmplat așa mai ales în anii de după căderea în dizgrație a facțiunii Boleyn, în primăvara lui 1536, când el deja își asigurase numirea multora dintre slujitorii săi în posturi cheie în administrație. Unul dintre semnele ascensiunii sale l-a constituit numirea sa ca lord păstrător al micului sigiliu, în iunie 1536, ceea ce însemna că o mare parte din instrucțiunile juridice ale regelui nu intrau în vigoare decât dacă le autoriza el. Semnificația acestei numiri nu trebuie însă exagerată. Majoritatea oamenilor se obișnuiseră să accepte faptul că atunci când Cromwell scria sau spunea: „Majestatea Sa dorește să", era vorba de un ordin al regelui. Cu multă vreme în urmă, Elton a demonstrat în detaliu importanța pe care o căpătaseră ordinele lui Cromwell, care deveniseră lege administrativă la nivelul guvernului.

* În iunie 1540, Cromwell a fost arestat și acuzat de trădare. A fost executat în luna următoare. Câțiva istorici și-au exprimat uimirea și chiar revolta față de acest fapt. Totuși, date fiind caracterul nesigur al poziției ministrului, în ciuda eforturilor sale, și firea tot mai capricioasă a stăpânului său, a cărui consecvență era subminată de accese îndelungi de durere, cu mânia și frustrarea pe care le aduceau, era aproape sigur că acest fapt urma să se întâmple. Pentru istoric problema nu este de ce s-a întâmplat, ci de ce s-a întâmplat în acel moment.

În ciuda faptului că toate țițele comploturilor și ale contracomploturilor s-au dovedit imposibil de descâlcit, este sigur că evenimentele au atins punctul culminant foarte repede. Deși este adevărat că poziția lui Cromwell a început să se clatine din momentul în care a ales să o pețească pentru rege pe Anna de Clèves, această căsătorie devenind în final un dezastru (vezi paginile 11-12), în 1539, de atunci a reușit să

mai câștige, totuși, din terenul pierdut. A fost, de exemplu, un semn de mare onoare pentru el când, cu câteva luni înainte de înlăturarea sa de la putere, regele l-a făcut conte de Essex – o înnobilare care avea loc foarte rar, mai ales că era vorba de cineva care provenea dintr-o familie modestă. Henric nu ar fi procedat în acest fel dacă ar fi avut și cea mai mică intenție să-l înlăture pe principalul său ministru.

Se pare că cei mai influenți dintre adversarii lui Cromwell – regrupata facțiune Boleyn, condusă de ducele de Norfolk – au reușit să facă rost de un atu, pe care nou numitul conte nu l-a putut contracara. L-au momit pe Henric cu cea de-a doua nepoată a lui Norfolk (Anna Boleyn fusese prima) și au amestecat „otrava" împrăștiată despre ministru „într-o ceașcă de miere" despre Caterina Howard, o tânără de 19 ani. Regele a fost dus de nas și a crezut minciunile și înșelăciunile despre Cromwell, plătind prețul pentru zburdalnica tânără ce a devenit cea de-a cincea soție a sa. Temeiurile pe baza cărora a fost acuzat Cromwell nu trebuie luate prea în serios de cercetători: decizia a fost luată pentru a-l distruge, în primul rând, după care au fost căutate pricinile. Acuzația care l-ar fi impresionat cel mai mult pe Henric a fost că Thomas Cromwell a complotat în secret pentru a introduce în Biserică o versiune nouă de protestantism, de tip anabaptist, în ciuda faptului că regelui îi displăceau schimbările radicale la nivelul religiei oficiale.

Existau suficiente dovezi ale simpatiilor lui Cromwell față de credința protestantă ca o asemenea acuzație să pară credibilă – cu excepția faptului că nu se putea pune la îndoială sinceritatea mărturisirii pe care o făcea frecvent, că ar îndeplini orice i-ar spune regele și ar crede în ceea ce ar vrea acesta. Sfida orice logică să execuți un servitor atât de credincios, fapt pe care Henric l-a realizat imediat ce pasiunea stârnită de noua sa soție-jucărie s-a consumat. Printre cele mai mari ironii ale acestui extrem de bizar episod se numără executarea lui Cromwell aproape simultan cu căsătoria lui Henric cu Caterina (dând impresia că evenimentele s-au determinat reciproc) și recunoașterea de către Henric a faptului că inamicii lui Cromwell l-au înșelat pe măsură. Regele devenea tot mai convins că, înainte de măritiș, Caterina fusese foarte libertină, iar ea se gândea tot mai serios la adulter – după ce și-a dat seama ce

însemnă să te măriți cu un om care îți displace fizic și care este cu 30 de ani mai mare decât tine. Regele nu putea decât să regrete acum și nu-i rămânea decât să o sorteasscă pe Caterina și pe prietenii ei cei mai apropiați aceluiași destin care căzuse atât de nedrept pe capul lui Thomas Cromwell. Aceasta, bineînțeles, nu avea cum să-l readucă la viață pe singurul om care ar fi putut conduce Anglia în turbulenții ultimi ani ai domniei lui Henric.

6 Concluzii

După toate cercetările, dezbaterile, atacurile și apărările, care este adevărul despre cariera politică și semnificația istorică a lui Thomas Cromwell, care să poată fi acceptat cu oarecare credit?

Ar putea exista un anume consens printre istorici, mai mare decât ne închipuim dacă ținem cont că până acum au avut loc lungi dispute. Se poate vorbi de consens în privința faptului că Thomas Cromwell a fost o personalitate politică deosebită, care și-a folosit extraordinalele capacități intelectuale pentru a transforma câteodată vagile aspirații politice ale lui Henric al VIII-lea în politici perfect fezabile, pe care apoi le-a aplicat în amănunt, indiferent de împrejurări. Acest lucru a fost posibil pentru că el a reușit întotdeauna să urmărească obiectivul general, chiar dacă s-a adâncit în studiul celor mai mici detalii. În acest fel, a reușit să distingă între amănuntele esențiale și cele neesențiale și să nu se împotmolească în treburi urgente, dar neimportante. Ritmul său de muncă era fenomenal și datorită acestui lucru nu a avut nevoie de asistenți. Comparațiile făcute peste secole sunt întotdeauna controversate, datorită diferențelor mari dintre cunoștințele și tehnicile folosite, dar câțiva istorici au fost gata să susțină că Thomas Cromwell a fost poate cel mai eficient ministru din toate timpurile. Desigur că nimeni nu a argumentat convingător contrariul.

Dacă se acceptă că argumentele impresionante ale lui Elton privitoare la semnificația istorică a lui Cromwell sunt mai degrabă interesante decât convingătoare – și avem puține motive să nu procedăm

așa –, se poate vorbi în general de consens referitor la locul pe care îl ocupă anii 1530 în dezvoltarea de perspectivă a statului englez. A fost un deceniu în care monarhia descentralizată și prost definită „de tip medieval" a căpătat multe trăsături de stat modern, centralizat și birocratic, în care supremația dreptului național a început să-și joace rolul și să fie acceptată. Majoritatea istoricilor sunt acum de acord că, deși Cromwell avea vederi bine conturate referitoare la avantajele unui asemenea evoluții, deciziile care duceau la schimbări aveau un caracter particular, erau în general comandate de rege și își propuneau atingerea altor obiective. Astfel, o serie de coincidențe au făcut să pară că era vorba de o politică foarte coerentă, când, de fapt, avea loc un demers obișnuit într-o organizație complexă, cu rețele de grupuri de putere aflate în concurență. Deciziile erau luate sub presiunea prezentului, obiectivele pe termen lung furnizau doar un cadru în care puteau fi evaluate opțiunile cele mai ușor de luat. Indiferent care a fost sau nu idealul de stat avut de Cromwell în minte, prima sa motivație a fost să-i facă voia stăpânului său, indiferent în ce stare de spirit se afla acesta în acel moment. Miracolul este că, în ciuda acestor împrejurări, politica sa este caracterizată de consecvență.

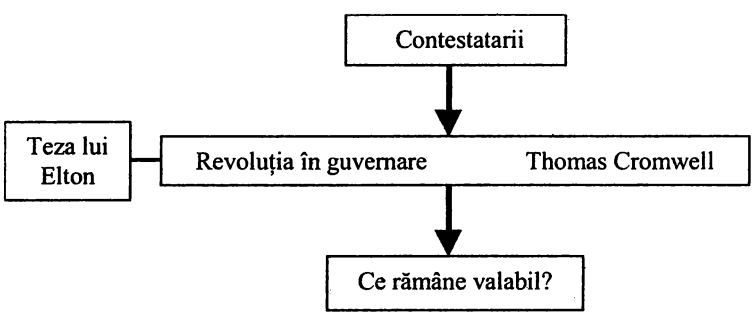

Rezumat – Thomas Cromwell

Să luăm notițe despre „Thomas Cromwell"

Este important să rețineți că mai aveți de citit despre Thomas Cromwell. Deși în acest capitol sunt trecute în revistă toate problemele importante referitoare la el, nu se regăsesc și toate faptele de care veți avea nevoie când veți discuta despre semnificația sa istorică. Pentru acest lucru este nevoie să cunoașteți mai multe despre Reforma din Anglia care a avut loc în anii 1530.

După ce citiți acest capitol, trebuie să rezolvați două sarcini importante. Trebuie să elaborați idei principale despre două seturi de chestiuni:

1. Controversa în jurul tezei lui Elton
   Care sunt punctele de vedere deosebite din teza lui Elton?
   Care sunt principalele critici care au fost aduse tezei sale?
   Care este situația controversei acum?
2. Thomas Cromwell
   Ce este deplin acceptat în ce privește contribuția sa ca ministru principal al lui Henric al VIII-lea?
   În ce puncte nu sunt de acord istoricii în ceea ce-l privește?

Vă va fi probabil de folos să încercați să răspundeți direct la cele cinci întrebări.

***Întrebări bazate pe izvoare despre** „Thomas Cromwell"*

1 Teza lui Elton

Citiți cu atenție citatele din scrierile lui Elton, de la paginile 132 și 134. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Ce anume a descris Elton ca fiind singurul element principal de guvernare medievală restaurat de Eduard al IV-lea și Henric al VII-lea? Care erau cele cinci componente ale sale? (6 puncte)
b) În ce privințe nu au fost de acord anumiți istorici cu această parte a analizei lui Elton? (2 puncte)

c) Ce anume susține Elton, în al doilea citat, că este cel mai important aspect al revoluției în guvernare care a avut loc în anii 1530? (2 puncte)
d) În privințe nu sunt de acord istoricii în acest punct al analizei lui Elton? (5 puncte)

2 Portretele lui Wolsey și Cromwell

Studiați cu atenție portretele cardinalului Wolsey și Thomas Cromwell, reproduse la paginile 74 și 149. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Presupunând că portretele erau pe placul subiecților, ce putem deduce despre felul în care a dorit să fie pictat fiecare dintre cei doi? Evidențiați asemănările și deosebirile. (10 puncte)
b) Care este semnificația obiectelor aflate pe masă în portretul lui Cromwell? (5 puncte)

CAPITOLUL 7

Ultimii ani ai domniei

1 Introducere

Henric al VIII-lea a murit la 28 ianuarie 1547. Nu a fost un eveniment neașteptat. Era grav bolnav de mai bine de un deceniu și de multă vreme doctorii și curtea se așteptau ca pacientul și monarhul lor să moară. La urma urmei, nu mai era tânăr. Faptul că ajunsese la 54 de ani însemna că trăise mai mult decât majoritatea contemporanii lor săi, într-o vreme în care un om de 40 de ani era considerat la vârsta bătrâneții, nu a maturității, ca acum. La anii lui nu mai era nici sănătos. Suferea dureri atroce din pricina umflării picioarelor (anumiți istorici susțin că numai un picior era afectat) și avea periodic crize îngrozitoare, iar dezumflarea lor îi aducea, paradoxal, o mare ușurare. Era foarte gras, talia lui măsura aproximativ 130 cm, iar celelalte părți ale trupului erau la fel de masive. Acest morman de carne se pare că a dus la accentuarea durerii de care ar fi suferit în orice caz.

Au existat foarte multe controverse cu privire la natura bolii sale. Timp de secole s-a spus că se afla într-un stadiu avansat de sifilis. În popor, bolii i se spunea în Anglia sfrînție sau boală franțuzească, fiecare țară europeană folosind pentru identificarea ei numele unei țări disprețuite sau dușmane din vecinătate. Pentru spanioli, de exemplu, ea era boala englezească. Doctorii credeau în mod incorect că, dacă bolnavii luau cantități mici de mercur, evoluția bolii putea fi încetinită sau chiar oprită, dar există dovezi clare că lui Henric nu i s-a prescris acest tratament. Așadar, în vremea lui nu se considera că este victima sifilisului și nu există nici o dovadă că doctorii au greșit diagnosticul unei boli evidente. Totuși, deși toată lumea știe de ce anume nu suferea, nu se cunoaște ce boală avea de fapt. Autorii celor câteva cărți și ai numeroaselor articole

Henric al VIII-lea, portret de Cornelys Matsys, 1544

pe această temă nu au ajuns la un punct comun de vedere și trebuie să acceptăm că nu există dovezi suficiente pentru a determina cu precizie despre ce este vorba. Putem susține, fără teamă de eroare, că regele avea mai multe afecțiuni. Creierul i-a fost afectat în urma unui accident survenit la un turnir, în 1536 și suferea de avitaminoză, din cauza unei diete dezechilibrate. Oricât ar fi de interesant de speculat asupra naturii bolilor lui Henric, doar efectele lor asupra sa au de fapt semnificație istorică.

Concepția „ortodoxă" a susținut că perioada cuprinsă între înlăturarea lui Cromwell și moartea lui Henric a fost una a declinului constant atât la nivelul afacerilor regelui, cât și ale țării, lucrurile înrăutățindu-se vizibil, astfel încât moștenitorului său și principalilor săi supuși le-a fost lăsată o situație disperată. Ultimii șase ani ai domniei sale au fost caracterizați de crize recurente, provocate în mare parte de reacțiile exagerate și de excentricitățile din ce în ce mai mari ale unui conducător tot mai tiranic și mai înnebunit de dureri. Se spune despre Henric că oscila între lungi perioade de disperare neagră și depresie și mici pauze pline de un optimism nerealist; în timpul primelor deciziile erau luate cu atâta întârziere încât provocau un adevărat haos în treburile statului sau, dacă erau luate în timpul crizelor de optimism, se bazau pe premise atât de nerealiste, încât rezultatele nu puteau fi decât dezastruoase.

Susținătorii acestei teze se sprijină pe un tablou care pare să le sintetizeze argumentele. Acesta este portretul lui Henric, pictat de Cornelys Matsys, în 1544 (vezi pagina 157). Chiar dacă el s-a vrut o imagine flatantă a regelui, privitorii din secolul XX nu observă decât fața buhăită a unui om grav bolnav, a cărui răutate, și chiar nebunie, este evidentă în lucirea ochilor săi porcini și în conturul buzelor sale subțiate. Fără îndoială că, așa cum este înfățișat aici, poți crede poveștile despre tirania și cruzimea sa. Dovezile zdrobitoare despre principalele treburi de stat rezolvate de el în această perioadă confirmă aceste concluzii.

2 Caterina Howard

Toți istoricii sunt de acord că cea de-a patra căsătorie, un eșec, cu Anna de Clèves, a fost o greșeală a lui Thomas Cromwell (vezi pagina 11). Totuși, cea de-a cincea, cu tânăra Caterina Howard, care i-a urmat rapid, a fost considerată o dovadă clară că Henric nu mai era cu capul pe umeri în ultimii săi ani de viață.

Caterina era fiica fratelui mai mic al ducelui de Norfolk. Făcea parte din tânăra generație a clanului Howard, aleasă să susțină ambițiile politice și dinastice ale familiei. Cel dintâi între acești tineri era contele de Surrey, care urma în curând să preia conducerea familiei, pentru că tatăl său, ducele de Norfolk, trecuse de 60 de ani și nu mai avea mult de trăit. Surrey (sau Norfolk, cum urma să se numească) era al doilea după familia regală în ceea ce privește vechimea nobiliară, în venele sale curgând sângele celor mai vechi două familii din țară. Prin mama sa, moștenitoarea ultimului duce de Buckingham (vezi pagina 75), putea să pretindă că se trage din regii Plantageneți, iar de la tatăl său moștenise mantia ultimului baron din elita anglo-normandă. Cu toate acestea, actuala poziție socială nu era pe placul familiei. Ei doreau mai multă putere politică și considerau că aceasta le fusese refuzată pe nedrept de regii din familia Tudor. Primul pas pentru atingerea acestui țel era să îi înlăture pe slujitorii de origine umilă care se aflau în jurul regelui și care îi împiedicau pe adevărații nobili să-și ocupe locul ce le revenea de drept la conducerea treburilor statului. În 1540 acești parveniți erau conduși de Thomas Cromwell. S-a pus la cale atunci complotul pentru înlăturarea sa. Se pare că o componentă minoră a planului lor presupunea ca Henric să fie implicat într-o aventură cu o tânără din familia lor, care apoi urma să-l alimenteze pe rege cu informații false despre principalul său ministru. Nu se știe când a fost înlocuită ideea de la început cu cea a căsătoriei, care ar fi adus un mai mare profit dacă femeia ar fi dat naștere și unor moștenitori pentru bătrânul rege (cărora le-ar fi revenit într-o bună zi tronul, ținînd cont de sănătatea șubredă a lui Eduard și de cât de ușor ar fi putut fi declarate fiice nelegitime Maria și Elisabeta) și l-ar fi vrăjit cu farmecele ei tinerești.

Caterina Howard, o femeiușcă păcătoasă în vârstă de 19 ani (deși principalul ei biograf a făcut investigații exhaustive, nu a reușit să afle anul în care s-a născut), a fost aleasă drept momeală. Prima parte a planului a avut un succes total. Deși este puțin probabil că perspectiva câștigării favorurilor ei a fost un factor important în decizia regelui de a scăpa de Cromwell, Henric a fost cucerit de ea imediat ce a fost adusă la curte. I-a devenit amantă de bună voie și, probabil pretinzând că este însărcinată, a devenit peste câteva luni soția sa. Desigur că nu i-a fost greu mai apoi să-i explice că a pierdut prezumtiva sarcină, cu atât mai mult cu cât avea timp suficient să mai aibă alți copii. Regele era în culmea fericirii și nimic nu îi făcea mai mare plăcere decât să o înconjoare cu semne de dragoste pe noua sa regină, fie că era vorba de bijuterii sau de favoruri politice, cerute la indicațiile mentorilor ei. Steaua familiei Howard strălucea și se afla în ascensiune.

Din nefericire pentru succesul pe termen lung al planului, Caterinei îi lipsea simțul politic, ca și Annei Boleyn, cealaltă nepoată a ducelui de Norfolk, care a devenit regină, nefiind binecuvântată cu priceperea de a se descurca printre intrigile de la curtea lui Henric. Ea s-a plictisit repede să mintă că-și iubește soțul așa cum o iubea el. Cu aceeași uimitoare lipsă de judecată politică ce îi caracterizase pe Norfolk și pe principalii membri ai familiei timp de decenii întregi, aceștia nu au făcut nici un efort pentru a o sili pe regină să se comporte rațional. „Supraveghetoarele" ei nu numai că i-au permis să caute satisfacții romantice (și probabil sexuale) în alte părți, dar au făcut chiar pregătirile necesare în acest scop. Aveau dreptate să creadă că Henric era atât de îmbrobodit încât să nu observe că ea își împarte nurii și altora. Henric nu a observat nimic, dar rivalii familiei Howard și-au dat seama ce se petrecea și au profitat de ocazie pentru a-și discredita adversarii. Ei au adunat toate dovezile posibile despre indiscrețiile Caterinei și i le-au dat lui Henric. Faptul că informațiile i-au fost înmânate într-un sul sigilat, în mijlocul unei slujbe ținute de arhiepiscopul de Canterbury, împreună cu rugămintea șoptită să citească documentul mai târziu, când e singur, este un semn că personalitățile publice importante se temeau de crizele de furie ale regelui din această perioadă a domniei sale. După cum era

de așteptat, Henric s-a înfuriat când a citit conținutul hârtiei și i-a acuzat pe autori că s-au lăsat înșelați de niște născociri. Dar când, sub tortură, tinerii implicați au mărturisit adevărul, regele nu a avut de ales; a trebuit să accepte că nevasta sa iubită își bătuse joc de el. Regele și-a dat seama că se purtase ca un bătrân stupid și credul în întreaga afacere și asta l-a deprimat mult; de aceea nu s-a răzbunat așa cum ar fi făcut-o în alte împrejurări pe toți aceia care îl aduseseră în situația aceea neplăcută. Regina, principala doamnă de companie din suita ei și doi bărbați implicați în afacerile adulterine au fost executați în februarie 1542, dar lui Norfolk și asociaților săi apropiați li s-a permis să se retragă de la curte, căzuți în dizgrație, însă fără să fie pedepsiți. Triumful înregistrat de ei în 1540 a devenit o eclipsă în 1542, dar din fericire nu și dezastrul total la care se așteptaseră atunci când a izbucnit scandalul.

3 Politica externă

Punctul central al acuzelor împotriva lui Henric în anii 1540 a fost acela că politica sa externă a reprezentat un eșec uriaș și costisitor, el risipind averea mănăstirilor, care ar fi trebuit să îi asigure monarhiei independență financiară și renunțarea la impozitele speciale percepute de la supușii săi timp de mai multe generații. S-a susținut că a revenit la practicile discreditate din prima parte a domniei, deși ar fi trebuit să realizeze că îl vor duce la faliment, fără ca să îi aducă lui sau țării vreun avantaj în schimb. Este acuzat că a căutat să-și recâștige tinerețea pierdută, în special după lecția amară pe care a primit-o din căsătoria cu necredincioasa Caterina Howard, alergând după succese militare peste hotare când nu exista nici o perspectivă realistă de a le obține. Se spune nu numai că țelurile sale erau nerealiste, ci erau urmărite cu atâta incompetență încât, chiar dacă ar fi avut vreo șansă de succes, regele le-ar fi transformat într-un dezastru. Este imaginea unui conducător care își trimite armata să cucerească Scoția fără să aibă o hartă sau altceva decât o noțiune vagă despre poziția geografică a ținuturilor aflate la nord de limesul lui Hadrian sau a unui rege gras ridicat cu un dispozitiv special pe cal, îmbrăcat complet în armură (cu excepția pieselor metalice pentru

protejarea picioarelor, îndepărtate ca să lase libere umflăturile groteşti) atunci când porneа în fruntea trupelor într-o campanie pe continent, în timp ce aceia care îndrăzneau (aliaţi şi supuşi deopotrivă) îl implorau să rămână acasă, astfel ca augusta sa persoană să nu fie în pericol în toiul luptei.

Există dovezi considerabile în sprijinul acestei interpretări a evenimentelor.

Se pare că în anii 1530 Henric şi-a dat seama că nu avea nici un rost să urmeze o politică externă „progresistă". Probabil că sub influenţa lui Thomas Cromwell a lăsat ca superputerile de pe continent (Franţa şi Imperiul habsburgic) să se consume în rivalităţi, în timp ce el avea să se concentreze asupra afacerilor interne. A reuşit chiar să evite o mare catastrofă, în anii tulburi 1538 şi 1541, când părea că se formase împotriva sa o mare coaliţie. În aceşti ani, poziţia internaţională a Angliei era dezastruoasă. Papa îl declara pe Henric un eretic ce trebuia înlăturat de la tron, iar scoţienii păreau interesaţi să se alăture lui Carol Quintul şi Francisc I, care făcuseră pace, unindu-şi forţele pentru a duce la îndeplinire ordinul papei. A fost cu atât mai uimitor că, deşi Henric nu mai era obligat să lupte cu cele două puteri, Anglia fiind scoasă din joc după reluarea ostilităţilor dintre Carol şi Francisc, în 1542, el totuşi a plecat la război.

Obiectivul său principal era să câştige o victorie importantă împotriva francezilor. Se pare că intenţia sa era să îşi întărească renumele. Probabil se gândea că această victorie îi va aduce nişte teritorii importante în nordul Franţei, dar pare şi mai probabil că s-ar fi mulţumit şi cu un câştig mai mic, dacă ceilalţi conducători l-ar fi considerat semnificativ. Era însă foarte conştient că, înainte de atacul asupra Franţei, trebuia prevenită invazia dinspre Scoţia. Aceasta s-ar fi putut întâmpla atunci când armata engleză s-ar fi aflat dincolo de Canalul Mânecii, pentru că vechea alianţă dintre Franţa şi Scoţia, creată contra Angliei în primul rând, era la fel de puternică. Sub domnia nepotului lui Henric, Iacob al V-lea, Scoţia se arătase dornică să se alăture unui atac împotriva „vechiului duşman", Anglia, care ar fi fost organizat în 1539 sau în 1540.

a) Scoția

Henric avea o părere proastă despre curajul și perseverența vecinilor săi din nord. El și-a imaginat că pot fi lesne puși pe fugă. I-a solicitat lui Iacob al V-lea o întâlnire la York, în vara anului 1541, în timpul unicei vizite făcute în comitatele din nord, astfel încât să-l sperie pe nepotul său, iar acesta să renunțe la prietenia cu inamicii potențiali ai Angliei de pe continent.

Henric a fost sincer uimit când și-a dat seama că l-a așteptat degeaba pe regele Scoției în capitala din nord a statului său. Regele Scoției a prezentat cele mai incredibile scuze cu privire la absența sa, susținând că era imperativ necesar să nu-și părăsească în acel moment regatul. Când și presiunile diplomatice care au urmat au fost tratate la fel, dovedind că regele scoțian voia doar să se joace cu unchiul său, pentru a câștiga timp, Henric a luat hotărârea să facă o demonstrație de forță. În vara anului 1542 a fost trimisă într-acolo o armată condusă de ducele de Norfolk, ca să bage frica în scoțieni. Aceasta a jefuit și a ars destule orașe și sate, ca scoțienii să-și dea seama că lucrurile puteau degenera, dacă nu manifestau respect față de englezi când negociau cu alte state. Dar deși atacul a făcut atâtea pagube, el a fost prost organizat și aprovizionat, iar armata s-a văzut nevoită să se retragă spre sud mult mai curând decât fusese prevăzut. Iacob s-a convins astfel de slăbiciunea Angliei, nu de puterea ei – așa cum fusese intenția lui Henric. A fost încurajat, astfel, să lanseze propriul atac de răzbunare în sud, ca să arate că nu se lăsa deloc intimidat de vecinul său mai puternic.

Rezultatul a fost bătălia de la Solway Moss, din noiembrie 1542, care a reprezentat una dintre cele mai mari umilințe militare ale Scoției. Lucrurile au fost cu atât mai grave, cu cât ea s-a datorat unei culpe proprii. Un corp mare de armată scoțian, bine echipat, a căzut în capcană, înfundându-se într-o mocirlă, când a avut de înfruntat o mână de englezi. Armata a fost în plus paralizată și de rivalitățile dintre diferitele ei corpuri, pentru că liderul nici unui grup nu voia să primească ordine de la ceilalți. Cea mai mare parte a scoțienilor au preferat să se predea în loc să lupte,

în timp ce restul au fugit. Un cimitir noroios îi aștepta pe mulți fugari, iar trupele engleze au prins mai mulți nobili și gentilomi decât orice altă mare armată. Armata scoțiană a încetat să mai existe, din cauza unor acțiuni incompetente ale comandanților ei, aproape unice în analele războiului. În acel timp Iacob al V-lea se afla la Edinburgh, iar când a murit, puțin mai târziu, nu a uimit pe nimeni pricina morții, și anume rușinea. A lăsat-o moștenitoare la tron pe fiica sa, care se născuse cu doar câteva zile înainte.

Vestea despre aceste evenimente l-a determinat pe Henric să își reevalueze politica. Nu mai dorea să aibă liniște în Scoția, ci să pună mâna pe ea. Probabil știa ce se întâmplase când ducele de Bretania murise, în împrejurări asemănătoare, în anii 1490. Atunci drepturile de tutelă asupra tinerei moștenitoare fuseseră invocate de suzeranul ei, regele Franței, el însuși copil atunci. Prin urmare, ea a trebuit să se mărite cu tutorele ei și Franța a obținut astfel o mare provincie. Regii Angliei susțineau de mult că sunt suzeranii regilor Scoției și, în ciuda faptului că această pretenție se lovise mereu de rezistență, Henric încerca acum să procedeze cu Scoția cum procedase Franța cu Bretania. Henric nu și-a trimis armata să captureze copilul pe care îl avea sub tutelă, așa cum procedaseră francezii, ci a încercat să-și atingă țelul prin mijloace pașnice. Probabil că nu dorea să-și piardă soldații, antrenați pentru a ataca Franța, planul său secret.

Henric a fost mereu ademenit de ideea succesului în politica sa din Scoția, succes care nu a venit niciodată. Tocmai inabilitatea sa de a ajunge la victorie, atunci când părea că o are în mână, i-a făcut pe mulți istorici să-l condamne. Se poate spune că a luat o decizie nepotrivită la fiecare pas. Pe nobilii capturați la Solway Moss i-a încărcat cu daruri și le-a dat voie să se ducă acasă, după ce aceștia i-au promis că vor face totul pentru a servi cauza engleză. Nu au făcut nimic de acest fel. S-au pierdut luni în șir cu negocierea unui tratat (Tratatul de la Greenwich, din iulie 1543) cu reprezentanții scoțieni, care, până la urmă, nu a corespuns cerințelor engleze. Maria, fiica minoră a lui Iacob al V-lea, avea să rămână în Scoția până la vârsta de zece ani, când urma să fie adusă în sud pentru a se căsători cu Eduard, fiul lui Henric și moștenitorul

său. Cerința englezilor era ca ea să fie trimisă imediat în Anglia, ca scoțienii să nu mai poată încheia și alte înțelegeri. La aceasta, se adăuga permisiunea acordată scoțienilor de a-și păstra toate înțelegerile oficiale cu Franța. În timp ce aveau loc aceste negocieri prelungite, capacitatea militară a Scoției se refăcea. La sfârșitul anului, scoțienii au refuzat să semneze tratatul, care a rămas o simplă bucată de hârtie. S-au făcut eforturi de a cumpăra sprijinul celor mai importanți lideri politici scoțieni, dar deși aurul a fost primit, englezii nu au câștigat nimic în schimb. La începutul lui 1544, Henric a realizat, cu întârziere, că era necesară o nouă demonstrație de forță, dacă voia ca scoțienii să joace cum le cântau englezii. Dar campania fulger de zece zile, care a dus la incendierea orașului Edinburgh, s-a dovedit a fi o opțiune greșită. Scoțienii erau din nou uniți, țara era capabilă să desfășoare o armată și să furnizeze ascunzători sigure pentru trupele franceze aliate. Când a murit Henric, Scoția era mult mai ostilă Angliei decât fusese vreodată și nu renunțase deloc la raidurile în sud, organizate în cele mai delicate momente politice. Nu ar fi prea dur dacă am cataloga politica lui Henric cu Scoția din anii 1540 drept un eșec penibil. Fusese ratată o poziție de superioritate cu niște costuri foarte mari și tot ce rămânea mai bun de făcut pentru viitor era să se păstreze starea de lucruri din acel moment.

b) Franța

Fără îndoială, în ultimii șase ani de viață, Henric a fost mult mai preocupat de relațiile cu Franța decât de cele cu Scoția, care erau rareori considerate mai mult decât un mijloc în atingerea unui obiectiv. În vara lui 1541, când încă se mai încălzea la văpaia dragostei pe care credea că i-o poartă Caterina Howard, lui Henric i-a venit ideea de a organiza o a doua expediție (după cea din 1513), pentru a câștiga faimă în Franța. Probabil doar faptul că era curtat de Carol Quintul ca potențial aliat în ultima rundă a încleștării dintre Habsburgi și Valois l-a făcut pe Henric să iasă, la mijlocul anului 1542, din tristețea în care îl aruncase trădarea celei de-a cincea neveste. Deși a făcut mari eforturi pentru a-l determina pe Carol să plătească scump această alianță, până la urmă, în februarie

1543, a cedat și a fost de acord să se alăture împăratului, pentru a ataca Franța, fără să fi câștigat nimic în schimbul eforturilor sale diplomatice. Ambele părți au convenit să organizeze fiecare câte o armată împotriva Franței, în anul următor, să se coordoneze pentru un marș spre Paris și să nu încheie pace separat. Henric nu avea nici un avantaj special din această înțelegere.

A fost într-adevăr o surpriză (ținând cont de numărul mare de conducători care nu-și respectau promisiunile făcute prin tratate) că ambele armate și-au desfășurat forțele la data convenită, în 1544. Dar aici s-a încheiat și cooperarea eficientă dintre Carol și Henric. Henric s-a folosit de toate scuzele posibile pentru a nu se îndrepta spre Paris și nu a pregetat să-și conducă cea mai mare parte a armatei dinspre Calais spre portul Boulogne, asediindu-l. Se pare că el a dorit întotdeauna să facă din capitularea acestui orășel relativ neimportant piatra de hotar a campaniei sale. Se pare că și Carol avea obiective separate, dar nu a pornit să le înfăptuiască decât atunci când i-a fost limpede tactica lui Henric și faptul că aliatul său îl părăsise. Nu s-a lăsat nici el mai prejos însă. În timp ce forțele engleze distrugeau fără prea mare efort apărarea orașului Boulogne, francezii s-au limitat la activitatea diplomatică. Carol a fost receptiv la propunerile inamicului. A fost o coincidență izbitoare faptul că exact în ziua când orașul Boulogne se preda soldaților englezi (conduși de ducele de Suffolk, supravegheat de aproape de rege), Carol și Francisc semnau un tratat de pace. Francezii puteau acum să-și concentreze întreaga atenție spre invadatorul de dincolo de mare. Henric nu avea deloc intenția de a se confrunta singur cu puternica armată franceză. Boulogne a fost împânzit de garnizoane, a fost alimentat cu provizii, iar regele și cea mai mare parte a armatei engleze s-au întors acasă, pentru a-și sărbători „triumful".

Era prea târziu (puține confruntări militare aveau loc toamna sau iarna) ca francezii să facă mai mult decât o încercare de formă pentru a-și recupera teritoriul pierdut. Ca să se răzbune, trebuiau să aștepte până în primăvara anului 1545. Din informațiile secrete primite, lui Henric i-a fost limpede că francezii urmăreau să îi facă pe englezi să simtă același gust amar, plănuind un atac dincolo de Canalul Mânecii.

Această veste s-a răspândit repede în comitatele din sud, unde fuseseră ridicate fortificații în timpul celor cinci ani de spaimă față de război și unde se înălțaseră acum și altele noi. Aici aveau loc concentrări militare, pentru ca trupele să se poată deplasa repede unde era pericolul mai mare. Probabil că englezii și-au dat seama de proporțiile pericolului, aflând care erau dimensiunile armatei strânse de francezi, printre care se numărau și câteva galere aduse din Marea Mediterană lângă coasta normandă. Până la urmă, campania din 1545 a fost un punct culminant, în sens negativ. Francisc, care nu avea nici o bază militară pe solul englez, corespunzătoare orașului Calais, de unde să organizeze atacurile, a fost nevoit să acosteze cu armata direct pe teritoriul inamic. Gândul său era să atace direct apărarea navală engleză din portul Portsmouth, în speranța că flota sa uriașă o va distruge pe cea engleză și va putea să debarce fără nici o opreliște. Dar incompetența comandanților a făcut ca – împiedicate și de vânturile potrivnice, care împingeau corăbiile franceze înapoi, spre propria linie de coastă – cele două flote să nu se poată apropia suficient pentru a se angaja în luptă înainte de terminarea proviziilor francezilor și de retragerea lor forțată. Englezii au făcut foarte multe cheltuieli (ca și francezii, de altfel), dar în rest au scăpat foarte ușor. S-au înregistrat mici pagube datorită distrugerilor provocate de un grup de atac pe Insula Wight și datorită faptului că una dintre navele de care era mândru Henric, „Mary Rose", s-a scufundat singură în portul Portsmouth, încercând să facă manevre cu turnurile la babord. Nici în cele mai frumoase vise nu și-ar fi închipuit învingătorul de la Boulogne că va scăpa atât de ușor. La aceasta s-a adăugat și faptul că fortificațiile din Boulogne au rezistat tuturor încercărilor francezilor de a le distruge. S-a ajuns astfel într-un impas militar.

Curând a fost evident că activitatea diplomatică era la fel de incapabilă, pe cât fusese forța armată, de a pune capăt războiului. Principalul blocaj îl constituia faptul că, pe când Franța nu era pregătită să semneze un tratat prin care să cedeze Angliei unele teritorii ale sale, Henric nu dorea să renunțe la orașul Boulogne așa repede, după ce îl capturase. Până la urmă s-a ajuns la o formulă care i-a mulțumit pe ambii regi. În iunie 1546 s-a semnat Tratatul de la Ardres (un sătuc

foarte aproape de Câmpia Cortului de Aur). Francisc își recupera toate teritoriile, inclusiv Boulogne, pe care le cucerise Henric cu doi ani în urmă. Onoarea sa rămânea neatinsă. Teritoriile urmau să intrate în stăpânirea franceză după opt ani, între timp plătindu-li-se englezilor mari sume de bani. Regele englez se aștepta ca francezii să nu cedeze și să nu ofere aurul, iar orașul Boulogne să rămână în continuare în stăpânirea englezilor. Astfel și onoarea lui Henric a rămas nepătată.

Deși se poate spune că tratatul l-a avantajat pe Henric, este mult mai bine să relevăm că nici una dintre părți nu a avut de câștigat, nici de pe urma războiului, nici de pe urma păcii. Cu siguranță că majoritatea istoricilor vor arunca toată vina episodului francez asupra lui Henric. După părerea istoricilor, cheltuielile acestei întreprinderi nu ar fi putut fi egalate nici prin câștigarea unor teritorii, nici prin faimă. Este limpede și că banii promiși de Francisc erau insuficienți pentru a acoperi enormele cheltuieli ale englezilor pentru apărarea orașului Boulogne, în anii dinainte ca el să fie cedat francezilor, ca să nu mai vorbim de rambursarea costurilor inițiale pentru capturarea portului, după cum fusese înțelegerea. Colosala iresponsabilitate financiară, care l-a făcut pe Henric să se angajeze într-un război inutil cu Franța, i-a uimit pe cei mai mulți comentatori. Nu este vorba pur și simplu doar de cheltuieli (peste 2 milioane de lire sterline, echivalentul cheltuielilor de guvernare obișnuite, timp de un deceniu), cât mai ales de măsurile la care a trebuit să recurgă Henric pentru a face rost de bani, prilej de comentarii negative. Impozitele mari și împrumuturile forțate, care au furnizat mai mult de o treime din suma necesară, au provocat greutăți claselor conducătoare, dar ele au fost suportabile. Mai puțin scuzabil a fost felul în care s-a ipotecat viitorul și s-a subminat încrederea în sistemul financiar al țării. Thomas Cromwell își imaginase că achiziționarea pământurilor mănăstirilor în anii 1530 va furniza coroanei independență financiară timp de generații, dar regele a vândut ce mai rămăsese (valori de peste 800 000 de lire sterline) ca să acopere cheltuielile pentru campania din 1544. Mai mult, el a împrumutat aproape 100 000 de lire sterline de pe piețele străine, o datorie pe care succesorii săi vor trebui să o returneze. Probabil că cea mai gravă acțiune a sa a fost devalorizarea monedei naționale. El a

recurs de două ori la activitatea frauduloasă de a scoate din circulație monedele de argint ale țării și a le reemite cu un conținut mai scăzut de metal prețios, dar cu aceeași valoare. Deși această operație i-a adus un profit net de mai mult de un sfert de milion de lire, el a periclitat viitorul monedei naționale: activitatea economică internă a scăzut întrucât cei care dețineau capital au adoptat o strategie „fără riscuri", bazată pe cheltuieli și pe eliminarea investițiilor.

4 Henric tiranul

În legătură cu felul în care s-a ocupat de politica externă în ultima parte a domniei sale, se spune că Henric nu numai că nu a reușit să înregistreze succese, care îi erau, totuși, la îndemână, dar și-a înrăutățit starea sănătății și a pus în pericol averea moștenitorilor săi, prin încercările eșuate de a câștiga glorie militară pe continent. O acuză și mai gravă i s-a adus privitor la felul în care a condus țara în anii care i-au precedat moartea. El a fost descris ca un exemplu tipic de tiran violent, care abuza de autoritatea sa, pedepsindu-i nu numai pe cei care îndrăzneau să nu fie de acord cu el sau i se opuneau direct, dar și pe mulți dintre aceia pe care îi respecta tocmai pentru acest lucru. Se spune că a instituit un regim de teroare primitiv, în care toată lumea se spiona și în care teama că cineva ar fi putut interpreta greșit cuvintele sau acțiunile altcuiva bloca inițiativa la toate nivelurile în guvern, iar funcționarii nu întreprindeau nimic până nu primeau instrucțiuni precise de la superiorul lor. Mai rău este că lui Henric îi făcea o plăcere perversă să îi vadă pe supușii săi agitându-se, afirmând că era posibil să îi ierte pe aceia care își mărturiseau toate greșelile și îi solicitau clemența. Câteodată, provoca situații delicate cu singurul scop de a-i face să se simtă stânjeniți pe cei care îi duceau la îndeplinire instrucțiunile.

Unul dintre incidentele care a fost deseori povestit pentru a ilustra aceste trăsături ale conducătorului Henric este încercarea făcută de el în 1546 de a o aresta pe Caterina Parr, cea de-a șasea soție a sa, acuzând-o de erezie. Henric se căsătorise cu ea pentru a găsi alinare, nu senzații

tari (vezi pagina 12). A aflat de concepțiile ei religioase „avansate", după ce i-a devenit soție. Facțiunea „conservatoare" de la curte (al cărei membru de frunte era ducele de Norfolk) a încercat să procedeze cu ea cum făcuseră „progresiștii" cu Caterina Howard. De această dată, acuzațiile erau de natură religioasă, nu sexuală. Existau dovezi clare că regina Caterina era mai apropiată în concepții și în practică de protestantism decât i-o permitea legea. „Conservatorii" l-au ales pe Wriothesley, lordul cancelar, ca să îi înfățișeze regelui dovezile. Probabil că și-a îndeplinit bine misiunea, din moment ce regele a fost de acord ca soția sa să fie arestată și închisă în Turn pentru interogatoriu. Se pare că Henric a avut grijă să-i spună Caterinei despre ce era vorba, pentru că după câteva ore ea a solicitat să-și vadă soțul și i-a câștigat indulgența cu promisiunea că va crede și va face numai ceea ce îi va spune el, în marea sa înțelepciune. Henric s-a declarat mulțumit, dar, probabil înadins, a uitat să-i spună lui Wriothesley că situația se schimbase. Când, a doua zi, lordul cancelar a apărut cu un grup de soldați să o aresteze pe regină, asupra lui s-a abătut un potop de jigniri din partea regelui, pentru că a îndrăznit să comită un act de trădare atât de prostesc. Henric și-a demonstrat deplin întreaga putere.

Un incident similar s-a petrecut cu arhiepiscopul Cranmer, pe care tot „conservatorii" îl acuzaseră că este protestant în secret. De această dată, lui Henric i-a făcut mare plăcere să-i ordone lui Cranmer să cerceteze singur acuzațiile ce i se aduceau. Prin urmare, acuzatorii s-au văzut confruntați cu perspectiva de a fi judecați chiar de persoana pe care sperau să o discrediteze. Nu e de mirare că în aceste condiții nu s-a găsit nici o dovadă! Henric a arătat că nu avea rost să fie atacat singurul dintre slujbașii săi importanți în care avea deplină încredere. Timp de mai bine de un deceniu, Cranmer dovedise că nu are nici o ambiție personală și că era gata să facă ce îi cerea monarhul.

O reputație de slujitor loial își crease și ducele de Norfolk. El traversase cu bine multe situații periculoase – mai ales când fuseseră aruncate în dizgrație nepoatele sale, Anna Boleyn și Caterina Howard, în 1536 și 1542 – pentru că implorase mila suveranului său și îi promisese că va duce la îndeplinire orice sarcină i se va da. Dar norocul

l-a părăsit la sfârșitul lui 1546, când a fost implicat în acțiunea de trădare a fiului său mai mare, contele de Surrey, care lăsase să se înțeleagă, în mod necugetat, că datorită vechimii familiei sale avea aceleași drepturi, ca oricine altcineva, de a fi rege al Angliei. Într-un acces de paranoia, care îl apuca de câte ori apărea o amenințare, oricât de îndepărtată, față de dinastia sa, Henric a ordonat executarea lui Surrey. Se consideră că, dacă regele ar mai fi trăit încă o zi, Norfolk ar fi împărtășit soarta fiului său. Dar așa, acest amestec de noroc și umilință bine calculată l-a făcut să trăiască suficient pentru a asista la venirea la tron a altui rege.

* Dorința regelui de a controla totul chiar de dincolo de mormânt a fost argumentul pe care s-au bazat istoricii pentru a susține tendințele megalomanice ale regelui în ultimii ani de viață. Ei și-au susținut cazul pornind de la conținutul și momentul încheierii testamentului regelui. Nu a existat vreo îndoială că succesorul lui Henric va fi unicul său fiu, Eduard, dar o dată ce a fost limpede că Eduard va fi încă minor la moartea tatălui său (el nu putea fi declarat major decât cel mai devreme la mijlocul anilor 1550), interesul curții s-a concentrat asupra aranjamentelor ce trebuiau făcute pentru guvernarea țării până ce tânărul rege avea să devină adult. Lumea și-a dat seama că acea facțiune care își va asigura poziția dominantă în timpul minoratului lui Eduard va reuși să aibă o putere imensă și să achiziționeze o avere uriașă pe socoteala monarhiei.

Cele două facțiuni rivale, care erau oricum numai omogene nu, erau „conservatorii", conduși de ducele de Norfolk, și „progresiștii", avându-l drept lider pe Edward Seymour, conte de Hertford, fratele mamei decedate a lui Eduard. „Conservatorii" doreau ca învățăturile și practicile Bisericii anglicane să fie păstrate într-un cadru cât mai tradițional cu putință și erau de părere că regele trebuie să se sfătuiască cu nobilii de frunte, și nu cu oameni de origine umilă, așa cum se întâmpla din 1485. Cel mai abil dintre membrii activi ai facțiunii era Stephen Gardiner, episcop de Winchester, ale cărui comploturi se aflaseră în spatele tuturor încercărilor de discreditare a personalităților „progresiste", începute după ce pierduse lupta cu Thomas Cromwell pentru favorurile regelui, la începutul anilor 1530. „Progresiștii" fuseseră identificați cu Cromwell,

în timpul perioadei sale de dominație. După căderea sa, în 1540, ei au fost întrucâtva în derută. Poate că noul lor lider ar fi trebuit să fie Thomas Cranmer, arhiepiscop de Canterbury, întrucât le împărtășea tendințele protestante. Cranmer însă nu era interesat nici de politică, nici de o poziție mai bună în ierarhie. Spiritul său competitiv era minim. Reconsolidarea facțiunii ce dorea schimbarea a fost lăsată în seama rudelor lui Eduard din partea mamei.

Istoricii care l-au identificat pe Henric cu personajul negativ din acest joc de putere susțin nu numai că el știa despre această luptă care avea loc în jurul său, dar chiar o încuraja, ca să stârnească un grup împotriva celuilalt și să poată controla el în continuare totul. În această lumină au fost interpretate ultimele sale dorințe și testamentul. În acest document Henric pretinde ca țara să fie condusă după moartea sa de un consiliu de regență, ai cărui membri să fie cei numiți de el și care să nu poată fi schimbați. Cerea, de asemenea, ca deciziile consiliului să fie comune, nici un membru să nu fie mai avantajat decât altul. Tentativa de a bloca ascensiunea unui lider, împreună cu faptul că acest consiliu era compus dintr-un număr egal de membri „conservatori" și „progresiști", vin în sprijinul părerii că Henric încerca să se asigure că politica va rămâne „înghețată" în cadrul de atunci, până când fiul său va crește și va decide singur ce schimbări să facă, dacă era cazul.

Momentul ales pentru întocmirea și semnarea testamentului a fost folosit de istorici pentru a susține ideea că Henric era un tiran care a întrebuințat tot felul de metode detestabile în ultima parte a domniei sale. În general, s-a considerat că testamentul a fost alcătuit în linii mari la sfârșitul lui decembrie 1546, dar nu a fost autorizată semnarea sa decât o lună mai târziu, când regele și-a dat seama că urma să moară. Explicația care s-a dat cel mai des pentru aceste evenimente a fost că existența testamentului nesemnat, de care aveau cunoștință cei numiți în el, era o tentativă a lui Henric de a intimida mai departe pe supușii mai importanți. Faptul că documentul era nesemnat reprezenta o amenințare clară că, în cazul în care cei amintiți în paginile lui nu îl mulțumeau, el putea fi schimbat în dezavantajul lor, înainte de versiunea finală.

Aceasta a fost, cu mici variații, interpretarea tradițională, de-a lungul anilor. În ultimii ani ai vieții – chiar cu câteva ore înainte să

moară – Henric a fost descris drept un tiran egoist și lipsit de scrupule, care a condus țara numai spre dezastre, în defavoarea intereselor ei, ale guvernului și ale supușilor. S-a susținut că a lăsat în urmă probleme grave, cărora succesorii săi cu greu le-au făcut față și asta numai datorită norocului. Înțelesul implicit a fost că dacă el ar fi murit mai devreme, interesele sau reputația celor implicați nu ar fi avut de suferit atât de mult.

5 Alte interpretări

Deși nu a existat nici o tentativă serioasă de a descrie ultimii ani ai domniei lui Henric drept o perioadă de guvernare încununată de succes sau în beneficiul național, s-au adus totuși numeroase obiecții interpretării „ortodoxe" prezentate mai sus. Deși ele nu au putut constitui o interpretare opusă celei tradiționale, au reușit să constituie baza unei reevaluări semnificative, care nu îl judecă pe Henric atât de aspru. Pentru fiecare dintre acuzațiile aduse împotriva sa au fost găsite și circumstanțe atenuante.

a) Căsătoriile lui Henric

Puține pot fi spuse în apărarea lui Henric, în ceea ce privește relația sa cu Caterina Howard, cu excepția faptului că el a păcătuit mai puțin. Fără îndoială a dat dovadă de credulitate dacă și-a imaginat că tânăra femeie ce i-a fost prezentată „întâmplător" în Casa lui Stephen Gardiner nu era o „capcană". La fel de naiv s-a dovedit când a crezut că numirea unuia dintre foștii prieteni ai reginei în fruntea suitei sale a fost un act inocent. Totuși, spre meritul său, a învățat din greșeli. Atunci când și-a ales o altă nevastă, s-a orientat spre acele calități de care avea nevoie și nu spre o fațadă strălucitoare, care să îi mângâie vanitatea. Poate că a șasea soție, Caterina Parr, nu a fost, așa cum s-a susținut uneori, o femeie trecută și demodată, deși fusese căsătorită de două ori, nu avea copii și, la 30 de ani, era văduvă și foarte credincioasă. Fără îndoială s-a preocupat de fericirea soțului ei și a celor trei copii vitregi și a făcut mult pentru

a-i ușura suferința lui Henric în ultimii ani de viață. Dacă îl judecăm pe Henric conform standardelor moderne privitoare la alegerea soției, el se află în culpă, fiindcă își dorea o nevastă supusă bărbatului în toate privințele, însă el a dat dovadă de realism, știind clar ce dorește și obținând acest lucru. Pentru cei care consideră că trebuie apreciat conform normelor timpului, judecata sănătoasă de care a dat dovadă în alegerea celei de-a șasea soții ar trebui să fie o compensație pentru cea de-a cincea.

b) Scoția

Nu poate fi nici o îndoială că Henric a înregistrat în general numai eșecuri în politica față de Scoția din anii 1540. Tot ce poate fi spus în favoarea sa este că inamicii săi din nord nu s-au folosit de absența lui din țară în vara lui 1544 sau de pericolul unei invazii a francezilor în sudul Angliei în 1545, pentru a porni un atac împotriva dușmanului lor tradițional. Și trebuie să ne amintim că Henric își dorea să nu fie nevoit să ducă război pe două fronturi. Totuși, e îndoielnic că lipsa acțiunilor ofensive militare din partea scoțienilor, în 1544-1545, a fost rezultatul acțiunilor englezilor. Cauza au reprezentat-o mai degrabă rivalitățile interne păguboase de după moartea lui Iacob al V-lea și nu distrugerea forței armate provocată lor de către Henric (evenimentele de la Solway Moss trebuie considerate drept o rană autoprovocată) sau teama de revanșa englezilor.

S-au făcut anumite încercări de a atenua criticile la adresa acțiunilor lui Henric atunci când obiectivul său a fost să controleze, nu să neutralizeze Scoția, spunându-se că acei istorici care l-au învinovățit că nu s-a lansat într-un atac militar în nord pentru a o răpi pe micuța Maria imediat după moartea lui Iacob al V-lea s-au dovedit lipsiți de realism crezând că o astfel de aventură putea fi încununată de succes. Facțiunile scoțiene ar fi dat dovadă de mare nepricepere dacă i-ar fi lăsat pe englezi să o ia pe Maria. Totuși, aceasta vine cu greu în sprijinul lui Henric. Rămâne la latitudinea noastră să alegem, fie că a pierdut când a luptat pentru o poziție dominantă luând niște decizii prost gândite, fie că a pierdut pentru că obiectivele sale au fost lipsite de realism și imposibil

de atins. Istoricii sugerează în continuare că asimilarea franceză a provinciei Bretania nu avea cum să fie echivalată de o acțiune similară a Angliei în Scoția.

c) Franța

O argumentare mult mai solidă poate fi făcută spre a susține că Henric a fost întotdeauna prea mult criticat pentru politica față de Franța în anii 1540. Dacă este comparat cu alți doi conducători contemporani din Europa occidentală – Carol Quintul și Francisc I –, care aspirau la o recunoaștere internațională pentru faptele lor de arme, atunci putem spune că Henric nu stă atât de prost. Ambii concurenți ai lui Henric se bazau pe resurse mult mai mari decât ale regelui Angliei, totuși realizările lor timp de peste 30 de ani au fost foarte mici, iar în anii 1540 Henric a fost singurul care a dobândit faimă. Chiar dacă criteriul pe care îl folosim este valoarea relativă a banilor, se poate susține că deși Carol și Francisc au cheltuit mai mult decât Henric, ei au câștigat mai puțin: mai puține teritorii și mai puțină glorie.

Chiar afirmația că Henric a adus Anglia în pragul falimentului pentru un țel minor trebuie revizuită, dacă acceptăm că în istorie oamenii trebuie judecați după propriile lor valori. Dată fiind credința lui Henric în natura monarhiei și în valoarea „onoarei" (vezi pagina 30), putem spune că declarația sa de război contra Franței nu numai că a fost consecventă cu principiile sale, ci și că, pentru el, capturarea orașului Boulogne și Tratatul de la Ardres au fost victorii clare. În astfel de împrejurări, argumentul că s-au făcut cheltuieli prea mari devine lipsit de relevanță, pentru că, după standardele lui Henric, gloria era principala sa vocație și nu ar fi fost demn de un rege să țină seama de consecințe. Astfel, în funcție de punctul de vedere adoptat de observator, se poate oferi, cu argumente, o interpretare alternativă a războiului cu Franța.

d) Henric și guvernarea Angliei

Cercetările din ultimele decenii au generat o puternică îndoială față de ideea că Henric devenise un tiran la bătrânețe. Este general acceptat că

în acest fel se vedea el pe sine și așa s-a comportat în anumite împrejurări, mult citate de altfel. Însă contestată cu adevărat a fost ideea că așa au stat lucrurile în cea mai mare parte a timpului între căderea lui Cromwell și moartea regelui. Interpretarea tradițională depinde foarte mult de validitatea părerii conform căreia în ultimii ani ai domniei Henric a acționat și ca propriul său ministru, ocupându-se în amănunt de guvernare în același fel în care procedaseră Wolsey și Cromwell. Acest lucru ne permite să spunem că regele a stârnit facțiunile una contra celeilalte – că, literalmente, a dezbinat pentru a conduce.

Totuși, pe măsură ce perioada a fost mai intens cercetată și s-au scris noi studii, s-a ajuns la concluzia că regele manipula facțiunile la fel de mult pe cât îl manipulau și ele. Centrul acestei interpretări alternative este că, deși izvoarele des citate au fost citite corect, ele nu sunt reprezentative și nu trebuie generalizate. Aceasta se aplică întregii perioade luate în discuție, când implicarea lui Henric în detaliile activității de guvernare nu era susținută, mai ales în politica externă, lăsând astfel suficientă mână liberă principalilor săi slujitori pentru a controla deplin evenimentele. Această interpretare este și mai convingătoare dacă este aplicată ultimelor luni de viață ale regelui.

În acest proces de evaluare au ieșit la suprafață două personalități, situate mai înainte în umbră, acum fiind considerate de mare influență politică. Este vorba de Sir Anthony Denny și Sir William Paget. Cel mai puțin înțeles dintre cei doi a rămas Denny. El se ocupa de Consiliul privat al regelui – acele camere unde Henric își petrecea cea mai mare parte a timpului în ultimii săi ani și unde se intra numai cu acordul lui Denny. El putea controla, prin urmare, cine are acces la rege, în special în lungile perioade în care Henric era deprimat și ușor de influențat. Este limpede că Denny se folosea de puterea pe care o avea pentru a-i ține afară pe cei influenți și în timpul deselor discuții cu regele îi spunea numai ce voia el. Nu s-a putut ajunge la o evaluare rezonabilă a efectului total al influenței exercitate de Denny; se poate spune însă că ea era mare.

Se știu mai multe despre Paget, deși dovezile privitoare la el rămân deschise interpretărilor. A fost secretarul personal al lui Henric (postul de care se folosise Cromwell pentru a urca în ierarhia puterii)

în acești ani și, cumva asemănător cu Denny, reușea să controleze informațiile scrise trimise regelui. Era un om ambițios și lipsit de scrupule și probabil a influențat decizia regelui referitoare la facțiunea victorioasă. Ar fi putut să treacă de partea oricărei facțiuni, dar în mod evident i s-a făcut cea mai bună ofertă de către Hertford, facilitând, de aceea, victoria „progresiștilor". În acest scop, a fost sprijinit de Denny, care făcea cu siguranță parte din complot. „Principalul instrument" de exercitare a controlului a fost testamentul lui Henric. Probabil că Paget a întocmit prima parte (cea necontroversată) a acestuia, cu știrea regelui, în decembrie 1546, și a aranjat în așa fel lucrurile încât să aibă martori în această etapă – martorii au semnat, dar a mai rămas destul loc și pentru alte modificări. Detaliile despre Consiliul de regență au fost adăugate când regele trăgea să moară, astfel încât să nu le mai poată schimba. Dacă este examinat cu atenție testamentul, se vede că, din moment ce Norfolk se afla în Turn așteptând să fie executat, iar Gardiner era exclus de la curte în semn de dizgrație pentru a nu fi reușit, zice-se, să respecte indicațiile regelui privitoare la niște terenuri dintr-o anumită eparhie, „progresiștii" aveau toate șansele să domine consiliul și să se folosească de o portiță astfel încât Hertford să exercite pe deplin puterile monarhice.

Nici nu a mai fost nevoie ca Henric să semneze testamentul, deoarece Denny se afla în posesia „ștampilei" folosite de un an în locul semnăturii tot mai tremurate a regelui. Deși această versiune asupra evenimentelor nu va putea fi niciodată susținută ferm, pare totuși scenariul cel mai credibil dintre toate care au fost prezentate de către cercetători. Se poate astfel spune că bătrânul tiran, așa cum a fost prezentat în mod tradițional regele, a fost de multe ori (mai ales către sfârșit) un bătrân demn de milă, exploatat cu nerușinare de slujitorii de încredere din preajma sa.

Cum nici interpretarea „ortodoxă" și nici cea „revizionistă" nu sunt foarte flatante la adresa lui Henric al VIII-lea, este dificil să evităm concluzia că ultimii ani din viața regelui au fost foarte păgubitori, într-un fel sau altul, pentru reputația sa. A fost fără îndoială o tragedie că o domnie care începuse atât de promițător s-a încheiat cu un eșec politic. Fiecare cititor va decide dacă regele trebuie simpatizat și în ce privință.

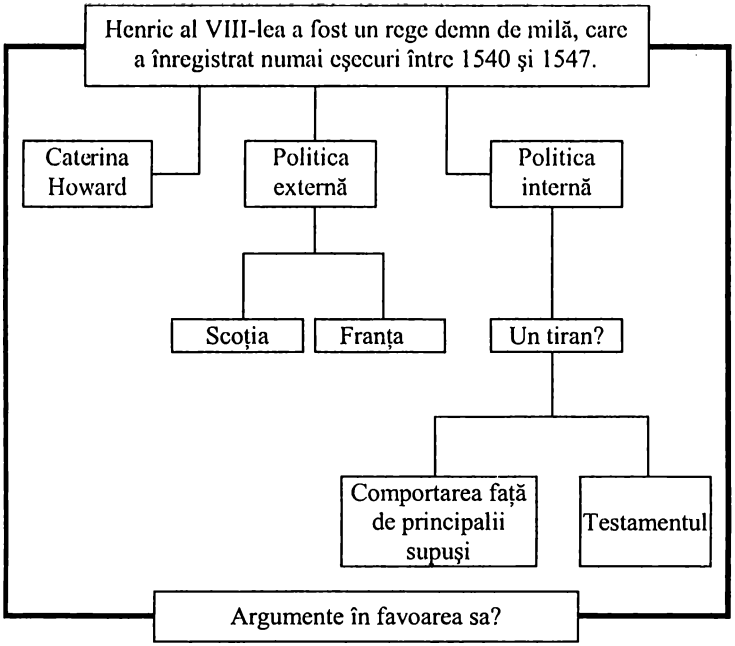

Rezumat – Ultimii ani ai domniei

***Să luăm notiţe despre** „Ultimii ani ai domniei”*

Capitolul acesta conţine două lucruri importante. Prezintă destul de detaliat interpretarea „ortodoxă” despre ultimii ani de domnie ai lui Henric al VIII-lea ca fiind o perioadă de declin politic a Angliei. Tot aici se discută anumite căi prin care s-ar putea evalua versiunea tradiţională a evenimentelor – anume abordarea revizionistă.

De aici încolo trebuie să faceţi trei lucruri.

1. Trebuie să vă asiguraţi că aţi înţeles interpretarea tradiţională şi să vă amintiţi principalele caracteristici ale dovezilor folosite în sprijinul ei. Pentru această sarcină nu trebuie să gândiţi independent, ci să vă amintiţi argumentele susţinute de alţii. Cea mai

simplă cale pentru a reuși este să luați notițe folosindu-vă de titlurile și subtitlurile de la paginile 156-173.

2. Trebuie să vă decideți în ce măsură acceptați amendamentele aduse curentului tradițional, discutate în secțiunea 5. Notițele voastre la această secțiune trebuie să fie altfel decât cele precedente. Trebuie să vă notați propriile concluzii, după ce ați cântărit argumentele prezentate și ați luat o decizie privitoare la părerea voastră.
3. După ce ați luat notițe la acest capitol, trebuie să vă gândiți cum vă influențează concluziile la care ați ajuns părerea despre caracterul și personalitatea lui Henric al VIII-lea. E de dorit ca acesta să fie principalul obiectiv pe care să-l urmăriți când studiați această carte. Probabil că acum este cel mai bun moment să ajungeți, măcar cu titlu provizoriu, la niște concluzii finale despre aceste probleme.

Să răspundem la întrebări-eseu despre „Ultimii ani ai domniei"

Câteodată, examinatorii se așteaptă să tratați temele acestui capitol ca pe un subiect de sine stătător. Alteori, ei vor să faceți conexiuni cu evenimentele care le-au precedat pe acestea sau care le-au urmat. Cel mai simplu, vi se va cere să scrieți despre ultimii ani ai domniei lui Henric în contextul „crizei de la jumătatea epocii Tudor", pe care anumiți istorici au văzut-o manifestându-se acum. Pentru a răspunde bine la aceste întrebări va trebui să aveți suficiente cunoștințe despre întreaga perioadă cuprinsă între 1540 și 1558.

Dacă veți citi cartea *Edward VI and Mary: A Mid-Tudor Crisis?*, din această colecție, veți avea destule informații pentru a răspunde bine la aceste întrebări.

Examinați următoarele întrebări, care se referă la domnia lui Henric al VIII-lea:

1. „Ultimii ani din viața lui Henric au fost un dezastru, atât pentru Anglia, cât și pentru monarhie." Comentați.

2. Evaluați succesul relațiilor lui Henric cu Franța.
3. De ce au fost atât de infructuoși ultimii șapte ani ai domniei lui Henric al VIII-lea?
4. Care au fost țelurile politicii externe a Angliei în perioada dintre 1509 și 1547?
5. De ce au fost atât de lipsite de succes relațiile matrimoniale ale lui Henric al VIII-lea?
6. În ce măsură s-a ocupat Henric al VIII-lea de guvernarea Angliei în perioada dintre înlăturarea lui Thomas Cromwell, în 1540, și propria sa moarte, în 1547?

Dacă ați rezolvat sarcinile enumerate la pagina 127, veți avea suficientă experiență ca să puneți întrebările în ordinea dificultății așa cum o apreciați. Care credeți că este cea mai ușoară întrebare dintre cele șase înșirate mai sus? De ce? De ce pericol trebuie să vă feriți dacă veți avea de scris un eseu cu această temă?

Întrebările 3 și 5 au câteva asemănări, datorită felului în care sunt formulate, dar cea mai importantă asemănare se află în natura presupoziției pe care o fac. Care este această asemănare? În ce fel va influența această particularitate felul în care veți răspunde?

Întrebarea 2 vă sugerează să faceți o legătură între conținutul capitolului acesta și capitolul 3. Calea cea mai bună este să alcătuiți un tabel cu date privitoare la afacerile externe. Formularea întrebării vă reamintește că e nevoie să specificați criteriile folosite atunci când faceți o judecată istorică. Ce criterii veți folosi când vă veți formula judecățile pentru a răspunde la această întrebare?

Întrebări bazate pe izvoare despre „Ultimii ani ai domniei"

1 Henric al VIII-lea în 1544

Studiați cu atenție portretul lui Henric al VIII-lea din 1544, reprodus la pagina 157. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Identificați acele aspecte ale portretului care îl înfățișează pe Henric într-o lumină critică. (5 puncte)

b) Care este semnificația prezenței florilor de crin în blazonul lui Henric? (2 puncte)
c) Din felul în care a acceptat să fie portretizat, ce anume puteți deduce despre imaginea de sine a lui Henric?
d) Pe ce credeți că s-au bazat anumiți istorici susținând că acest portret ilustrează ultima parte a domniei lui Henric? (7 puncte)

CAPITOLUL 8

Concluzii

1 Henric regele – evaluare

La moartea lui Henric, se părea că domnia lui a fost un eșec. Nu numai că visul lui de tinerețe, în care se vedea drept un cavaler viteaz repurtând victorii istorice asupra Franței, nu se împlinise, dar nu se realizase nici dorința lui fierbinte de a lăsa în urma sa un bărbat adult, moștenitor al unui regat prosper și independent. Perspectivele erau foarte sumbre. Unicul său fiu avea nouă ani și o sănătate șubredă. Regatul se afla în pragul falimentului, căci marea bogăție obținută prin secularizarea averii mănăstirilor fusese în mare parte risipită în războaie inutile. În orice moment, relațiile cu Franța puteau să se strice, iar scoțienii erau pregătiți să profite de orice dezechilibru politic apărut la granița lor sudică. În numeroase locuri din țară aveau loc tulburări din motive religioase, mulți dintre protestanți și reformiști fiind gata de orice pentru a răsturna ordinea conservatoare din ultimii ani de domnie ai lui Henric. Cel mai rău lucru dintre toate însă era faptul că elitele conducătoare, pe care se baza stabilitatea politică și socială, erau mai dezbinate ca oricând din cauza principiilor guvernării. Nu e de mirare, prin urmare, că anumiți istorici au văzut în situația politică a țării din momentul morții lui Henric semnele clare ale dezastrului.

Cu toate acestea, cele mai rele lucruri nu s-au întâmplat. Nimeni nu a contestat succesiunea la tron a lui Eduard, țara nu a fost atacată, iar legea și ordinea au fost menținute în majoritatea locurilor și situațiilor. Profeții catastrofelor aveau de ce să fie dezamăgiți. A fost sau nu un eșec domnia lui Henric, în cele din urmă? Bineînțeles că răspunsul depinde de criteriile folosite pentru a face o asemenea apreciere.

Istoricii care aparțin tradiției liberale caută automat elementele de „progres" atunci când analizează un conducător. Ei sunt preocupați să vadă dacă autoritatea studiată a lăsat lucrurile mai „avansate" (ceea ce înseamnă, în mod normal, mai aproape de starea din prezent), față de momentul când respectivul a preluat funcția. În cazul lui Henric, aceasta duce la o apreciere asupra statului englez: dacă în 1547 era mai modern decât în 1509. Dacă este acceptată oricare parte a tezei principale a lui Elton, atunci, desigur, răspunsul trebuie să fie: da, ceva de mare importanță s-a realizat în timpul domniei lui Henric. Totuși, trebuie amintit (vezi capitolul 6) că interpretarea „ortodoxă" susține că principalele elemente ale tezei lui Elton sunt, în cel mai bun caz, nedovedite și ar fi, prin urmare, riscant să se pună prea mare preț pe ele. Există atunci alte modalități prin care să se poată susține că statul englez a progresat sub Henric al VIII-lea?

Este un fapt general acceptat că Anglia moștenită de Eduard al VI-lea a fost, în mod evident, o țară mai unită și mai independentă decât atunci când a venit pe tron tatăl său, după moartea lui Henric al VII-lea. Lucrurile acestea sunt evidente. Zonele libere, în care autoritatea regelui nu era recunoscută în domeniul juridic sau administrativ – în principal episcopia Durham sau teritoriile de graniță ale Țării Galilor –, fuseseră incluse în sistemul englez. În esență, tot teritoriul Țării Galilor a fost inclus în regat (mai degrabă considerat așa, decât teritoriu cucerit), iar Irlanda a fost legată mai strâns de coroana engleză, când (în 1541) Henric a fost declarat rege al său, în loc de simplu senior. Titulatura anterioară era considerată cumva imprecisă și dependentă de bunăvoința papei. Remarcabil era faptul că autoritatea coroanei nu mai era împărțită, în teritoriile sale, cu cea a bisericii (care avea propriul său cod juridic și sanctuarele sale, unde cuvântul regelui nu avea putere) și nu mai depindea de un conducător străin (papa) în ceea ce privește luarea deciziilor. În acest fel, Anglia a devenit „un imperiu suficient sieși", statul devenind arbitrul final în toate chestiunile, iar locuitorii începeau să se considere, cu tot mai multă mândrie patriotică, drept niște insulari. Luase ființă statul național englez.

Totuși, toată această argumentație a fost serios subminată de către detractori, de-a lungul anilor, în multe privințe. S-a susținut că ceea ce

părea o schimbare radicală modifica foarte puțin în practică: Țara Galilor și celelalte teritorii au continuat să fie guvernate ca și înainte, iar titulatura de rege al Irlandei era o pavăză juridică împotriva autorității papale din această zonă. Distrugerea sistemului juridic ecleziastic nu reprezenta decât finalul unui aranjament, care nu fusese niciodată mai mult decât un inconvenient minor pentru guvernare, iar autoritatea papală în Anglia avea o putere minimă, poate cu excepția scurtei perioadei în care Wolsey, făcând uz de împuternicirea pe care o deținea, a ales să procedeze altfel. O altă linie de interpretare a arătat că, pe de altă parte, naționalismul englez era în plină înflorire în secolul al XV-lea și, prin urmare, nu avea cum să fie efectul domniei lui Henric, iar, pe de altă parte, „dezvoltarea" statului național englez a avut loc la câteva decenii după moartea lui Henric și, în consecință, nu avea cum să fie determinată de schimbările produse sub autoritatea sa. Deși mulți specialiști ai acestei perioade acceptă aceste interpretări „revizioniste", este posibil ca moda de a minimaliza schimbările survenite în anii 1530, care sugerează că acestea nu au reprezentat decât niște simple etape în cadrul amplei evoluții a statului englez modern, să fi împins lucrurile prea departe. Există încă suficiente dovezi care nu au fost discreditate și care susțin ideea că au avut loc schimbări de importanță fundamentală, la nivelul structurii statului englez, în timpul guvernării lui Henric al VIII-lea, chiar dacă unele dintre ele au avut nevoie de mult timp pentru a deveni perceptibile și chiar dacă este imposibil de dovedit că ele au reprezentat componente ale unui plan bine gândit. Nu se știe însă ce ne va releva viitorul și în această ultimă privință.

* Mulți dintre istoricii care au refuzat în mod repetat să accepte accentul pus de cercetătorii cu viziune liberală pe ideea de „progres" încă evaluează succesele perioadei folosind criterii cum ar fi „efecte de durată" (care, în final, se aseamănă foarte mult cu „progresul"). Henric al VIII-lea a fost văzut într-o lumină foarte proastă atunci când s-a pus întrebarea: „Care au fost realizările sale pe termen lung?". Comentatorii care resping argumentele referitoare la „modificările petrecute la nivelul structurii guvernării statului" au probleme când trebuie să identifice alte lucruri semnificative pe care le-a înfăptuit Henric. Nu este surprin-

zător, pentru că, în ciuda obsesiei sale de a-și asigura succesiunea la tron, Henric a fost, în mod fundamental, un „om al clipei", iar nu „constructor al viitorului". Deși din când în când îl frământa gândul despre ce va zice posteritatea despre el, mai important era ce ziceau contemporanii. Nu era tipul de om care să vrea să schimbe (dacă așa ceva ar fi fost posibil) faima din timpul vieții pentru gloria postumă. În acest fel, se poate spune că problema „înfăptuirilor de durată" nu i s-ar fi părut de o importanță deosebită.

Există cercetători care sunt de părere că singurele evaluări istorice valoroase ale indivizilor se bazează fie pe standardele timpului, fie pe țelurile pe care și le-au propus ei înșiși... Când sunt folosite astfel de criterii este posibil să se identifice zone importante, în care Henric al VIII-lea a avut succes. Normele timpului îi cereau regelui să fie plin de măreție, fapt acceptat de Henric însuși. În mod indiscutabil, Henric avea această calitate, chiar dacă anumiți comentatori se simt obligați, cu această ocazie, să adauge și nuanța „în mod grotesc". Este adevărat că o bună parte din „măreția" regelui se datora activității intense de relații publice de la curte, pentru că, de exemplu, el a fost primul monarh din Europa preocupat să i se multiplice portretul într-un număr suficient de exemplare, încât să ajungă și la acei membri din pătura nobilă care nu veneau niciodată la curte, ei având astfel ocazia să vadă cât de minunat arată regele lor. Pe lângă aceasta însă, se poate spune că reputația de care se bucura era îndreptățită. Nu e vorba aici doar de punctele culminante ale politicii sale, cum ar fi evenimentul de pe Câmpia Cortului de Aur din 1520, ci și de uzanțele de protocol de la curte în privința oaspeților (mai ales a grupurilor de trimiși străini), care erau recunoscute în toată lumea drept cele mai extravagante și mai pline de splendoare, nu în ultimul rând și datorită darurilor scumpe pe care le primeau aceștia. Henric însă nu a mers până acolo încât să adopte acea politică de evident succes de a-și deschide curtea către popor. Aceasta avea să fie o strategie a fiicei sale, Elisabeta I, pe care ea a aplicat-o cu mare efect. Henric nu a încercat așa ceva decât o singură dată. Este vorba de vechea promisiune, de atâtea ori amânată, de a face o vizită din regiunea centrală a țării până la York, lucru care s-a întâmplat în 1541. Se poate spune că

această călătorie a avut un succes răsunător, pentru că i-a umplut de veneraţie pe supuşii care trăiau la nord de domeniile sale de vânătoare.

Imaginea sa plină de maiestate a avut nu doar un succes de faţadă, ci şi implicaţii politice importante. În cea mai mare parte a evului mediu, regele englez era în practică, şi în teorie, *primus inter pares* (primul între egali). Deşi regii începuseră procesul de distanţare faţă de marii nobili supuşi lor mult înainte de 1509, abia în timpul lui Henric al VIII-lea acesta a devenit ireversibil. Ducele de Buckingham şi cei din elita mişcării Pelerinajului graţiei divine erau, de mai bine de un secol, ultimii englezi care nu se supuseseră total regelui, care nu acceptaseră concepţia conform căreia monarhul este, în mare măsură, singurul în vârful ierarhiei politice şi sociale. Superioritatea coroanei fost general acceptată în anii de după 1509, în mare parte datorită faptelor lui Henric şi a felului în care le-a împlinit.

Henric se pricepea să aleagă reşedinţe frumoase, situate în locuri deosebite. Când a murit, deţinea 55 de astfel de proprietăţi – o adevărată „colecţie" – de proporţii şi stiluri impresionante. Le achiziţionase pe diferite căi. Pe unele le moştenise, dar majoritatea proveneau de la supuşi deloc dornici de a se despărţi de ele. Cea mai des folosită modalitate a lui Henric de a obţine o casă era să-i sugereze proprietarului un schimb de locuinţă. Era foarte neobişnuit să refuzi o astfel de propunere. Se crede că Stephen Gardiner, „creierul" facţiunii conservatoare de la curte, a fost înlăturat în mare parte pentru că ar fi ridicat obiecţii faţă de un schimb inechitabil, pe care îl propusese Henric, şi care se referea la o proprietate pe care Gardiner o avea în grijă ca episcop de Winchester. E sigur că Wolsey a înţeles mai bine regula jocului şi şi-a dat seama că nu-l putea împiedica pe rege să-i ia domeniul de la Hampton Court, după ce acesta pusese ochii pe el. Curând Henric şi-a pierdut interesul faţă de multe dintre aceste trofee, dar nu chiar faţă de toate. În ultimii ani de viaţă şi-a dedicat o mare parte din timp, din energie şi din avere îmbunătăţirii unuia din aceste palate (e vorba de Nonsuch Palace, din comitatul Surrey), transformându-l într-un edificiu care să reprezinte cu strălucire coroana engleză. Istoricii nu au fost foarte generoşi în aprecierile referitoare la aceste eforturi ale sale, deseori pe nedrept.

Probabil că s-au folosit de faptul că nu a mai rămas nici o urmă din strădania regelui (palatul fiind distrus complet într-un incendiu din secolul următor), cu atât mai mult cu cât mulți l-au criticat pentru că a lăsat posterității atât de puține lucruri durabile.

În ciuda faptului că și-a creat o bună reputație datorită imaginii pline de strălucire pe care a dat-o coroanei, Henric a rămas un dezamăgit până la moarte. Fiul și moștenitorul său era minor, iar el eșuase în tentativa de a repurta acele victorii militare splendide asupra Franței, pe care le dorise când era tânăr. Mărturie că această aspirație l-a urmărit toată viața este insistența sa de a lupta din nou, în ciuda sfaturilor care i s-au dat de a nu o face (trecuseră totuși 30 de ani de la prima sa campanie militară din nordul Franței). Deși a avut mare efect faptul că a reușit să captureze orașul Boulogne, în această ultimă luptă, el era perfect conștient că victoria sa nu o putea egala pe cea de la Azincourt, care i-a fost întotdeauna model. Totuși, ar fi incorect să evaluăm realizările lui Henric folosind doar criteriul țelurilor propuse. Ar fi mult mai exact dacă le-am evalua ținând cont de ce anume se putea înfăptui efectiv. Dacă adoptăm această abordare, concluziile referitoare la personalitatea sa sunt pozitive, având în vedere că a fost criticat pentru că și-a propus țeluri irealizabile. În 1520 și 1530, în Europa de vest era un fapt deplin acceptat că existau trei lideri la nivelul afacerilor internaționale – Carol Quintul, Francisc I și Henric al VIII-lea. Această recunoaștere singură, în sine, e o mare realizare pentru Henric, dacă luăm în considerare resursele fiecăruia. Anglia avea o populație reprezentând a zecea parte din cea aflată pe posesiunile lui Carol și a șaptea parte din cea a lui Francisc. Venitul lui Henric reprezenta, în mare, cam aceeași proporție. Faptul că Anglia era considerată ca făcând parte din aceeași „ligă" cu celelalte două mari puteri reprezenta o reflectare pozitivă a felului în care reușise Henric să impună atât imaginea sa de rege puternic, cât și pe aceea a importanței regatului său.

2 Henric omul – evaluare

Dacă ați citit întreaga carte (ori măcar un fragment mai mare din ea), înseamnă că v-ați familiarizat deja cu polemica pe tema personalității și caracterului lui Henric al VIII-lea și ați ales deja interpretarea cea mai plauzibilă. Dacă sunteți ageri, poate că ați identificat și curentul de idei pe care îl susține autorul acestei cărți. Totuși, este important să aveți în vedere că nici una dintre aceste interpretări nu îl va convinge pe judecătorul unui tribunal. În nici o interpretare nu există elemente care să se afle „dincolo de orice îndoială posibilă". Pentru a continua metafora, trebuie să spunem că deliberările continuă, că poate nu se vor încheia niciodată. Această realitate nu trebuie însă să-l împiedice pe acela care studiază perioada istorică prezentată aici să ajungă la o concluzie, oricât de provizorie; dimpotrivă, ea îl provoacă tocmai la așa ceva. Nu trebuie să ne imaginăm aici că singurele posibilități sunt „pachetele" de idei evidențiate în capitolele 1 și 2. Dacă diverse idei, care formează un nou „pachet", par să ofere o explicație mai coerentă, atunci aveți toate motivele să le acceptați pentru o vreme.

Totuși, este puțin probabil să scăpați de dihotomia „esențialmente puternic și bun, ori slab și rău". Nu este însă nevoie să alegeți extremele. Henric a fost denumit atât un „Stalin al epocii Tudor", cât și „cel mai înțelept rege pe care l-a avut Anglia". Nici una dintre cele două aprecieri nu oferă prea mult. Cu asemenea calificative excesive ar opera doar un student nechibzuit. A fost el un om crud, așa cum au susținut partizanii acestei interpretări? Cu siguranță că nu a fost întotdeauna astfel. L-a copleșit mânia (și a durat o vreme) atunci când a aflat de indiscrețiile Caterinei Howard și codul onoarei i-a dictat să accepte ca ea să fie executată. A apelat la răzbunare și în cazul pelerinilor, în anii 1536-1537, și ar fi putut fi mult mai dură dacă el ar fi vrut. A fost atât de lipsit de scrupule pe cât au acreditat ideea alți cercetători? Dacă într-adevăr a fost astfel, este uimitor că a ales varianta unei lungi bătălii, pentru a obține anularea căsătoriei cu prima nevastă, Caterina de Aragon, când o otravă ar fi avut un efect mai rapid și mai sigur.

Aceste întrebări, laolaltă cu răspunsurile respective, oferă o indicație referitoare la modalitatea cea mai eficientă prin care un om studios, dar neprofesionist, poate ajunge la o judecată proprie asupra personalității și caracterului lui Henric al VIII-lea. Cu multă vreme în urmă, Elton a susținut că, atunci când studiem Anglia lui Henric al VIII-lea, trebuie, deseori, să ne lăsăm călăuziți atât de lipsa unor dovezi specifice, cât și de existența unor fapte ce sprijină o anume interpretare, așa că cea mai productivă întrebare pentru a lămuri „ce fel de om a fost Henric al VIII-lea" este cea de tipul „Dacă Henric a fost în felul x, atunci nu ar fi făcut el acțiuni y"?

Fie într-un caz, fie în altul, știm cu siguranță că el a exercitat o mare fascinație asupra tuturor, a stârnit emoții puternice o lungă perioadă de timp și există toate motivele să credem că astfel se va întâmpla și de acum încolo. Cel mai plăcut este că putem lua cu toții parte la această controversă, pentru că, dacă te lași contaminat de acest „microb", nu te mai „vindeci" niciodată.

Să studiem "Concluziile"

Acesta nu este un capitol pe marginea căruia trebuie să luați notițe ca un observator din afară. Acum ar fi bine să pătrundeți „în interior". Dacă nu ați făcut deja acest pas, atunci trebuie să luați decizii în privința a două seturi de chestiuni.

1. Evaluarea succesului sau eșecului lui Henric al VIII-lea ca rege al Angliei.
2. Evaluarea personalității și caracterului lui Henric al VIII-lea.

În ambele cazuri trebuie să vă decideți ce criterii veți folosi. Dacă nu procedați în acest mod, vă veți împotmoli cu siguranță.

S-ar putea să ajungeți la concluzia că sunt valabile câteva seturi de criterii istorice, deși în diferite situații. Această poziție, dacă o acceptați, este bună. Trebuie însă să vă fie limpede ce set de criterii folosiți într-un anumit caz (și, de preferat, de ce anume). Este la fel de bine și dacă vă decideți doar asupra unui singur set de criterii, dacă ele vă susțin părerea. Bineînțeles, în acest caz, trebuie să fiți pregătiți să vă justificați opțiunea.

După ce v-ați ales criteriile, nu mai sunt obstacole în calea unei judecăți personale, deși aceasta presupune destulă muncă. Va trebui să consultați notițele pe care le-ați luat pe marginea primelor capitole, pentru a vă reîmprospăta informațiile și concluziile la care ați ajuns pentru fiecare chestiune în parte. Decât să faceți acest lucru „la întâmplare", mai bine treceți de câteva ori prin notițe. De fiecare dată, veți avea în minte o anumită întrebare, iar scopul vostru trebuie să fie acela de a localiza ideile și informațiile care vă ajută în acest sens.

De exemplu, dacă v-ați decis că felul în care trebuie judecat succesul sau eșecul unui conducător se bazează pe evaluarea măsurilor luate de el în privința supușilor săi, atunci prima voastră întrebare ar putea fi: „Acțiunile întreprinse de Henric al VIII-lea au îmbunătățit condițiile de viață ale englezilor?". Poate veți considera că formularea întrebării este prea strictă. În acest caz, cu ce altă întrebare ați înlocui-o? Ce întrebare ați pune pentru a trece a doua oară prin notițe?

Paragrafele de mai sus au fost scrise avându-i în minte pe cei care se apropie de sfârșitul studiului. Poate însă că voi vă aflați la începutul unui studiu mai aprofundat asupra acestei perioade. În acest caz, nu sunteți încă pregătiți să abordați sarcinile din această secțiune și ar fi bine, în prezenta etapă, să nu mai întreprindeți nimic, dar, la momentul potrivit, cu cât veți medita mai mult asupra problemelor ridicate în această carte (și mai degrabă procedați așa, decât să memorați faptele pe care le descrie), cu atât mai mare va fi progresul vostru în aprofundarea subiectului. Dacă această perspectivă vă sperie întrucâtva, merită să vă amintiți că pentru majoritatea oamenilor e mai greu să se gândească la anumite probleme decât să memoreze nume și date. În studierea istoriei ambele sunt importante, dar prima vă va aduce cele mai mari beneficii. Poate că au dreptate aceia care susțin că a medita pe marginea unei teme este o deprindere greu dobândită, dar cert este că nu greșesc atunci când susțin că efortul depus este recompensat de multe ori de-a lungul unei vieți!

Tabel cronologic

1472-1473	Se naște Thomas Wolsey.
1485	Henric al VII-lea devine rege în urma victoriei în lupta de la Bosworth.
	? se naște Thomas Cromwell.
1491	28 iunie, se naște, la Greenwich Palace, Henric al VIII-lea.
1501	Căsătoria lui Arthur cu Caterina de Aragon
1501	Moare Arthur.
1509	21 aprilie, moare Henric al VII-lea.
	11 iunie, are loc căsătoria dintre Henric al VIII-lea și Caterina de Aragon.
	23 iunie, încoronarea lui Henric al VIII-lea.
1510	Martie, reînnoirea pactului cu Franța, probabil împotriva dorinței lui Henric.
1512	Anglia i se alătură Spaniei în cadrul unei noi alianțe împotriva Franței, dar campania militară dusă alături de Ferdinand se dovedește un dezastru. Armata trimisă în Spania pentru a conduce un atac al celor două părți nu înfăptuiește nimic.
1513	Aprilie, Maximilian I, împăratul Sfântului imperiului romano-german, se alătură alianței formate din Anglia, Spania și papalitate împotriva Franței (Spania se desprinde din alianță aproape imediat).
	30 iunie, Henric se alătură împăratului Maximilian I în lupta din Franța.
	16 august, are loc „bătălia pintenilor", o victorie engleză mai mult simbolică.
	24 august, este cucerit orașul Thérouanne.
	9 septembrie, o armată engleză, sub conducerea contelui de Surrey, îi învinge pe scoțieni la Flodden.
	23 septembrie, este cucerit orașul Tournai.

1514	August, Henric încheie pacea cu Franța, după ce l-au părăsit toți aliații.
1515	Ianuarie, Henric I este încoronat rege al Franței.
1516	Februarie, se naște Maria (singurul copil al Caterinei de Aragon care a supraviețuit). A domnit cu numele de Maria I între 1553 și 1558.
1518	Tratatul de la Londra. Henric al VIII-lea și Wolsey încearcă să obțină pacea.
1519	Carol Quintul este ales împărat al Sfântului imperiu romano-german (pe lângă faptul că moștenise deja posesiunile Habsburgilor, burgunzilor și spaniolilor).
1520	Mai, Henric se întâlnește cu suveranul Carol Quintul în Anglia. Iunie, Henric și curtea engleză se întâlnesc cu Francisc I și curtea franceză pe Câmpia Cortului de Aur, lângă orașul Calais. Iulie, are loc întâlnirea dintre Henric și Carol Quintul la Calais.
1521	Mai, este executat ducele de Buckingham. August, Wolsey îi face o vizită lui Carol Quintul la Bruges. Are loc semnarea unei înțelegeri (confirmată și extinsă în iunie 1522) pentru un atac comun asupra Franței, fiecare parte obligându-se să participe cu o armată formată din 40 000 de oameni.
1523	August, o armată engleză formată din 10 000 de oameni, sub comanda ducelui de Suffolk, acostează la Calais. Asediul orașului Boulogne este abandonat în favoarea unui atac asupra Parisului. Drumurile pline de noroi împiedică înaintarea și lupta este abandonată.
1525	14 februarie, bătălia de la Pavia. Franța este învinsă de armata imperială. Este capturat Francisc I, iar Richard de la Pole este ucis. Martie, este instituită taxa Amicable Grant pentru strângerea fondurilor necesare unui atac militar asupra Franței. Se renunță din cauza opoziției populației.

	30 august, Henric încheie pace cu Franța.
1527	Henric, îndrăgostit de Anna Boleyn, se hotărăște să încerce obținerea anulării căsătoriei încheiate cu prima soție, Caterina de Aragon. Aprilie, este încheiată o alianță militară cu Franța împotriva lui Carol Quintul.
1528	Ianuarie, Anglia și Franța îi declară război lui Carol Quintul.
1529	5 august, Tratatul de la Cambrai consfințește pacea dintre Carol Quintul și Francisc I. Octombrie, Wolsey este înlăturat din funcție.
1530	29 noiembrie, Wolsey moare la Leicester.
1533	25 ianuarie, Henric se căsătorește în secret cu Anna Boleyn. 31 mai, Anna Boleyn este încoronată regină. 7 septembrie, se naște Elisabeta. A domnit cu numele de Elisabeta I între 1558 și 1603. Thomas Cromwell avansează în funcție, devenind principalul ministru al lui Henric.
1536	7 ianuarie, moare Caterina de Aragon. 19 mai, este executată Anna Boleyn. 30 mai, Henric se însoară cu Jane Seymour. 2-18 octombrie, începe în Yorkshire Pelerinajul grației divine, răscoala condusă de Robert Aske.
1537	12 octombrie, Jane Seymour îl naște pe Eduard și moare 12 zile mai târziu. Acesta a devenit rege, cu numele de Eduard al VI-lea; a domnit între 1547 și 1553.
1538	Este emisă bula papală prin care este excomunicat Henric al VIII-lea. Teama de un atac francez atinge punctul culminant.
1538-1539	Sunt executați cei mai de seamă reprezentanți ai partidei Trandafirului Alb.
1540	6 ianuarie, Henric se însoară cu Anna de Clèves. Căsătoria nu s-a consumat; după 6 luni, cei doi au divorțat.

	10 iunie, este arestat Thomas Cromwell.
	28 iunie, este executat Thomas Cromwell. Caterina Howard devine cea de-a cincea soție a lui Henric al VIII-lea.
1541	Are loc călătoria lui Henric în zona de nord a țării.
	Henric își adaugă titlul de „rege al Irlandei".
1542	Este executată Caterina Howard.
	Henric declară război Scoției.
	25 noiembrie, armata engleză îi înfrânge pe scoțieni la Solway Moss.
	14 decembrie, moare Iacob al V-lea al Scoției, lăsând-o moștenitoare pe fiica sa minoră Maria.
1543	1 iulie, este încheiat cu Scoția Tratatul de la Greenwich. Scoțienii îl încalcă în luna decembrie.
	12 iulie, Caterina Parr devine cea de-a șasea soție a lui Henric al VIII-lea.
	Henric al VIII-lea declară război Franței.
1544	Are loc un atac englez asupra sudului Scoției, urmat de devastarea acestei zone, condus de Eduard Seymour, în încercarea de a îndepărta amenințarea din această parte, în timp ce englezii invadează Franța.
	14 septembrie, armata engleză cucerește orașul Boulogne.
1545	Francezii încearcă să atace Anglia. Nu au loc confruntări majore.
1546	Iunie, este semnată pacea dintre Anglia și Franța la Ardres – Franța renunță la drepturile asupra Scoției.
1547	28 ianuarie, moare Henric. A condus Anglia timp de 37 de ani și 8 luni.

(Acest tabel cronologic omite toate evenimentele cu referință religioasă, ce sunt tratate în cartea *Henric al VIII-lea și Reforma în Anglia* din această colecție.)

Lecturi suplimentare

1 Manuale

Veți avea de câștigat dacă veți parcurge (fără să luați notițe) capitolele despre Henric din două lucrări care se ocupă de întreaga epocă Tudor. Lectura vă va ajuta să vă dați seama care este interpretarea dată de autori, în general, acestei perioade. Cel mai accesibil dintre textele moderne, oferind interpretări la zi asupra multor teme relevante, este al lui

John Guy, *Tudor England* (O.U.P. 1988).

O interpretare aproape cu totul diferită găsiți în cel mai incitant volum al vechii generații de istorici:

G.R. Elton, *England under The Tudors* (Methuen, 1955).

Un exercițiu util este acela de a face o listă cu problemele politice majore ale perioadei (așa cum le înțelegeți voi) și apoi să notați care este poziția lui Guy și Elton în privința lor. Dacă o temă sau alta lipsește în vreuna dintre cărți, acest lucru vă va face să ajungeți la concluzii interesante despre schimbarea centrului de interes al istoricilor în privința subiectului.

2 Biografii

Există zeci de biografii accesibile ale celor mai importante personalități ale acestei perioade. Pentru cel care studiază acest subiect la nivel avansat există însă una extrem de utilă:

J.J. Scarisbrick, *Henry VIII* (Methuen, 1968). Acest volum a influențat foarte mult concepția unei întregi generații de cercetători despre domnia lui Henric și a instituit un nou curent de interpretare a acestei perioade. Cel ce studiază aprofundat epoca respectivă trebuie să citească din această carte în măsura în care timpul îi permite.

Alte două biografii reprezintă un exemplu strălucit pentru acest gen și, dacă le veți citi, vă vor ajuta să vă formați o viziune globală asupra acestei perioade.

E.W. Ives, *Anne Boleyn* (Blackwell, 1986) este dovada că și o biografie scrisă la cele mai înalte standarde academice poate fi interesantă pentru marele public. Ea înfățișează etapele pe care le parcurge un istoric profesionist experimentat pentru a da coerență unor fragmente disparate furnizate de izvoare, care deseori sunt fie incomplete, fie puțin credibile. Cartea reprezintă un splendid studiu de caz al artei istoricului.

L. B. Smith, *Henry VIII: The mask of Royalty* (London, 1971) este o carte cu totul diferită. Nu devenim conștienți, ca în primul caz, de metoda analizei istoricului, dar ne recompensează cu înțelegerea cuprinzătoare și profundă a autorului asupra perioadei în discuție. Aproape fiecare pagină conține analize subtile, astfel încât până și o simplă frunzărire a ei se poate dovedi o experiență benefică.

Pentru nivelul avansat, din păcate, nu există lucrări despre cei doi miniștri (Wolsey și Cromwell) ai lui Henric.

Peter Gwyn, *The King's Cardinal: The Rise and Fall of Thomas Wolsey* (Barrie & Jenkins, 1990) este o adevărată mină de informații, un volum cuprinzător de 650 de pagini. Cu siguranță că îl va interesa mai cu seamă pe acela care a devenit pasionat de personalitatea lui Wolsey. Lucrările amănunțite ale lui Geoffrey Elton despre Cromwell merită citite de cei care își dau examenele de grad, dar probabil sunt prea dificile și prea lungi pentru ceilalți studenți.

3 Lucrări de specialitate

Aproape toate studiile de specialitate despre diversele aspecte ale vieții politice din epoca lui Henric al VIII-lea sunt prea detaliate pentru cititori, cu excepția acelora pasionați. Totuși, există o carte mai accesibilă despre politica externă, care, deși oarecum depășită, adună laolaltă cea mai mare parte a documentelor. Aceasta este:

R.B. Wernham, *Before The Armada: The Growth of English Foreign Policy 1485-1558* (Jonathan Cape, 1966)

O încercare încununată de succes a unuia dintre cei mai de seamă istorici ai perioadei de a face subiectul accesibil pentru marea masă de cititori este:

David Starkey, *The Reign of Henry VIII: Personalities & Politics* (George Philip, 1985)

Cartea propune o lectură ușoară, în special pentru aceia care cunosc subiectul: sunt comentate probleme pe care le abordează, în mod obișnuit, doar lucrările foarte consistente.

Studenții care vor să consulte și alte lucrări de specialitate pot găsi un ajutor în biografia din volumul lui Guy.

Index

A
Amicable Grant, taxa 62, 83, 108, 112, 192
Aquitania 46
Aragon, Caterina 9, 11, 21, 28, 31, 33, 44, 78, 91, 109, 148, 188, 191, 193
Ardres, tratatul de la 167, 175, 194
Aske, Robert 113, 119, 193
B
Boleyn, Anna 10, 11, 25, 27, 28, 31, 33, 91, 92, 98, 109, 148, 151, 170, 193, 195
Boulogne 166-168, 175, 187, 192, 194
Bourbon, ducele de 60, 61
Bretania, ducele de 164, 175
Buckingham, ducele de 75, 103, 159, 186, 192
C
Calais 11, 38, 46, 54, 142, 166, 167, 192
Cambrai, tratatul de la 62, 193
Carlisle 119
Carol, Quintul 40, 50, 52, 56, 58-62, 125, 162, 165, 166, 175, 187, 192, 193
Casa de York 102
Clèves, Anna 11, 12, 28, 150, 159, 193
Cognac, liga de la (1526) 62
Consiliul privat 114, 176
Cornwall 38, 143
Court of Augmentations 133
Cranmer, Thomas, arhiepiscopul de Canterbury 122, 170, 172
Cromwell, Thomas 11, 12, 14, 15, 26, 27, 32, 33, 82. 114, 116, 117, 119, 120, 123, 130-132, 134-155, 158-160, 162, 168, 171, 176, 180, 191, 193, 194, 196
Cumberland 114, 119, 122, 143
D
Darcy, Thomas, lordul 115, 119, 120, 123
Denny, Anthony 176, 177
Dodds, R&M 110, 121, 122
Doncaster, Bridge 116
Dudley, Edmund 19, 44, 70
Durham 114, 142, 143, 183
E
Edinburgh 164, 165
Eduard al VI-lea 11, 28, 137, 183, 193
Eltham, ordonanțele 86
Elton, G.R. 15, 16, 123, 131-141, 143, 150, 152, 154, 155, 183, 189, 195, 196
Empson, Richard 19, 44, 70
Exeter, marchiza de 105, 110
F
Ferdinand de Aragon 9, 45, 46, 48, 50, 191
Câmpia Cortului de Aur (1520) 31, 56, 64, 66, 185
Court of First Fruits and Tenth 133
Flodden, bătălia de la (1513) 47, 191
Fox, Richard, episcop de Winchester 45, 69, 70
Franța 31, 38, 44, 45, 47-49, 53, 54, 56, 60-62, 70, 73, 101, 145, 162, 164-168, 175, 180, 182, 191-194
Francisc I 49, 50, 52, 54, 56, 59, 62, 162, 166-168, 175, 187, 192, 193
G
Gardiner, Stephen, episcopul de Winchester 171, 173, 177, 186
Greenwich, tratatul de la (1543) 164, 191, 194
H
Hampton Court 67, 80, 186
Henric al VII-lea 19, 21, 29, 36, 45, 47, 48, 69, 101, 127, 132, 139, 154, 183, 191
Henric al VIII-lea vezi *Cuprinsul* și *Tabelul cronologic*
Howard, Caterina 12, 151, 159-161, 165, 170, 173, 188, 194

I
Iacob al V-lea 162-164, 174, 194
Imperiul otoman 40
Insula Wight 38, 167
Insulele Canalului 38, 142
Insulele Scilly 38
Irlanda 38, 183
Italia 40, 145, 146
L
Lancaster, ducatul 133
Lincoln 71
Lincolnshire, răscoala 111-114
Londra, tratatul de la 53, 54, 59, 62, 65, 192
Louth 111
Ludovic al XII-lea 48, 49
M
Maria, fiica lui Henric al VIII-lea 10, 28, 54, 105, 124, 159, 192
Maria, regina scoțienilor 164, 174, 194
Maria, sora lui Henric al VIII-lea 48-50
„Mary Rose", corabia 167
Maximilian I, împăratul 46-50, 191
Milano 45, 59
Montague, lordul 104, 105
N
Nonsuch Palace 186
Norfolk, ducele de 115-120, 130, 151, 159-161, 163, 170, 171, 177
Northumberland, contele 103, 106, 114, 143
P
Paget, William 176, 177
Parr, Caterina 12, 28, 169, 173, 194
Partida Trandafirului Alb 100-104, 126
Paulet, Amyas 84
Pavia, bătălia de la (1525) 61, 62, 101, 192
Pelerinajul grației divine (1536-1537) 110, 111, 113-115, 117, 119, 120, 124-126, 135, 193
Pole, Edmund de la 101
Pole, Geoffrey 104, 105
Pole, Reginald 104
Pole, Richard de la 101, 104, 192
Pollard, A.F. 52, 56, 58, 59, 68, 88
Pontefract 115, 116
Portsmouth 167
R
Redcdale 106
Richmond, ducele de 10
S
Salisbury, contesa de 104
Scarisbrick, J.J. 52, 53, 195
Seymour, Eduard, conte de Hertford 194
Seymour, Jane 11, 28, 193
Sfântul imperiu romano-german 40
Shrewsbury, contele 115
Solway Moss, bătălia de la (1513) 163, 164, 174, 194
Suffolk, ducele de 49, 50, 101, 103, 111, 112, 166, 192
Surrey, contele 159, 171, 186, 191
T
Thérouanne 47, 191
Tournai 47, 54, 71, 191
Tynedale 106
Ț
Țara Galilor 38, 103, 106, 142, 184
Țările de Jos 30, 40, 45, 59, 60, 62, 104
W
Warham, William, arhiepiscopul de Canterbury 45, 70, 72, 73
Wilton, abația 88
Wolsey, Thomas 14, 15, 26, 27, 32, 43-46, 49-98, 101, 103, 134, 144-148, 150, 155, 176, 184, 186, 191-193, 196
Wriothesley, Thomas 170
Y
York 114, 117, 163, 185

acces la istorie

Editorul colecției: Keith Randell

Colecția *Acces la istorie* oferă o introducere concisă și foarte accesibilă în studiul perioadelor importante ale istoriei europene. Fiecare titlu este o lectură plăcută adresată elevilor, studenților, dar și publicului larg. Toate capitolele includ planuri de studiu pentru elevi și studenți.

Acest volum, primul din cele două care se referă la domnia lui Henric al VIII-lea, are ca subiect politica internă engleză în perioada 1509-1547. Principalele personalități ale epocii - Henric al VIII-lea, Thomas Wolsey și Thomas Cromwell - sunt caracterizate în detaliu, în contextul dezvoltării sistemului politic, care, consideră unii istorici, a avut loc în acea perioadă. Un mare accent este pus, de asemenea, pe dezbaterea istoriografică a subiectului.

ISBN 973-684-307-6

9789736843075